

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU SOSYOLOJİSİ VE ANTROPOLOJİSİ ANABİLİM DALI

**IRAK VE LİBYA MÜDAHALELERİ SÜRECİNDE
TÜRK BASININDA ARAP İMAJI**

Yüksek Lisans Tezi

FATMA BETÜL SIRMAÇEKİÇ

İstanbul, 2013

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU SOSYOLOJİSİ VE ANTROPOLOJİSİ ANABİLİM DALI

**IRAK VE LİBYA MÜDAHALELERİ SÜRECİNDE
TÜRK BASININDA ARAP İMAJI**

Yüksek Lisans Tezi

FATMA BETÜL SIRMAÇEKİÇ

Danışman: Doç. Dr. FAHRETTİN ALTUN

İstanbul, 2013

TEZ ONAYI

Enstitümüzün, Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimi gören 506410007 no. lu Fatma Betül SIRMAÇEKİÇ' in hazırladığı "Irak ve Libya Müdahaleleri Sürecinde Türk Basınında Arap İmaji" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunması ve sözlü sınavı Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin 15. maddesi uyarınca ..10.09.2013.... tarihinde saat ..10.00.'da yapılmış sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin ...Kabulüne.....' ne OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. Fahrettin ALTUN	<i>Olumlu</i>	
Prof. Dr. Talip KÜÇÜKCAN	<i>Olumlu</i>	
Doç. Dr. Nuri TINAZ	<i>Olumlu</i>	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Fatma Betül Sırmaçekiç
Anabilim Dalı	: Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Fahrettin Altun
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans - 2013
Anahtar Kelimeler	: Arap İmajı, Oryantalizm, Irak, Libya, Söylem Analizi, Hürriyet, Zaman, Türk Basını

ÖZET

IRAK VE LIBYA MÜDAHALELERİ SÜRECİNDE TÜRK BASININDA ARAP İMAJI

Doğu ve Batı'nın dünya politikasında "ötekileştirme" yoluyla ayrışması Irak ve Libya Müdahaleleri sürecinde gözlemlenmektedir. Batı'nın Müslüman Doğu toplumlarını tanıma çabasından oluşan "Oryantalizm" ideolojisi günümüze kadar yeni üretim teknikleri ile devam etmektedir. Doğu toplumları hususundaki edebiyat, akademi ve medya çalışmalarında bu ideolojik yapıyı taşımaktadır. Türk modernleşmesinin ideolojik yapısında da oryantalizm ile örtüşen yaklaşımlar bulunmaktadır. Modern Türkiye'nin oluşumunda nüfuzlu araçlardan biri olan basının Doğu'ya ve Doğulu olanı temsil etmesinde de aynı oryantalist algı görülmektedir. Bu tez çalışmasında Irak ve Libya Müdahaleleri sürecinde Türk basınında Arap imajını belirleyen oryantalist "ötekileştirme" parametreleri incelenmiştir. Irak'a ABD'nin yeniden yapılandırma öngörüsüyle planlı olarak müdahale edilmiştir. Libya'ya ise halkın toplumsal dönüşümünü tamamlamasına destek olmak için müdahale tertip edilmiştir. Karşılaştırmalı dönemler olarak incelenen bu iki vaka Arap imajının değişimini ortaya koymaktadır. 19 Mart - Haziran 2003 ve 19 Mart - Haziran 2011 tarihleri arasında Hürriyet ve Zaman gazetelerinin haberleri incelenerek söylem analizi yapılmıştır. İki müdahale karşılaştırılarak basının söylemine yansıyan oryantalist imgelerin süreklilik ve kopuşları tespit edilmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Fatma Betül Sırmaçekiç
Field : Sociology and Anthropology of the Middle East
Supervisor : Assitant Professor Fahrettin Altun
Degree Awarded and Date : Master- September 2013
Keywords : Arab image, Orientalism, Iraq, Libya, Discourse Analyses, Zaman, Hurriyet, Turkish Press

ABSTRACT

ARAB IMAGE IN TURKISH PRESS IN THE PROCESS OF THE INTERVENTIONS OF IRAQ AND LIBYA

The disintegration of the East and West through "othering" is observed in world politics during the course interventions of Iraq and Libya. Orientalism ideology, which is the recognition of Muslim communities in the East by the West, continues to the present day with new production techniques. Literature, academia and media studies on the East has manifested this ideological structure. One can find overlapping approaches between the ideological structure of Turkish modernization and orientalism. Same set of orientalist perceptions can be seen in the representation on the East and the Eastern in the Turkish media which is one of the most influential tools in in the formation of modern Turkey. In this dissertation, the parameters of othering in orientalist determining the Arab image in the Turkish press during the course of the interventions in Iraq and Libya are investigated. The U.S. intervention in Iraq was pre-planned in anticipation of regime reformation. The intervention to Libya was due to support the completion social transformation of the public. Comparative review of these two cases at issue reveals that the image of the Arab has shifted over time. Discourse analysis was conducted by examining the news in the Hürriyet and Zaman newspapers, respectively from 19 March - June, 2003 and 19 March - June 2011. Media discourse reflected in the continuity and discontinuities of the orientalist images have been identified in comparing the two interventions at hand.

ÖNSÖZ

“Irak ve Libya Müdahaleleri Sürecinde Türk Basınında Arap İmajı” konulu yüksek lisans tez çalışmam Türk kamuoyunda Arap algısının tespiti ve Ortadoğu bölgesindeki toplumsal hareketlerin algılanış biçimini açıklamayı hedeflemektedir. Bir ideoloji olarak Oryantalizmin oluşumu ve günümüze kadar geçirdiği safhalar kuramsal çerçevede ele alınırken medya/basının Doğu'nun temsilindeki rolü belirtilmeye çalışılmıştır. Türk modernleşmesinin katkıda bulunduğu Doğu/Doğulu'yu “ötekileştirme”, “oryantalistleştirme” tutumunun basına yansımaları vaka analizi ile sunulmuştur. Bu tez çalışmasında Oryantalizm ideolojisi odağında söylem analizi yöntemiyle Türk basının ana akım gazetelerinden olan Hürriyet ve Zaman gazetelerinin müdahaleler süreci boyunca yer verdikleri ilgili haberler irdelenmiştir. Türk basınında Arap imajının temsil ediliş biçiminde oryantalist imgeler tespit edilmiştir.

Hürriyet ve Zaman gazetelerinin geçmiş tarihlere yönelik haber arşivlerine ulaşabilmem konusunda yardımlarını ve desteğini esirgemeyen Medya Derneği Genel Sekreteri Deniz Ergürel'e, INTERPRESS Medya Takip Merkezi Genel Müdürü Ömer Özkan'a ve değerli ekibinden Çetin Kuzu'ya teşekkürlerimi borç bilirim. Tez çalışmam süresince kaynakların ulaşmamda katkı ve çalışmamı sürdürmemi sağlayan Bilim Sanat Vakfı'na, kütüphanesine ve değerli çalışanlarına teşekkür ederim.

Çalışmama görüş ve önerileriyle yön veren arkadaşım, Türkiye Uluslararası İlişkiler Derneği kurucu başkanı Burak Yalım'a teşekkür ederim.

Çalışmama yaptıkları düzeltmelerle katkıda bulunan siyaset bilimci Gökhan Yücel ağabeyim ve İstanbul Üniversitesi Eski Edebiyat bölümü Öğr. Gör., kültür ve şehir tarihçisi Fatih Tığlı ağabeyime teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca maddi, manevi desteğini ve ilgisini esirgemeyip karşılıksız sunan sevgili annem Zehra Sırmaçekiç'e ve sevgili babam Mehmet Nurettin Sırmaçekiç'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2013

Fatma Betül Sırmaçekiç

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
TABLO LİSTESİ	VII
KISALTMALAR LİSTESİ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ORYANTALİZM, MODERNLEŞME VE BASIN

1.1 Oryantalizm'in Kuramsal Çerçevesi	4
1.2 Oryantalizm'in Tarihsel Arka Planı	12
1.3 Oryantalizm ve Modernleşme	16
1.4 Oryantalizm ve Basın	22

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK MODERNLEŞMESİ VE ORYANTALİZM

2.1 Osmanlı - Türk Modernleşmesi	28
2.2 Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşmenin Tarihsel Arka Planı.....	30
2.3 Modernleşme Fikri ve Faaliyetlerinde Oryantalizm Etkisi.....	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BASININDA ORYANTALİZM

3.1 Türk Modernleşmesinin Bir Aracı Olarak Basın Hareketleri.....	39
3.2 Modern Türk Basınında Oryantalist Etkiler	42

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IRAK MÜDAHALESİ SÜRECİNDE TÜRK BASININDA ARAP

İMAJI

4.1 Islah Edilmeye Muhtaçlık.....	47
4.2 Diktatörlük.....	50

4.2.1. Saddam Hüseyin'in Dikta Rejimi.....	50
4.2.2 Saddam Hüseyin'in Bürokratları.....	56
4.3 İtibarsızlaştırma.....	58
4.3.1 Müdahalenin Tanımlanması.....	58
4.3.2 Saddam Hüseyin'in Sarayları.....	60
4.3.3 Saddam Hüseyin'in Dublör Kullanması.....	62
4.3.4 Saddam Hüseyin'in Heykellerinin ve Rejiminin Devrilmesi...	64
4.4 Silah, Terör, Saldırı.....	68
4.4.1 Kimyasal, Biyolojik ve Nükleer Silah.....	68
4.4.2 Terör, İslam ve Cihat.....	72
4.4.3 Saldırı.....	79
4.5 Şehvet, Ahlaksız, Sapık, Egzotik.....	85
4.6 Bağımlı, İtaatkâr.....	91
4.6.1 Bürokrat.....	92
4.6.2 Asker.....	94
4.6.3 Halk.....	98
4.7 Bağımlılıklarına Güvenilmeyen, Sözünden Dönen.....	101
4.7.1 Bürokratlar.....	101
4.7.2 Asker.....	103
4.7.3 Halk.....	107
4.8 Mağdur Halk.....	108
4.9 Barbar, İlkel, Kaba Halk.....	120
4.9.1 Petrol Kuyularının Yakılması.....	120
4.9.2 Yağma.....	120

BEŞİNCİ BÖLÜM

LİBYA MÜDAHALESİ SÜRECİNDE TÜRK BASININDA ARAP

ALGISI

5.1 Libya Müdahalesinin Hedefi.....	128
5.2 Korunmaya Muhtaçlık.....	130
5.3 Diktatörlük.....	133
5.4 Silah, Terör, Saldırı	136
5.4.1 Muammer Kaddafi.....	136
5.4.2 El Kaide.....	141
5.4.3 Muhalifler.....	144
5.4.4 Diğer Gruplar.....	150
5.5 Şehvet, Sapık, Ahlaksız.....	152
5.6 Bağımlılıklarına Güvenilmeyen, Sözünden Dönen	153

5.7 Mağdur Halk.....	155
----------------------	-----

ALTINCI BÖLÜM

IRAK VE LİBYA MÜDAHALELERİ SÜRECİNDE TÜRK

BASININDAKİ ARAP İMGESİ: SÜREKLİLİKLER VE

KOPUŞLAR

6.1 Haberlerin Genel Karakteristiği.....	161
--	-----

6.2 Söylemsel Süreklilikler ve Kopuşlar.....	161
--	-----

SONUÇ.....	165
-------------------	------------

KAYNAKÇA.....	167
----------------------	------------

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Saddam Hüseyin'in Kimliklendirilmesi.....	56
Tablo 2. Irak Müdahalesinin Tanımlanması.....	60
Tablo 3. İtibarsızlaştırmaya Yönelik Söylemler.....	67
Tablo 4. Irak'ta Bulunduğu Düşünülen Silahlar ve Halepçe.....	72
Tablo 5. Terör, İslam, Cihat ve Saldırı.....	85
Tablo 6. Saddam Yönetimine Bağlı Olan Bürokrat, Asker ve Halk....	100
Tablo 7. Bağımlılıklarına Güvenilmeyen Bürokrat	103
Tablo 8. Bağımlılıklarına Güvenilmeyen Asker.....	106
Tablo 9. Irak Müdahalesinin Irak Halkına Etkileri.....	119
Tablo 10. Yağma ve Yağmacılar.....	126
Tablo 11. Libya Müdahalesinin Hedefi ve Gerekçeleri.....	128
Tablo 12. Muammer Kaddafi'nin Tanımlanması ve Vasıfları.....	135
Tablo 13. Kaddafi'nin Birlikleri, Keskin Nişancıları ve Silahları.....	141
Tablo 14. El Kaide ve Terör.....	144
Tablo 15. Muhaliflerin Tanımlanması ve Silah.....	149
Tablo 16. Tekil ve Karşılıklı Saldırıları.....	149
Tablo 17. Kaddafi'ye Bağlı Bürokrat ve Askerlerin Çözülüşü.....	155
Tablo 18. Libya Halkı ve Çatışmalar.....	160

KISALTMALAR

age.	Adı geçen eser
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFP	Fransız Basın Ajansı (Agence France Press)
AP	ABD Haber Ajansı (Associated Press)
BAAS	Arap Sosyalist Diriliş Partisi
BBC	İngiliz Radyo Televizyon Kurumu (British Broadcasting Corporation)
BM	Birleşmiş Milletler
CIA	Merkezi Haber Alma Teşkilatı (Central Intelligence Agency)
Çev.	Çeviren
drl.	Derleyen
Ed.	Editör
hzl.	Hazırlayan
Hz.	Hazret
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşma Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)
No	Numara
s.	Sayfa
S.	Sayı
SETA	Siyaset, Akademi ve Toplum Araştırmaları

GİRİŞ

Oryantalizmin geçmişten günümüze nüfuz eden toplumlar arasındaki ilişkileri, algıları belirleyen ve yeniden düzenleyen bir yapısı vardır. Batı'nın Doğu'yu tanıma ve ilişki kurma biçimi olan oryantalizm ideolojisi, toplumların olağan farklılıklarını “öteki” olarak dışlayarak birbirlerinden ayıştırmaktadır. Etkileşimli bir keşif ve dönüşüm zemini hazırlayan bu ideoloji Batı'nın Doğu'yu betimlemesini sağlarken aynı zamanda Batı'nın “öteki” aynasında kendisini görmesini de sunmaktadır. Doğu üzerinde dışlanmış, geri kalmış bir medeniyet ve toplum algısı tasvir edilirken Batı'nın kendi modernleşmesine katkı sağlayan birikimi edinmesine de hizmet etmektedir.

Batı'nın Doğu ile ilişkisini belirleme de oluşturulan normlar, Doğu'yu ve Batı'yı aynı anda temsil eden ve Batılı modernleşme modelini izleyen bir ülke olarak Türkiye'de de sıklıkla kullanılmaktadır. Batı'da olduğu gibi akademiden medyaya kadar bu oryantalist algıyı pek çok alanda görmek mümkündür.

Bu çalışmada 2003 yılı Irak ve 2011 yılı Libya müdahalelerinin, Türk basınında temsil ettiği ve Türk kamuoyunu oluşturan Arap imajını tespit etmek hedeflenmektedir. 2003'ten 2011'e gelindiğinde farklı dinamiklerle ortaya çıkan müdahale ihtiyacının Türk basınındaki oryantalist söylemde değişimi değerlendirilmektedir.

2003 yılında ABD önderliğindeki müttefik güçlerin Irak'a düzenlediği operasyonda; özgürleştirme, silahsızlandırma, demokratikleştirme vaadiyle ABD'nin karar mekanizmasıyla harekâta geçilmiştir. 2011 yılında ise Ortadoğu bölgesinde 'Arap Baharı' adı verilen toplumsal hareketlerin ivme kazandığı, Arap halklarının kendi içlerinde dönüşüm devinimi kazandıkları bir dönemdir. Libya müdahalesi ise bu dönüşümün üstünde bir Batı'ya olan bir muhtaçlık halidir. Bu nedenle basında yer alan Arap imajının da dönüşüme uğradığı iki dönemin mukayesesini mümkün kılmaktadır.

Çalışmanın konusunu oluşturan Türk Basınında Arap İmajı araştırması, Irak ve Libya Müdahalelerinin oryantalizm teorisi çerçevesinde söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir. İlk olarak 2003 yılında gerçekleşen Irak müdahalesi, Türk toplumunun zihnindeki 'Arap' algısının bir kesiti olarak sunulmuştur. Ardından 2011 yılında

Libya'ya düzenlenen müdahale sürecinin basına yansımaları yine Arap imajının durumu tespit edilerek değerlendirilmiştir. Irak ve Libya müdahalelerinin ayrı ayrı yapılan analizleri karşılaştırmaya tabi tutularak 2003 yılından 2011'e gelindiğinde sabit, olumlu ya da olumsuz yöndeki hareketi belirlenmeye çalışılmıştır.

Birinci bölümde oryantlizmin teorik ve tarihi yapısı anlatılmaya çalışılmıştır. Pratikte modernleşme ve medya üzerindeki etkisi, günümüzde medya/basın üzerindeki yansımaları tartışılacaktır. Modernleşmenin oryantlizm örüntüsü, yapısal kaynakları ve medyanın beslendiği kaynaklar belirtilecektir.

İkinci bölümde Türk modernleşmesinde oluşumunda etkili olan dinamikler belirlenirken, modernleşmenin tarihsel arka planına da değinilecektir. Genel hatlarıyla Türk modernleşmesi üzerindeki oryantlizm etkisi vurgulanmaya çalışılacaktır.

nc bölümde Türk modernleşmesiyle paralel dönemde etkin kullanıma geçilen basın araçlarının modernleşmeye etkisi ölçülecektir. Oryantlizm ile ielleşen modernleşmenin Türk basınına yansımaları, dönemin siyasal ve toplumsal akımları tespit edilecektir. Basının oryantlist dilini oluşturan etkenler belirtilecektir.

Vaka analizinin yapıldığı dördüncü ve beşinci bölümlerde Irak ve Libya müdahaleleri söylem analizi yönetimiyle incelenirken Arap imajının oluşumunu sağlayan oryantlist imgeler ortaya çıkartılmaktadır. Ana akım Türk basınının önemli temsilcilerinden olan Hürriyet ve Zaman gazetelerinin ilgili tarihlerdeki haber arşivlerine INTERPRESS Medya Takip Merkezi'nin katkılarıyla ulaşılmıştır.

Dördüncü bölümde ABD'nin Irak'a düzenlediği operasyon sürecini 19 Mart ve 19 Nisan 2003 tarihleri arasında sınırlandırdığımız alışmamızda Hürriyet ve Zaman gazetelerinde 'Irak' anahtar kelimesi ile taranan ve tespit edilen haberler söylem analizi yöntemi ile incelenecektir. Ardından oryantlist imgelerden oluşan kategoriler yardımı ile Arap imajı belirlenmeye çalışılacaktır.

Beşinci bölümde Irak Müdahalesinde olduğu gibi müttefik güçlerin Libya'ya düzenlediği operasyon 19 Mart ve 19 Nisan 2011 tarihleri arasında Hürriyet ve Zaman gazetelerinde 'Libya' anahtar kelimesi ile taranan ve tespit edilen haberler söylem

analizi yöntemi ile incelenecektir. Yine oryantalist imgelerle ayrılan bölümlerde tartışılacaktır.

Altıncı bölümde Irak ve Libya Müdahalelerinin söylem analizi yöntemi ile incelendikten sonra elde edilen bulgular 2003 yılından 2011 yılına gelindiğinde süreklilik içinde tekrar edilip edilmediği, farklılaşma eğilimi gösterip göstermediği belirlenecektir.

Sonuç bölümünde ise genel değerlendirme yapılarak çalışma sonlandırılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ORYANTALİZM, MODERNLEŞME VE BASIN

Doğu bilimi olarak da bilinen Oryantalizm, modern bilimin temellenmesinde tarihsel arka planı oluşturmaktadır. Bugün dünya toplumlarının kendilerini ve birbirlerini tanımlamasında antropolojiyi ve sosyolojiyi; birbirleriyle kurdukları ilişkilerde uluslararası ilişkileri, siyasal bilimleri ve tarihi; ulaşım ve haberleşme ağları sayesinde iletişim ve medya alanını taşıyıcı ve beslediği kaynak olarak Oryantalizm ile açıklamak mümkündür.

Tanıma, bilme isteğinden doğan ve Oryantalist Doğu algısının izdüşümleri bugün de halen devam etmektedir. Oryantalist çalışmalar ile tasvir edilen Doğu imajı hem Avrupa öz benliğinin modernleşme fikriyle sonuçlanan keşfine hem de Doğu toplumlarının modernleşmesi üzerindeki etkileşimli yapısına zemin oluşturmaktadır. Oryantalist algıyı içeren çeşitli yazılı ve görsel çalışmaların dili ve göstergeleri, iletişim araçlarının taşıyıcılık özelliğinin etkisiyle süreklilik içinde bir devinim ile Doğu'ya dair imgelerin yeniden üretilmesini ve güncellenmesini sağlamaktadır.

1.1 Oryantalizmin Kuramsal Çerçevesi

Yakın Doğu odağında Oryantalizm; tarih, kültür, din, dil, antropoloji ve felsefe ile ilişkili bir çalışmalar bütünü olarak Batı'nın Doğu toplumlarını keşif ideolojisidir. Tanımlanması ve işlevi açısından Oryantalizmin kendisine olumlu ve olumsuz anlamlar yüklenmiştir. Doğu'yu tanımaya çalışan ilgi ve kimi zaman ilginin ötesinde faydalanmak üzere aktarıcı rol üstlenen çalışmalar olumlu çalışmalar olarak nitelendirilmektedir. Diğer taraftan kötileyici imgelerin üretildiği farklı dönemlerde farklı formlarda sömürge faaliyetleriyle ilişkili olarak Oryantalizme olumsuz nitelikler atfedilmiştir¹. Oryantalizm Doğu'nun dışında kalarak Doğu ile ilgili yazılan yazıların değeri, yararlılığı, gücü, gerçekliğe uygunluğu, Doğu'nun kendisiyle çok az ilintilidir.²

---

¹ Yücel Bulut, **Oryantalizmin Kısa Tarihi**, İstanbul, Küre Yayınları, 2004, s.4-6.

² Edward Said, **Şarkiyatçılık ve Batı'nın Şark Anlayışları**, Berna Ülger (çev.), İstanbul: Metis Yayınları, 2008. s.31.

Faydacı yönünü ele alırsak 19. yüzyılda edinilen zengin bilgi hazinesi para bilim, antropoloji, arkeoloji, sosyoloji, iktisat, tarih, yazın ve kültür çalışmalarını kapsayan akademik çalışmalar bütünü haline gelmiştir.³ Öte yandan Oryantalist çalışmalar Avrupa'nın maddi uygarlığı ile kültürünün bütünleyici birer parçasını oluşturmaktadır.⁴ Avrupa'nın modernist temellerinin derinlerinde yatan kendi kültürünün biçimlenmesi ve bunun sürekliliği için rakip bir öteki benlik varlığına duyduğu ihtiyaç⁵ kendi özgünlük ve öznellik sorunlarının keşfetmesine aracılık etmiştir. Batı kültürü ve kimliğinin bugünkü normlara ulaşması, kendisinin yeraltı benliği olan Doğu ile konuşlandırılmasıyla elde edilmiştir.⁶ Yani Doğulu olan betimlenirken Batılı olan tanımlanmaktadır. Kültürel kimliğinin özünü yitirmeden değiştirip dönüştürmüş⁷ olması ise Batıya bir taraftan kendine has bir modernleşmeye sahip olmayı kazandırırken diğer taraftan da Doğu toplumlarının modernleşmesinde öncülük rolü yüklemiştir. Bu modernleşme modelinde Doğunun Batı kimliğinin asli değerlerinden ve özelliklerinden yoksun olmaları ise onların zayıf ve geri kalmış olarak nitelendirilmesine neden olmaktadır.⁸

Doğu çalışmalarının olumsuz yönündeki etkisi ise Doğu Batı arasındaki ilişkilerde yüzyıllardır fetih ve yeniden-fetih, saldırı ve karşı-saldırı örüntüsü çizmekte olmasındır.⁹ Bir taraftan da mutlak bir medeniyet mevcudiyeti gösteren Batı ötekinin yani Doğunun modernleşmesinde model olmaya ve bundan söz etmeye başlamıştır.¹⁰ Doğu üzerinde yekte kurmakta kullanılan bir Batı biçemi olarak¹¹ Oryantalist ideoloji, Avrupa kökenli sömürgeci yayılcılık ve ulus inşasıyla genişletilmiş ve yeniden işlenmiştir.¹²

---

³ Said, s.61.

⁴ Said, s.11.

⁵ Said, s.346.

⁶ Said, s.13-52.

⁷ Serge Latouche, **Dünyanın Batılılaşması**, Temel Keşoğlu (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1993, s.93.

⁸ Zachary Lockman, **Hangi Ortadoğu?**, Burcu Binici (çev.), İstanbul: Küre Yayınları, 2005, s. 109.

⁹ Bernard Lewis, "Oryantalizm Sorunu", Aytaç Yıldız (Ed.), **Oryantalizm Tartışma Metinleri** içinde, (217-245), Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2007, s.221.

¹⁰ Fahrettin Altun, **Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş**, İstanbul: Küre Yayınları, 2005, s.67.

¹¹ Said, s.13.

¹² Ania Loomba, **Kolonyalizm Postkolonyalizm**, Mehmet Küçük (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000, s.131.

Oryantalist çalışmalar; bilinmeyi ve bilmeyi, geçmiş, şimdiki ve geleceği farklı perspektiflerden ve farklı niyetlerle kimi zaman olduğu gibi kimi zaman olumluyu olumsuzun içinde kimi zaman da olumsuz olumlunun içinde tasvir etmektedir. Kurumlaşan bu zihinsel kopma gerçekte olan Doğu ve İslam'ın yerine ikame ettirilen 'hayali' bir Doğu, 'hayali' bir İslam tasarımı üzerinden kurgulanmıştır. Diğer bir deyişle Batının Doğu ile diyalogsuzluğundan kaynaklanan kendini Doğu'dan üstün görme alışkanlığı bu tasvir üzerinden Doğu ile ilişki kurmasına neden olmaktadır.¹³

Disipline edilmiş olan Oryantalizm genel olarak Doğu/Doğulu imajı üretip özelde Arap, İslam ve Müslüman imajını üretmektedir. Bu yaklaşım Müslümanlar ve Araplarla ilgili olan modern Batı toplumundaki popüler imaj inşasını bugüne dek taşımaktadır.¹⁴ Doğu çalışmalarının yegâne hedefi ise ötekileştirilerek imgelenen Doğu'nun gizemli ve egzotik dokusunun Batı için anlaşılır kılınmasıdır.¹⁵

15. yüzyıla gelindiğinde ise Doğu ve Müslüman söyleminin yanı sıra Batılı Oryantalist algılamaya Türklükle de özdeşleştirilmeye başlanan yeni bir söylem eklenmiştir. Arap ve Türk toplumları İslamiyet paydasında birleştirilerek kimi zaman İslam söyleminde kimi zaman ayrı ayrı toplumsal imgeler üretmiştir.

Alman filozof Wilhelm Leibniz yazılarında Müslüman Türklerin her şeyin Tanrı tarafından önceden belirlenmesi inançları gereği iyi ve kötü arasındaki ayrımı yapamadıkları yönünde İslami inanç prensiplerini eleştirmektedir. Bu inançtan dolayı da moral değerler üretmedikleri ve ahlaki değerleri felsefi anlamda sorgulayamadıkları yönünde eleştirisini sürdürmektedir.¹⁶

Fransız filozof Voltaire, "Candide" isimli romanında Osmanlı yönetimi tarafından bürokratların sürekli yinelenen bir uygulamayla sürgün edildiği ve 'kelle kesme' diye ifade edilen infaz yöntemlerine sıradanlık atfettiği vakalar sunulmuştur. Müslüman-Türk derviş figürlerinde iyilik ve kötülük kavramlarını irdelemeyen, özgür

---

¹³ Hilmi Yavuz, **İslam'ın Zihin Tarihi**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2009, s.194.

¹⁴ Gülliz Uluç, **Medya ve Oryantalizm Yabancı, Farklı ve Garip... Öteki**, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2009, s.23.

¹⁵ Said, s.30.

¹⁶ Onur Bilge Kula, **Batı Felsefesinde Oryantalizm ve Türk İmgesi**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, s.12-13.

ve özerk düşünce yerine tek mutlak güce itaat eden tasvirlerin yanı sıra sorgulamama ve susma gibi davranışlarda buldukları da iddia edilmiştir. Müslüman Türkler yakıp yıkan ve sanat düşmanı “barbar Türkler” olarak nitelendirilirken eski Yunan filozofları Ksenophon, Sokrat, Platon, Sophokles ve Euripides’in ülkesinden kovulan kişiler olarak eserlerde yer verilmiştir. “Muhammet” isimli drama eserinde ise İslamiyet ve Hz. Muhammed’in Batı’nın ‘kolektif bilincine’ ve ‘oryantalist söylemine’ yerleşmesine ortam hazırlayan imgelemler içermektedir.¹⁷

Alman filozof Immanuel Kant, Türkleri Arap kökenli bir ulus olarak tanımlarken Türk egemenliği altında Avrupa ülkelerinde yaşayan insanların yurttaş olmalarının önlediği yönünde ithamda bulunmaktadır.¹⁸

Diğer bir Alman filozof Johann Gottfried Herder de Kant gibi Avrupa ülkelerinin Türkler tarafından bağımlılık altına alındığına ve tutukevine dönüştürüldüğüne işaret etmektedir. Türklerin kültürel birikimini, gelişme ve ilerleme gücünü yok ettiklerini ve Asyalı olmakta direndiklerini iddia etmekte ve bunu barbarlık ile açıklamaktadır.¹⁹

‘Güneş; ışık, doğudan doğar’ diyen Alman filozof Georg Wilhelm Friedrich Hegel ise Doğu’yu başlangıç yeri olarak almakta ancak Doğu’ya karşı Batı’yı üstün gören bir düşünceyi de paylaşmaktadır. “Batı geliştirir, kalıcı ve sürekli kılar. Bu nedenle Asya’da başlayan dünya tarihi Avrupa’da son bulur- yani nihayete Avrupa’da erer ve orada kalır” düşüncesini savunmaktadır.²⁰

Aydınlanma ile başlayan Avrupa merkezilik ve sömürgeleştirme döneminde İngiliz filozof Friedrich Engels ve Alman filozof Karl Marx’ın yazıları ve mektuplarında “Doğu Sorunu” temasıyla Türkiye hakkında analizler yapmışlardır. Türkiye’nin ilerlemesi ve uygarlığa geçmesinin önündeki engellerin yani Osmanlı’nın ortadan kalkması gerektiği iddiasını savunmaktadırlar. “Türkiye çürümektedir, daha fazla çürüyecektir” ifadeleriyle de Fransız Devrimi’yle birlikte ortaya çıkan ulus devlet

---

¹⁷ Kula, s.31-35.

¹⁸ Kula, s.62, 65.

¹⁹ Kula, s.98.

²⁰ Kula, s.114-116.

yapısının etkisiyle Osmanlı Devleti'nin çökeceğini belirtmişlerdir.²¹ Herder ve Kant gibi Engels de Türklerin fetih yoluyla Balkanlarda egemenlik kurduklarını, bölge halkının Türkleri istemedikleri ve bu nedenle de savaşmakta haklı oldukları yönünde görüş bildirmiştir. Engels'in bir diğer görüşü ise Türklerin varlıklarını salt devlet ve asker gücü üzerindeki tekelleri sayesinde sürdürdükleri ve uygar olmadıkları yönündedir. Ayrıca Ortaçağ'dan kaldıkları için topraklarına her türlü uygarlığı Yunan ve Slav burjuvazileri tarafından taşındığını iddia etmektedir.²²

Ortaçağ boyunca İslam medeniyeti ve bilimi Batı tarafından hurafe ve dogmalar bütünü olarak algılanmaktadır. Müslüman toplumları ise Yunan medeniyetinin eserlerini İslam öğretisiyle harmanlayarak asırlarca sürdürmüş ve geliştirmiştir. Bu haliyle eserler, Arapça'dan Latinize edilerek Batı'ya aktarılmıştır. Entelektüel kökenlerini Yunan medeniyetine bağlayan Batı kendini meşru mirasçı olarak görmektedir. Bu bağ ile İslam medeniyetinin bilimsel yönü ve geçmişi tamamen unutturularak İslam'da bilimin varlığı inkâr edilmektedir.²³ İslam'ın durağanlaşması ve gerilemesini kendi içinde özel mülkiyetin olmayışı, kölelik ve despotik yöneticilere bağlarken²⁴ İslam'ın ayrıca Doğu toplumlarını da durağan kıldığı ve gerileştirdiği varsayımını öne sürülmüştür.

Voltaire ile aynı kanaatte olan Marx, “Doğulu despotlar istemedikleri kişileri boğdurtur”²⁵ ifadesiyle sultanların keyfi olarak halkını boğazlattığı söylemekte zalimlik ve diktatörlük vurgusu yapmaktadır. “Müslüman imparatorluğunun dağılması bir gerekliliktir... şu ya da bu biçimde Avrupa imparatorluğunun eline geçecektir” şeklindeki diğer bir ifadesinde Osmanlı Devleti'nin dağılmasını öngörmekle²⁶ kalmamış, bir de Avrupa devletlerinin eline geçeceği iddiasında bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nin geleceğine yönelik Avrupa devlet adamlarının düşüncelerini ise Engels şu sorularla dile getirmektedir: “inatçı aptallıkları, kemikleşmiş rutinleri ve geçmişten devraldıkları düşünsel tembellikleri nedeniyle, Avrupa Türkiyesi'nin durumu ne

---

²¹ Kula, s.152-153.

²² Kula, s.168-171.

²³ Ziyaüddin Serdar, **İslam, Bilim ve Kültürel İlişkiler**, M. Kürşad Atalar (çev.), 2011, s.312- 313.

²⁴ Bryan S. Turner, **Oryantalizm, Kapitalizm ve İslâm**, Ahmet Demirhan (çev.), İstanbul: İnsan Yayınları, 1991, s.17.

²⁵ Kula, s.201.

²⁶ Kula, s.404.

olacak?” , “Türk sorununun çözümü Avrupa devrimine bağlıdır”.²⁷ Bu yönüyle Osmanlı'nın dağılması üzerinden yapılacak olan paylaşımın coğrafi değişimi ve fikirsel imarları kapsadığını da göstermektedir.

Oryantalizmin İslam söyleminde ise “Muhammetçilik” ya da “Muhammedanizm” kavramı kullanılmaktadır. İslam'ı bir kişinin doktrini ya da ideolojisi olarak lanse edip onun ilahi vasfını ve kutsiyetini ortadan kaldırarak aşağılayıcı ve dışlayıcı bir vurgu yapılmaktadır.²⁸ Aydınlanma döneminde özellikle Fransa'da basılan ansiklopedilerde “Muhammetçilik” maddesi konulmakta ve oryantalist bir söylem ile İslam tanımlanmaktadır. Bu ansiklopedi çalışmalarında İslam ya da Muhammetçilik kavramının tanımında Hz. Muhammed'in kısaca hayatından bahsedilmektedir. Tanımlamada kullanılan olumsuz ve hakaretamiz imgelere değinecek olursak Peygamber'in sanattan ve yöntemden yoksun ancak canlı, güçlü bir hitabete ve yüksek cinsel güce sahip ve her bakımdan da İskender'e benzediği iddia edilmektedir. İslam dini ise yayılmacı ve fetihçi ilkeli bir din olarak tasvir edilmektedir. Müslüman toplumlarına yönelik eleştirel söylem ise kimi zaman Arapları kimi zaman da Türkleri aşağılayıcı ve birbirleri üzerinde tahakküm kurucu olarak çelişki dolu ve gerçeğe aykırı ithamlardan oluşmaktadır.²⁹

Kant'ın Müslümanlar hakkındaki görüşleri ise Oryantalist ideolojinin atfettiği şehvet saplantılı Doğulu figürünü içermektedir. Müslümanların şehvet ve cinsellikle dolu cennet betimlemelerine düşünsel bir anlam yüklemeyi çok iyi bildiklerini savunmaktadır. Oysaki İslam inancına göre beden ölümünden sonraki ahiret hayatı ve sonsuzluk ruh içindir. Cinsellik ve şehvet ise bedene ait bir duygu olduğu için böylesi cennet tasvirleri asılsızdır. Bir başka görüşünden Kant, Müslümanların gururlu olduğunu ve bunun İslam'ın kurucusu olan Peygamberden kaynaklandığını dile getirmektedir. Bununla birlikte İslam'ın beş şartından ise yalnızca zekat vermenin değerli olduğunu da belirtmektedir.³⁰ Açıkça fark edileceği gibi İslam'a yüklenen bu imge ve göstergeler ile onun Tanrısal ve kutsi bir din olduğu hakikatinin üstü kapatılmak istenmektedir.

---

²⁷ Kula, s.173.

²⁸ Kula, s.35.

²⁹ Kula, s.37-38.

³⁰ Kula, s.69-72.

Hegel de İslam'ın yayılmacı ve fetihçi bir din olduğu görüşü üzerinde durmakta ve bunu "korkunç fetihler" olarak nitelendirmektedir. "Muhammetçilik" olarak söz ettiği İslam'da soyutluğun egemen olduğunu ve bundan fanatizm ve köktencilik doğduğunu iddia etmektedir. Özgürlük ve terör ilişkisini İslam ile özdeşleştirerek İslam'ı terör ile de eşleştirmiştir.³¹

19. yüzyıl oryantalistlerinden Fransız filozof Ernest Renan da çeşitli nutuk ve konferanslarında İslamiyet'in bilimle olan ilişkisini ve millet tanımına bağlı olarak İslam, Türkler ve bilim hakkındaki görüşlerini olumsuz bir söylem ile dile getirmiştir. Renan'ın iddiasına göre Müslüman ülkelerin yani Osmanlı Devleti'nin geri kalmışlığının nedeni İslam ile yönetiliyor, kültür ve terbiyelerinin de İslam'a dayanıyor olmasıdır. Bu sebeple Müslüman inancına sahip toplumları fikir bakımından niteliksiz görmektedir. İslamiyet ile ilgili savunusu ise İslam'ın rasyonalizm veya bilim denilebilecek her şeyden bin fersah uzakta ve insan zekası için yalnızca zarar olduğu yönündedir. Müslümanların bilim düşmanı olduğunu iddia etmekte ve bu özelliğinin onun Müslüman olmayan başka kimselerden ayırt edilebilecek bir kıstas teşkil ettiğini savunmaktadır. Devamında ise bir Müslümana yapılabilecek en büyük hizmetin onu dininden kurtarmak olduğunu söylemektedir.³²

Batı'nın kendi muğlak halinden kurtulması için bilimde, kültürde, politikada Doğu'dan, yani Osmanlı'dan faydalanması beraberinde bir ironi doğurarak yozlaşmış, baskıcı ve vahşi bir Osmanlı imajını yaratmıştır.³³ Osmanlı imajı yalnız politize edilmekle kalmamış, aynı zamanda Türk ordusu, yeniçeriler, kahvehaneler, Türk kadını, harem, sultan, saray, çarşı, köle pazarları gibi konularda da şiddet ve şehvet imgeleri üretilmiştir.³⁴ Bu oryantalist tasvirlerin arka planında Avrupa toplumlarının korktukları ve suçladıkları eğilimler, despotizm, ahlaki yozlaşma ve toplumsal dejenerasyonu görerek Avrupa öz benliğinin keşfine zemin hazırlanmıştır. Aydınlanmanın ve modernleşmenin öncüleri olan filozoflar, Avrupa hükümdarlarını oryantalizm ideolojisi bağlamında eleştirmiş ve onlara karşı çıkmışlardır. Bu sayede rasyonel ve ahlaki siyasal

---

³¹ Kula, s.118-121

³² Renan, **Konferanslar ve Nutuklar**, Ziya İhsan (çev.), Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1946, s.185-211.

³³ Lockman, s.95.

³⁴ İbrahim Kalın, **İslam ve Batı**, İstanbul: İSAM Yayınları, 2007, s.100-101.

ve toplumsal düzene dair görüşlerini belirtmişler³⁵ ve modernleşmenin ideasını belirlemişlerdir. Yani hem faydalanmak hem de negatif imgelerin oluşması cehaletin ya da gerçek bilginin eksikliğinden değil daha ziyade enformasyonu işlemekten geçirme metodu olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁶

Herder'in "Türkler ilerleme yeteneğinden yoksun", "ilerleme ve uygarlık karşıtı"³⁷ görüşlerinde olduğu gibi Doğu'ya dair geri kalmışlık imgeleri Osmanlı-Türk yönetimi için de kullanılmıştır. Bu aşağılayıcı imgelerin izlerine Türk modernleşme hareketlerinde de rastlamak mümkündür. Bu nitelendirmeler önce içselleştirilerek kabul edilmiş sonra da Batılılaşma odaklı modernleşme hareketleriyle Doğu aidiyeti reddedilmiştir. Modernleşme bünyesinde kendi doğusunu yaratarak Doğu'ya, diğer bir deyişle Ortadoğu'ya atfettiği bir oryantalist imajlar bütünü oluşturulmuştur.

Oryantalist söylemin olumsuz imgelerinin yanı sıra 16. yüzyılın ikinci yarısında Avusturya elçisi olarak Türkiye'de bulunan Ogier Ghiselin de Busbecg'in dile getirdiği gibi övgü ve hayranlık ifade eden görüşler de bulunmaktadır.

*"... Türklerde şan ve şöhret, yüksek idari mevkiler liyâkat ve maharetin mükâfatıdır. Tembel ve pısrık olanlar, kötü niyetliler için yükselme yolları kapalıdır... Türklerin giriştikleri her işte başarı kazanmalarının, üstün bir ırk haline gelmelerinin ve gün geçtikçe devletin hudutlarının biraz daha genişletmelerinin sebebi bu olsa gerek. Bizdeki uygulama ise büsbütün değişiktir. Ehliyet ve liyâkatın bizde yeri yoktur. Her yerde her işte asalet, yani mevki ve rütbe verilecek şahsın kimin neslinden geldiği hususu aranır..."*³⁸

Busbecg'in kaleme aldığı gibi Osmanlı Devleti'nin siyasi, idari ve askeri düzeni hakkındaki bu düşünceleri hayranlık belirtmektedir. Ayrıca devletin her türlü dini düşünceye gösterdiği müsamaha birçok yazar tarafından Hıristiyanlara örnek olarak sunulmuştur.³⁹

---

³⁵ Lockman, s.97.

³⁶ Loomba, s.81.

³⁷ Kula, s.174.

³⁸ Ogier Ghiselin de Busbecg, **Türkiye'yi Böyle Gördüm**, Aysel Kurutluoğlu (çev.), Tercüman 1001 Temel Eser, s.64-65.

³⁹ Maxime Rodinson, **Batı'ya Büyüleyen İslam**, Cemil Meriç (çev.), İstanbul: Pınar Yayınları, 1983, s.43.

Engels'in Marx'a yazdığı bir mektupta da bir İngiliz diplomat David Urquhart'ın Osmanlı yönetimi, Türkler ve İslam hakkında olumlu ve hayranlık uyandıran görüşlerini paylaşmaktadır. "Türk sever" ve "romantik gerici" olarak eleştirildiği bu ifadeler şöyledir:

*"Türkler... istisnasız her konuda dünyanın en yetkin ulusudur. ... Barbarlık, acımasızlık ve barbar kibri gibi konularda saçma sapan söylentilerin tümü, Avrupaluların Türkiye'ye ilişkin bilgisizliğinden ve Yunanlı çevirilerinin kasıtlı karalamalarından kaynaklanmaktadır... Sultan 'despot' olmak şöyle dursun, çok saygın kraliçeden daha sınırlı etkiye sahiptir. Din özgürlüğü salt Türkiye'de vardır. Sınıf farkları, sınıf savaşmaları siyasi partiler bu cennette yoktur ve olamaz... Hiçbir yerde Türkiye'den daha az merkezîyetçilik yoktur. Kısacası, sadece Türk centilmendir ve sadece Türkiye'de özgürlük bulunmaktadır."*⁴⁰

1.2 Oryantalizmin Tarihsel Arka Planı

Oryantalizmin yani Doğu bilimin tarihsel serüveni, Batı'nın 8. yüzyılda İslam dünyasıyla ilk karşılaşması ve İslam medeniyetiyle tanışmasıyla başlamıştır. Oryantalizmin akademi alanına girmesi bu yüzlerce yıllık kavramsal içerik ve birikim ile oluşmuştur.⁴¹ Batı'nın İslam medeniyetiyle temasa geçişi hem Doğu'yu bilme ve keşfetme isteğini doğurmuş hem de Avrupa öz benliğinin keşfine zemin hazırlamıştır. İspanya'da kalan İslam medeniyeti mirası, Arapça neşredilmiş eserlerin tercümeleri ve yazma eserlerin Avrupa'ya taşınması, seyyahlarca yazılan seyahatnameler, romanlar, siyasi yazılar, Avrupalılar için kendilerinin bilincinde olma, özeleştirme yapma gibi bir ihtiyaca da karşılık vermiştir.⁴² İslam düşüncesi ve kültürü ile harmanlanan Antik Yunan'a ait eserlerin Arapça'dan Latince'ye tercüme edilmesi Batı'nın aydınlanma dönüşümünün medeni bir tarih hesaplaşmasının bir ürünüdür.⁴³ Antik Yunan eserlerinin işlenerek doruğa ulaştığı dönem aynı zamanda modern Batı uygarlığının tarihsel gelişiminin ilk durağı yani modernliğe girişi olarak da kabul edilmektedir.⁴⁴

---

⁴⁰ Kula, s. 400-401.

⁴¹ Selda Güner, "Oryantalizmin Ortaçağ Avrupasındaki Düşünsel Kökenleri: Batı'nın 'Ötekileştirdiği' Müslüman Doğu", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, S.25, No.1, Haziran 2008, s.71.

⁴² Bulut, s.60.

⁴³ Kalın, s.29-45.

⁴⁴ Gulbenkian Komisyonu, **Sosyal Bilimleri Açın Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması Üzerine Rapor**, Şirin Tekeli (çev.) İstanbul: Metis Yayınları, 2009, s.29.

Doğu sentezli olan İslami kültür ve bilimin keşfi, Batı'nın Doğu imgeleri üretmesini de beraberinde getirmiştir. Özellikle Haçlı Seferleri'nin sebepleri ve sonuçları doğrultusunda İslam'ı ve Hz. Muhammed'i, Müslümanları ve Arapları tanımlamada olumsuz imgeler üretilmiştir. İslam'ın esaslarına aykırı suçlamalarda bulunularak, İslam bir tehdit olarak algılanmıştır. Batı Hıristiyanlığı, Batıyı hegemonyasına alan kilise, Doğunun toplumsal düzen ve refahının İslami değer ve ilkelerle temin edilmesi ve sürdürülür kılınmasına karşın İslamiyet'i sapkınlık olarak nitelendirmiştir. Müslüman idaresindeki Hıristiyanların Müslüman olmamasını ve Müslümanların Hıristiyanlığa geçmelerini umarak Müslümanların aleyhine propaganda faaliyetleri yürütmüşlerdir.⁴⁵ Bu sebeple güç kaybına mani olmak için ötekileştirme yaparak kendini üstün gören bir üslup ile İslam'ı küçültücü imgeler üretmişlerdir. Batı'ya ayna olan bu algı biçimi diğer bir deyişle Avrupalıların ne oldukları veya ne olmadıkları hakkındaki kaygılarını ve çatışmalarını İslam'ın farklı, kusurlu ve aşağılık tasvirleri ile yansıtmışlardır.⁴⁶

Oryantalist içerikli Doğu betimlemelerinde “İslam” yerine aşağılayıcı ve dışlayıcı vurgusu ile “Muhammetçilik” kavramı kullanılmaktadır.⁴⁷ Dişil, egzotik, çirkin, kaba, miskin, ahlaksız, barbar, kendilerini idare etme salahiyeti olmayan bir İslam/Doğu toplumu ve aynı zamanda despotik ve zalim yöneticiler, İslamiyet ve Peygamberi için ise sapkın ve asılsız olduğu yönünde imgeler üretmişlerdir. Bu türden Doğu imgeleri İslam'ın, Müslümanın, Arap'ın tamamını yönelik kapsanamayacak kadar yaygın ve büyük bir bütünlüğü temsil ederek veya gerçekte olanın yerini alarak bu bütünlüğü kavranır ya da görünür kılmaktadır.⁴⁸

Oryantalist algının dışında yani gerçekte ise İslam epistemolojisinde, bütün tecrübelerle değer vererek muhtelif yollarla doğa araştırmasının yapılabileceğini kabul edilir ve vahyin yanı sıra akıl yoluyla, gözlemin yanı sıra sezgi yoluyla, geleneğin yanı sıra kuramsal kurgu yoluyla da ilim elde edilebilir. Bu epistemoloji, bilgi arayışı noktasında orta bir yol tutar ve hiçbir tekil bilgi formunun veya bilme yönteminin hakikatin tek kriteri haline gelmesine veya diğerlerinin hepsini dışlayarak hakikatin

---

⁴⁵ Lockman, s.75.

⁴⁶ Lockman, s.84.

⁴⁷ Kula, s.35.

⁴⁸ Said, s.76.

aranmasına izin vermez. İslam medeniyetinin başarılarını oryantalist ölçülerle ölçenler, Müslümanların ilimlerin tasnifi noktasındaki ustalıklarını ve insanlığın refahı arttıran ilimlerini ve ebedi değerleri yayanlar olduklarının değerini yeterince takdir edememektedirler. Bu nedenle bilim bizatihi bir amaç değildir; o, ancak daha yüce bir amaca ulaşmanın aracıdır.⁴⁹

Müslüman toplumlarının Batı tarafından keşfedilme süreci Ortaçağ boyunca devam eden Klasik Oryantalist bir söylemi oluşturmuştur. Ağırlıklı olarak İslam ve İslam Peygamberinin meşruiyetini konu edinen münakaşalar kilise yönlendirmesi ile mümkün iken kilise otoritesinin zayıflaması ve yeni ticaret yollarının açılmasıyla bu ilginin ve alakanın boyutu büyümeye başlamıştır. Siyasi ve ekonomik ilişkilerin gelişmesi, Doğu'yu gezen seyyahların sayısındaki artış Müslüman Doğu hakkında bilgilerin derlenmesine imkân tanımış ve Batı'nın içinde bulunduğu sıkıntılardan kurtulma çabası ile bundan istifade edilmeye çalışılmıştır.⁵⁰ Haçlı seferleri sonucunda zayıflayan kilise otoritesi, seküler felsefenin yaygınlaşmasıyla hakikatin tek kaynağı olduğu iddiasını kaybetmeye başlamıştır.⁵¹

Haçlı Seferleri nihayetinde zafer kazanamayan, Müslüman ilerleyişine engel olamayan Hıristiyan birliği zedelenmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin coğrafi sınırlarının genişlemesiyle bölgenin siyasetinde belirleyici rol üstlenmelerini sağlamıştır. 1453 yılında Osmanlı'nın İstanbul'u fethi ve Balkanlar'daki ilerleme kilisenin gücünü nerdeyse tamamen ortadan kaldırmıştır. Yeniçağ 'da Avrupa'da başlayan modernleşme hareketlerinin ilk evrelerinde oryantalizm odağında Osmanlı imgesi üretilmeye başlanmıştır. Osmanlı imgesi dediğimiz Ortaçağ nüvesi olumsuz İslam ve Müslüman imgesinin Türk versiyonu ile yeniden yorumlanmasıdır. Avrupa açısından ise Ortaçağlardan başlayan kimliğini ötekinde yani Doğu'da bulma pratikleri ve aynı zamanda kilise hegemonyasını reddeden yaklaşımların doğması bilim, sanat ve din alanlarında dönüşümü başlatmıştır.

15. yüzyılda İstanbul'un fethi ile başlayan Yeniçağ döneminin Coğrafi Keşifler, Rönesans, Reform ve Aydınlanma Hareketleri ile Yakınçağ döneminde

---

⁴⁹ Serdar, 2011, s.210-216.

⁵⁰ Bulut, s.58-59.

⁵¹ Kalın, s.116.

Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi'nin yaşandığı siyasal ve toplumsal konjunktur Oryantalizmin etkinlik alanı genişletmiş ve kullanılan teknikleri daha da inceltmiştir.⁵² 19. yüzyıla gelindiğinde ise Oryantalizm akademik bir disiplin olarak kurumsallaşmıştır. 1795'te Paris'te Ecole des Langues Orientales Vivantes- Yaşayan Doğu Dilleri Okulu ismiyle kurulan okulda dilbilim, tarihsel analiz ve dillerin karşılaştırılması hedeflenmiştir. Hareketin büyük öncüsü, modern İslam ve Arabiyat araştırmalarının kurucusu kabul edilen daha sonra Mısır'da kurulacak olan enstitüde araştırmalar yapan Oryantalistlerin hocası Sylvestre de Sacy'dir.⁵³

Seyyahlar tarafından aktarılan bilgiler, mevcut yazma eserlerin ya da başka kanallarla edinilen eserlerin tercümeleleri, bir disiplin halinde geleceğe dönük yatırımın ön çalışmalarını oluşturmaktadır. Bu nedenle özenle ve süratle Doğu dillerinin öğrenilmesine gayret edilmiştir. Çalışmaların sistemli sürdürülebilmesi için kurulan dernekler aracılığıyla kamuoyunu haberdar etmek ve desteğin devamını sağlamak için dergiler çıkartılmıştır. Mevcut oryantalist bilginin geliştirilmesi ve iletişim ihtiyacının karşılanması için kongreler tertip edilmiştir. Yalnızca antropolojik çalışmaların değil İslam dünyası ve kültürüne ait ilahiyat, hukuk, tarih, edebiyat eserlerinin de tercümelerini basılmıştır. Sözlükler üretilip, el yazmaları sınıflandırılmış yanı sıra arkeolojik kazılar yapılmıştır.⁵⁴ Aynı zamanda seyahatlerin ve bilimin sağladığı bilgilerden ya da bilgi eksikliklerinden kaynaklanan, geçmiş, uzak ve garip diyarlar algısından, gizemli heyecan verici ve tehditkâr, mucizelerin ve masalların beşiği bir Romantik düş gücü olan Doğu imgesi de oluşturmuştur.⁵⁵ Romanlarda, düşsel kurgularda Müslüman kadın kahraman Hıristiyan kadın karşısında hain, ahlaksız ve bencil olarak tanımlanırken diğer yandan sultana güzel kadın köleler sağlayan tüccarlar tasvir edilmektedir. Zenginliğin getirdiği lüks, şehvet düşkünlüğü ve tembellikle bağdaştırılmaktadır. Bu yapı, Avrupalının fantezi gereksinimlerini karşılayan bir topluluk halinde bütün Doğu'yu içine alan bir metaforu oluşturmaktadır.⁵⁶

---

⁵² Said, s.31.

⁵³ Bulut, s.103, Said, s.93.

⁵⁴ Bulut, s.105-109.

⁵⁵ Albert Hourani, **Arap Halkları Tarihi**, Yavuz Alogan (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2008, s.353.

⁵⁶Rana Kabbani, **Avrupa'nın Doğu Söylenceleri**, Pınar Kaya, Gökhan Doğramacı (çev.), İstanbul: Yayınevi Yayıncılık, 1998, s.34-38.

1.3 Oryantalizm ve Modernleşme

Dinsel unsurlardan materyalist unsurlara taşınan Modern Oryantalizm, Ortaçağ'da ilk evresini tamamlayıp, Yeniçağ 'da Avrupa kimliğini öteki Doğu'dan çıkarsamıştır. Yakınçağ 'da ise sömürgeleştirme ve modernleştirme enstrümanı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Diğer bir deyişle Oryantalizm, sömürgeciliğin bir veçhesi haline dönüşmüştür. Akademik bir bilim olarak görülmeye başlayan ve sömürgecilikle yolları kesişen oryantalizmin fikir alt yapısı Avrupa Ortaçağlarında atılmıştır.⁵⁷ Doğu çalışmaları ve yazınsalları düzenli bir biriktirme disiplini içinde Doğunun yeniden kurulmasını önce ilgi, bilim ve imgelem ile sonradan da ordular, yönetimler, bürokrasiler tarafından bölge üzerinde gerçekleştirilecek icraatların yolunu hazırlamaktadır.⁵⁸ Diğer bir deyişle, Oryantalist yaklaşımın ürettiği Doğu bilgisi, sömürgecilik, medenileştirme, reform, modernleşme ve buna benzer kavramlar etrafında biçimlenmeye başlamıştır.⁵⁹ Batılı modernizasyon hareketleri kapsamında önce oryantalizm kanalıyla Batı eksenli klasik modernleşme yöntemleriyle Batı-dışı toplumların değişim süreçleri belirlenmiş ve kontrol altında tutulmuştur.⁶⁰

Oryantalizm bağlamında modernleşmenin akademik bir disiplin içinde vurgulanması ilk olarak Mısır'da kurulan Institut d'Egypte- Mısır Enstitüsü'nün Description de l'Egypte- Mısır Tasviri isimli çalışmasıyla başlamıştır. Mısır Tasvirinde Oryantalizmin gerçekleştirilmiş hali şöyle betimlenmektedir:

Bir bölgeyi şimdiki barbarlığından kurtarıp eski klasik debdebesine kavuşturmak; Şark'ı (kendi iyiliği için) modern Batı usulüyle eğitmek; Şark'ı siyasal egemenlik altına alma sürecinde edinilen görkemli bilgisel tasarımı büyütebilmek için askeri gücü tabi kılmak ya da rolünü daraltmak; Şark'ı değişmez kalıplarla dillendirmek, bellekteki yerini, imparatorluğun stratejisi açısından taşıdığı önemi, Avrupa'nın bir eklentisi sıfatıyla taşıdığı 'doğal' rolü tümüyle kabul ederek Şark'a biçim, kimlik, tanım vermek; bu tasarıda yerli halk yalnızca- hayrı onlara dokunmayan- metinlerin bahanesi olarak dikkate alınıp böyle

---

⁵⁷ Güner, s.62.

⁵⁸ Said, s.133

⁵⁹ Güner, s.71.

⁶⁰ Şükrü Nişancı, Adem Çaylak, "Medeniyet ve Kültürler Arası İlişkide Anti-Pozitivist ve Diyalojik Yeni Paradigma Arayışı", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.13, Cilt.7, 2010, s.225-226.

muamele görürken, sömürge işgali süresince derlenen tüm bilgileri 'modern bilgiye katkı' başlığıyla yüceltmek; Şark tarihini, zamanını, coğrafyasını, nerdeyse keyfince yöneten bir Avrupalı olduğunu hissetmek; yeni ihtisas alanları ihdas etmek; yeni disiplinler kurmak; görüş alanındaki (ve dışındaki) her şeyi bölümlenmek, açmak, şematikleştirmek, dizelgeleştirmek, dizinlemek, kaydetmek; her gözlemlenebilir ayrıntıdan bir genelleme, her genellemeden de şark doğasına, mizacına, zihniyetine, töresine ya da tipine ilişkin değişmez bir yasa türetmek; en önemlisi de, yaşanan gerçekliği metinlerin hammaddesine dönüştürmek, sırf Şark'taki hiçbir şey sahip olunan güce direnmez gibi görüldüğü için gerçekliği elinde tutmak (ya da tuttuğunu düşünmek).⁶¹

Mısır Tasviri yalnızca Mısır için değil farklı bölgelerdeki diğer tüm sömürgeleştirme hareketlerinin bir anatomisini tarif eder niteliktedir. Bu müdahale ediş biçimi ise Doğu'nun geri kalmış, aşağı bir durumda olduğu iddiasını ve askeri müdahale ile bölgede siyasal egemenlik kurarak yani işgal ederek sömürgeleştirip diğer yandan da modernleştirilmeyi vaat eden Batı'nın kurtarıcı ve kahraman misyonunu içermektedir. Oryantalist bakış açısıyla Doğu toplumlarının sosyal yapısı, bir sivil toplumdan yoksun olmalarıyla yani kişiler ve devlet arasında aracılık yapan kurumlar ağının yokluğuyla karakterize edilmektedir. Oryantal despotizmin ortamını oluşturan despot, diktatör yöneticilerin keyfi hükümleri sosyal yoksunluk olarak vurgulanmaktadır.⁶² Despot şartlar altında bağımsız şehirlerin yerine askeri kamplar olarak kullanılan bu şehirler toplumsal ve ekonomik hayatı güvenilmez kılmaktadır.⁶³ Ortaçağ düşünce sisteminden günümüze işlenerek taşınan bu temalar Doğunun miskin, şehvet düşkün, şiddet yanlısı ve kendisini yönetmekten aciz olduğu varsayımına dayanmaktadır. Batının bu varsayımlar çerçevesinde Doğuyu medenileştirmeye gereksinim duymasındaki haklılığı perde arkasında siyasal egemenlik ve ekonomik sömürü kurmasına hizmet etmektedir.⁶⁴

Mısır'ı konu edinen akademik çalışmalar 'Doğu Meselesi' adı altında formüle edilerek diplomatik, askeri, siyasi, kültürel saldırıları tesis etmiş ve Doğu'yu tesiri altına

---

⁶¹ Said, s.95-96.

⁶² Bryan S. Turner, **Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm**, İbrahim Kapalıkkaya (çev.), İstanbul: Anka Yayınları, 2002, s.47.

⁶³ Turner, 1991, s.17.

⁶⁴ Kabbani, s.16.

almıştır.⁶⁵ Avrupa dışındaki bütün medeniyet havzalarını sömürgeleştiren Batı, Avrupa düzenini evrensel kılmaya çalışırken Osmanlı için yeni bir ‘öteki’ söylemi geliştirmiştir.⁶⁶ Bu süreçte üretilen Osmanlı imgesi ‘Doğu Meselesi’ bünyesinde yer edinirken Osmanlı Devleti’nin ömrünü tamamlamış olduğu vurgusu yapılmaya başlanmıştır.⁶⁷ Bir taraftan sıcak denizlere inmek isteyen Rusya, sömürgelerini sabit tutmak isteyen İngiltere, Doğu’daki hâkimiyet alanlarını genişletmek isteyen Fransa, geç kalmışlığını telafi etmek isteyen Almanya ve diğer tarafta diplomasi ile ayakta durmaya çalışan Osmanlı Devleti bölgenin değişken güçleri arasındadır.⁶⁸ Bu rekabet ortamında Avrupalı güçlerin paylaşım isteklerinin çatışması ve mücadelelerinin artması Birinci Dünya Savaşı’na gidilen süreci hazırlamıştır.⁶⁹ Savaştan sonra Osmanlı Devleti’nin dağılmasıyla oluşan bölgedeki idari boşluğu İngiliz ve Fransız manda yönetimleri, Doğu Meselesi adı altında İslam kimliği etrafında şekillenen Doğu’nun jeopolitik ve jeokültürel kimliğini değiştirme eğilimleri ile sürdürmüşlerdir.⁷⁰

Oryantalist imgelerin üretildiği antropolojik çalışmaların sömürge dönemi boyunca çabaları Batılı olmayan toplumların analizi ve kimliklendirmesi ile Avrupa ticaretinin ivedilikle yapılmasına hizmet etmiştir. Önceleri kâşifler ve seyyahlar tarafından enformasyon toplanırken daha sonraları Avrupa güçlerinin sömürge memurlarının gözetiminde bu antropolojik çalışmalar yürütülmeye başlanmış ardından akademik bir çalışmaya dönüşmüştür.⁷¹ Bilgi ve inanç sistemleriyle çarpışarak marjinalleştirilen Doğu kültürel sistemi, bu anlayışla hem sömürgeleştirilmiş hem de fethedilerek irrasyonel konuma itilmiştir.⁷² Antropolojik çalışmalara dâhil edilen ayrıştırma modellerinden biri de milliyetçiliktir. Antropologlar küçük ölçekli

---

⁶⁵ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, İstanbul: Küre Yayınları, 2010, s.134.

⁶⁶ Davutoğlu, s.538.

⁶⁷ Said, s.86.

⁶⁸ Davutoğlu, s.134.

⁶⁹ Bulut, s.123.

⁷⁰ Davutoğlu, s.379.

⁷¹ Gulbenkian Komisyonu, s.27.

⁷² Loomba, s.89. ve Ross Poole **Ahlâk ve Modernlik**, Mehmet Küçük (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1993, s.58.

toplulukları birbirlerinden kıyas yoluyla ayırarak, milliyetçilik ve ulus-devletin kendine has ve eşsiz karakterini açıklamaktadırlar.⁷³

Oryantalizmin gerçekçi Batılı ve tembelle Doğulu arasındaki zıtlık etrafında organize edilen bir karakter tipolojisi oluşturması ona Doğu'nun sonsuz karmaşıklığını, belli tipler ve kurumlar haline dđnüştürme görevi yüklemektedir.⁷⁴ Öteki olarak vurgulanan Doğu, nesne olarak kendisi hakkında karar veremeyen, aktif olmayan ve özerklikten uzak bir karakter sergilemektedir.⁷⁵ Batı'nın Doğu'ya müdahalesi bu sebeple meşru kılınmakta ve zorunluluk halini almaktadır. Batının küresel ölçekte izlediği medenileştirme kapsamındaki yayılmacı politikaları Doğu toplumlarının hem iktisadi hem de felsefi ve akli anlamda sömürgeleştirilmesi biçiminde gerçekeştirilmiştir.⁷⁶ Sömürgeci toplumlar erdemli bir eylem isteği ile doluyken, sömürgeleştirilenin ise tembelliği doğasında kurumsallaşmıştır.⁷⁷ Batılı olmayan toplumların kültürlerinin çok ilkel, çocuksu olması ve onların Batı'ya öğretecek hiçbir şeylerinin olmaması⁷⁸ yönündeki antropolojik tespitler erdemli bir eylem isteğinde olan sömürgecinin haklılığını desteklemektedir. Diğer bir deyişle Doğu'nun zayıf ve pasif kültürlü, kaybeden, edilgen toplumlarını idare etmekle yükümlü, malların ve menfaatlerin tek-yönlü akışını sağlayan Batı güçleri, ekonomi politik sömürgecilik⁷⁹ sisteminin yöneticileridir. Sömürülen sorumsuz olarak nitelendirilirken konukseverliği müriflik olarak değerlendirilmektedir. Bunun sebebi ise ileri görüşlülük ya da tasarruf gibi kavramların Doğu halklarında olmaması ile açıklanmaktadır.⁸⁰ Biyolojik etkenlerden kaynaklanan ırksal farklılıklar yabanielik, barbarlık, cinselliğe düşkünlük gibi daha öncede var olan olumsuz klişelerle betimlenmiş ve geliştirilmiştir.⁸¹ Sömürülenin sömürgeciyi taklit etmek için yaptığı her şey; küçümsemekte ve bunu

---

⁷³ Thomas Hylland Eriksen, **Etnisite ve Milliyetçilik: Antropolojik Bir Bakış**, Ekin Uşaklı (çev.), İstanbul: Avesta Yayınları, 2002, s.150, 162.

⁷⁴ Turner, 2002, s.45.

⁷⁵ Enver Abdülmelik, "Krizdeki Oryantalizm", Aytaç Yıldız (Ed.), **Oryantalizm Tartışma Metinleri** içinde (37-77), Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2007, s.46.

⁷⁶ Nişancı, Çaylak, s.226.

⁷⁷ Albert Memmi, **Sömürgecinin Portresi Sömürgeleştirilenin Portresi**, şen Süer (çev.), İstanbul: Versus Kitap, 2009, s.91-93.

⁷⁸ Serdar, 2011, s.408.

⁷⁹ Serdar, 2011, s.408.

⁸⁰ Memmi, s.95.

⁸¹ Loomba, s.141- 142.

aşmak için gösterdiği inatçı çaba, hayranlıkla dolu itaat, onun gibi davranma yönündeki çabası ise yine bir kez daha küçümseme ile karşılaşmasına neden olmaktadır.⁸² Sömürülenin sömürgeciyi taklit etme çabaları kendini inkâr etmesi anlamına gelirken sömürgecinin onu reddetmesi ise aynı zamanda sömürülenin kendini keşfetmesi için bir başlangıç teşkil etmektedir.⁸³

Modernleşme hareketlerine dâhil olan ve tutulan Doğu toplumları Batı'nın teknolojik, ekonomik, siyasal modernite esaslarından farklı olan koşullarını taklit etmek suretiyle çabaladıklarında Batı modernleşmesinden son derece ayrı sonuçlar doğmuştur. Doğunun öz kimliğinden farklı bir kimliği olan modernleşme hareketlerinin adapte edilmesi süreci onların dışında ve dışarıdan onlara ulaşması ile açıklanmaktadır.⁸⁴ Çünkü Batı'nın modernleşmeyi tesis etmesi diğer bir deyişle güce ve zenginliğe kavuşması, Batı biliminin kendine has üslubu ile belirli bir dünya görüşüne mensup bir toplumun ihtiyaçlarına ve o topluma ait kültürün taleplerine göre imar edilmesiyle sağlanmıştır. Aynı zamanda Batının bu dönüşümü modernleşme algısının yerleştiği tüm toplumlarda Batı imajını güçlendirecek şekilde tasarlanmıştır.⁸⁵ Ötekinin yani Doğu toplumlarının Batı toplumlarından daha geri bir kopyası olması iması ile Batı biliminin ve medeniyetinin evrensel olduğu miti yayılmıştır. Bir yandan Batı ile modernleşme çabaları arasında benzerlikler arayan Doğu diğer yandan da kültürel deformasyon sürecinden geçmektedir.⁸⁶ Nihai olarak Batı modernitesini entegre edemeyen Doğu, Batının sadık taklitleri olan durağan bir nihai duruma ulaşmış⁸⁷ Batı denkliğinde de bir modernleşme gerçekleştirememiş.

Oryantalizm, Doğu'yu inşa edip Batı'ya tanıtılmasını sağlayan bir bünyeye katma bilimi olduğu için de siyaset dünyasında karşılığı Doğu'nun Batı tarafından 'sömürge' haline getirilip ele geçirilmesi olan bir bilimsel harekettir.⁸⁸ Aynı zamanda

---

⁸² Memmi, s.129.

⁸³ Memmi, s.133.

⁸⁴ Peter L. Berger, Bridgitte Berger, Hansfried Kellner, **Modernleşme ve Bilinç**, Cevdet Cerit (çev.), İstanbul: Pınar Yayınları, 1985. s.133.

⁸⁵ Ziyaüddin Serdar, **Postmodernizm ve Öteki Batı Kültürünün Yeni Emperyalizmi**, Gökçe Kaçmaz (çev.), İstanbul: Söylem Yayınları, 2001, s.247.

⁸⁶ Serdar, 2001, s.247.

⁸⁷ Bryan S. Turner, **Marks ve Oryantalizmin Sonu**, H. Çağatay Keskinok (çev.), İstanbul: Kaynak Yayınları, 1984, s.25.

⁸⁸ Edward Said, **Kış Ruhu**, Tuncay Birkan (çev.), İstanbul: Metis Yayınları, 2006, s.73.

kendi modernleşme modelinin Doğu toplumları üzerindeki kurgulayıcısı ve yöneticisi olan Batı, oryantalist imgelerin halüsinasyonu ile Doğu'nu kendini keşfetmesini, geri kalmışlığının sebeplerini ve çözümünün de Batı'nın üstünlüğünde aramasını bir sömürgeleştirme pratikleri olarak zorunlu kılmıştır.

Batılılaşarak modernleşme yoluyla hem Doğu toplumları “öteki” olarak inşa edilmiş sömürgeci imgelerin içselleştirmesine zorlamakta hem de Batı kendi modern oluşumunun realitesini aramaktadır.⁸⁹ Batı'nın Doğu ile kurduğu bu ilişki biçimi bir grubun diğerlerini tahakküm altına almasının yanı sıra bir toplum tipinden tümüyle farklı bir toplum tipine doğru hareketi,⁹⁰ yani toplumun sosyal ve kültürel değerlerini bir başkasına zorunlu olarak tercih etmesi sonucunu da doğurmuştur. Oryantalizm ise zaten hâlihazırda stratejisi gereği, Batılıya görece üstünlüğünü hiç yitirmeksizin Doğu ile kurabileceği bir olanaklı ilişkiler dizisi sağlayan esnek konum üstünlüğüne dayanmaktadır.⁹¹

Batılı olmayan kültürler, geleneksel ve doğal olarak üstün olan modern Batı kültürüne muhalif kültürler olarak tanımlanmışlardır.⁹² Modern Batı, kendisini inşa ederken insanlığın bütün gelişmiş, iyi üstün özelliklerini kendisine ve kendisinin temsil ettiği kapitalist/pozitivist rasyonelliğe atfetmiştir. Oryantalist kalıplar içinde geri ve kötü olan ise ötekisi olarak kurguladığı Doğu toplumlarına mal etmiştir.⁹³ Batı dışı kültürlerle sunulan müteakip evrensel Batı medeniyeti ise mevcut kültürü yok edici politikalar ile anlam yitimini ve boşluk toplumunu evrenselleştirmekten öteye geçememiştir.⁹⁴ Modern kültüre sahip Batılı devletler ise kendilerini geleneksel sosyal durumlar üzerinde yabancı realiteler olarak empoze ederler.⁹⁵ Modernleştirme girişimleri Doğu toplumlarını özellikle de Arap ve İslam dünyasını sömürgeleştirerek

---

⁸⁹ Serdar, 2001, s.50.

⁹⁰ Ernest Gellner, “Kudretli Kalem: Tersyüz Edilen Sömürgeciliğin Çifte Standartları”, Aytaç Yıldız (Ed.) Birgül Koçak (çev.), **Oryantalizm Tartışma Metinleri** içinde, (438-448), s.438.

⁹¹ Said, s.17.

⁹² Serdar, 2001, s.49.

⁹³ Nişancı, Çaylak, s.226.

⁹⁴ Latouche, s.93.

⁹⁵ Berger, s.140.

Doğuya mensup insanları kültürel ve dini bağlamda ilerleyen Batı karşısında çaresiz bırakan siyasal ve kültürel bir proje olarak da görülmektedir.⁹⁶

İslam toplumsal yapısı dini azınlıkları, toplumsal gruplar ve cemiyetler mozaiği olarak kavranmakla birlikte bu çeşitlilik İslam toplumunun temel bir zayıflığı ve toplumsal yapıdaki bir bozukluk olarak ele alınmaktadır.⁹⁷ Antropolojik çalışmalar ile toplumları ayrıştırıcı hususların milliyetçilik ideolojisi kapsamındaki tasnifi modernleşme ya da modernleştirme hareketlerinde de kullanılan bir unsur haline gelmiştir. Kültürel kimliğe dayalı bu siyasi akımlar modernleşme süreci içindeki toplumlarda güçlü etkiye sahiptir. Ulus-devlet oluşumunda da siyasi sınırların kültürel sınırlarla örtüşmesi gerektiğini varsayan bir ideoloji benimsenmektedir.⁹⁸ Geleneksel etnik topluluğu, dinamik ama yerli bir siyasi millete dönüştürmenin yolu ise topluluğun iddia edilen etnik geçmişlerine seslenmek suretiyle halkı arındırmak ve harekete geçirmektir.⁹⁹ Böylelikle modernizasyon faktörlerinin yabancı unsurlarını gözlerden saklarken, topluma daha az yabancı gözükmeleri sağlanmış olmaktadır.¹⁰⁰ Ulus-devletin kurulması sürecinde önderliği üstlenenler özellikle sömürülen devletlerdeki sömürgeci siyaset eliyle yüksek eğitim görmüş aydınlardır. Aydın kesimlerin milliyetçi düşüncelerini etkileyen diğer unsurlar yurtdışında sürdürdükleri öğrenimleri ve Batı'dan taşınan çeşitli kitap, dergi, gazete gibi yayınlardır. Süreçte sömürgeci devletler tarafından desteklenen misyonerlik faaliyetleri ve misyoner okulları da aktif rol oynamaktadır.¹⁰¹

1.4 Oryantalizm ve Basın

Aktarıcı görevi olan medya araçları yazılı ve görsel basında özellikle dış habercilikte Oryantalist Doğu, İslam, Arap algısını ve ötekileştirilmesini taşımaktadır. Gazeteler dil ve söylem üzerinden ürettikleri algıları ve imajları topluma aktarılmakta ve zihinlere işlemekte oldukça etkindir. Endüstriyel ve teknolojik gelişmeler gözleme

---

⁹⁶ İbrahim M. Ebu-Rabi, **Çağdaş Arap Düşüncesi**, İbrahim Kapalıkaya (çev.), İstanbul: Anka Yayınları, 2005, s.88.

⁹⁷ Turner, 1984, s.66.

⁹⁸ Eriksen, s.154-166.

⁹⁹ Anthony D. Smith, **Milli Kimlik**, Bahadır Sina Şener (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, s.113.

¹⁰⁰ P. Berger, B. Berger, Kellner, s.145.

¹⁰¹ Smith, s.169-172.

dayalı bilgiye ulaşmayı kolaylaştırıp imgelerin üretilmesini sağlarken diğer yandan üretilenin bir başka yere taşınmasını temin etmektedir.

İdealar ve yayınlar sisteminin bir parçası olan basın, haber ve bilginin oluşum sürecinde bu imgelerin aynı zamanda bir aracıdır. Dağıtıcı ve düzenleyici iki yapıdan oluşan bu iletişim sistemleri, hem dağıtıcı olarak ulaşım/dolaşımı hem de düzenleyici olarak yönetimi sağlamaktadır.¹⁰²

Basım yayıncılığın makineleşen teknolojisi haber üretim faaliyetlerinin de yaygınlaşmasını sağlamıştır.¹⁰³ Endüstriyel gelişmeler hem nicelik hem de ulaşım açısından yayıncılığı güçlendirmiştir. 18. yüzyılın ikinci yarısında savaş haberlerine olan ilginin artması,¹⁰⁴ reklam yayınlarının etkisiyle gazetelerin mali gücünün yükselmesi, kâğıt üretimin fazlaşması, gazete sayısının çoğalması ve piyasa rekabetinin oluşması gazeteciliğe ve gazete basımına oldukça önem kazandırmıştır.¹⁰⁵ Savaş haberciliğinde 2003 yılında gerçekleşen Irak savaşına kadar kullanılan iki usul bulunmaktadır. Bunlar biri akreditasyon uygulaması diğeri havuz sistemidir. Akreditasyon sistemi uzmanlaşmış gazetecilerin uzmanlık alanlarıyla ilgili kurumlara girişini sağlayan bir uygulamadır. 1991 yılında gerçekleşen Körfez Savaşı'nda, 'canlı olarak' savaş alanının televizyonlara yansıtılması savaş haberciliği açısından önem taşımakla birlikte ve hükümetlerin haberleri kontrol etmeleri ile sağlanan habercilerin güvenli bir ortamda ve savaş alanına doğrudan erişimi imkanını veren havuz sistemi kullanılmaya başlanmıştır. İliştirilmiş gazetecilik denilen 2003 yılında Irak Savaşında uygulanmaya başlayan sistem ise Amerikan yönetiminin gazetecilere imzalattıkları belgede şu şekilde açıklanmıştır: 'Askeri birliklerle beraber yaşayan, seyahat eden, yemek yiyen, uyuyan ve tüm profesyonel ve kişisel aktivitelerinde beraber olan medya çalışanlarına iliştirilmiş gazeteci denir'. Bu yöntem habercilere çatışma alanlarına ve askeri birliklere erişimi sağlarken¹⁰⁶ öte yandan imzalanan sözleşmeler neticesinde

---

¹⁰² Armend ve Michele Mattelart, **İletişim Kuramları Tarihi**, Merih Zillioğlu (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, s.14-15.

¹⁰³ Harold Innis, **İmparatorluk ve İletişim Araçları**, David Godfery(Ed.), Nurcan Törenli (çev.), Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006, s.222.

¹⁰⁴ Innis, s.235.

¹⁰⁵ Innis, s.241.

¹⁰⁶ Haldun Yalçınkaya, "Savaşlarda Asker-Medya İlişkilerinin Geldiği Son Aşama: İliştirilmiş Gazetecilik", **Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi**, S.19, Cilt.5, Güz 2008, s.36-48.

sadece Amerikan hükümetinin yönetim ve direktiflerini değil, aynı zamanda yönetmeliklerini de benimsemekte, buna aykırı davranışında iliştilirile sürecinin sonlandıracağını bilerek hareket etmektedir.¹⁰⁷

İletişim sistemlerinin düzenleyici yapısını oluşturan yönetim unsurunu en güçlü ideoloji enstrüman olan dil¹⁰⁸ oluşturmaktadır. Anlamı taşıyan bir araç olan “gösteren” ve anlamın kendisi olan “gösterilenden” oluşan dil, medya söylemlerinin incelenmesinde önem taşımaktadır.¹⁰⁹ Gösteren ve gösterilenden oluşan göstergenin yaptığı gönderme, yan anlamların işaret edilen konuya anlamlar katmasıyla birlikte, farklı kültürel kodlar yani stereotipler tarafından belirlenir.¹¹⁰ Diğer tüm iletişim kanallarında olduğu gibi televizyon, radyo ve gazetelerde de kullanılan dil, belli kuralları ve gelenekleri izler; medyanın aktardığı malzemeye şekil veren şey de gerçek göstergelerden ziyade bu kural ve geleneklerdir.¹¹¹

Bütün kodların, kuralların, geleneklerin ve stereotiplerin niteliklerini ve yönelimlerini ise basına ekonomik ve siyasal manipülasyon merkezleri tarafından ideolojik bir konsensüsün dayatılmasıyla belirlemektedir. Bütün bunlar bilinçdışı bir ideolojiyle etkinleştirip geçerli kılınan siyasal bir bağlam içinde yapılmaktadır.¹¹²

Günümüzde kültürel hegemonyanın medya aracılığıyla yürütülmekte olduğu sorunsalından yola çıkarak, gelişmiş ülkeler olarak tanımlanan Batılı ülkelerin, egemen kültür ve değerlerinin diğer ülkelere dayatılmasında ve kamuoyu oluşumunda medyadan yararlandığı varsayılmaktadır.¹¹³ Medyada temsil edilen öteki ya da ötekileştirilen toplumların bu çerçevede temsil edilmiş şekillerini kullanılan dil ve göstergeler, kodlar ve stereotipler belirlemektedir. Stereotipler, bir grubun kendinin ‘normali’ hatta ‘evrenseli’ temsil ettiği kabulünün yanı sıra kendi dışındaki toplumların ise kavrayış düzeyinde ve

---

¹⁰⁷ İ. Pelin Dünder, Şadiye Deniz, “Barış Gazeteciliği: Türk Yazılı Basınında 2003 Irak Savaşı Haberlerin Değerlendirilmesi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S.14, Cilt.3, Sonbahar 2010, s.203.

¹⁰⁸ Neil Postman, **Teknopoli**, Mustafa Emre Yılmaz (çev.), İstanbul: Paradigma Yayınları, 2009, s.119.

¹⁰⁹ Eric Magret, **Medya ve İletişim Sosyolojisi**, Halime Yücel (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2011, s.144, Mattelart, s.69.

¹¹⁰ Nick Stevenson, **Medya Kültürleri Sosyal Teori ve Kitle İletişimi**, Göze Orhan, Barış Engin Aksoy (çev.), Ankara: Ütopya Yayınları, 2008, s.76.

¹¹¹ Edward Said, **Medyada İslam Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?**, Aysun Babacan (çev.), İstanbul: Metis Yayınları, 2008, s.122.

¹¹² Stevenson, s.89, Said, 2008, s.122.

¹¹³ Necla Mora, “Kendi –Öteki İletişimi ve Etnomerkezcilik”, **Selçuk İletişim**, S.2, Cilt.5, Ocak 2008, s.207.

duygusal bir yükle donatarak kategorilere bölmektedir. Grup kendini merkeze alırken diğer sosyal grubu da kendi periferisinde veya toplum dışında gösterebilmektedir.¹¹⁴

Basında yer alan haberlerin söylemindeki ötekileştirme türleri: insanlık dışına atma/ insanlıkta alçaltma, olumsuz özellikler atfetme, sosyal dışlama, siyasal etiketleme, gruplar arası kıyaslama, başat grubun temel özelliklerinin ve törelerinin yokluğu, dış grubun sayısal önemini abartma, grubu kendisinde mahkûm etme, dış grubu soyutlama/ yalnız veya zayıf gösterme, etik dışı ve yasadışı davranışla suçlama, evrensel değerlerden yoksunluğu vurgulama, tehdit kaynağı olarak gösterme, bir olayın faili olarak suçlama, düşman görülen bir grupla ilişkilendirme, grubu kendi üyesine kötüleme, iç grubun mağduriyeti üzerinden ötekileştirme şeklindedir.¹¹⁵

Batı merkezci oluşumlar bağlamında küresel medyayı temsil eden hâkim ötekileştirme ideolojisi olan Oryantalizm de bu kurgulanan kodlar ve stereotipler ile yeniden üretilmektedir. Doğu'nun egzotikliği ve geri kalmışlığı üzerinden üretilen imgeler; tek renkli, hep aynı kalan hiç değişmeyen, kökten yabancı, tuhaf bir nesne olduğu yönündeki sabit düşünce hiç değişmeden konu edinilen malzemeler bölümlere, alt bölümlere ayırma ve yeniden bölümlenme eğilimi göstermektedir.¹¹⁶

Batının günümüze değin kültür, yazın ve folklor alanında İslam'la karşılaşmalarının anılarını belleğinde canlı tutmuş olması medyada da Müslüman Doğu toplumlarını temsil ediş biçimini belirlemektedir. Müslümanları marjinal bir topluluk olarak görmekte ya da duygusal bir bağlamda ele almakta bunları yaparken de sık sık kötü niyetli ve çarpıtılmış bir görüntü içinde sunmaktadır.¹¹⁷ Batı merkezci yaklaşımın sunduğu modernist, ırksallaştırılmış ve cinselleştirilmiş basmakalıp tipler yaratılmasının yanı sıra medyada Doğu'nun özellikle Arap ve Müslümanların oryantalist imgeler kullanılarak tek tipliliği tasvir edilmektedir.¹¹⁸ Müslüman gerçekliği televizyondaki imajlarla, gazetelerdeki sayısız düşmanca sözle ve zalimce mizahın ima ettiğiyle bir

---

¹¹⁴ Uluç, s.68-72.

¹¹⁵ Yurdagül Bezirgan Arar, Nuri Bilgin, "Gazetelerde Ötekileştirme Pratikleri: Türk Basını Üzerine Bir İnceleme", **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, S.30, Bahar 2010, s.11.

¹¹⁶ Said, 2008, s. 122, Said, s.108.

¹¹⁷ Akbar S. Ahmed, **Postmodernizm ve İslam**, Osman Ç. Deniztekin (çev.), İstanbul: Cep Kitapları, 1995, s.56.

¹¹⁸ Uluç, s.60.

tutmaktadır.¹¹⁹ Sunulma biçimleri ise kendilerini temsil edemeyen ve kendi yaşamlarının gerçeği olarak gördükleri ve bildikleri şeyleri ifade etme yeteneğini kaybetmiş halde gözükten tasvirleridir.¹²⁰ İslam'ı ifade etmek için kullanılan 'fundamentalizm' sözcüğü çirkin, hoşgörüsüz, şiddet yanlısı bir dini fanatiklikle eşanlamlı halde kullanılmaktadır.¹²¹ Oryantalist ideolojiden beslenen Doğu figürleri yalnızca basında, haberlerde kullanılan söylemden ibaret değildir aynı zamanda televizyon ve sinema gibi kitle iletişim araçlarında da sıklıkla rastlanmaktadır.

Sinemada ve televizyonda ise, ya bir şehvet düşküniüdür Arap ya da kana susamış bir namussuz. Cinselliğe aşırı düşkün bir ahlaksız,... alengirli dümenler çevirmeye muktedir, ama temelde sadist, kalles, süfli biri olarak çıkar ortaya. Köle taciri... deveci... sarraf... yanardöner bir alçak: Sinemadaki bazı geleneksel Arap rolleridir bunlar. Arap liderler (çapulcuların, korsanların, 'yerli' asilerin lideri), tutsak alınmış Batılı kahraman ile sarışın kızı (ikisi de iliklerine kadar sağlıklıdır) hırıltı sesiyle tehdit ederken görülür sık sık: 'Adamlarım sizi gebertecek, ama önce biraz eğlenmek istiyorlar.' Konuşurken müstehcen imalarla yüklü bakışlar atar... Haber filmlerinde, haber fotoğraflarında Arap, kalabalıklar halinde gösterilir hep. Hiçbir bireysellik, hiçbir kişisel özellik ya da deneyim yoktur bunlarda. Resimlerin büyük bir kısmı kitlesel öfkeyi sefaleti ya da akıldışı... jestleri gösterir. Tüm imgelerin ardında saklı olan şey, cihat tehdididir.¹²²

Müslüman karşıtı önyargı İslam'ı ve Müslümanları medyada temsil etme biçimi belirlemektedir. Diktatör, fundamentalist, bağınaz¹²³ geri Müslümanlar, zorba, diktatör, barbarlar, şer devlet,¹²⁴ şiddet, ilkel, atavizm, tehditkâr silahlı, sakallı, fanatik terörist¹²⁵ şeklindeki olumsuz imgelere imgelere sıkça rastlanmaktadır. Diğer bir deyişle medyada temsil edilen Müslüman/Doğu, Batılı halk ve dünya için tehdit unsuru olarak

---

¹¹⁹ Ahmed, s.292.

¹²⁰ Uluç,s.332.

¹²¹ Ahmed, s.28.

¹²² Said, s.300.

¹²³ Uluç, s.336-337.

¹²⁴ Uluç, s.60.

¹²⁵ Said, 2008, s.18-27.

gösterilmekle birlikte onlara uygulanan şiddet, işgal, müdahale ve sömürüye medya aracılığıyla meşruiyet kazandırılmaktadır.¹²⁶

Müslüman kadınlar ise hareketsiz, edilgen, teslimiyet içinde efendilerinin ihtiyaçlarını gidermeye hizmet eden, karanlık evlere kapatılmış bireyler olarak olumsuz klişeler içinde gösterilmektedir. Sefil bir yazgıya boyun eğmiş buldukları ve hemen hiçbir hakka sahip olmadıkları durumu ise Müslüman erkeklerin zorbalığından kaynaklanmaktadır.¹²⁷

Müslümanların medyada ne bir sesi, ne bir platformu olduğundan, itiraz ya da şikayet olanakları yoktur. Müslüman kimliklerini dışavurumları, fanatiklik; Müslümanların meşru haklarını talep etmeleri fundamentalizm olarak görülmektedir.¹²⁸

---

¹²⁶ Mora, s.216.

¹²⁷ Ahmed, s.59.

¹²⁸ Ahmed, s.292.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK MODERNLEŞMESİ VE ORYANTALİZM

Osmanlı-Türk modernleşmesi geçirdiği evrelerde rejim dönüşümleri, milliyetçilik, laisizm ve pozitivism akımlarının etkisiyle Batılılaşarak modernleşme yolunu izlemiştir. Batılılaşmanın nihayetinde oryantalist ideolojinin tesiri ile kendine yabancı, içinde ve doğusunda kendi ötekilerini oluşturduğu bir sürece girmiştir. Bu bölümde Türk modernleşmesinde oryantalist nüfuzu, oryantalizmin Türk biçimi tartışılacaktır.

2.1 Osmanlı -Türk Modernleşmesi

19. yüzyıl erken dönemi uluslararası konjonktürün ve güç dengelerinin değiştiği ve bir dönüşümün yaşandığı döneme denk gelmektedir. Avrupa'nın modernleşmesi, ulaşım ve iletişim kanallarını nüfuz ile elinde tutması geniş bir coğrafyanın yönetimine sahip olan Osmanlı yönetimini ve halkını da pek çok konuda etkisi altına almıştır. Aydınlanma hareketlerinin de etkisiyle Fransız İhtilali; fikri ve siyasi değişim ve yeniliklerin olduğu bir toplumsal harekettir. Mutlakiyet rejiminin yıkıldığı, dine karşı millet iradesinin egemen olduğu, milliyetçilik, eşitlik, özgürlük ve adalet ilkelerinin yaygınlaştığı nüfuzunun Fransa'nın dışında da görüldüğü Yeniçağın bittiği Yakınçağın başladığı bir dönemdir. Sanayi devrimi ise Avrupa'nın geçirdiği bütün bu evrelerin nihayetinde bilimsel çalışmaları, ticaret yollarının aktif kullanılması aletin yerine makinaların, fabrikaların almasıyla ve endüstriyel üretime geçişidir.

Modernleşme hareketlerinin içeriğinden bahsedecek olursak Fransız İhtilali'nin yayılmacı etkisi göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İhtilal, yalnızca Fransa ve çevresinde değil pek çok yönetim üzerinde etki bırakmıştır. Türk modernleşmesi açısından ilk ele alınacak akımlardan biri milliyetçilik ideolojisidir. Osmanlı Devleti'nin himayesinde bulunan geniş bir coğrafyadaki topraklar ve o topraklarda yaşayan farklı etnik kökendeki toplulukları, gerek yabancı devletlerin içten müdahaleleri, gerek ekonomik ve askeri gerileme, küreselleşmeye geçmeden önce küçük birimlere ayıran milliyetçilik ideolojisinden etkilenmiştir. Bu ayrışmanın öğeleri millet olarak milli devletlerin kurulma ve kendini idare etmesi, bir millete ait olma bilinci, millet rolüne

ilişkin bir dil ve sembolizm, milli emellerin ve milli iradenin gerçekleşmesini içeren bir ideolojinin varlığıdır.¹²⁹ Fikir akımları ve Avrupa devletlerinin ve bağımsızlıklarını elde eden toplumların etkisi, Osmanlı Devleti'nin reformist hareketlerini doğurmuştur. Bu hareketler fikri ve içtimai dönüşümünü kompleks bir yapı üzerinden yerleştirmiştir. Hıristiyan ve Müslüman nüfusun siyasallaşması ve milliyetçi akımların yükselmesinin yanı sıra Osmanlı'nın önemli bir bölümünü oluşturan Türkler arasında da milliyetçilik bilinci yükselmiştir.¹³⁰ Askeri, bürokratik, hukuki, ekonomik ve Osmanlı yönetiminde çeşitli etnik grupları etkisi altına alan nihayetinde Türkiye Cumhuriyeti'ni doğuran aşamalardan geçmiştir.

Milliyetçilik ideolojisi bağlamında şimdi yaşayanlar ile geçmişte yaşamış olanlar arasında bağ kurarak bir kimlik ilkesi tanımlayıp; olacak olan üzerine de bir perspektif sağlanması temin edilmektedir.¹³¹ Bu bağlamda milli kimlik ve millet kavramları, birbirleriyle ilişkili etnik, kültürel, teritoryal, ekonomik ve yasal- siyasi pek çok unsurun bir arada olduğu bir yapıdır.¹³² Türk yönetimindeki Osmanlı topraklarından bağımsızlığını elde edenler dışında Arap halkı dışarıda bırakılarak İslam vurgusu olmaksızın Türklük üzerinden bir kimlik inşası yapılmıştır. Bunu yaparken de Arap toplumu hususunda çeşitli oryantalist inceleme atfedilmiştir.

İhtilalin Osmanlı Devleti üzerindeki ilk etkisi azınlıklar ve Hıristiyan cemaatlerinin okuryazar üyeleri arasında olmuştur. Özgürlük, eşitlik sloganları bu cemaatler için yurttaşlık haklarından ziyade ulusal bağımsızlık anlamına gelmekteydi¹³³ ki akabinde yönetim tarafından reformlar yoluyla bu algının kırılması öngörülmektedir.

Kapitalist modernleşme savunucuları geri kalmışlığın giderilmesi ve modernleşmenin sağlanması için içsel yani yapısal değişimler öngörmektedir. Bu çerçevede eğitim sisteminin düzeltilmesi, geleneksel liderlerin etkinliğinin azaltılması, yönetim biçiminin demokratikleşmesi ve iletişim sisteminin modernleştirilmesine

---

¹²⁹ Smith, s. 119.

¹³⁰ Himmet Hülür, Gürsoy Akça, "İmparatorluktan Cumhuriyete Siyasal Bütünlük ve Ulusalılık Söylemi", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.22, Güz 2007, s.331.

¹³¹ Poole, s.135.

¹³² Smith, s.33.

¹³³ Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye Tarihi**, Yasemin Saner (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2009, s.50-51.

yönelik bir dizi iç reformlarla gelişmeyi sağlanabilmektedir.¹³⁴ Osmanlı-Türk modernleşme hareketleri olarak nitelendirilen toplumsal, siyasal, askeri, ekonomik ve sanatsal revize ediliş, oryantalist öğeler bağlamında Batılılaşma hareketine dönüşmüştür. Avrupa'dan ithal edilen çeşitli fikir akımları, Osmanlı Devleti'nin askeri ve ekonomik gücünün yitirmeye başlaması, akabinde reformlar ve değişim hareketleri, Avrupa'ya giden Türk öğrenciler, matbaacılık faaliyetlerinin gazete ve dergi kanalıyla etkin kullanılışı; çözümü başarılı olup olmadığı bugün halen tartışılan Batılılaşarak modernleşme yolunda bulunmuştur. Türk modernleşmesinde oryantalizm etkisi ise Batı'nın Müslüman ve güçlü bir Türk devlet olan Osmanlı Devleti ile tanışması üzerine İslam ve Arap imajlarıyla özdeşleştirilen Türk imajının oluşturulmasıdır. Osmanlı'nın modernleşme hareketleri, dönemin içsel ve dışsal faktörleri neticesinde mevcut imgeler üzerinden kendi Doğu'sunu inşa eden ve Batı'da oluşan Türk imajını yıkmaya çalışan Batılılaşma fikri etrafında örülmüştür. Batı'da da olduğu gibi matbaacılık faaliyetleri ve basın çalışmaları fikirlerin iletimi ve yayılmasında en başat rolü oynamıştır. Batılılaşma çabalarının en mühim sorunu ise Oryantalizmin Doğu tasvirleri, ön yargıları ve kemikleşmiş fikirlerini de benimseyerek Türkiye'nin kendi doğusunu/şarkını, Ortadoğu'sunu inşa ederek; kozmopolit bir toplum olarak içselleştiği yapıdan, kendine yabancı dışlayıcı bir toplum yapısına dönüşmüştür. Bu bağlamda Türk Doğu algısı, Oryantalist Arap ve İslam imgelerin yeniden işlenmesi, stereotiplerin üretilmesi ile şekillenmiştir.

Türk-Arap ilişkileri boyutundan bakacak olursak; milliyetçiliğin yol açtığı idrak parçalanması bir tür 'öteki' algılanmasının doğuşuna zemin teşkil edecek bir psikolojik tepkiye neden olmuştur. Türk milliyetçileri bağımsız bir Türk kültürü oluşabilmesi için Arap tesirinden kurtulmayı olmazsa olmaz önem arz etmişlerdir.¹³⁵ II. Meşrutiyet'ten sonra İttihat ve Terakki'nin uygulamaya başladığı Türkleştirme politikası Arap milliyetçilerinin de tepkilerini çekmiştir. Türkçe'nin resmi dil haline getirilmesiyle birlikte mahkemelerde, okullarda ve hatta sokak isimlerinde Türkçe'nin kullanılması¹³⁶ Türk Arap ilişkisinin seyrini belirleyen diğer hususlardır. Jön Türklerin Türklüğe ilişkin her şey ile birlikte ırk ve etnik kökenin birincil önem kazanması

---

¹³⁴ Turner, 1984, s.25.

¹³⁵ Davutoğlu, s.405.

¹³⁶ Recep Boztemur, "Arap İsyanı, 1916-1918", **Mülkiye Dergisi**, S.272, Cilt.35, 2011, s.65.

pozitivizmi kendilerine temel felsefe öğretileri olarak benimsemeleri ilişkilerde bölünmeye sebep olan diğer bir etmendir.¹³⁷

Modernleşme hareketleri ile başlayan Türk-Arap ilişkilerindeki uzaklaşma, Türkiye'nin bölgenin kültürüne, siyasetine ve iç dengelerine yabancılaşmasına neden olurken Arap imajı ile ilgili temellenen genel kabuller dış politika yapımının merkezine yerleşmekte¹³⁸ ve içe dönük olarak Türk algısındaki yerini bugünde sürdürmektedir.

2.2 Tanzimat'tan Cumhuriyete Modernleşmenin Tarihsel Arka Planı

Osmanlı Devleti'nde III. Selim ve II. Mahmut'un peşi sıra takip eden yönetimleri sürecinde modernleşmenin ilk evrelerini askeri, ticari, eğitim, vergi reformları ve bu dönüşümün bir aracı haline gelen basım/yayıncılık faaliyetleri oluşturmaktadır. Niteliksel olarak ise modernleşme hareketleri, merkezi iktidarın sağlamlaştırılmasını hedefleyen bir dizi kurumsal yenilikten oluşmaktadır.¹³⁹ III. Selim döneminden itibaren merkezileşme doğrultusundaki değişmelere ek olarak sanayileşme ve beraberinde getirdiği eğitimin yaygınlaşması ve şehirleşme süreçleri eşlik etmiştir.¹⁴⁰

3 Kasım 1839'da Tanzimat Fermanı ile Osmanlı'ya tabi yabancı tebaanın olası ayaklanmalara karşı önlem mahiyetinde kanun önünde eşit hak tanıyan dinsel ayrımın ortadan kalkması yolunda ilk adım atılmıştır. Bu sayede yüksek sayıda yer alan kültür birimlerini 'eritebilecekleri' bir 'Osmanlılık' şuurunu oluşturmayı hedeflemiştir.¹⁴¹ Tanzimat ile birlikte ilk defa kamu hayatının belirli alanları şerri hükümlerin ve ulemanın yetkisi dışında bırakılarak laiklik yolunda ilk adım atılmıştır.¹⁴²

18 Şubat 1856'da Islahat Fermanı ve 1864 Vatandaşlık Kanunu ile tüm tebaayı, dil, din vs. farkı gözetmeksizin vatandaşlık etrafında birleştirmeyi amaçlamaktaydı.¹⁴³

---

¹³⁷ Kemal Karpat, **Osmanlı'dan Günümüze Ortadoğu'da Millet, Milliyet, Milliyetçilik**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2011, s.247,253.

¹³⁸ Davutoğlu, s.409.

¹³⁹ Nilüfer Göle, **Mühendisler ve İdeoloji (Öncü Devrimlerden Yenilikçi Seçkinlere)**, Eli Levi (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 1986, s.46.

¹⁴⁰ Hülür, Akça, s.313.

¹⁴¹ Şerif Mardin, **Türk Modernleşmesi Makaleler 4**, Mümtazer Türköne (drl.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2006, s.12.

¹⁴² Erik Jan Zürcher, **Milli Mücadelede İttihatçılık**, Nüzhet Salihoğlu (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, s.18.

¹⁴³ Karpat, Osmanlı'dan..., s.30-31.

Balkanlardan, Ortadoğu'ya kadar çeşitli etnik gruplar içinde reform hareketlerine karşın çeşitli milliyetçi ideolojilerin önüne geçilip idari parçalanmanın önüne geçilememiştir. Resmi bir Osmanlılık milliyetçiliği içinde bütünleştirmeye çalıştığı ölçüde kapsayıcı, ancak yanı sıra zamansal olarak ayırıştırıcı, ırksal da farklılaştırıcı sonuçlarla neticelenmiştir.¹⁴⁴

Din farkı gözetmeksizin eşitlikçi bir hukuki yapı öngörmesine karşın bir taraftan 'Türklük' özelliklerini ön plana çıkararak diğer taraftan da İslam dünyasının özellikle Müslüman Arapların, ayrılmasını önlemek için dini birliktelik vurgulanmıştır.¹⁴⁵

II. Abdülhamit dönemiyle farklı ideolojik yaklaşımların belirginleşmiştir. İslam dünyasının bir arada tutulması, Türklük unsurunun göz önünde bulundurulması, İslami ilkelere kopmadan ilerlemeci modernleşmenin benimsenmesi; karşıtı olarak da Avrupa'nın muasır seviyede olduğu ve toplumun ilerlemeyi ancak Batı'nın rasyonalitesinin, sekülerliğinin, özgürlüğünün aslî unsur olan Türk devletinin kurumlarıyla ve toplumla benimsenmesi şeklindedir.

Osmanlı modernleşmesinin ilk evresindeki kanunlaşan merkezileşme ideolojisiyle birlikte Avrupalı güçlerin Osmanlı politik kültürüne ve onun geleneksel toplum yapısına yabancı kurumları açmaya ve uygulamalar başlatmaya mecbur etmesi¹⁴⁶ ikinci bir evreyi doğurmuştur. Siyasi elitlerin Osmanlı yönetimine sundukları merkezileştirmeden farklı Avrupa modernitesi çözümlü önerileri ve faaliyetleriyle bugünün Modern Türkiye'sinin zihni haritası belirmeye başlamıştır. Bu bağlamda *ıslahat*, *muasırlaşma*, *asrileşme* ve *garplılaşma* veçhelerini alan modernleşme, yönetici elitlerin hem ideolojisi hem de güçlerinin yegâne kaynağı haline gelmiştir.¹⁴⁷ Bu sebeple Osmanlı modernleşmesi bir Batı'ya karşı bir direniş olduğu kadar bir iktidar tasarımı da doğurmuştur.¹⁴⁸ Cumhuriyet ile birlikte batıcılık yani Batılı dünya görüşü Osmanlı dünya görüşünün tek karşıtı anlamını taşımaktadır. 1950'lerden sonra resmi ideoloji dışında bir Doğu/Batı sentezinden söz edilmeye başlanmıştır.¹⁴⁹

---

¹⁴⁴ Ussama Makdisi, "Osmanlı Oryantalizmi", Aytaç Yıldız (Ed.), **Oryantalizm Tartışma Metinleri** içinde, (271-315), Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2007, s.275.

¹⁴⁵ Karpat, Osmanlı... s.31.

¹⁴⁶ Karpat, Osmanlı... s.78.

¹⁴⁷ Karpat, Osmanlı... s.78.

¹⁴⁸ Makdisi, s.278.

¹⁴⁹ Hilmi Yavuz, **Türkiye'nin Zihin Tarihi**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2009, s.108-109.

Merkezileşerek İslami unsurları ve diğer dini-etnik grupları bir araya toplayan modernleşme halinden, Türk kimliği etrafında İslami değerleri beraberinde taşıyan bir modernleşme algısına ve bunun yanı sıra daha da soyutlaşmış bir kimlik tasavvuruna gidilmiştir. Bu iki başlı modernleşme algısının Batı'yı rol model almayı bu bağlamda laik, pozitivist, ulus-devlet fikirleri barındıran bir moderniteyi benimsemesi öngörülen ikinci yol dini, millet tanımının dışında bırakmayı da gerektirmiştir.¹⁵⁰ Modern Osmanlı kimliğinin iki kutupta seyretmesi hem katı sekülarist hem de açık İslamcı yorumları onu önce Doğululaştırmakta sonra da Doğulu olmaktan çıkartmaktadır.¹⁵¹

Genç Osmanlıların, yani Tanzimat bürokratlarının Osmanlılık ve İslamiyet'i birlik ve kimlik adına bir arada tutma isteği iki farklı eğilimle neticelenmiştir. Bu ikilemi açıklamada Namık Kemal ve Şinasi'nin fikirleri üzerinden bir temsil oluşturabiliriz. Namık Kemal uygarlığa giden yolu İslam ile mümkün görürken Şinasi ise, rasyonaliteden söz etmektedir.¹⁵²

Nüfuzu artmaya başlayan Fransız Devrimi'nin başlıca fikirlerinden ve 19. yüzyıl politik fikirlerinden etkilenen Jön Türkler, ise hükümdardan devralacakları iradeyi temsil edebilecek yeni bir politik ve toplumsal örgütlenmeyi hayata geçirmeyi isterken milli özerklik sorununu eşitlikçi ve laik değerler ile çözmek istemişlerdir.¹⁵³

1876 yılında ilk anayasayı ilan eden II. Abdülhamit'in 1877'de yürürlükten kaldırması üzerine kurulan İttihadı Osmani Cemiyeti, 1889 yılında II. Meşrutiyet'i ilan ettirmiş ve ardından 1908 Jön Türk devrimi olarak bilinen II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesiyle yönetime el koymuşlardır. Bu anayasal hareketler Türk siyasal hayatının ve modernleşmesinin büyük oranda niteliklerini belirlemiştir. Düşünsel anlamda Şinasi'den miras alınan rasyonalizm, pozitivism ve materyalizm olarak yeniden üretilmiştir.¹⁵⁴

20. yüzyılın başlarında I. Dünya Savaşı'na katılması ve Kurtuluş Savaşı ile gelinen noktada Türkiye Cumhuriyeti siyasal rejimi, kurumları ve toplumsal yapısıyla

---

¹⁵⁰ Karpat, Osmanlı... s.41.

¹⁵¹ Makdisi, s.279.

¹⁵² Göle, s.51.

¹⁵³ Göle, s.56-57.

¹⁵⁴ Yavuz, Türkiye'nin..., s.76.

birçok reformdan ve modernleşme hareketinden geçmiştir. Cumhuriyet döneminde İkinci Meşrutiyet ile konuşlanan pozitivizmin Kemalizm'e, materyalizmin ise Marksizm'e eğimli dönüşümü olmuştur.¹⁵⁵

Cumhuriyet rejimi ile birlikte ekonomik, sosyal ve siyasi ilerlemenin ötesinde modernleşme ve ilerleme kültürel bir değişim olarak algılanmıştır. Avrupa modeli uygarlığın son hali olarak görüldüğü için Avrupalı oryantalistlerin İslam'ın maddi ilerlemeye ve özellikle de Avrupa uygarlığına karşı olduğu görüşleri benimsenmiştir. Bu sebeple laiklik Cumhuriyet rejimi içerisinde Türklerin İslam'ın egemenliğinden kurtarmak için geliştirilen bir pozitivist ideolojiye dönüşmüştür.¹⁵⁶ Aynı zamanda toplum Arap ve Fars etkilerinden kurtarılacak sadeleştirilecek ve yeni bir milletin dili olarak Türkçe'yi dönüştürme çabasına girilmiştir.¹⁵⁷ Diğer bir deyişle reformcu bir rejim olarak Kemalist yönetim, eğitim ve milliyetçilikte Batılı fikirlerden derinden etkilenirken sekülerizasyon yolunda önce İslam hukukunu bireyselleştirmiş ve kamusal ilişkileri Avrupa yasalarına göre şekillendirmiştir. Ardından dini ve laik eğitim kurumları birbirlerinden ayrılarak 1925 yılında uygulamaya konulan Türk Şapka Kanunu'nda olduğu gibi yapısal dönüşüm hareketleri başlamıştır. Geleneksel yapıdaki bu değişim Batılılaşma modeline göre İslam kültürü ile sosyal yapının birbirinden ayrılmasını içermektedir.¹⁵⁸

2.3 Modernleşme Fikri ve Faaliyetlerinde Oryantalizmin Etkisi

Klasik modernleşme kuramınca geleneğin ötelenmesiyle kurgulanan modernizm bizatihi geleneğin bir dönüşüm içinde içselleşmesinden doğmuştur. Kùltürler de zaman gibidir; mevcut bulunan kùltür kendinden öncekine göre modern ya da yeni kendinden sonrakine göre eski ya da geridir. Eskiye ya da yeniye karşı muhafaza edilmeye çalışılan her durum, yine bir başkasının değişimi/gelişimi/bozulmasından doğmuştur. Klasik kuramın pratikteki tezahürü, Doğuya bakışta- Batı'nın içselleştirdiği eski gelenekleri bağlamında- yaygın olarak kullanılmıştır. Bu anlamda modernleşme geçmişten kopuşu yani geçmişi arkalarında

---

¹⁵⁵ Yavuz, Türkiye'nin..., s.77.

¹⁵⁶ Kemal Karpat, **Türk Siyasi Tarihi, Siyasal Sistemin Evrimi**, Ceren Elitez (çev.), İstanbul: Timaş Yayınları, 2011, s.38-39.

¹⁵⁷ Göle, s.62.

¹⁵⁸ Turner, 2002, s.134-135.

bıraktıracak¹⁵⁹ aydınlanma ve ilerleme gerçekleşebilmektedir. Batılı siyasi kurumların ve örgütlerin daha fazla benimsenmesi, yerel toplumların ‘Batı suretinde’ yeniden biçimlenmesine neden olmuştur. Eskinin dışlanması yeninin kutsanmasıyla modernlik, 19. yüzyıl ile gündelik hayatları tanzim eden bir sistem haline gelmiştir.¹⁶⁰

Modern Oryantalist kuram ve uygulamanın temel öğeleri de geçmişten mirasla dünyevileştirilen, yeniden düzenlenen, yeniden biçimlendirilen yapılar olmasının yanı sıra Hıristiyan doğaüstücülüğünün doğallaştırılmış, modernleştirilmiş, seküler ikameleridir.¹⁶¹ Modernleşmenin Hıristiyan söylemindeki reformist yaklaşımın benzerini Batılı olmayan toplumlar içinde yapılmıştır.¹⁶² İslam toplumlarının ise, heterojen olan farklı ideolojik/ dini/ entelektüel ‘İslam kültürel yapıları’ vardır. Din, politika ve kültürle içi içe geçerek aktüel yaşamda ayrılmamış; tarihin sinerjisini şekillendirmiş ve bu sinerji tarafından şekillendirilmiştir.¹⁶³

Tanzimat dönemiyle birlikte Osmanlı modernleşmesinde ilim ve felsefe alanında Batılılaşma eğilimi göstermesinin nedenini mevcut durumun algılamış biçimi yansıtmaktadır. Modernleşmeye gidilen süreçte Osmanlı kültürünün ilim alanında kapalı ve bunun da felsefe alanında bir kapalılığı doğurduğu nihayetinde de Osmanlı felsefesi skolastik içine girmesi şeklinde yorumlanmıştır. Osmanlı Türk nesrinin ise edebiyat dallarındaki fakirliğinin Arap dünyasının kendi içine kapalı kalışıyla ilişkilendirilmiştir. Eğitim sisteminin skolastik olduğu ve on altıncı yüzyıldan itibaren dünya ilimlerinden habersizliği vurgulanan diğer bir husustur.¹⁶⁴ Avrupa Aydınlanmayı yaşarken medreselerde dünya meselelerini çözmek yerine onlardan uzaklaştırarak ahirete hazırlayan bir sistemin¹⁶⁵ varlığı eleştiri konusudur.

Geleneksel dokuların geri kalma nedeni olarak algılandığı bu dönemde Batılı modernleşme modeline uyum sağlamak için eğitim alanında zamanla sistemi topyekûn değiştirecek adımlar atılmıştır. Tanzimat dönemi laiklik adımları çıkış noktasından

---

¹⁵⁹ Ilan Pappé, **Ortadoğu’yu Anlamak**, Gül Atmaca (çev.), İstanbul: NTV Yayınları, 2009, s.3.

¹⁶⁰ Altun, s.10.

¹⁶¹ Said, s.132.

¹⁶² Serdar, 2001, s.303-304.

¹⁶³ Ebu-Rabi, s.186.

¹⁶⁴ Hilmi Ziya Ülken, **Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi**, Konya, Selçuk Yayınları, 1966, s.40-47.

¹⁶⁵ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye’nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004, s.49.

farklı olarak ıslah çalışmalarından modernleşme ve Batılılaşma şeklini alırken yeni bir ideolojik kimlik yaratılmıştır. Müslüman ve gayrimüslim farkını ortadan kaldıran hukuksal düzenleme aynı zamanda devletin siyasi rejimini, yapısını kimliğini de değiştirmeyi doğurmuştur. Diğer bir husus ise İslam'ın bilimle olan ilişkisinin pozitivist bir algıyla yeniden yorumlanması laiklik bağlamında dinin, toplumsal ve bireysel olarak ötelenmesine neden olmuştur.

Avrupa'ya Türk öğrencilerin gönderilmesi, Avrupalı eğitimcilerin de ülkeye gelmesi ve nihayetinde Batılı anlamda kurumların, enstitülerin kurulması¹⁶⁶ ve Fransız, Amerikan, Avusturyalı, İngiliz ve İtalyan misyonerlerce okulların açılması¹⁶⁷ Tanzimat döneminde eğitim alanındaki reformların başında gelmektedir. Bu yenilikler ise Fransız Devrimi ve Aydınlanma fikirlerinin Osmanlı topraklarına girmesine yol açmıştır. İlerleyen dönemlerde reform ve modernleşme hareketlerinde bu okullarda eğitim gören yeni elit genç grup öncülük etmiştir. Avrupa modelinin mevcut sorunlara çözüm getirmesi ve nihayetinde yeni sorunlar üretmesi elit grubun eğilimleri bağlamında makro düzeyde milliyetçilik, mikro seviyede Türkçülük beraberinde pozitivism, laiklik gibi akımlar belirlemiştir.

1908 yılı itibariyle eğitim alanında yapılan modernleşme çalışmaları kapsamında yeni bir eğitim sistemi, müfredatı ve Türkçe dilinin ağırlık kazanması ile okur-yazarlığı yaygınlaşması ve halkı Arap-İslam etkisinden kurtararak bağımsız bir milli devlet kurmak hedeflenmiştir.¹⁶⁸

Pozitivism akımı ne yalnızca felsefi bir kanal ile ne de eğitim- öğretim yoluyla Osmanlı'da etkisini göstermiştir. Aynı zaman da edebi akım ile de içselleştirilmiştir. Batı neşriyatının, yabancı dergi¹⁶⁹ ve gazetelerin tercümesi de bu akımı tanıtmış ve zihinlere nakşetmiştir. Pozitivizmin modernleşme hareketlerindeki yeri ise geleneksele, inançlara, bağlara karşı Batı gelişme modeli akılcı olduğu ve laiklikle özdeşleştiği ölçüde her yerde ve her zaman uygulanabilir olmasıdır.¹⁷⁰ Rasyonalite kavramının

---

¹⁶⁶ Mustafa Gencer, **Jöntürk Modernizmi ve 'Alman Ruhu' 1908-1918 Dönemi Türk Alman İlişkileri ve Eğitim**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, s.44.

¹⁶⁷ Gencer, s.80.

¹⁶⁸ Gencer, s.95.

¹⁶⁹ Murtaza Korlaelçi, **Pozitivizmin Türkiye'ye Girişi**, İstanbul: İnsan Yayınları, 1986, s.201.

¹⁷⁰ Göle, s.8.

Cumhuriyetle birlikte akıllı bilimle aynileştiren bir pozitivistliğe dönüşmüş olması İslam'ın açıktan açığa söylenmese de bilim-dışı yani akıl-dışı olduğu görüşü yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır.¹⁷¹

Oryantalist ideolojinin betimlediği Doğu lideri, yöneticisi vasıfları Türk modernleşmesinde değişimin belirleyici algılarından biridir. Batının hem Doğu hem de Türklükle özdeşleştirilen Oryantalist algısının despot, zalim, diktatör şeklindeki olumsuz nitelendirmeleri barındırmasının yanı sıra içeriğinde verdiği mesajla da modernleşmeye nüfuz etmektedir. Despotizmde yönetenle yönetilen arasında uzanan müdahale edici sosyal kurumların yokluğundan dolayı bireylerin despotik yöneticinin gazabına doğrudan maruz¹⁷² olduğu görüşü Doğu toplumlarına ve yöneticilerine atfedilen bir özelliktir. Bu bağlamda üretilen Türk imgeleri de sultanların despotluğu üzerine kurgulanmıştır. Sosyal kurumların yokluğu, yöneticinin erişilmez uzaklığı, keyfi kararları özellikle de kararlarında İslam unsurunun olması türünde baskın karakterli yönetimler ve yöneticiler Türk imajını oluşturmaktadır.

Başlangıçta Jön Türkler İslam'a yönelik bir faaliyette bulunmamışlardır.¹⁷³ Daha sonraları Batı kültürünü benimseyerek kendilerini halktan yalıtmış ve halkın dindarlığının devletin modernleştirilmesi ve laikleştirilmesi yönünde bir engel olarak görmüşlerdir. Modern eğitilmiş bir Osmanlı bürokrasisi ve ordusunun çekirdeğini oluşturan yeni entelijansiya hareketi olan Jön Türklerin, Türk milliyetçiliğiyle birlikte din ve devlet işlerinin birbirinden ayırmak yegâne hedeflerinden biri olmuştur.¹⁷⁴

Osmanlı Devleti'nin siyasi idealleri ve kurumları konusunda redd-i mirasta bulunan Cumhuriyet yönetimi, Batı eksenini rahatsız eden siyasi kimlik ve kurumların tasfiyesi için siyasi elit geniş çaplı reformlara girişmiştir. Siyasi sistemin dayandığı bu kırılma ise toplumu Avrupa ile entegre etmeye çalışırken Ortadoğu-Balkanlar-Kafkaslar'dan oluşan jeokültürel çevresinden soyutlamıştır.¹⁷⁵

---

¹⁷¹ Yavuz, İslam'ın... , s.65.

¹⁷² Turner, 2002, s.47.

¹⁷³ Karpat, Türk... s.14.

¹⁷⁴ Gencer, s.51-86.

¹⁷⁵ Davutoğlu, s.70-82.

Jön Türklerce benimsenip yükselen Cumhuriyet'in tek partili dönemi uygulamalarıyla da hayat bulan Batıcılık hareketi, Batı ile uyumlu iç siyasi kültür oluşturacak bir zihniyet ve medeniyet dönüşümünü tarihi bir zorunluluk olarak görülmektedir.¹⁷⁶

Osmanlı reformlarının fikri bağlamda kompleks yapısı açık ve örtük biçimde Batı'yı ilerlemenin yurdu, Doğu'yu ise geri kalmışlığın tasviri olarak görmesi oryantlizmin¹⁷⁷ modernleşme unsurları ile vücut bulduğunun göstergesidir. Diğer bir deyişle Batı, Osmanlı Devleti'ne ve Doğu'ya nazaran hem teknik hem medeni bir üstünlük arz ettiği görüşünden ötürü Batı'nın üstünlüğünün kabul edilmesi ön şarttır. Yani Doğu'nun geri ve aşağı olduğunu ve bu suretle ilerlemenin Batılılaşmayı da kabul etmekle elde edileceğinin zaruri bir göstergesidir.¹⁷⁸

Batı'nın köklerini ortaçağdan alan oryantlist Doğu algısının bu dönemde de tezahür ettiği açıktır. Ötekileştirme yoluyla Avrupa merkezci konumu Batı'yı Doğu'ya karşı kalıcı bir üstünlük yetkesi sunar. Medeni Batı karşısında aşağılanan ve modernleşme yolunda Batı'nın izinden gitmek isteyen Doğu ise, kendini oryantlistleştirip geri kalmışlığını Batı'nın sunduğu gerekçelerle kabul eder. Bu etkileşimli yapı ise aslında Batı'nın Doğu medeniyeti üzerinden kendini sorunsalını tespitinden beslenmektedir.

---

¹⁷⁶ Davutoğlu, s.88.

¹⁷⁷ Makdisi, s.273.

¹⁷⁸ Tunaya, s.17.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BASININDA ORYANTALİZM

Türk modernleşmesinin ifade edilmesi ve ifası yolunda bir araç olan gazeteler; bu dönemde çeşitli fikirlerin hem temsili hem de taşıyıcısı rolünü de üstlenmektedir. Batı'ya ait matbu eserlerin ve tercümelerin basın yoluyla keşfi, Osmanlı aydınının ekonomik ve teknolojik ilerleme ihtiyacının kabulünün ötesinde siyasal, toplumsal, dini reforma yönelmesini doğurmuştur. Türk modernleşmesinin tezahürü, Avrupa Aydınlanması ve Fransız İhtilali'nin etkileri çerçevesinde Batı'nın Doğu'ya baktığı gibi kendilerine bakarak Doğulu olmayı terk etme halini almıştır. Batının haberciliğinden beslenerek hem de bürünmüş olan Batılılaşma gayesine uygun fikirlerle, modernleşme faaliyetlerinin izinde olduğu gibi derinlerinde yatan oryantalist algı gazetecilik dilinde ve söyleminde de yer bulmuştur.

3.1 Türk Modernleşmesinin Bir Aracı Olarak Basın Hareketleri

Osmanlı Devleti'nde yazının matbaaya geçişi ve matbaacılık hareketlerinin başlaması 15. yüzyılın sonlarında azınlıklarca ve Avrupa menşeli basımların ülkeye sokulmasıyla başlamıştır. Devlet tarafından resmi ve özel gruplarca, konuşmada ve yazma kullanılan Türkçe, Arapça ve Farsça dillerinde neşredilen eserlerin matbaa yöntemleriyle basımı 18. yüzyılın başlarında imkân bulmuştur. İlerleyen zamanlarda aynı teşekkül ile süreli yayın ve gazetecilik faaliyetleri, yine azınlıklar ve yabancı basımların yayınlanmasıyla, vuku bulmuştur.

19. yüzyıla gelindiğinde gazete ve süreli yayınlar Türk modernleşmesinin ülkedeki elit grubun yönettiği, aydınlanmacı fikirlerin yayılmasını ve toplumsal harekete dönüşmesini sağlayan bir araç halindedir. Ek olarak ulus bilincinin oluşmasında da belirleyici bir vasıta¹⁷⁹.

İlk gazeteler yabancı menşeli olup 1795 yılından itibaren Fransızca başta olmak üzere çeşitli yabancı dillerde gazeteler yayınlanmıştır. İlk olarak Fransızlar tarafından yayınlanmış olan Bulletin des Nouvelles(Haberler Bülteni), Fransız

---

¹⁷⁹ Hülür, Akça, s.319.

devriminin amaçlarını konu edinerek tüm dünyanın desteğini kazanmak gayesiyle devrimin amaçlarını anlatan bir gazetedir.¹⁸⁰ Yabancı gazetelerin ardından Bab-ı Âli'de dış işleriyle ilişkili olarak kurulan Tercüme Odası 1821'den sonra Fransızca dilini, edebiyatını ve düşüncesini öğrenen bir nesil yetişmiştir.¹⁸¹ Tanzimat dönemiyle Türklerin görevlendirildiği bu oda ile Fransızca'nın hem sözcükler ve üslup açısından hem de kavram ve anlamlar açısından nüfuzu Osmanlı dilinin çözülmesini doğurmuştur.¹⁸² Başta Fransız İhtilali olmak üzere Avrupa'daki siyasi gelişmelerin gözlemlenmesi ve Osmanlı yönetimini haberdar etmek için elçilerce gazetelerin tercüme edilmesi basının taşıyıcı, aktarıcı rolünü etkin kılmıştır.¹⁸³

Türk gazeteciliği ise başlangıçta devlet eliyle devleti yönetenlerin kamuoyu oluşturma organı olması açısından dilde sadeliği önemsenme özelliğini taşımaktadır. Takvim-i Vekayi(1831) bu özellikleri taşıyan ilk Türk gazetesidir.¹⁸⁴

Fiilen ve zaruretten başlayan modernleşme çabaları fikri ve hatta dini yaşantıya girmesiyle birlikte gazetenin Osmanlı topraklarında yayımlanışı bu sürece paralellik göstermiştir. Batı'da farklı hareket tabanında doğmuş olan gazetecilik faaliyetleri Osmanlı'da devletin ideolojisini ve icraatını anlatabileceği bir araç olarak doğmuştur. İlk gazetelerin sahipleri ve yöneticileri, devletin memuru olarak Tercüme Odası'ndan veya elçilik kâtipliklerinden gelmişlerdir.¹⁸⁵ İlk dönem gazeteleri Tanzimat ve Islahat girişimlerini destekleme, dini nitelikte yazılara yer verilmemiş, Avrupa kaynaklarına bağımlılık, dilde sadeleşme ve Batı sözcük ve kavramlarının artması, dile bağlı ulusçuluk özelliklerini barındırmaktadır.¹⁸⁶

Tanzimat dönemi basınında Tercüman-ı Ahval (1860) özerk gazetecilik anlamında ilk olması ile birlikte getirdiği yenilikler şöyledir: devletin yönetim ve eğitim sistemini eleştirmek, ülke içinde Türk unsurunun haklarını savunmak, zaman zaman okuyucu mektuplarına da yer vererek kamuoyunu dikkate almak. Aynı zaman da Genç

---

¹⁸⁰ M. Nuri İnuğur, **Basın ve Yayın Tarihi**, İstanbul: Der Yayınları, 1999, s.166.

¹⁸¹ Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Ahmet Kuyaş (hzl.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005, s.199.

¹⁸² Berkes, s.258.

¹⁸³ Ali Budak, "Osmanlı Devletinde Modernleşme Aracı Olarak Gazeteler", **Akademik Araştırmalar Dergisi**, S.13, No.51, Kasım 2011- Ocak 2012, s.110.

¹⁸⁴ Budak, s.120, İnuğur, s.174-178.

¹⁸⁵ Budak, s.121-122

¹⁸⁶ Orhan Koloğlu, **Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, İstanbul: Pozitif Yayınları, 2006, s.27-29.

Osmanlıların sözcüsü durumuna da gelmiştir.¹⁸⁷ Nitelik olarak bu dönem basını Fransız İhtilali etkisiyle özgür düşünce ve demokrasi fikrine değer veren, parlamenter sistemi savunan ve büyük ölçüde halka ansiklopedik bilgi ve haber veren bir yapısı vardır.¹⁸⁸

Gazetecilerin ve yöneticilerin medenileştirme ve batılılaşma fikirlerinin izinde siyasi konuların sayfalara taşınmasıyla anlaşmazlıklar da belirmeye başlamış,¹⁸⁹ yönelimlerin çeşitlendiği bir döneme geçilmiştir.

Abdülaziz döneminde hükümete muhalif görüşlü gazetecilerin sürgüne gönderilmesi, Abdülaziz'in tahtan indirilmesi, V. Murad'ın tahta kısa süreli kalışı akabinde II. Abdülhamid dönemiyle Birinci Meşrutiyet'in ilanı şartıyla tahta geçirilmiştir. Ancak sıkıyönetime geçilerek meclisin kapatılması nihayetinde İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesi yeniden parlamenter yapıya geçilmesi bir dizi siyasal oluşum, basın yayın-rejimi, sansür uygulamaları ve sürgünleri de beraberinde getirmiştir. Siyaset içerikli reform sürecinin başlangıcı olan ve Meşrutiyet basını olarak nitelendirilen bu dönemde, inisiyatif büyük ölçüde toplumun aydın kesiminin temsilcileri konumundaki gazetecilere geçmiştir.¹⁹⁰

İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle İstanbul'daki tüm gazetelerin sansürsüz olarak yayınlanması, Osmanlı basın hayatında yayın türlerinin ve sayılarının artmasını sağlamıştır.¹⁹¹ Siyasal gruplaşmalar ve buna eş güdümlü olarak da fikirlerin ve ideolojilerin ifade edilmesinde temsil güç olan basında da gruplaşmalar görülmüştür.¹⁹² Basın dili değişmeye başlamış, yasak olan kavramlar kullanılmaya başlanmıştır.¹⁹³ İttihat ve Terakki Derneği bir parti haline gelmiş, sürgündeki gazeteciler ve aydınlar geri dönmüş ve bu saflaşma üç ana koldan kendini göstermiştir. *İslamcı grup*; yeni düzenin maddi unsurlarını Batı'dan almak ancak ahlaki unsurlarda Doğu'nun medeni bir seviyede olduğunu savunanlardır. *Osmanlıcı grup*, dini esaslara bağlı olmakla birlikte Osmanlı milliyet bilinci fikrini esas almıştır. Diğer bir grup olan *Türkçü grup*

---

¹⁸⁷ Koloğlu, s.43-46.

¹⁸⁸ İnuğur, s.251.

¹⁸⁹ Budak, s.126.

¹⁹⁰ Budak, s.127.

¹⁹¹ Oya Dağlar, "II. Meşrutiyet'in İlanının İstanbul Basını'ndaki Yansımaları (1908)", **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No.38, Mart 2008, s.142.

¹⁹² İnuğur, s.312.

¹⁹³ Dağlar, s.142.

ise, Jön Türk hareketlerinden beslenen Türk milliyetçiliği, Türk unsuru odağında sistemleşmeye başlamış fikirleri benimsemişlerdir.¹⁹⁴

Cumhuriyet döneminde ise basın rolü çağdaşlaşma hareketleri boyunca Türk inkılabının tanıtılması, inkılabın gerekçelerinin belirtilmesi ve milletin inkılaplara olan inanç ve bağlılığının artmasını sağlamaktır.¹⁹⁵

3.2 Modern Türk Basınında Oryantalist Etkileri

Modern Türk basınında oryantalizm incelemesi dış habercilik alanına girmekle birlikte ‘Arap imajı’ ve ‘Oryantalizm’ konusu Türk basınında kimi zaman yerel habercilik kimi zaman dış habercilik olarak sürdürülmüştür. Modern döneme geçişte basında yer alan dış haberler hem bilgi hem fikri aktarımda, Avrupa’da yayınlanan gazetelerin tercümeleri ile sağlanmıştır. Avrupa’nın nasıl düşündüğü, Doğu meselesine bakışı Türk basınında belirleyici unsur haline gelmiştir. Haber alma ağı ve muhabirlerinin yeterli olmayışı nedeniyle yabancı basının takibi mecburi olmakta ve bunun yanı sıra telgraf ile dış ülkelerin başkentlerden ve savaş varsa cephanelerden gelen haberlerle gazetelerin ilgili bölümleri oluşturulmuştur.¹⁹⁶ Birinci Dünya Savaşı’ndan beri Türk medyasında Ortadoğu coğrafyası savaş ve krizlere anılmaktadır. Bu süreç Arap-İsrail Savaşı, 1980’ler boyunca Irak-İran savaşı, Lübnan iç savaşı, Körfez Savaşı, İsrail’in Lübnan işgali, son dönemlerde Irak ve Libya müdahaleleriyle devam etmektedir.¹⁹⁷

Gazetelerin temel amaçlarının süreklilik ve toplumsal sorumluluğunun yanında ticari kaygılarla kâr amacı güdüyor olmaları gerçeğini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bunun yanı sıra medya iktidar ilişkileri de haber yapım sürecinin doğudan etkilemektedir. İdeolojik açıdan bakıldığında ise özellikle savaş gazeteciliğinde çatışma ortamı ulusal yerine uluslararası perspektiften ele alınmak yerine milliyetçi yaklaşımlar ile ‘biz’ ve ‘onlar’ temelinde haber yapılmaktadır.

---

¹⁹⁴ İnuğur, s.313-315.

¹⁹⁵ Taner Aslan, “Türk İnkılabının Doğuşu ve Gelişiminde Basının Rolü”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, No.1, Cilt.17, Ocak 2009, s.241-242.

¹⁹⁶ İlhan Yerlikaya, *II.Abdülhamit Döneminde Basın-Yarı Resmi Vakit Gazetesi (1875-1884)*, Kırıkkale: Savaş Ofset, 1996, s.53-57.

¹⁹⁷ Talip Küçükcan, “*Arab Image in Turkey*”, SETA, Ankara, 2010, s.12.

Gazetecinin etnik, dini, cinsiyetçi ideolojilerle biçimlenen ‘biz’ algısı, haberlerde de öne çıkmakta, karşısında ise bizden olmayan bir ‘onlar’ grubu¹⁹⁸ ile ötekileştirme yapılmaktadır. Bugün ise modern Türk basını hâlâ yoğunlukla Batı kaynaklı ajanslardan; Associated Press, Reuters, Agence France Press’ten alınan bilgilerin tercümesi ile habere dönüştürme çabası içindedir. Bu nedenle ‘magazinsel bakış’, ‘sansasyonel bakış’, ‘Batıcı olma’, ‘ideolojik’, ‘sığ’, ‘fazla yerel’ ve benzeri tanımlamalarla özdeşleştirilir cinstedir. Aynı zamanda bu durum Ortadoğu’ya yönelik zihinsel mesafe ve genel bilgi eksikliği problemlerini de doğurmaktadır.¹⁹⁹ Dış haberciliğin magazinleşmesi, sonuçları itibariyle daha fazla stereotip üretimiyle neticelenmektedir.²⁰⁰ Bu durumun yanı sıra dışarıda ve yabancı olarak addedilen kültürel gerçeklerin egzotikleştirilmesine ya da ötekileştirilmesine neden olmaktadır.

Türk basında ‘oryantalizm’ kavramını sosyolojik olarak irdelemek için ise modernleşmenin etkisi göz önünde bulundurulması gereken bir parametredir. Modernleşmenin Batılılaşma şekline büründüğü idea beraberinde oryantalizm unsurunu getirmiştir. Oryantalizm akademikleşme eğilimi gösterirken mevcut birikim o günün Batı-Doğu ilişkilerinin de etkisi ile Doğu imajı Türk imajını da kapsar hale gelmiştir. Oryantalist edebiyatta, basın faaliyetlerinde Doğu tasvirleri Türklükle özdeşleştirilmiştir. Gerek Osmanlı Türkiye’sine taşınan edebi metinler, gerekse de yabancı gazetelerin orijinal ve Türkçe çevirileri Türk imajını Osmanlı toplumuna taşımıştır. Avrupa’da yaşanan teknik ve toplumsal modernleşme hareketlerinin, Aydınlanma fikirlerinin taşınması da bu yolla yapılmıştır. Genç Osmanlıların döneminde yerli basın faaliyetlerinde yeni fikirler mevcut kültürü bozmadan modernleşme eğilimi gösterirken Meşrutiyet dönemine gelindiğinde çeşitli akımlar ve geleceği tesis edecek çeşitli ideolojiler yer bulmaya başlamıştır. Oryantalist ideolojinin ortaya konmasının temelinde Türk modernliğinin kültürel meşruiyetini ve üstünlüğünü ortaya koymak vardır.²⁰¹

---

¹⁹⁸ Dündar, Deniz, s.202.

¹⁹⁹ Mücahit Küçükylmaz, Hakan Çopur, “**Türk Basınında Dış Habercilik**”, SETA, Ankara, 2010, s.20-75.

²⁰⁰ Fahrettin Altun, “Ana Akım Dış Haberciliğinde Şarkılılaştırma Pratikleri”, **Türk Dış Politikası Yıllığı 2009**, SETA, Ankara: 2009, s.668.

²⁰¹ Altun, s.664.

Habercilik faaliyetini fiziki ulaşımından yoksun olarak Avrupa menşeli yürüten önce Avrupa’da eğitim gören sonraları sürgün edilen nihayetinde Jön Türkler olan elitist grup milliyetçilik, hürriyetçilik, materyalizm, laisizm, pozitivism gibi Batı aydınlanmasını sağlayan akımlarla bürünmüştür. Meşrutiyet döneminde aynı zamanda Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük ideolojileri keskin hatlarla belirginleşmeye başlamıştır. Türk basınında oryantalist etkinin sağlandığı Batıcılık ve Türkçülük ideolojisine kılavuz edinenler yazılarında kullandıkları dil ve savundukları fikirler açısından Osmanlı Oryantalizmi de denilen kendini oryantalist ifade yoluna götürmüştür. Modernleşmeden Batılılaşmaya oradan da kendini Doğu unsurlarından soyutlamak koşulu ile hali hazırda ötekinin karşısında zaten Batılı olduğu fikri doğmuştur.

1970’lerde Türk medyasında sınırlı tutulan Arap dünyasının meseleleri Suudi Arabistan’ın petrol krizinde yapıcı rolü ve Türkiye ile siyasal ve ekonomik işbirliği içinde olmasıyla medyanın genel Araplara yönelik genel söylemi olumlu yönde değişme uğramıştır. 1980’lerde ise Turgut Özal hükümeti ile Türk gazetecilerin, aydınların, iş adamlarının Arap ülkelerini artan ziyaretleri Türk-Arap ilişkileri Türk medyasında önemli ölçüde yer almaya başlamıştır. 1990’lara gelindiğinde ise Arap toplumları gerici, muhafazakâr, otoriter, baskıcı olarak olumsuz bir temsil ile sunulmuştur. 2002 yılından sonra ise AK Parti, Arap dünyası ile ilişkileri geliştiren aktif politikalar takip etmiştir.²⁰²

Hem modernleşmeye itici güç olması hem de Doğu algısının oluşmasında nüfuz gösteren Batı fikir taşıyıcılığının etkisini ‘Oryantalizmin Kuramsal Çerçevesi’ bölümünde tartışmıştık. İdeoloji olarak beslendiği kaynakları modernleşmeden bu yana Batı’dan alan Türk basın kültürü bugünde bu geleneğini sürdürmekte ve haberlerin temin edilmesi açısından da aynı Ortadoğu/Arap algısını yansıtmaktadır.

Türk basınında Arap imajını etkileyen unsurlardan biri ulusalcı devlet ideolojisi odağında siyasal söylem ve popüler Arap algısıdır. Arapları ötekileştirme pratiklerindeki popüler söylem genellikle Arap devletlerin anti-demokratik siyasal yapıları, dini inançları, gelenekleri, kadının toplumdaki konumu hakkındadır.²⁰³ Türk

---

²⁰² Küçükcan, s.13.

²⁰³ Küçükcan, s.14.

basınında batılı ve modern olmanın psikolojik gereklilikleri üzerinden bir sosyo-politik alan yaratılmaya çalışılmaktadır. Popüler Arap söyleminin içeriğine bakacak olursak yoksulluk, geri-kalmışlık, gelenekçilik, şiddet ve terörle özdeşleştirilmiş, eleştiri refleksi ehlileştirme arzusundan beslenmiştir.²⁰⁴

---

²⁰⁴ Altun, s.664-665.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IRAK MÜDAHALESİ SÜRECİNDEN TÜRK BASININDA ARAP İMAJI

ABD'nin önderliğinde müttefik güçlerin Irak'a düzenlediği kara ve hava operasyonu oryantalist Batı-Doğu ayrımının diplomatik, askeri, sosyolojik ve antropolojik tarihi ve güncel söylemlerini iletişim araçları yoluyla yinelenmekte ve yeniden üretimini tesis etmektedir. Irak konuşlanan Batılı medya kuruluşları savaşın ABD ve Batı lehine haberleştirilmesinde aktif rol oynamakta kullanılan dil ve göstergeler Oryantalizm ideolojisinden beslenerek şekillenmektedir. Irak'a müdahalenin gerekçeleri, Doğuyu temsil eden zalim ve şehvet düşkün diktatör idareciler, Irak askeri gücü ve arka planında yatan terör faktörü, eylemsiz ve bağımlı ya da saldırgan ve ilkel olarak tanımlanan Irak toplumu genel hatlarıyla Irak müdahalesi sürecinde Türk basında işlenen temalardır.

Osmanlı-Türk modernleşmesinin ideolojik temelleri doğrultusunda Batılı bir toplum ve devlet yapısına sahip olan Türkiye, Doğulu olmamakla birlikte Batı'nın Doğu'yu algılayış şeklini öz olarak medya söyleminde de görmek mümkündür. Gazetecilik sektörünün gerek ticari gerek ideolojik tutumu gerekse de haber kaynaklarına başvurmak ve haber yapma şekli göz önünde bulundurulduğunda dış habercilik alanında yabancı basın takibi ve tercüme haberlere başvurulması beraberinde Batı'nın Doğu söylemini de Türk basınına taşımaktadır.

Irak müdahalesi sürecinde savaşa yönelik haberlerin savaşın ana aktörü olan ABD'nin enformasyon aktarılması hususunda seçilmiş haber kuruluşlarına izin vermesi ve yapılan haberleri bizzat denetlemesi şeffaf ve özgür olmayan bir iletişim biçimini ortaya çıkarmıştır.²⁰⁵ İliştirilmiş gazeteciliğin uygulamaya konmasıyla haberler Amerikan denetimi altında dünya kamuoyuna yayılmakta, bilgi aktarımı ve paylaşımı savaş mahallinden düzenlenmiştir. Araştırmanın kapmasında olan Hürriyet ve Zaman gazetelerinin habere ulaşması da bu koşulla sağlanmıştır. İliştirilmiş Türk gazetecilerin yanı sıra akreditasyon uygulaması ile savaşı takip eden gazeteciler bulunmakla birlikte

---

²⁰⁵ Dündar, Deniz, s.203.

Associated Press, Reuters ve Agence Press France başta olmak üzere çeşitli ajanslardan alınan haberlere Türk basınında yer verilmiştir.

Irak Müdahalesi sürecinde 19 Mart 2003 ve 19 Nisan 2003 tarihleri arasında Hürriyet ve Zaman gazetelerinin, 1 ay boyunca müdahale ile ilgili yayınladıkları haberler ‘Irak’ anahtar kelimesiyle taranmış Arap imajının tespitine yönelik toplam 154 haber tespit edilmiştir. Bu haberlerin 94 tanesi Hürriyet gazetesinden alıntılanırken 60’ı Zaman gazetesinin haberleridir. Haberler söylem analizi yöntemiyle irdelenip özellikle medyada yer alan Oryantalizm imgelerine göre sınıflandırılarak ana başlıklar belirlenecektir. Belirlenen başlıklar ise konu dağılımına göre tartışılacaktır. Bu suretle kullanılan yöntemler çerçevesinde Türk Basınında hâkim olan Arap algısı tespit edilecektir.

4.1 Islah Edilmeye Muhtaçlık

Oryantalizmin sömürgecilik veçhelerinde olduğu gibi Doğu’nun ıslah edilebilirliği Batı eliyle mümkündür ve buna muhtaçtır yaklaşımını ABD’nin Irak’a düzenlendiği müdahalede de görülmektedir. Irak’ın Saddam Hüseyin rejiminden tasfiyesi ve yeniden yapılanması gerekçeleri ile düzenlenen harekâtın ‘ıslah edilmeye muhtaçlık’ vurgusu üzerinde durulan haberler bu bölümde yer almaktadır.

Hürriyet gazetesinde yer verilen haberlerde rastlanan Batı müdahalesinin gerekliliği algısı aşağıda incelenen haberlerde bulunmaktadır.

‘Barış için dünya ayakta’ başlıklı, ABD’nin Irak’a yönelik düzenlediği operasyonun protesto edildiği ülkeler ve çıkan hadiselerden bahsedilen bir haberde operasyon için “*Irak’ı Özgürleştirme Operasyonu*” ifadesi kullanılarak harekâtın tanımlanması ıslahı Batı eliyle mümkün olan bir Doğu ülkesi profili çizmektedir.²⁰⁶

‘Dünya ayakta’ başlığıyla yer bulan haberde dünya çapında ABD’nin Irak’a düzenlediği operasyonun binlerce kişi tarafından protesto edildiği bilgisi verilmekteyken yanı sıra operasyonun gerekliliğine ve gerekçelerine yönelik açıklamalara eklenmiştir. Devamında ‘*Bush: Savaş uzun sürebilir*’ spot başlığıyla ABD

²⁰⁶ Hürriyet, ‘Barış için dünya ayakta’, 22 Mart 2003 s.6.

Başkanı George W. Bush'un savaşın gidişatına yönelik verdiği demeçte savaşın hedefledikleri ile operasyonun tanımlanış biçimi konusunda yönlendirmeler içeren ifadelerine yer verilmiştir. Demokratik toplum, özgür ülke, silahsızlandırma, terör, halkı kurtarmak şeklindeki açıklamalar protesto edilen bu operasyonun masum ve Irak için gereklilik algısı üzerinde kurgulanmaktadır. Haberde yer verilen açıklamalar şöyledir:

*“Demokratik bir yönetim kurulmasının uzun zaman olabileceğini... Iraklılara birlik içinde yaşanan, istikrarlı ve özgür bir ülke kurmalarına yardımcı olmanın, ABD'nin uzun bir süre içinde yerine getireceği bir taahhüdü olduğunu belirten Bush, 'Ancak ne gerekirse gereksin görevimizi yapacağız... Görevimiz belli, Irak'ı silahsızlandırmak, Irak lideri Saddam Hüseyin'in teröre verdiği desteği kesmek ve Irak halkını kurtarmak' diye konuştu”.*²⁰⁷

'Saddam devrilene kadar savaşaacağız' başlıklı birinci sayfa haberinin 'Kararlıyız' başlığı ile ilgili sayfada devam etmekte ve alt başlığı ise *“ABD Başkanı George W. Bush ve İngiltere Başbakanı Tony Blair, Saddam'ı devirmeye kararlı olduklarını ve Irak'ı özgürleştirmek için 'ne kadar sürerse sürsün savaşıacaklarını' açıkladılar”* şeklindedir. Alt başlıkta değinilen bu açıklamalar Batı'nın, Doğu ülkesi olan Irak için fedai rol üstlendiği vurgusu ile işlenmektedir. Haberin metninde Bush'un açıklamaları ile Irak yönetiminin tüm dünyayı tehdit eden bir düşman olarak algılanması sağlanırken düşmanla savaşıacak olan ABD'nin ise bu uğurda mücadele eden kahraman misyonu belirtilmiş ve şu ifadeler aktarılmıştır:

*“Düşmana karşı her geçen gün istikrarlı bir şekilde ilerleme kaydediyoruz. Irak özgürlüğüne kavuşuncaya dek ve ne kadar zaman alırsa alsın savaşaacağız. Irak kitle imha silahlarından arındırılacak. Bu taahhütlerimizi yerine getireceğiz... Asil bir amacımız var. Dünyaya barışı getirmek için birlikte çalışıyoruz.”*²⁰⁸

'Bu savaş bizim savaşıımız değil' manşeti ile birinci sayfada verilen haberde Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ün açıklamaları haberleştirilmiştir. Özkök'ün Türkiye'nin savaşa dâhil olma ihtimalleri ve savaş sonrasında Irak yapılanmasının nasıl olması gerektiğine dair verdiği demeçte savaşın sebeplerini de

²⁰⁷ Hürriyet, 'Dünya ayakta', 23 Mart 2003, s.18.

²⁰⁸ Hürriyet, 'Saddam devrilene kadar savaşaacağız', 28 Mart 2003, s.1-14.

görmek mümkündür. Irak yönetiminin ve toplumsal düzenin değişmesi ve iyileştirilmesi yönündeki iyi niyet temennisi ABD'nin düzenlediği operasyona bağlanarak yine Batı misyonuna gönderme yapılmaktadır. Özkök'ün açıklamaları *“Irak'ın demokrasiye geçmesi beklentisini ifade ederek, Saddam'sız bir Irak'ı ima etti”* şeklinde yorumlanmıştır. Devam eden sayfada *‘Irak silahsızlandırılmalı ve demokratik bir ülke olmalıdır’* spot başlığında Özkök'ün şu sözlerine yer verilmiştir:

“Irak'ın toprak bütünlüğü koruması ve petrol kaynaklarının Irak halkının tamamına ait olması gerekir. Bu harekâtın sonunda, Irak'ın ulusal bütünlüğü içinde; hür ve demokratik dünyanın şerefli bir üyesi olması, savunma imkânlarını ortadan kaldırmayacak tarzda silahsızlandırılması, ülkesinin komşu ülkelere tehdit oluşturan unsurlardan arındırması, Irak halkının layık olduğu güvenlik ve refah seviyesine ulaşması en büyük arzumuzdur” ²⁰⁹

‘Sıkıyönetim ilan edilecek’ başlıklı haberde ABD'nin savaştan sonra Irak'ın geleceğine dair planları konu edilmiş, Irak'ın ıslahına yönelik Batılı düzenlemeler aktarılmıştır. *‘Yönetim’* spot başlığıyla *“... istikrarın sağlanabilmesi için, Amerikalı bir generalin bulunacağı askeri bir yönetim kuracak. Bu yönetim... yerini Amerikan sivil yönetime bırakacak. Daha sonra... Iraklılar geçici bir hükümet oluşturacak”* açıklamalarında olduğu gibi Doğuya getirilen yeni düzenin kurucusu ve amiri olarak Batının askeri gücüyle varlığı belirtilmiştir. *‘Güvenlik’* başlığında sıkıyönetim ilan edileceği, sokağa çıkma yasağı olacağı, ABD'nin güvenliği tesis etmeyi amaçladığı, potansiyel direnişçilerin evlerinden teker teker toplanarak tutuklanması hedeflendiği üzerinde durulmuştur. Askeri güç ile kurulacak olan demokratik düzene aykırı olması düşünülen *‘direnişçi’*lerin varlığına işaret edilirken onların akıbetleri de vurgulanmıştır. *‘Yargı’* spotunda ise Amerikan askeri mahkemesi kurularak, Amerikan yasasının geçerli olacağı böylelikle de ABD'nin *“Irak'ta hem polis, hem savcı, hem de yargıç ve avukat olacak. Bu durumda Irak tam bir işgal edilmiş ülke görüntüsünü verecek.”* yorumu yapılmıştır. Irak'ta yakalanan teröristlerin ise Küba'daki Guantanamo üssüne gönderileceği de bildirilmiştir. Bir yandan Irak'ta ABD varlığına işgal yorumu

---

²⁰⁹ **Hürriyet**, ‘Bu savaş bizim savaşımız değil’, 27 Mart 2003, s.1-18.

yapılırken diğerk yandan terörist vurgusu yapılarak ABD'nin Irak'ta konuşlanmasının meşruiyetine işaret edilmektedir.²¹⁰

'*ABD, Irak petrolünü nasıl işleteceğini düşünüyor*' başlıklı haberde ABD ve İngiltere'nin petrol yataklarını ele geçirirlerse işletecek iş gücü teminini bulmakta zorluk çekeceğini bildirmesine yer verilmiştir. Reuters Ajansı'ndan edinilen bilgiye göre Iraklı işçilerin gönülsüz olmasıyla birlikte "*sabotaj ve çeşitli direniş biçimleriyle ABD yönetimi için önemli sorunlar yaratabileceği*" endişesine karşın Irak eski Petrol Bakanı'nın tesislerin BM'nin gözetimine bırakılması fikri paylaşılmıştır. Irak'ta kurulacak yeni düzeni kurmaya muktedir tek aktörü olarak Batı'nın Irak'ta petrol işletmesini de üstlenmek zorunda olduğu Irak'ın halkının da durumundan ötürü bir zorunluluk arz ettiği belirtilmektedir.²¹¹

4.2 Diktatörlük

Despotik, zalim, halkına zulmeden diktatör rejimler oryantalist tasvirde Doğulu liderler için çizilen imajdır. Saddam Hüseyin ve bürokratları hakkında çıkan haberler bu doğrultuda incelenmektedir. Bu bölümde incelenen haberlerde Hürriyet gazetesi tüm metinlerde, Zaman gazetesi ise bir haber hariç tamamında Irak'ta Saddam Hüseyin'in 'diktatör' rejiminin varlığını örneklerle işlemektedir. Bu bağlamda operasyonun haklılığını ima eden içerik ve söylem kullanmıştır.

4.2.1 Saddam Hüseyin'in Dikta Rejimi

'*Saddam ile iki oğlu: Gitmiyoruz*' başlıklı haberde ABD yönetiminin Saddam Hüseyin ve oğullarının Irak'ı terk etmeleri için verdiği sürenin dolmasına yönelik haberlerin yanı sıra Saddam'ın geçmişine yönelik haberler etiketleme yöntemiyle sunulmuştur. Haberin spotunda Saddam'ın diktatör bir lider olduğuna gönderme yapılmaktadır. Aile yapısı öne çıkartılarak suikast, darbe unsurları eklenerek ABD'nin Irak müdahalesini destekler yönde propaganda yapılmaktadır. Haberden alınan kesit şöyledir:

---

²¹⁰ Hürriyet, 'Sıkıyönetim ilan edilecek', 28 Mart 2003, s.14.

²¹¹ Zaman, 'ABD, Irak petrolünü nasıl işleteceğini düşünüyor', 03 Nisan 2003, s.7.

“Darbeci Saddam Hüseyin: Babası ölüp annesi başkasıyla evlenince 10 yaşında batı karşıtı darbeci bir subay olan amcası Hayrallah Tulfah’ın yanına taşındı... 1959’da Baas partililer Başkan Kasım’a suikast girişiminde bulunan Saddam, Suriye ve Mısır’a kaçtı. Bu eylemle yıldızlaşan Saddam fırtınalı, bol darbeleri, bol suikastli bir döneminde ardından... devlet başkanlığı koltuğuna oturdu. ABD şimdi birinci Körfez Savaşı’nda yarım kalan işi tamamlayıp Saddam’ı tarihe gömmek istiyor.”²¹²

‘Bir Saddam vardı’ başlıklı haberde Saddam Hüseyin’in politik ve diplomatik sicilinin yanı sıra ABD’nin Saddam tehlikesinin ortadan kaldırmak için verdiği mücadeleye değinilmiştir. Bir önceki haberde olduğu gibi aile yapısı, darbe ve diktatör unsurları şiddet eğilimi oryantalist ideolojinin imgeleriyle desteklenmiştir. Haberin alt başlığında “... zamanının yarısını komşularıyla dalaşarak geçirdi. Dünyanın en geniş ikinci petrol rezervlerinden akan petrol dolarları sayesinde bölgesel güç olmaya oynadı. İran’la savaştı, Kuveyt’i işgal etti. Hiçbiri tutmadı ve sonunda rejimi yerle bir oldu” ifadelerine yer verilmiştir. ‘Darbeli- suikastli bir yaşam’ spot başlığı ile şu bilgiler verilmiştir:

“Babasının ölümü üzerine annesi başka biriyle evlendi... batı karşıtı amcası Hayrallah Tulfah’ın yanına taşındı... Kral Faysal’a düzenlenen... darbe girişimine katıldı... General Ebul Kasım’a... suikast girişiminde bulundu. Saldırıda yaralanan Saddam, Suriye ve Mısır’a kaçtı. Bu eylem Saddam’ın yıldızlaşmasını sağladı. Fırtınalı, bol darbeleri, bol suikastli bir dönemin ardından... devlet başkanlığı koltuğuna oturdu”.

“Sosyalizm ile Arap milliyetçiliğini birleştiren Baas Partisi ideolojisinden gelen Saddam” İran savaşı ve Kuveyt işgalinden sonra- ‘Refahtan Sadakaya’ spot başlığı ile “ABD günlerce havadan bombaladı Bağdat’ı. Irak tek bir uçağını bile kaldıramadı” şeklinde anlatılmıştır. “Bir zamanlar yardım sağlayan ülkelerden biri olan Irak artık yoksulluk içindeki Sudan’dan bile yardım alan bir ülke haline gelmişti. ‘Bütün savaşların anası’ tehditlerini savuran Saddam, o günden bu yana ülkesinden dışarı adımını bile atamadı.” Savaşın ABD tarafından çıkışı ise şu ifadelerle yorumlanmıştır: “ABD’nin beklentisi, Saddam’ın kendiliğinden devrilmesiydi... Irak’ın... daha fazla

²¹² Hürriyet, ‘Saddam ile iki oğlu: Gitmiyoruz’, 19 Mart 2003, s.1-16.

*dayanamaması, Saddam'ın kendi ordusunun başkaldırısı sonucu devrilmesiydi... Saddam dayanıklı çıktı. Irak ambargo altında inim inim inlediği halde...".*²¹³

'Iraklı Zeynep Bush'un emrinde' başlıklı haberde Birinci Körfez Savaşı'nda sonra ABD'ye kaçan Iraklı Amerikan İslam Kongresi'nin Başkanı olan Zeynep el Suavi'nin, Irak düzenlenen operasyonun haklılığı ve desteklediği yönündeki açıklamalara yer verilmiştir. Iraklı kadınları, özellikle Irak'tan göçen entelijansiyanın temsili olarak Suavi'nin görüşlerine yer verilerek Saddam Hüseyin'in rejiminin diktatör oluşu ispatlanmış ve ABD'ye Irak'ın içinden bir destek geldiği vurgulanarak operasyonun haklı sebepleri gösterilmeye çalışılmıştır. Amerikan Başkanı Bush'un Afganlı kadınlarla yaptığı iş birliğini Iraklı kadınlarla da yapacağı şu şekilde belirtilmiştir: "Reçete tıpatıp Afganistan reçetesi, Taliban rejimini devirmeye hazırlanırken Kuzey İttifakı'yla işbirliği yapıp, yurtdışında yaşanan Afgan kadınları yeni yönetim yapısına monte eden George W. Bush yönetimi, Irak'ta da aynı formülü izliyor." 'Bush'un Kefili' spot başlığında El Suavi'nin açıklamalarına yer verilmiştir.

"Saddam rejiminin gaddarlıklarına tanık olduğu için Bush'un açtığı savaşın da 'haklı' olduğunu,... İlk Körfez Savaşı'nda Saddam'ın yenilgiye uğramasından sonra Irak'ın kısa süre için özgürleştiğini, ancak ABD'nin Bağdat'a dokunmaması nedeniyle sevincin kısa sürdüğünü anlatan El Suavi 'O dönemde kendimizi biraz aldatılmış hissetmiştik. Sonra da Iraklılar ayaklanmaya esaret edemedi. Çünkü korkuyorlar. Çünkü çok sıkı güvenlik önlemleri alınıyor. Aslında özgür olmayı çok istiyorlar' diyor."

'Asitte eritiyorlar' spot başlığında El Suavi'nin Amerikan medyasını Saddam rejiminin zulmüyle ilgili olarak sık sık bilgilendirdiği, tanık olduğu işkenceleri, insanların nasıl ortadan kaybolduklarını anlattığı belirtilmiştir. Haberde El Suavi'nin iddiaları şöyledir:

*"bir erkek rejime başkaldırdığın o kişinin karısına kocasının gözü önünde tecavüz edildiği, 16 yaşındaki bir kızın rejim aleyhtarı notları olduğu gerekçesiyle parmak ve meme uçlarına elektrik verildiği ve cam kırıkları üzerinde yürütüldüğü, hapishanelerde kıyma makinaları ve içi asit dolu kazanlarla insanları tamamen yok ettikleri".*²¹⁴

²¹³ **Hürriyet**, 'Bir Saddam vardı', 10 Nisan 2003, s.16.

²¹⁴ **Hürriyet**, 'Iraklı Zeynep Bush'un emrinde', 06 Nisan 2003, s.21.

'CIA: Saddam ölmüş olabilir' başlıklı haberin alt başlığında *"Irak'ın devrik lideri Saddam Hüseyin'in ölmüş olabileceği ihtimali ağırlık kazandığı, ABD ordusunun... bilgi getirene 'uygun' miktarda ödül vereceğinin açıklanması"* konu edilirken Irak'ın Saddam Hüseyin diktasından kurtulduğu vurgusu yapılmaktadır. *'Bush: Saddam kâbusunun sona ermesinden memnunum'* spot başlığında ise, ABD Başkanı George Bush'un açıklamalarına yer verilmiştir:

"Irak'ta Saddam Hüseyin iktidarının kabusu sona ermektedir. Irak halkı yakında kendi haklarına saygı duyan yetkilileri seçme özgürlüğüne sahip olacaktır. Saddam tarafından yönetilen korku hükümeti devrilmiştir. Bütün Irak halkı, ülkelerine özgürlüğün gelişini kutluyor ve ABD de onlarla birlikte bunu kutluyor" ²¹⁵

'ABD, 13 yıldır Irak lideri Saddam Hüseyin'i devirmek için 'çalışıyor'' başlıklı haberde de Saddam'a verilen sürenin dolmasına ek olarak *'13 yıllık kovalamaca'* spot başlığıyla ABD- Irak ilişkilerine yön veren hadiseler sıralanmıştır. Haberin metninde yer verilen bir diğer dikkat çekici unsur ABD Başkanı Bush'un Iraklılara yönelik demecinde *"Artık daha fazla idam, zehir fabrikası, tecavüz olmayacak. Özgürlük günümüz yakın"* sözlerine yer verilerek hem Irak'taki diktatör rejim gösterilmeye çalışılmakta hem de ABD'nin kahramanlık mücadelesine yer verilerek müdahale meşruiyet zemininde sunulmaktadır. ²¹⁶

Öte yandan Zaman gazetesinde çıkan başka bir haberde ABD'nin Irak'a yönelik düzenlediği operasyon diktatör rejime karşı özgürleştirme harekâtı olarak nitelendirilmesi eleştirilmektedir. *'Amerika, Irak halkından beklediği 'sevinç çılgınlıkları'nı bir türlü duyamadı'* başlıklı haberin içeriğinde savaşın sebeplerine yönelik tanımlanışı bulunmaktadır. Irak halkının sempatisini kazanmadığı gibi operasyonun dünya kamuoyunda protesto edildiği belirtilerek müdahaleye karşı bir duruş sergilenmektedir. Haberin alt başlığında *"Irak Savaşı'nda diktatör baskısından kurtaracağı halkın desteğini bekleyen Amerika yönetimi, savaşın üçüncü gününde de bu isteğine erişemedi..."* şeklinde ifade edildiği gibi diktatörlüğe karşı kurtarıcı misyonu söylemine eleştirel bir yorum getirilmiştir. Devamında ABD Başkanı Bush'un "...

²¹⁵ **Hürriyet**, 'CIA: Saddam ölmüş olabilir', 13 Nisan 2003, s.18.

²¹⁶ **Zaman**, 'ABD 13 yıldır Irak lideri Saddam Hüseyin'i öldürmek için 'çalışıyor'', 19 Mart 2003, s.10.

diktatör baskısı altındaki Irak halkının da Amerikan ordusunun zaferini istediği...” sözlerine yer verirken Amerikan ve İngiliz yönetiminin *“işgal amacı taşımadıklarını, tek hedeflerinin Saddam rejimini devirmek olduğu”* açıklamaları belirtilmektedir. Dünya çapında savaşa desteğin *“yüzde 50’nin çok altında”* olduğu ve operasyonun *“bir petrol savaşı”* olduğu vurgusunu metne taşınmaktadır.²¹⁷

‘Kavgamız Irak halkıyla değil’ başlıklı İngiltere Başbakanı Tony Blair’in gazete için yazdığı belirtilen bir makalesine yer verilmiştir. Başkanın kendi ağzından anlatılan haberde operasyonun Saddam Hüseyin ile ilintili olan çeşitli sebepleri üzerinde durulmuştur. Ağırlıklı olarak Irak’ta Saddam Hüseyin’in diktatör rejimi ve halkına zulmettiği imajı çizilerek Doğulu bir lider olması vasıfları vurgulanmıştır.

“Saddam’ın kitle imha silahlarından arındırılması için gerçekleştirilen askeri harekâtın bölgede büyük hassasiyet yarattığını biliyorum... Komşularına karşı pervasızca yaptığı saldırılar konusundaki sicili nedeniyle ve çağdaş zamanda benzeri görülmemiş şekilde bu tür silahları hem kendi halkına hem de komşularına karşı kullanılması nedeniyle, BM Saddam’ın silahsızlanmasını talep etti. Saddam’ın on yıldan fazla süren hile ve geciktirmesinden sonra... ‘son bir fırsat’ tanındı. Saddam bir kez daha reddetti... iki seçenekle karşı karşıya kaldı: Saddam’ı güç kullanarak silahsızlandırmak ve rejimini ortadan kaldırmak veya Saddam’ın muazzam şekilde güçlenerek komşularına saldırmasına aşırı terörist gruplara aktarmasına karışmamak... Bizim kavgamız Irak halkıyla değil, Saddam, oğulları ve onun ülkeye acı ve terör getiren barbar rejimiyledir. Irak halkının Saddam yönetiminin en büyük kurbanları olduğunu biliyorum... Irak zengin bir tarih ve kültüre ve muazzam potansiyele sahip bir ülkedir... Saddam’ın saldırganlığı, baskısı ve kötü yönetimi ülkeyi nüfusunun %60’nın gıda yardımına muhtaç olduğu bir ülke haline getirdi... Tüm Iraklıların, ...refah içindeki Irak’ın meyvelerini paylaşmasını istiyorum. Her yıl binlerce insanın artık evlerinin terk etmeye zorlanmadığı veya hapse atılmadığı, işkence görmediği veya idam edilmediği, zulümden, korku ve baskıdan kurtulmuş bir Irak. Kadınların sevdiklerinin önünde tecavüze

---

²¹⁷ Zaman, ‘Amerika, Irak halkından beklediği ‘sevinç çığlıkları’nı bir türlü duyamadı’, 23 Mart 2003, s.11.

uğramadığı ve insanların düşüncelerini dillerinin kesileceği korkusu olmaksızın açıkça ifade edebildiği bir ülke.”²¹⁸

‘Bush: Saddam zalim diktatör’ spot başlığında ise ABD Başkanı George Bush’un Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin’i işaret ettiği savaşın sebeplerine yönelik görüşleri paylaşılmıştır. Irak ordusu, Saddam Hüseyin ve operasyonun ABD yönetimi tarafından şu söylemler kullanılarak adlandırılmaktadır: “*Irak güçlerini, ‘düşman’, ‘Saddam’ın güçleri’, ‘Irak rejimi’ şeklinde, ,... Saddam Hüseyin’i de ‘zalim diktatör’ olarak... Irak’a yönelik operasyonu, ‘Irak’ı silahsızlandırma’, ‘Irak halkını özgürleştirme’ ve ‘dünyayı savunmaya yönelik askeri operasyon’ olarak*”. Devamın Napolyon’un Mısır’ı işgalinde yerli halka duyduğu saygısını dile getirildiği gibi Bush’un da Irak halkına duydukları saygıya yönelik açıklamalarına yer verilmiştir.

*“Irak halkının, birleşik, istikrarlı, özgür bir ülke kazanması için bizim kararlılığımızı sürdürmemiz gerekiyor. Irak’a, onun vatandaşlarına büyük medeniyete ve dini ibadetlerine saygı ile geldik. Irak’ta bir tehdidi ortadan kaldırmak, ülkeni yönetimini Irak halkına geri vermek ve düzeni sağlamaktan başka hiçbir amacımız yok”.*²¹⁹

24 yıllık Saddam efsanesi 21 günde sona erdi’ başlıklı haberde Saddam liderliğindeki Irak yönetiminin savaşa varan politik tarihçesi verilmiştir. Üzerinde durulan unsurlar; savaş ve şiddet eğilimi, kimyasal silah ve Batı ile kurduğu çatışmacı ilişkiye değinilmiştir. 1979’da sağlık nedeniyle istifa eden cumhurbaşkanının yerine Saddam’ın geçmesinden sonra 1980’de seçimle ulusal meclisi kurduğu ve İran ile savaşımaya başladığı bilgisi verilmiştir. 1988’de Irak birlikleri Halepçe’de kimyasal silah kullandığı ve 5 bin kişinin ölmesinin ardından 1990’da Kuveyt’i işgal ettiği ve BM’nin ambargo koyduğu belirtilen bilgiler arasındadır. 1991’de Irak’a karşı çöl fırtınası operasyonunun başladığı ve 1998’de çöl tilkisi operasyonu düzenlediği bildirilirken 17 Mart 2003’te ABD Başkanı Bush, Saddam’ın Irak’tan ayrılması için 48 saat süre tanıdığı kaydedilmiştir. Saddam Hüseyin devrinin bittiği ise 20 Mart’ta birliklerin Kuveyt’ten Irak’a girdiği ve 9 Nisan’da Amerikan birlikleri, ciddi bir direniş

²¹⁸ Zaman, ‘Kavgamız Irak halkıyla değil’, 29 Mart 2003, s.12.

²¹⁹ Zaman, ‘Taraflar mikrofon önünde de psikolojik savaş uyguluyor’, 08 Nisan 2003, s.8.

görmeden başkent Bağdat'ın göbeğindeki Tahrir meydanına indiği şekilde yorumlanmıştır.²²⁰

'Rumsfeld: Saddam, Hitler ve Stalin'in yanına gidiyor' başlıklı haberde ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in Saddam Hüseyin için "Hitler, Stalin, Lenin, Çavuşesku gibi layık olduğu yeri almakta, ... putlaştırılmış bu diktatörler gibi çökmekte ce onların arasına katılmakta... hâlâ onu ve oğullarını dikkate almak gerekiyor." şeklindeki açıklamalarına yer verilmiştir.²²¹

Tablo 1
Saddam Hüseyin'in Kimliklendirilmesi

	Irak Lideri	Irak Devlet Başkanı	Diktatör	Zalim/Gaddar/Baskı/Zulüm	Devrik Lider
Hürriyet	29	18	3	6	5
Zaman	22	10	5	4	1

Tablo 1'de incelenen haberlerde Saddam Hüseyin'in siyasal kimliğine yönelik kelime taramasının verileri bulunmaktadır. Saddam'ın Irak için liderlik vasfı baskın kullanım iken Irak'ın devlet kurumu olarak başında bulunan kişi olması özelliği ikinci sırada gelmektedir. Hürriyet gazetesi Devlet Başkanı ifadesini daha yoğun kullanarak öne geçmiştir. Diğer olumsuz imgelem iki gazetede birbirlerine yakın ölçüde değer bulmaktadır. Bağdat'ta Saddam Hüseyin'in heykellerinin yıkılmasından sonra ise Hürriyet gazetesinde devrik lider olarak anılmaya başlanmıştır.

4.2.2 Saddam Hüseyin'in Bürokratları

'Saddam ile iki oğlu: Gitmiyoruz' başlıklı aynı haberde Saddam Hüseyin'in oğullarının geçmişleriyle ilgili şiddet eğilimlerinden, Irak halkına nasıl zulmettiklerinden bahsedilmektedir. Diktatörlük ve zalimlik vurgusu yapılan bu haberlerde diğer haberlerde olduğu gibi savaş propagandası yapılarak harekâtın düzenlenmesinin elzem bir durum olduğu ima edilmektedir.

²²⁰ **Zaman**, '24 yıllık Saddam efsanesi, 21 günde sona erdi', 10 Nisan 2003, s.10.

²²¹ **Zaman**, 'Rumsfeld: Saddam, Hitler ve Stalin'in yanına gidiyor', 10 Nisan 2003, s.10.

“Uday Hüseyin yaptığı açıklamada, ‘Bize kaşı savaşacak Amerikalıların anneleri ve eşleri gözyaşı dökmeyecek, kan ağlayacak’ diyerek Amerikalılara tehdit savurdu... Playboy: Uday Hüseyin... Gençliğinde playboyluk yapıp pahalı arabalarda gezen Uday, 1988’de babası ile bir kadın arasında arabuluculuk yapıyor diye bir korumayı öldürdü. 1996’da Bağdat’ta uğradığı suikast girişiminin ardından metamorfoz geçirip asi gençliği geride bıraktı... Petrol kaçakçılığının başkanı... Kıymacı Kusay Hüseyin: Kaçak bir Iraklı Kusay ile ilgili şunları anlatıyor: ‘Plastikleri kırpmak için bir makine tasarlanmıştı. İnsanlar bu makinaya verilir, bize de izletirlerdi. Bazen önce başını makinaya verirlerdi, kurban hemen ölürdü. Ben şahsen Kusay’ın bu cinayetlere nezaret ettiğini gördüm.’”²²²

‘Kimyasal öldü ama cesedi yok’ başlıklı birinci sayfa haberinde Kimyasal Ali lakaplı Ali Hasan El Macid’in öldüğü ama cesedinin bulunamadığı konu edilmiştir. *“Halepçe katliamının mimarı”* olarak özellikle vurgulan El Macid’in ölüm haberi ilgili sayfada *“Cellat’ öldü dendi cesedi saptanamadı’* başlığıyla sunulmuştur. *‘En büyük hedefti’* spotunda İngiliz birliklerinin en büyük hedefi olduğu belirtilen El Macid’in evinde olduğu sanılan bir anda bombardımana tutularak öldüğü düşünülmekte, *“Saddam’ın dehşet ve ölüm saçan komutanları”* olarak adlandırılmaktadır.²²³

‘Lokantaya 4 sığınak delen’ başlıklı haberde Saddam Hüseyin ve oğullarının bir lokantada olduğu bilgisine ulaşan ABD birliklerinin o lokantayı *“müthiş patlamalar”* ile bombaladıklarının ve bu harekâtın da *“kelle koparma”* operasyonunu devamı olarak nitelendiği vurgusu yapılmıştır. *‘DNA testi’* spot başlığında, yaşanan patlama ile cesetlerinin paramparça olacağı ve bu nedenle DNA tespiti için *“Saddam’ın öldüğü öne sürülen kuzeni Kimyasal Ali’nin cesedinden alınacak örneğin yeterli olacağı, çünkü çok yakın akraba oldukları”* belirtilmiştir. *‘DNA’ları kıyaslanacak’* spotunda ise bilgi tekrarlanırken şu ifadelere yer verilmiştir: *“...Irak Lideri’nin akıbeti meçhul. Halepçe celladı ‘Kimyasal Ali’ lakaplı kuzeni... evinde öldürüldüğü ve cesedinin bulunduğu söyleniyor. Cesetlerin sırrının çözülmesinde DNA testlerinin kıyaslanmasının yararlı olacağı”* bildirilmiştir.²²⁴

²²² **Hürriyet**, ‘Saddam ile iki oğlu: Gitmiyoruz’, 19 Mart 2003, s.1-16.

²²³ **Hürriyet**, ‘Kimyasal öldü ama cesedi yok’, 08 Nisan 2003, s.1-19.

²²⁴ **Hürriyet**, ‘Lokantaya 4 ‘sığınak delen’’, 09 Nisan 2003, s.20.

‘Irak trajedisinin stand-up komedyeni’ başlıklı haberde Irak Enformasyon Bakanı Muhammed Said El Sahaf’ın ABD medyasında nasıl temsil edildiği konu edilmiştir. Haberin kendi dilinde *“koalisyon güçlerine meydan okuyan”* ve *“savaşın esas kahramanı”* olarak nitelendirilen Bakan’ın Amerikan medyası tarafından *“Irak trajedisinin stand-up kahramanı”*, *“acı veren bir savaşın ürettiği ‘komik bir rahatlama’ Macbeth’deki şato bekçisi ya da Hamlet’teki mezar kazıcı olarak görüldüğü”* iddia edilmektedir. Savaş trajedisini açıklamalarıyla stand up gösterisine dönüştüren El Sahaf’ı ve oryantalist Doğu mistisizmi Batılı izleyicilerin gözünden şu şekilde tasvir edilmektedir:

“Arap fantezisinin arzularını’ ustalıkla sunumda bulunuyor... Arap izleyicilere ‘istediği şerbeti’ veriyor,... acı ve katlanılmaz gerçek karşısında dahi, Araplar fantezi dünyasında yaşarlar ve bu da Arapların karakteristik bir özelliğidir... Batılı gözlemcilere göre ‘Saddam’ın soytarısı’,... Arap dünyası Muhammed Said El Sahaf’ı çok özleyecek”²²⁵

4.3 İtibarsızlaştırma

Batı’nın Doğulu toplumları aşağı, geri ve tahakküm edilmesi gereken vasıflara sahip bir toplum olarak algılayışını ve sunuşunu içeren haberler bu bölümde derlenmiştir. Savaşın tanımlanmasına yönelik kullanılan ifadeler, saraylara giren ABD askerlerinin üstünlüğü, Saddam Hüseyin’in dublör kullandığı yönündeki iddialar, heykellerinin ve rejimin devrilmesi Amerikan propagandasına dönüştürülerek hem Iraklıların hem de Irak devlet başkanlığı kurumunun ve yönetiminin aşağılandığı ve itibarsızlaştırıldığı söylemler bulunmaktadır.

4.3.1 Müdahalenin Tanımlanması

‘Bush: Zaferden başka sonuç beklemiyoruz’ başlıklı haberde ABD Başkanı George W. Bush’un TV’de yaptığı konuşmasında Irak’a düzenlenen operasyonun gerekçelerine yönelik açıklamalarına yer verilmiştir. Bush’un ifadelerinin aktarıldığı haberde şunlara yer verilmiştir: *“Koalisyon güçleri, benim emrimle, dünyayı Saddam*

---

²²⁵ **Hürriyet**, ‘Irak trajedisinin stand-up komedyeni’, 09 Nisan 2003, s.18.

tehdidinden korumak için Irak'a harekâtın ilk evresini başlattı. Bu Saddam'ı devirmek ve Irak'ı silahsızlandırmak için geniş bir kampanyanın ilk evreleridir".²²⁶

'Savaş Sözlüğü' alt başlıklı haberde Amerikalıların Irak Savaşı'nı tanımlamak için kullandıkları kelimeler sunulmuştur. "ABD'li yetkililer saldırının amacının Irak yönetiminin 'kellesini uçurmak' olduğunu söylüyor" ve devamında "Saddam'ın yerinin belirlenmesi kaçırılmaması gereken bir fırsat yarattı" açıklamalarına yer verilerek savaşın Amerikan tanımı ifade edilmiştir.²²⁷ Gazetenin aynı gün çıkan 'Dünya saldırıyı kınıyor' başlıklı haberinde Irak'a düzenlenen operasyon "ABD-İngiltere ikilisinin Irak'a yönelik saldırısı" şeklinde tanımlanmakta operasyonu destekleyen ve desteklemeyen ülkelerle ilgili bilgiler verilirken 'saldırı' söylemi sıklıkla kullanılmaktadır.²²⁸ 'İşte savaşın komutanı: General Tommy Franks' başlıklı başka bir haberde ise operasyonun tanımlanması ve amacına yönelik farklı bir söyleme yer verilmiştir. "Irak'a Özgürlük Operasyonu" olarak nitelendirilen operasyonunun Başkomutanı olan General Tommy Franks'in Arap liderlerini mütevazı haliyle, fiziksel gücüyle etkilediğinden bahsedilmektedir. Öte yandan kim oldukları belirtilmeyen yetkililerin, "Amerikan bayraklı askerlerin, Iraklılar tarafından işgalci, istilacı bir güç olarak algılanabileceği oysa Amerikalıların Iraklıları özgürleştirmek için bölgeye geldiği" şeklindeki iddialarına yer verilmiştir.²²⁹

'Aynı gün hem hava hem kara harekâtı' başlıklı haberde de "Amerikan basını tarafından, 'Kelle Alma' operasyonu olarak adlandırılan harekâtın ilk aşamasında Saddam Hüseyin ve iki oğlunun da aralarında bulunduğu 5 önemli Iraklı yöneticisi hedef alındı" şeklinde benzeri bir tanımlama yapılmıştır.²³⁰

---

²²⁶ **Hürriyet**, 'Bush: Zaferden başka sonuç beklemiyoruz', 20 Mart 2003, s.2.

²²⁷ **Hürriyet**, 'Savaş Sözlüğü', 21 Mart 2003, s.18.

²²⁸ **Hürriyet**, 'Dünya saldırıyı kınıyor', 21 Mart 2003, s.16.

²²⁹ **Hürriyet**, 'İşte savaşın komutanı: General Tommy Franks', 21 Mart 2003, s.2.

²³⁰ **Zaman**, 'Aynı gün hem hava hem kara harekâtı', 21 Mart 2003, s.10.

Tablo 2
Irak Müdahalesinin Tanımlanması

	Özgürlük Operasyonu/ Irak'ı Özgürleştirme	Kelle Koparmak/ Uçurmak/ Almak	Şok ve Dehşet Operasyonu	Demokrasi/ Demokratik	Irak'ı / Saddam'ı Silahsızlandırma
Hürriyet	16	9	10	10	8
Zaman	5	1	7	2	4

Tablo 2’de Irak müdahalesinin basında tanımlanış biçimi sınıflandırılmıştır. Hürriyet gazetesi ‘özgürlük’ tanımını sık kullanırken Zaman gazetesi müdahaleyi eleştirel tutumundan ötürü Şok ve Dehşet operasyonu söylemini daha sık kullanmaktadır. ‘Kelle koparmak’ tanımlaması ise Hürriyet gazetesinin Irak müdahalesini destekleyen tavrından dolayı ABD’nin bu söylemini kullanmayı tercih ettiğini görmekteyiz. Irak’ta olduğu düşünülen kitle imha silahlarından ötürü yine Hürriyet gazetesi aynı tavır ile silahların varlığının ön kabulü çerçevesinde söylemini belirlemiştir.

4.3.2 Saddam Hüseyin’in Sarayları

‘*Sonu geliyor*’ başlıklı manşetin ilgili sayfada devam eden metnine ‘*Psikolojik savaş*’ başlığı atılmıştır. Amerikan birliklerinin Saddam’ın sarayını ele geçirmesine yönelik verdikleri mesaj “*Iraklılara: Saddam rejimi çöktü, direnme, Yönetime: İstedığımız yere girer çıkarız*” şeklinde yorumlanmıştır. ABD askeri sözcüsünün harekâtın amacı için “*istendiği anda istendiği yere girebilmek*” ve “*gözdağı vermek*” açıklamasına yer verilmekle birlikte Saddam’ın Dicle kıyısındaki boşaltılmış olan Başkanlık Sarayı’nın, zaten boşaltılmış olduğundan ziyade kim tarafından boşaltıldığı belirtilmeden ABD’nin gözdağı desteklenmiştir. Bu sırada Iraklıların “*küçük çapta direniş gösterdiği*” ancak ABD’nin “*yoğun hava ve kara bombardımanında*” bulunduğu eklenmiştir. ‘*Güç sembolleri yerle bir*’ spot başlığı ile eklenen fotoğraflarda sarayın yıkıntıları içindeki bir Amerikan askeri, bir yatak odasını teftiş eden diğer iki Amerikan askeri ve son olarak elinde çatal olan ve bunları inceleyen bir Amerikan askeri ve sarayın dışarıdan görüntüsünün paylaşıldığı dört fotoğraf paylaşılmıştır. ‘*Saraylarda gövde gösterisi*’ spot başlığıyla devam eden haberde şu ifadeler yer verilmiştir:

“Irak’ta silahların savaşının yanısıra büyük bir semboller savaşı sürüyor. Psikolojik savaşın galibi, Irak’ta sonucu belirleyecek... ABD, dün bu savaşta bir adım öne geçerek, Irak yönetimin güç ve onur sembolü Başbakanlık Sarayları’nı ele geçirdi ve Saddam Hüseyin’in yatak odasından, banyosuna, hareminden, terliklerine varıncaya kadar tüm özel eşyalarını gözler önüne serdi... İktidarın gücünü, kudretini ve onurunu temsil eden muhteşem saraylar, muhaliflere göre de Saddam’ın zalimliğinin simgesi”

İfadeleriyle ABD’nin gücü ve zaferi yüceltilirken karşısında Saddam Hüseyin’in ordusu ve sarayları hedef gösterilerek Irak devleti ve toplumu güçsüz ve itibarsız kılınmaktadır. Saddam Hüseyin’in saraylarından özellikle mahremiyet sınırlarını aşan tuvalet görüntülerinin Basra’nın İngiliz askerlerinin olmasının kanıtı olarak sunulması hem itibarsızlaştırmanın hem de Oryantalist Doğu tasvirlerinin yeniden ortaya çıkmasıdır. Doğulu sultanlar ve onların israf, lüks ve zulmünün sembolü sayılan sarayları, haremeleri Oryantalist imgeler Irak’ta da kendini göstermektedir. ‘Taharet musluğu bile altın’ spot başlığı ile verilen metne bir de fotoğraf eklenerek desteklenmiş ve şu ifadelere yer verilmiştir:

“İngiliz askerleri ‘Basra bizim oldu’ iddiasında bulunurken Saddam’ın görkemli sarayından çekilen bu fotoğraflar kanıt olarak sunuldu. Sarayın banyo ve tuvaletlerindeki, taharet musluklarına varıncaya kadar bütün metal armatür 24 ayar saf altından yapılmış...”

Haberin birinci sayfadaki alt başlığı şöyledir: “19’uncu günde Saddam efsanesi çok ağır darbeler yedi. Kerbela’da halk heykelini devirdi, Bağdat’ta 3 sarayına ABD askerleri girdi, adamları ise çareyi kaçmakta buldu”. Eklenen 3 fotoğraftan birincisi ‘Sarayda mola’ başlığı ile verilmiş ve “...Saddam’ın sarayında böyle sigara içtiler...” şeklinde belirtilen Amerikan askerlerinin sarayın koltuklarında rahat tavırlarla oturmuş sigara içerken görüntülenen halleri yer almaktadır. Bir su kenarında çıplak olmayan üzerlerinde giysileri bulunan altı kişinin koştüğünü gösteren diğer fotoğrafta, ‘Yarı çıplak kaçtılar’ başlığı ile “ABD güçleri Saddam’ın... sarayını işgal ederken, televizyonlar yarı çıplak 15 kadar Iraklıların kaçış görüntüleri yayınlandı. ABD askerlerinden kaçan Iraklıların birçoğu Dicle Nehri’ne atladı. Sarayı terk eden Iraklıların, bekçiler ve hizmetliler olduğu belirtiliyor” şeklinde açıklamada

bulunulmuştur. Görüntülerdeki kişilerin kaçan kişilerin üzerlerinde giysileri olmakla birlikte saray hizmetlisi olup olmadıklarının varsayım üzerinden kurgulanması itibarsızlaştırma kampanyasına devlet kurumlarının yanı sıra bizzat şahıslar üzerinden de yapıldığının göstergesidir. *'Psikolojik Savaş'* başlığıyla ilgili sayfada devam eden haberde savaşın *"büyük bir semboller savaşı"* olduğu ifade edilerek ABD'nin *"Irak yönetiminin güç ve onur sembolü Başkanlık Sarayları'nı ele geçirdiği"* ise *"halkın gözünde Saddam'ın zayıflığını gözler önüne seriyordu"* şeklinde yorumlanmıştır. *'Bekçiler kaçtı'* spotunda ise, saray işgal edilirken yarı çıplak kaçan 15 kadar Iraklının yanı sıra ABD tankları ve zırhlılarının sarayın bahçesine otopark çizgilerine uyar gibi düzgün park ettikleri bilgisi giysileri olmasına rağmen yarı çıplak olarak nitelendirilip, ABD'lilerin ise park edişlerinde bile düzgünlük olduğunu belirterek medeniyet vurgusu yapılmıştır. *'Uday'ın tavuklarını ızgara yapıp yediler'* ABD askerlerinin Saddam Hüseyin'in oğlu Uday'a ait olan iki villaya girdiklerini *"yüzlerce kilo donmuş tavuk eti"* bulduklarını ve bir çavuş'un *"Çatlayıncaya kadar tavuk ızgara yedik"* ifadelerine yer verilmiştir. Haberin tamamında semboller üzerinden itibarsızlaştırma saraylar, lüks ve zalimlik vurgusu ile sunulmaktadır.²³¹

4.3.3 Saddam Hüseyin'in Dublör Kullanması

'Küçük Bush utanç verici suç işledi' başlıklı haberde Saddam Hüseyin'in televizyonlarda "boy gösterdiği", açıklamaları ve buna karşı dublör söylentileri yer bulmuştur.

*"Saddam Hüseyin, 'Küçük Bush ve İngiltere, insanlığa karşı utanç verici suç işledi' dedi. Hayatta olduğunu gösteren Saddam, 'Zafer Iraklıların olacaktır. Size, Irak'ın, yönetiminin ve halkının şeytan istilacılar karşısında ayakta kalacağına ve karşı taraf kaybedinceye kadar savaşacağımıza dair söz veriyorum' diye konuştu. Saddam'ın dublör kullanıp kullanmadığı tartışmalara yol açtı. ABD Savunma Bakanı... bu konunun tartışmalı olduğunu söylerken, Alman adli tıp uzmanı... Saddam'ın dublör kullanmadığını söyledi."*²³²

'Sığınaktaki üçlü' başlığıyla sunulan haberde koalisyon güçlerinin Saddam Hüseyin'in oğlu Kusay'ın sarayını bombalamalarının ardından TV'ye görüntülerinin

²³¹ **Hürriyet**, 'Psikolojik Savaş', 08 Nisan 2003, s.18.

²³² **Hürriyet**, 'Küçük Bush utanç verici suçlar işledi' 21 Mart 2003, s.18.

yayınlandığı Saddam'ın oğulları Uday ve Kusay ile birlikte yayınlanan görüntüleri “*Biz daha yaşıyoruz*” mesajını verdikleri yönünde yorumlanmıştır. Bununla birlikte görüntülerin yeni mi yoksa eski mi olduğu belirsizliğine vurgu yapılmıştır.²³³

‘*ABD: Sokaktaki gerçek Saddam*’ başlıklı haberinde ABD istihbarat yetkililerinin, “*...hareketlerinde ve görüntüsünden sokaktakinin ‘gerçek Saddam’ olduğuna karar verdiler... uzun adımlarından Tikrit aksanlı Arapçası’na, kır düşmüş sakalından jestlerine kadar... görülen kişinin Saddam olduğuna karar verdiler.*” ‘*Tedirgin bakışları*’ spot başlığında görüntülerde Saddam’ın olası Amerikan uçaklarına karşı sık sık gökyüzüne tedirgin bakışlar attığı belirtilmiştir.²³⁴

‘*Saddam Hüseyin, yaşadığını ispatlamak için iki kez televizyondan halka seslendi*’ başlıklı haberde Saddam’ın dublör kullanıp kullanmadığı tartışmalarına yer verilmiş ancak Saddam’ın kendisi olmadığı yönünde görüşler paylaşılmıştır. ‘*CIA: Saddam, Saddam değil*’ spot başlığın devamındaki çelişkili açıklamalar şöyledir:

“*...konuşmanın orijinal olduğu konusunda şüphe taşıdığını duyurdu... yetkililere göre...önceden kaydedilmiş bir görüntüyü televizyonlardan yayınlattı. Bazı istihbaratçılara göre... konuşan kişi Saddam değil, onun bir çok benzerinden birisi. Buna karşın, Irak lideri... akşam devlet televizyonunda yeniden boy göstererek, ‘ABD’ye karşı zaferden eminiz’ dedi.*”²³⁵

Dublör kullanılmasıyla da bilinen Saddam Hüseyin’in Irak savaşı sürecinde görüntülerdeki kişinin kendi olup olmadığı da propaganda uygulamasına takılan diğer bir itibarsızlaştırma konusudur. Şayet Saddam öldüyse ordu ve halkın daha çabuk ABD askerlerine teslim olması beklenmektedir. Bu tür sansasyonel haberlerle Irak savaşındaki propaganda haberleri dünya basınında da yer almakla birlikte medyanın savaş döneminde toplumlara, diplomatik ilişkileri ve savaşın akıbetini belirleyecek etkiye sahip olduğunun temsilidir.

---

²³³ **Hürriyet**, ‘Sığınaktaki üçlü’, 01 Nisan 2003, s.19.

²³⁴ **Hürriyet**, ‘ABD: Sokaktaki gerçek Saddam’, 06 Nisan 2003, s.18.

²³⁵ **Zaman**, ‘Saddam Hüseyin, yaşadığını ispatlamak için iki kez televizyondan halka seslendi’, 21 Mart 2003, s.10.

4.3.4 Saddam Hüseyin Heykellerinin ve Rejiminin Devrilmesi

'Bağdat'ta ilk önce Saddam dinarı düştü' başlıklı haberde Irak halkının Saddam Hüseyin'in düşmesiyle Irak Savaşı'nın biteceğini bu suretle de Saddam Hüseyin'in resminin olduğu dinarları ellerinden çıkarmaya çalıştıkları konu edilmiştir. Savaşın kazananın ABD olduğunu savaş henüz devam ederken kabul eden Irak halkının Saddam'ın parasını bile istemediği vurgusunun yapıldığı bu haberde ABD'ye hem destekleyen bir duruş sergilenmekte hem de savaşı kazandığı algısı yaratılmaktadır. *"Amerikalıların şimdiden yeni Irak parasını tasarlamaya başladığı, üzerinde ise Irak'ın kültürel mirası göz önünde bulundurularak M.Ö. 200 yıllarında bölgede hüküm süren Kral Hammurabi ve Babil ağırlıklı konuları kapsayacağı"* bilgisine ve Hammurabi'nin ise *"Arap, Kürt, Türkmen halkıyla diğer azınlıklar arasında yeni biri tartışma yaratmamak için seçildiği"* iddiasına yer verilmiştir.²³⁶

'Sonu geliyor' manşetli haberde çoğunluğunu çocukların oluşturduğu yıkılmış Saddam heykelinin başında duran insanların bulunduğu fotoğrafta ise, *'Heykeli baş aşağı'* başlığı atılmış ve heykelin Iraklıların da yardımıyla devrildiği, *"Sovyetler Birliğinin yıkıldığı günlerde devrilen Lenin ve Stalin heykellerini andırdığı"* benzetmesi yapılmıştır. *'Şiiler heykelini devirdi'* başlığında Kerbela'daki Şiileri bu defa Amerikan askerlerinin yardımıyla Saddam Hüseyin'in heykelini devirdiği belirtilmiştir. *'Gövde gösterisi yaptık'* başlığı ile de fotoğraf ile verilmek istenen mesaja uygun olarak ABD askeri sözcüsünün *"Gövde gösterisi yaptık"* ifadesi vurgulanmıştır. Soğuk Savaş esintisi ile sunulan bu haber ima yoluyla yönlendirme içermektedir. Arap ve Iraklı olan Şiileri İran ile özdeşleştirerek anti Amerikanist ideolojide olacağı Şiilik vurgusu çerçevesinde ABD ile iş birliği yapacak kadar Saddam Hüseyin'in kurtulmak istedikleri izlenimini doğurmaktadır.²³⁷

'Heykeli Saddam'dan daha fazla direndi' manşetli haberin alt başlığında *"ABD, Bağdat'ın merkezine direniş görmeden, bir geçit töreni havasında girdi... Bronz heykeli devirmekte halk zorlanınca, yardıma ABD vinci yetiştirdi. İzleyenler, 'Heykeli, Saddam'dan fazla direndi' yorumunu yaptı. Heykelin başı sokaklarda sürüklendi"*

²³⁶ **Hürriyet**, 'Bağdat'ta ilk önce Saddam dinarı düştü', 04 Nisan 2003, s.16.

²³⁷ **Hürriyet**, 'Sonu Geliyor', 08 Nisan 2003, s.1.

ifadeleri kullanılmıştır. '21 günde Bağdat' başlığı ile ilgili sayfada devam eden haberde ABD birliklerinin Bağdat'a girişi için "tankların, tarihi 'zafer geçidi", "ABD güçlerinin naklen şovu, Saddam rejiminin çöküşünü de belgelemiş oldu", "Yüzlerce Iraklı ise otel önündeki tank geçidini, el çırparak beyaz tişörtlerini çıkarıp sallayarak karşıladı" yorumu yapılmıştır. 'Basra 'Gül'ü' başlıklı fotoğrafta ise, "Günlerdir kan, barut ve gözyaşı içindeki Irak'ta bambaşka bir sahne... Hafif Tank Bölüğünden Samantha Sheppard'a Basra kentinde bir Irak delikanlısı pembe bir gül sunuyor". 'Heykeli daha fazla dayandı' spot başlığında halkın yıkması beklenen Saddam Hüseyin'in heykelini yıkmayı başaramadıkları için bir ABD askerinin vinç yardımı ile heykelin boynuna tırmandığı ve yüzüne Amerikan bayrağı örttüğü fotoğrafı ile de gösterilmişti. Kalabalığın tepkisi ve birinin üzerine Saddam'ın yenilediği 'Allahu Ekber' yazılı bayrak yerine eski yazısız Irak bayrağının tezahüratlar ile Saddam'ın boynuna asıldığı ancak bu defada heykel yıkılırken üzerinde olmasın diye çıkarıldığı ardından Amerikan tankı ile yıkıldığı bahsedilmiştir. Ek olarak "yıllarca Saddam'ın zulmü altında yaşayan Iraklılar, heykelin başını saatlerce çekiçlerle parçaladı, üzerine çıkıp dans etti" yorumu yapılmıştır. Aşağılık, geri kalmış ve ilkel olan Doğulunun sahip olduğu şeyler itibarsızlaştırmaya uğrar ve kendilerini savunamadıkları için haklarını Batılıya teslim ederek ıslah edilmektedir. Bu oryantalist algısının hâkim olduğu haberde de benzer vurgulara rastlanmaktadır. Tasvir edildiği şekliyle ABD'nin yardımını alan ancak vahşice ve ilkelce tepki gösteren Iraklılar yine ABD'nin Irak'ta olmasıyla zulümden kurtulduğu belirtilmektedir. Bu durumun yanı sıra Saddam Hüseyin'in sembol savaşında heykeli devrilerek itibarsızlaştırılmış ve ordunun yokluğuna atıfta bulunulmuştur. Pek çok Oryantalist imgeyi barındıran bu haber aynı zamanda 'Arap' ve 'güven' unsurunun yokluğuna işaret ederek bağımlılıklarına güvenilmediği de vurgulanmaktadır.²³⁸

'Saddam rejimi bitti' başlıklı haberde sunulan alt başlık şunları içermektedir: "başkent Bağdat ve petrol kentleri... ele geçiren ABD dün Saddam döneminin sona erdiğini ilan etti... Pentagon ise... arananlar listesini yayınladı. Askerlere 55 Iraklı üst düzey liderin fotoğraflarının yer aldığı iskambil desteleri dağıtılmaya başlandı". 'Aranan 55 kişi iskambil kartı oldu' spot başlığında üzerlerinde fotoğraflarının

²³⁸ Hürriyet, 'Heykeli Saddam'dan fazla direndi', 10 Nisan 2003, s.1-18.

bulunduğu oyun kartlarına yer verilerek aşağılayıcı bir görsel söylem oluşturulmuş ve şu açıklamalar yapılmıştır:

*“Destede Saddam maça ası,... Uday, kupa ası,... Kusay sinek ası kartında yer aldı... diğer isimler ise şöyle: Saddam’ın kuzeni ve Başbakanlık Sekreteri... karo ası, Taha Yahsin Ramazan karo onlusu, Başbakan Yardımcısı Tarık Aziz maça sekizli, ‘Bayan Şarbon’ lakaplı kimya mühendisi... kupa beşlisi, Saddam’ın üvey kardeşi Barzan İbrahim el-Tırkati de sinek beşlisi”.*²³⁹

‘Tükenmeyen öfke’ başlıklı haberde Irak halkının Saddam heykeline gösterdikleri tepki konu edilmiştir. Saddam Hüseyin’in saraylarına ABD askerlerinin girmesi haberinde de belirtildiği gibi halkın Saddam zulmüne karşı kin ile saldırdığı haber metninde ‘saray’ ögesi ön plana çıkartılarak sunulmaktadır. Haber içindeki yorum ise şöyledir:

*“O bir zamanlar Irak’ın en güçlü adamıydı... Irak’a Özgürlük Operasyonu ile muhteşem saraylarına, ordusuna bombalar yağdı... halkın ilk hedefi Saddam Hüseyin heykelleriydi. Alaşağı edildi, terlikle dövüldü, yerlerde sürüklendi, yetmedi. Yılların kinini kustular heykelinin boğazını keserek, bir postalın tekini de tepesine bırakıp, alnına da Musevilerin Siyon yıldızını çizdiler”*²⁴⁰

‘Saddam Hüseyin devri sona erdi’ manşeti atılan haberde Amerikan birliklerini Bağdat’a girişi, Saddam’ın heykelinin yıkılışı ve Iraklı askerlerin ortada olmayışı konu edilmiştir. “ABD tankları,... Bağdat’ın merkezine ilerlerken, ‘Nerde Saddam’ın Cumhuriyet Muhafızları, nerede özel birlikler?’ soruları cevapsız kalıyor.” şeklindeki çağrısının yanı sıra bazı Amerikan ve İngiliz askerlerinin “biz de savaşın bu kadar kolay olacağını sanmıyorduk” ifadelerine yer verilmiştir. Bazı Iraklıları ise Bağdat’ın etrafını saran Saddam heykellerine “saldırarak, uzun süre devirmeye çalıştığı” ve Saddam’ın akıbeti için “nerede ve onu nasıl bir son bekliyor?” sorusu gündeme taşınmıştır. Eklenen Saddam heykelini devrilme fotoğrafının altında ise ‘Heykeli bile daha çok direndi’ notu düşülerek, bu sonu onaylamadıklarını ifade eden eleştirel bir yorum yapılmıştır. ‘Dünya hayretle izliyor: Bu ne biçim savaş?’ başlığı ile

²³⁹ **Hürriyet**, ‘Saddam rejimi bitti’, 12 Nisan 2003, s.16.

²⁴⁰ **Hürriyet**, ‘Tükenmeyen öfke’, 17 Nisan 2003, s.20.

ilgili sayfada devam eden haberde yine “*Cumhuriyet Muhafızları, Saddam fedaileri ve Baas güçlerinin hiçbir ciddi direniş göstermeden ortadan kaybolmaları da kafalarda soru işaretleri oluşturdu*” yorumu ile Irak savunmasının eksikliğine vurgu yapılmıştır. ‘Heykel büyük bir şovla yıkıldı’ spotunda ise “... *Heykeli yıkmak için abideye tırmanan bir ABD askerinin önce Amerikan bayrağını, heykele asmaya çalışması, son anda engelledi... Irak bayrağını asmaya çalıştı, bunda da başarılı olamadı.*” Haberin devamında ise yağmacıların “*savaş ortamını fırsat bilip,... belli başlı yerlere saldırmaya başladığı*”, “*müdahale edecek herhangi bir güvenlik gücünün görülmediği,... otomobillerini kamyonlarını doldurdukça sevinç çılgınlıkları attıkları*” paylaşılmıştır. BBC ve Reuters muhabirlerinin Amerikan askerlerinin girişinin “*sevinç gösterilerine sahne olduğunu*” “*Iraklı erkeklerin oluşturduğu kalabalığın, Amerikan askerlerine çiçekler attığı*” bilgisi paylaşılmıştır.²⁴¹

Tablo 3
İtibarsızlaştırmaya Yönelik Söylemler

	Saddam Hüseyin’in sarayları	Saddam Hüseyin’in heykelleri/ devrilmesi	Saddam Hüseyin’in çökmesi/ devrilmesi/ rejiminin bitmesi	Saddam Hüseyin’in kaçması
Hürriyet	44	27	22	9
Zaman	5	23	8	3

Tablo 3’de itibarsızlaştırma başlığında Bağdat’ın ABD askerlerince işgal edilmesine paralel gelişen olaylarda; Saddam Hüseyin’in sarayları, heykellerinin ve rejiminin çökmesi ve aynı zamanda Saddam’ın nerede olduğunun sorgulanması ve Irak’tan kaçma ihtimali itibarsızlaştırma söylemini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Hürriyet gazetesi Saddam Hüseyin’in saraylarını Zaman gazetesine oranla oldukça yoğun gündeminde tutmuştur. Heykellerin devrilmesi iki gazetenin de yakın oranda söylemindedir. Paralel gelişmelerin yaşandığı saraylara Amerikan askerlerinin girişi ve heykellerin devrilmesi Hürriyet gazetesinde Saddam Hüseyin çökmesi/ devrilmesi/ rejiminin bitmesi şeklindeki söylemler ile ifade edilmiştir. Zaman gazetesi ise

²⁴¹ **Zaman**, ‘Saddam Hüseyin devri sona erdi?’, 10 Nisan 2003, s.1-10.

Hürriyet'in aksine bu söylemi sınırlı tutmuştur. Saddam Hüseyin'in kaçması ise diğer bir deyiştir.

4.4 Silah, Terör, Saldırı

Yüzyıllardır Doğuya atfedilen korkunç fetihler ve yayılmacılık İslam ile özdeşleştirilmektedir. Bugün ise modern dünyaya ait silahlarla, terörle ve saldırganlıkla İslam bağdaştırılmaktadır. Irak müdahalesinin gerekçelerinden biri olan kimyasal, biyolojik ve nükleer silahların varlığına yönelik çıkan haberlerin yanı sıra terörün İslam ve cihatla bağdaştırıldığı ya da ima edildiği haberler ve Irak tarafından yapılan her eylemin savunma maksatlı olsa bile, 'saldırı' söylemi ile nitelendirildiği haberler bu başlıkta ele alınacaktır.

4.4.1 Kimyasal, Biyolojik ve Nükleer Silah

Irak'ın bombalanmaya başladığı gün çıkan '*Saddam çoktan yer altına indi*' başlıklı haberde "*ABD başkanı Bush'un ultiatomunu reddeden Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in saraylarının altındaki metrelerce derinliğindeki lüks sığınaklarından birine çekildiği iddia ediliyor.*" tahmini için kaynak verilmemektedir. "*Amerikalı bir yetkili, 'Bence, Saddam çoktan yeraltına inmiştir.'* dedi." sözlerine yer vererek kimin söylediği belli olmayan kişisel bir tahmin ile bu iddia desteklenmektedir. Ardından ABD'nin '*bunker buster*' denilen özellikle '*derine nüfuz edebilen*', '*sığınak delen*' bombalar ile Saddam'ın sığınaklarını imha edeceklerini ve insansız casus uçakların Saddam'ın peşine takılacağı, Saddam'ın ya da dublörlerinin yer üstüne çıktığında vurulacağı iddiasına yer verilmiştir. Saddam Hüseyin'in kaçtığına yönelik sansasyonel haber niteliği taşımasının yanı sıra kimyasal silah kullanımına yönelik korku salınmaya çalışılmıştır. Haberin '*Kimyasal Silah*' spot başlığı ile Amerikalı ve İngiliz komutanların Saddam'ın kimyasal silah kullanmasından endişe duydukları konu edinmiştir. '*ABD'ye sinyal*' spot başlığıyla, Cumhuriyet Muhafızlarının ABD ile "*işbirliği yapmanın yollarını aradıkları*' yolunda açık sinyaller alındığı" haberini bildirmektedir.²⁴²

---

²⁴² Hürriyet, 'Saddam çoktan yer altına indi', 20 Mart 2003, s.3.

‘*Kimyasal Sally’ korkusu*’ başlıklı haberde yabancı basında yer alan biyolojik saldırı düzenlenebileceği yönündeki şüpheler paylaşılmıştır. ABD’de eğitim alan “*biyolojik savaş uzmanı*” olduğu belirtilen Iraklı, “*Bayan Şarbon ve Kimyasal Sally*” lakaplı Hüda Salih Mehdi Ammaş’ın Saddam Hüseyin’in masasında otururken görüntülenmesi bu şüpheleri doğurmuş ve bu görüntüler bir uyarı olarak yorumlanmıştır. Bir yandan Türk toplumunun Batı’dan eminliği çerçevesinde Ammaş’ın eğitim Amerika’da eğitim aldığı bilgisinin belirtilmesi kimyasal silahların varlığına delil teşkil edecek şekilde belirtilmiştir. Diğer yandan ise kimyasal silah üretiminde kaynak teşkil edecek ABD’nin Irak müdahalesi için ‘kimyasal silah’ geçerli bir sebep olarak sunulmuştur. Batı’ya ait olan kimyasal ve biyolojik silahlar Doğu’da tehlike ve korku inşa eden algı unsurları haline gelmiştir.²⁴³

‘*Hedef Kimyasal Ali*’ başlıklı birinci sayfa haberinin içeriğinde Saddam Hüseyin tarafından Güney Cephesi Komutanlığı’na getirilen Ali Hasan el Macid’in Halepçe katliamı ile olan ilişkisi ve koalisyon güçlerine karşı gerilla savaşını örgütlemesi konu edilmiştir. ‘*Hedef Kimyasal Ali*’ başlığıyla ilgili sayfada devam eden haberin alt başlığında şu ifadeler yer verilmiştir: “*Irak’ın şok gerilla taktiklerinin mimarı olduğu söylenen Ali Hasan el Macid ABD’nin bir numaralı hedefi oldu... Şatra kasabasına dün şafakla birlikte baskınlar düzenlendi. Hedef, Kimyasal Ali’nin ‘kellesinin kopartılmasıydı*”. Halepçe katliamına ilişkin olarak ise, “*en az 5 bin kişinin can verdiği sinir gazıyla katliamın baş sorumlu olduğundan ‘Kürt kasabı’ diye biliniyor... koalisyon güçlerinin sinir gazıyla sürpriz bir ‘hoş geldin’ düzenlenmesinden endişe ediliyor*”. ‘*Kuryelikten kimyasal katliama*’ spot başlığında şu ifadeler kullanılmıştır: “*İri kıyım, selvi boylu komutanlardan değil... Hayli kısa, peşpeşe sigara tellendiren iflah olmaz bir tiryaki. Irak ordusundaki ilk görevi motosikletle kuryelik*”. ‘Kelle kopartma’ olarak tanımlanan Iraklı bürokratların ve askerlerin öldürülmesi operasyonu söylemi itibariyle vahşeti anımsatmakla kalmayıp, şahısların geçmişleriyle ilgili olumsuz bilgiler ön plana çıkartılarak söylemdeki vahşeti dahi meşru kılacak bir anlatı oluşturulmuştur. El Macid’in fiziksel ve kişisel özelliklerinin teşhiri ise Oryantalist ideolojideki Doğulu lider, yönetici, asker tasvirlerini aratmayacak üslup ile çirkinleştirme, aşağılama yoluyla belirtilmiştir. Boyu, sigara kullanımı, kuryelik yapmış

²⁴³ **Hürriyet**, “*Kimyasal Sally’ korkusu*”, 30 Mart 2003, s.19.

olması kellesi koparılmasını gerektireceği yönünde bir algı çerçevesine oturtulmuştur. 'Kadim dost' spot başlığında ise Saddam Hüseyin'in en kadim dostunun küçük oğlu Kusay olduğu, "Kusay'dan sonraki en kadim dostu ise Kimyasal Ali" olduğu ifade edilmiştir. "Kimyasal Ali'nin bir keresinde şöyle dünyaya kafa tuttuğu söylenir: 'Kimyasal silahlara hepsini öldürebiliriz? Kim ne diyecek ki? Uluslararası toplum mu? Uluslararası toplum ve ona kulak verenlerin canı cehenneme?'" sözleri eklenerek Halepçe hadisesi üzerinden yenilenen bir olası katliam ihtimali desteklenmiştir. 'Saddam'ın damatlarını öldürttü' spotunda ise, Kimyasal Ali'nin yeğenleri olan damatların kızlar ile birlikte Irak'tan kaçtıklarını daha sonra af edildikleri çağrısı ile geri döndürüp kızlarından boşandırılarak Kimyasal Ali'ye teslim edilen damatların aşiretten 50 kişi tarafından öldürüldüğü iddiasını eklenen katliam ihtimaline yönelik destekleyici bilgiler arasındadır.²⁴⁴

'Kimyasal silah hattına girdiler' başlıklı haberde Amerikan birliklerinin "kimyasal ve biyolojik saldırıya maruz kalabilecekleri en tehlikeli alan ilan ettikleri 'Kırmızı Hatta' girdiği" ve sonrasında yaşanan ölüm ve yaralanmalar gündeme taşınmıştır. 'Kırmızı Hat'ta bomba yağıyor' spot başlığında "Saddam Hüseyin'in kimyasal silah hattına giren ABD güçleri" şeklinde belirttiği metinde böyle bir hattın varlığı kabul edilerek sunulmuştur. Kimyasal silah bulundurduğu iddiasına rağmen saldırılara engel olamayan Irak yönetiminde yaşayan sivil halkın hunharca öldürülmesi, yaralanması, kentin bombalanmasının da konu edilmesi ayrıca haberde bir ironi yaratmaktadır.²⁴⁵

Hürriyet gazetesinde Bağdat'ın düşmesinden sonraki günlerde Irak'ta bulunamayan silahlar hakkında çıkan 'Kimyasal silahlar nerede?' başlıklı haberi yayınlanmıştır. Savaşın başlarında Irak'ta kimyasal silahların varlığına işaret eden diğer haberlerle aynı görüşü paylaşan bu haber, savaşın 23. gününde olunmasına rağmen silahların bulunamamasının var olmadığı anlamına gelmediği şeklinde yönlendirme içermektedir. Ayrıca katliam şüphesi arttıran silahların kamuya açık ortak alanlarda bulunabilme ihtimalinin olduğu bilgisi, doğruluğundan emin olunmayıp yine de

---

²⁴⁴ Hürriyet, 'Hedef Kimyasal Ali', 01 Nisan 2003, s.1-16.

²⁴⁵ Hürriyet, 'Kimyasal silah hattına girdiler', 02 Nisan 2003, s.18.

paylaşılmaktadır. Saldıran, halkına zulmeden ve Batılı devletlerin kurtarıcı misyonuna muhtaç olan Doğulu devlet/toplum ideasını içeren haberin metni ise şöyledir:

*“ABD’nin bir numaralı savaş gerekçesi Irak’ın elinde olduğu iddia ettiği kitle imha silahlarıydı. Savaşta 23.güne gelinmesine rağmen henüz kimyasal, biyolojik ya da nükleer silahlara ulaşamadı... Kitle imha silahlarının sara, cam, hastane gibi yerlerin altında saklandığı söylendi. Bu iddia da doğrulanmadı... Amerikalı yetkililerin umudu, ... Iraklı bilimadamları sayesinde bulmak.”*²⁴⁶

‘Tanka karşı Kalaşnikof’ başlıklı haberde *“ABD birliklerinin Apache saldırı helikopteri ile direniş bölgelerini yoğun biçimde bombaladığı”* buna karşın, *“Iraklı güçlerin RPG, Kalaşnikof tüfek ve el bombası gibi silahlarla direnmeye çalıştığı”* belirtilmiştir. Irak’ta kimyasal ve biyolojik silahların varlığı Irak savaşının mühim gerekçeleri arasında gösterilirken öte yandan ABD’nin askeri mühimmatlarıyla Irak’ın karşılaştırılmaktadır. Bu defa Irak’ın zayıf silahları küçümsemek kastıyla sunulmaktadır.²⁴⁷

‘İngilizler, ‘Kimyasal Ali’ lakaplı El Mecid’in evini buldu’ başlıklı haberde *“Kimyasal Ali’ olarak bilinen”*, Irak Devrim Komuta Konseyi üyesi Ali Hasan El-Mecid’e ait olduğu sanılan bir evin İngilizler tarafından bulunduğu konu edilmiştir. El Mecid ile ilgili eklenen diğer bir bilgi ise *“1988 yılındaki Halepçe katliamı sırasında Kürtlere karşı kullanılan kimyasal silahı sorumlusu olarak bilindiği”*dir. Haberde değinilen bahisler açısından bakılacak olursa Halepçe ve Kimyasal lakabının belirtilmesi İngilizlerin Halepçe benzeri bir olayın önüne geçeceğine işaret edilerek Batı sempatisi içinde Doğu saldırganlığı ima edilmiştir.²⁴⁸

‘Kara harekâtı erken başladı’ başlıklı haberde Amerikan birliklerinin *“kimyasal ve biyolojik saldırı endişesiyle gerekli elbise ve gaz maskeleri taktığına”* değinilmiştir. Hem Irak’a düzenlenen operasyonun gerekçeleri arasında gösterilen

---

²⁴⁶ **Hürriyet**, ‘Kimyasal silahlar nerede?’, 11 Nisan 2003, s.16.

²⁴⁷ **Hürriyet**, ‘Tanka karşı Kalaşnikof’, 09 Nisan 2003, s.20.

²⁴⁸ **Zaman**, ‘İngilizler ‘Kimyasal Ali’ lakaplı El Mecid’in evini buldu’, 05 Nisan 2003, s.10.

kimyasal ve biyolojik silahların varlığı ön kabul içinde sunulurken diğer yandan saldırı olasılığı vurgulanmıştır.²⁴⁹

Diğer iki haber olduğu gibi kimyasal saldırı ihtimalini göz önünde bulunduran Zaman gazetesi ise ‘*ABD için üç kötü senaryo*’ başlıklı birinci sayfa haberinde Irak Savaşı’nın gidişatına yönelik uzman tahminlerinin yanı sıra ABD’nin kimyasal silah konusundaki endişelerine de yer verilmiştir. “*ABD’nin sık sık gündeme getirdiği diğer bir senaryo ise Irak’ın elinde bulunduğu öne sürülen kimyasal silahları kullanması... uzmanlar... böyle bir durum ortaya çıkması durumunda ikinci bir Hiroşima-Nagazaki olacağını ifade ediyor*” ihtimalleri uzman görüşleriyle desteklenmiştir. Kimyasal silahların Irak’ta varlığı ön kabul sayılmış kullanılması ihtimali tartışılmıştır.²⁵⁰

Tablo 4
Irak’ta Bulunduğu Düşünülen Silahlar ve Halepçe

	Kitle imha silahları	Kimyasal silah/saldırı	Biyolojik silah/saldırı	Nükleer silah/saldırı	Halepçe
Hürriyet	11	22	9	3	8
Zaman	4	8	3	1	2

Tablo 4’te Irak müdahalesinin de gerekçelerinden biri olan silahsızlandırmaya yönelik Irak’ta var olduğu düşünülen kitle imha, kimyasal, biyolojik ve nükleer silahlar ve saldırılar ile Halepçe Katliamı bağlantısının vurgusu haberlerde irdelenmiştir. Hürriyet gazetesi Irak’taki kitle imha silahlarının varlığına ön kabul gösteren tavrından ötürü silahlarla ilgili söylemi Zaman gazetesine göre yine açık ara öndedir. Bu bağlamda Halepçe hadisesi örnek gösterilerek Amerikan yönetiminin politikaları savunulmuştur.

4.4.2 Terör, İslam ve Cihat

Hürriyet gazetesinde yer alan 11 Eylül ve terör konularına Irak müdahalesi konulu haberlerde yer bulmuştur. ‘*Son kriz nasıl başladı*’ spot başlıklı haberde Irak’a

²⁴⁹ Zaman, ‘Kara harekâtı erken başladı’, 21 Mart 2003, s.1.

²⁵⁰ Zaman, ‘ABD’yi korkutan 3 kötü senaryo’, 22 Mart 2003, s.1-10.

düzenlenen operasyonun 11 Eylül ‘terör eylemi’ ile ilintili olarak başladığı kimyasal silah ve Halepçe hadisesi odağında vurgulanmıştır:

“...Halepçe’de Kürtlere karşı kimyasal silah kullanan Saddam’ın kitle imha silahları geliştirmesini engellemek için silah denetimi yapılıyordu... silah denetim ekibindeki ABD’li uzmanları sınır dışı etti... başkanlık sarayına girişi yasakladı... ABD ve İngiltere, Irak’ı askeri hareket düzenlemekle tehdit etti... Irak ile ABD arasındaki gerginlik, belki de hiç alev almadan sonsuza kadar sürecekti. Eğer 11 Eylül’de New York ve Washington’u vuran korkunç terör eylemi olmasaydı.”²⁵¹

‘Hep onlar yeniliyor’ başlıklı haberde savaşın mağdurlarının çocuklar olduğu konu edilirken Saddam Hüseyin, kimyasal silah ve terör vurgusu yapılmaktadır.

“Dün Saddam’ın kimyasal gaza boğduğu Halepçe’de; bugün ise müttefiklerin Irak’a yönelik saldırısında aynı sahneler yaşanıyor. Çocuklar ölüyor, çocuklar yaralanıyor. 1988 yılından kalma o sembol fotoğraf hiçbirimizin gözünün önünden gitmiyor. Beş bin kişinin sinir ve hardal gazıyla öldürüldüğü Halepçe’de bir merdiven dibinde yatan baba ve kolları arasında ölen kundakta bebek... Ya şimdi: Yüzünün bir yanı tamamen yanmış, belki de o izi hayatı boyunca taşıyacak Iraklı bir bebek... Terörün acısını da en çok çocuklar çekiyor. Amerika’da 11 Eylül günü 2 bin çocuk anne ya da babasız kaldı... Sonra da Afganistan’daki savaş binlerce çocuğu öğüttü.”

Metinde bahsedilen yaralı çocuklara ait fotoğraflar sergilenerek haber desteklenmiştir. Çocukların mağduriyeti ile dramatize edilen Halepçe katliamı, 11 Eylül hadisesi ve Afganistan savaşı günümüz Oryantalist söylemi İslamofobi imasını içermektedir. Terör ve zulüm kavramları aynı söylemle Irak savaşına adapte edilmektedir.²⁵²

‘Özgürlük Kalkanı Operasyonu başladı’ başlıklı haberde Irak’a düzenlenen operasyonun ABD’ye terör saldırıları olarak geri dönemsinden duyulan endişeden ötürü ABD’nin güvenlik önlemlerini arttırdığı yönündeki bilgiler kullanılarak olası terör saldırılarına işaret edilmiştir. Haberin alt başlığı ise şöyledir:

²⁵¹ **Hürriyet**, ‘Bir Saddam vardı’, 10 Nisan 2003, s.16.

²⁵² **Hürriyet**, ‘Hep onlar yeniliyor’, 24 Mart 2003, s.19.

“Irak’ta silahlar patlamadan ABD tarihinin en büyük iç güvenlik operasyonunu başlattı. Olası terörist saldırılara karşı sadece New York’u 36 bin 500 polis koruyor. Ağır silahlarla donatılmış güvenlik güçleri, özel eğitilmiş köpekler, sivil polisler, sahil koruma olası teröre karşı tetikte.”

Alt başlıkta ABD’de başlatılan güvenlik önlemlerinin olası teröre karşı olağanüstü hal kapsamında olduğu imajı verilirken, 11 Eylül saldırıları anımsatılmıştır.²⁵³

‘Müfrezeler K.Irak’ta’ başlığıyla birinci sayfada sunulan haberin ilgili sayfadaki devamında, ABD’nin Vietnam’da *“komünist güçlere en büyük zayıflığı verdiren 173’üncü Hava İndirme Tugayı Kuzey Irak’a başarılı bir şekilde indi”* diyerek anlatılan son gelişmelere yer verilmiştir. ‘Yakın Hava Koruma’, ‘Müfrezeler Destekli’, ‘Binlercesi Gelecek’, ‘Terör Uzmanı’, ‘Nabukadnezar’a Karşı’ spot başlıklarıyla ABD askeri gücü övgü içerikli yorumlarla yüceltilmiştir. Diğer yandan da ‘Terör Uzmanı’ spot başlığında Irak’a inen birliğin terörist eylemlere karşı uzman olduğu belirtilmektedir. Tugayın görevinin ise *“Kuzey Irak’ta üstlenen ve büyük bir tehdit oluşturan aşırı dinci Ensar El-İslam güçlerini etkisiz hale getirmek”* olduğu ifade edilirken örgütün tehlikeli olduğu kanısını desteklemek için önceki günlerde Kürt güçlerine karşı, bombalı bir araçla intihar saldırısı düzenledikleri ve bir gazetecinin de ölmesine neden oldukları not düşülmüştür. Haberin genelinde ve değindiği hususlarda ABD’nin askeri durumunun güçlü ve üstün olduğu ima edilirken diğer yandan da Irak’ta İslam’la bağdaşan ve ABD’nin ilerlemesi için tehdit oluşturan bir grubun varlığına ve onların terörist olduğuna işaret edilmiştir. ‘Terörist eylem’ söylemini desteklemek için paylaşılan intihar saldırısının Kuzey Irak’taki Kürt gruplara yönelik olduğunun ifade edilmesi ise bir ironi oluşturmaktadır.²⁵⁴

‘Müslüman ‘Coni’ komutan bombalandı’ başlıklı birinci sayfa haberinde Müslüman olan bir Amerikan komandosunun komutanlarının bulunduğu çadırı bombalandığı konu edilen haberin ilgili sayfada devamında *“‘Coni’ komuta merkezini*

---

²⁵³ **Hürriyet**, ‘Özgürlük Kalkanı Operasyonu başladı’, 20 Nisan 2003, s.18.

²⁵⁴ **Hürriyet**, ‘Müfrezeler K.Irak’ta’, 28 Mart 2003, s.1-16.

bombaladı’ şeklinde başlık atılmıştır. *‘İhanet’* olarak nitelendirilen saldırının anlatıldığı metinde 5 defa Müslüman olduğu belirtilmiştir.²⁵⁵

İntihar saldırıları İslam ve Doğu toplumları ile bütünleştirilen diğer bir terör söylemini oluşturmaktadır. Öte yandan Irak tarafından gelen cihat çağrıları bu algıyı destekler nitelikte haberleştirilmektedir.

‘Uçak düşüren Iraklı ‘ya prim’ başlıklı birinci sayfa haberinin Saddam’ın Amerikan savaş mühimmatlarını imha edeni ödüllendireceği konulu haberin detayında *‘İmam ‘öldürün’ dedi Saddam para vaat etti’* başlığıyla devam edilmiştir. Bağdat’ta bir imamın Cuma hutbesinde dile getirdiği sözleri *“Dünyadaki tüm Müslümanlara ve Araplara sesleniyorum. Nerede bir Amerikalı görürseniz öldürün’ çağrısı yaptı”* şeklinde sunulmuştur. Saddam’ın ödülü için ise, *“İmam’ın ‘Amerikalıları öldürün’ çağrısını para ile desteklediği haberi geldi. İlk Körfez Savaşı’nda da benzer bir liste yayınlayan Saddam bu defa da düşman kuvvetlerinin taban fiyatlarını açıkladı”* şeklinde belirtilmiştir. Irak haber ajansından alınan listeye göre hangi savaş mühimmatının ne kadar eder eklenmiştir.²⁵⁶

‘Saddam’ın cihad çağrısını TV’de bakanı okudu’ başlıklı diğer gazetenin haberi *“Irak Lideri Saddam Hüseyin, ABD öncülüğünde Irak’a yapılan saldırıya karşı cihad çağrısında bulundu”* şeklinde giriş yapılarak Saddam’ın Bakan tarafından okunan mektup konu edilmiştir. Savaşın başlamasından beri 2 kez televizyona çıktığı belirtilen Saddam’ın bu defa görüntü vermemesinin nedenini bilinmiyor yorumu yapılarak bir muammaya dikkat çekilmektedir.²⁵⁷

‘İntihar subayı’ başlıklı haberde *“Saddam Hüseyin’in intihar eylemcisi”* olarak nitelendirilen Iraklı bir astsubay tarafından gerçekleştirilen intihar saldırısı sonucu 11 ABD askerinin öldüğü ve astsubayın *“kahramanlık nişanına layık görüldüğü”* bildirilmiştir. Irak Başbakan Yardımcısı’nın bu eylemlerin bir başlangıç olduğu açıklamalarının yanı sıra muhaliflerin *“Saddam’ın gönüllü intihar komandolarını eğittiğini ve koalisyon güçlerini hedef alacakları konusunda uyardığı”*

²⁵⁵ **Hürriyet**, ‘Müslüman ‘Coni’ komutan bombaladı’, 24 Mart 2003, s.1-18.

²⁵⁶ **Hürriyet**, ‘Uçak düşüren Iraklıya prim’, 22 Mart 2003, s.1-14.

²⁵⁷ **Hürriyet** ‘Saddam’ın cihat çağrısını TV’de bakanı okudu’, 02 Nisan 2003, s.19.

belirtilmiştir. Aynı zamanda “11 Eylül terörünün mimarı Ussame bin Ladin de geçen ay *El Cezire*’den Iraklılara direnmeleri ve intihar saldırılarında bulunmaları çağırısı” not düşülmüştür.²⁵⁸

Hürriyet gazetesinde Irak yönetiminin cihat çağırısı ve intihar eylemi konularındaki tutumuna yer verilen haberler, İslam ve cihadı terör ile özdeş bir algı çerçevesinde ele alınmaktadır. Yinelenen bir söylem ile 11 Eylül hatırlatması İslamofobi söylemini canlı tutmaktadır. Haber söyleminde hâkim olan Oryantalist ideolojinin göstergeleri hem Irak yönetimini hem Iraklıları savunma maksatlı olsa bile her eylemi saldırganlık, terör, katliam, vahşet unsurları ile tanımlanmaktadır. Oysaki Irak Savaşın gerekçelerini konu edinen haberlerde kimyasal ve biyolojik silahların varlığı sebep gösterilirken, ‘intihar eylemi’ bir savaşıma ve savunma biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu defada terör ve İslam’ı ‘cihad’ adı altında birleştiren bir söylem ile güncellenen eleştirel Doğu imajı çizilmektedir.

‘*En büyük korku*’ manşeti ile birinci sayfaya taşınan haberin konusu intihar saldırılarından panikleyen Amerikan askerlerinin gördükleri her aracı havaya uçurdularındır. ‘*İslami Cihad Bağdat’ta*’ spotunda ise Filistinli aşırı dinci, İsrail’in başının belası terör örgütünün Irak’ta Amerikan ve İngiliz birliklerine yeni saldırılar hazırlığında olduğu ifadeleri metinde yer bulmuştur. ‘*Aileye çapraz ateş*’ başlığıyla ilgili sayfada devam eden haberde Iraklı bir ailenin ABD kuvvetleri tarafından çapraz ateşe maruz kaldığı olay anlatılmıştır. Anne ölürken baba ve 4 yaşındaki kızları yüzüne ve gözüne aldığı darbeler yüzünden kanlar içinde kaldığı ve ardından Amerikan askerleri canlı bomba olduğundan şüphelendikleri babanın ellerini önce kelepçeleyip sonra çıkartarak tıbbi yardımda buldukları not edilmiştir. Yüzünden, gözünden yaralı olan kızın kan revan içindeki halinin sansürsüz fotoğrafı eklenmiştir. ‘*Canlı bombaya para ödülü*’ spot başlığında ise intihar komandolarına para ile ödüllendirildiklerinden bahsedilmiştir.²⁵⁹

---

²⁵⁸ Hürriyet, ‘İntihar subayı’, 30 Mart 2003, s.19.

²⁵⁹ Hürriyet, ‘En büyük korku’, 31 Mart 2003, s.1-18.

'ABD'yi korkutan 3 kötü senaryo' başlıklı haberde Hamas örgütü lideri Abdülaziz El Rantissi'nin, "Iraklılar, patlayıcı kemerleri hazırlasın ve işgalci Amerikalılara karşı intihar eylemleri düzenlensin." açıklamalarına yer verilmiştir.²⁶⁰

Bir önceki bahiste kitle imha silahları tehdit ve korku unsuru olarak ele alınırken intihar eylemleri bu defa Amerikan askerleri için terör saldırıları halini almıştır. Öncekinde Halepçe'de, 11 Eylül'de ve Afganistan'da ölen çocuklar Doğulu yöneticiler eleştirilerek dramatize edilirken bu defa Amerikan askerlerinin öldürdüğü, yaraladıkları insanlar Amerikan savunması ve güvenliği için elzem bir durum olarak sunulmaktadır.

Zaman gazetesinde ise cihat çağrılarında terör söylemi olmaksızın şehit/shahidlik vurgusu ile yer verilmiştir. Hürriyet gazetesinde olduğu gibi Irak yönetiminin koalisyon güçlerine karşı halktan destek istendiği konu edilmiş İslami bir birliktelik öne çıkmaktadır.

'Kara harekâtı erken başladı' başlıklı haberde saldırıların başlamasıyla Irak devlet radyosunun yayının kesildiği ve Saddam'ın büyük oğlu Uday'ın radyosundan halka "cihat çağrısında" bulunduğu belirtilmiştir.²⁶¹

'Bağdat, 'kelle' tarifelerini açıkladı' başlıklı diğer gazetenin haberinde Irak Devrim Komuta Konseyi'nin Amerikan ve İngiliz askerlerini öldürme ve savaş araçlarını yok etme karşılığında Iraklı halkı ödüllendireceği açıklamalarına yer verilmiştir. Irak'ın önde gelen imamlarından Şeyh Abdüllatif Humeim'in Cuma namazı sırasında "Arap ve Müslümanlar, Amerikalıların etrafını kuşatın ve gördüğünüz her yerde onları öldürün" ifadeleri ve Irak Enformasyon Bakanı'nın Irak'a düzenlenen saldırılara katılanların 'kiralık asker' olduğu yönündeki sözleriyle haber sonlanmıştır.²⁶²

'Irak yönetimi, bütün Müslüman dünyasına cihat çağrısı yaptı' başlıklı haberde önceki akşam Saddam Hüseyin'in TV'den okunan mesajında "Uğursuz saldırganların inancın kalesine yaptığı saldırı, İslam toprağına, dine servete, onura ve ruha yapılan

---

²⁶⁰ Zaman, 'ABD'yi korkutan 3 senaryo', 22 Mart 2003, s.1-10.

²⁶¹ Zaman, 'Kara harekâtı erken başladı' 21 Mart 2003, s.1.

²⁶² Zaman, 'Bağdat, 'kelle' tarifelerini açıkladı', 22 Mart 2003, s.10.

saldırıdır. Vurun onlara. Kazananla sizler olacaksınız. Cihat bir görevdir. Şehit olanlar cennette ödüllendirilecek. Bu fırsatı değerlendirin kardeşlerim.” açıklamalarına yer verilmiştir.²⁶³

‘2 Iraklı kadın, ABD askerlerine intihar saldırısı düzenledi: 5 ölü’ başlığı ile sunulan haberde iki kadın tarafından yardım çağrısı ile düzenlenen intihar saldırısı konu edilmiştir. El Cezire Televizyonu’nda yayınlanan hadisenin görüntüleri için şunlar eklenmiştir: *“Filistinli intihar komandolarının videolu vasiyetlerini andıran görüntülerde, 2 Iraklı silahlı kadın, Irak bayrağı önünde şehit düşmeye hazır olduklarını söylüyor”*.²⁶⁴

‘El Kaide muamelesi’ başlıklı koalisyon güçleri tarafından Iraklı esirlerin durumuna yönelik diğer gazetenin haberinde de Washington Post Gazetesi’ne verilen demeç konu edilmiştir. Eklenen fotoğraflarda teslim olmaya zorlanan, sırayla üzerleri aranan ve elleri kolları bağlanan Iraklılar gösterilmektedir. Altında *“... İngilizlere günlerdir direnen Iraklı misiller sonunda teslim olmak zorunda kalıyor. Önce üzerleri aranıyor, sonra diz çöktürülüyorlar, elleri arkadan bağlanıyor.”*, diğer fotoğraf için ise *“... Bir İngiliz askeri bir Iraklıyı esir alıyor. İtiyor, tartaklıyor. O bir insan, O’nun da bir ailesi var ama kimin umurunda? Şimdi savaş zamanı insanlığın âlemi yok işte...”* yorumuyla sonlandırılmıştır.²⁶⁵ *‘Iraklılar, Taliban mensupları gibi Guantanamo’ya gönderilecek’* başlığıyla sunulan Zaman gazetesinin haberinde *“Amerikan ordusunun Irak milis kuvvetlerine bağlı oldukları gerekçesiyle yakaladığı sivillerin bir kısmını Guantanamo Üssü’ne göndereceği önde sürüldü.”* Washington Post gazetesinin konu ile ilgili haberi *“Sivilleri, özellikle konvoylara yönelik sürpriz saldırıları önlemek amacıyla tutuldukları yazıldı. Demeç veren bir subay ‘...Bunlar tehlikeli kimseler. Ellerini kollarını sallayarak gezmelerine izin veremeyiz. Aralarında masumlar varsa kendilerinden özür dileriz...’ dedi.”* şeklinde gündeme taşındı.²⁶⁶ Taliban benzetmesi ve Guantanamo Üssü’ne gönderilecek olmaları ihtimalini gündeme taşıyan gazeteler esir alınan Iraklıların terörist sınıflandırmasına tabii tutulduklarını belirtmişlerdir.

²⁶³ Zaman, ‘Irak yönetimi, bütün Müslüman dünyasına cihat çağrısı yaptı’, 02 Nisan 2003, s.10.

²⁶⁴ Zaman, ‘2 Iraklı kadın, ABD askerlerine intihar saldırısı düzenledi: 5 ölü’, 05 Nisan 2003, s.10.

²⁶⁵ Hürriyet, ‘El Kaide muamelesi’, 01 Nisan 2003, s.19.

²⁶⁶ Zaman, ‘Iraklılar, Taliban mensupları gibi Guantanamo’ya gönderilecek’, 01 Nisan 2003, s.11.

4.4.3 Saldırı

'Dicle'de pilot avı' başlıklı haberde Saddam Hüseyin'in uçak düşüren ve müttefik kuvvetleri alt edecek eylemlerde bulunan Iraklılara ödül vereceğini duyurması üzerine Iraklıların Dicle'de bir helikopteri düşürerek İngiliz pilotu ele geçirmeye çalışmaları konu edilmiştir. Haberin alt başlığında "...Saddam'ın pilot başına koyduğu 16 bin 500 dolarlık ödülü kapmak umuduyla binlerce kişi bölgeye hücum etti. Bölgeyi didik didik arayan Iraklılar, sonunda şeker kamışı sazlarını ateşe verip, 1 İngiliz pilotu ele geçirdiler" şeklinde kullanılan ifadelerde binlerce Iraklı'nın hücum etmesi, didik didik aramaları ve sazları yakmalarıyla saldırganlık, ilkelik, barbarlık ve aynı zamanda 'para' vurgusu ile halkın buna ihtiyaç duyduğu ima edilmiştir. "Olay, Iraklıların uçak düşürüldüğü, pilotların da Dicle'ye düştüğü yolundaki haberlerin hızla yayılması üzerine başladı. Bağdatlıların, bir an önce Dicle'ye ulaşma arzusuyla, bölgeye giden yollarda trafik sıkıştı... Iraklılar pilotun bulunmasından sonra sevinçten oynamaya başladı" ifadeleriyle haber metnine taşınan olay saldırganlık unsurlarını desteklemektedir. 'Taban fiyatları' spot başlığında ise "İlk Körfez Savaşı'nda da benzer bir liste yayınlayan Saddam bu defa da düşman kuvvetlerinin taban fiyatlarını şöyle açıkladı" diye belirtilen kısımda da Iraklıların ödüllendirileceği para tablosu konulmuştur.²⁶⁷

'Tüfekte vurdum, ödülümü verin' başlıklı birinci sayfa haberinde Iraklı bir çiftçinin tüfeğiyle düşürdüğü helikopterin ve sağ ele geçirilen iki pilot ve karşılığında kazandığı 52.500 dolarlık ödül konu edilmiştir. 'Tüfekte düşürmüş' başlığıyla devam eden haber de "ABD, cephede peş peşe moral bozan kayıplar veriyor... Irak televizyonun da yaşlı çiftçinin elleri silahlı akrabalarıyla sevinirken helikopter başında çekilmiş görüntüleri yayınlandı" ifadeleri ile birlikte TV'de görüntünün fotoğrafı habere eklenmiştir.²⁶⁸ Bir önceki haberde olduğu gibi Iraklılar için hem onları kurtarmaya gelen kahramanlarına saldırmaları yönünden ilkelik vurgusu yapılırken diğer yandan da ekonomik muhtaçlık halinde olmalarına gönderme yapılmaktadır. Bu bağlamda güven duygusunun ve bağımlılıklarının değeri para ile ölçülen ve onunla taraflarını belirleyen ilkel ve saldırgan Doğu imajı yinelenmektedir.

²⁶⁷ Hürriyet, 'Dicle'de pilot avı', 24 Mart 2003, s.1-16.

²⁶⁸ Hürriyet, 'Tüfekte vurdum, ödülümü verin', 25 Mart 2003, s.1-18.

'Muhafızlar'a portatif cezaevi' başlıklı haberde birbirlerinin yüzlerini görmeyecek şekilde oturtulmuş etrafları dikenli tellerle çevrilmiş Cumhuriyet Muhafızlar olduğu iddia edilen sivil kıyafetli Iraklıların bulunduğu fotoğrafa şu yorum yapılmıştır: *"Onlar Saddam Hüseyin'in en güvendiği birlikleri... Sivil giysileri vardı üzerlerinde. Yer oturup, yan yana dizilmeleri istendi. O halde zaten kaçamazlardı, kimseye zarar veremezlerdi. Ama ne olur ne olmaz dikenli tellerle çepeçevre güvenlik sağlandı"*.²⁶⁹ Iraklı askerlerin saldırı tehlikesi ve zarar vermeleri göz önünde bulundurulan haberde dikenli tellerle etraflarının sarılması aşağılayıcı bir unsur olarak sunulmuştur.

'Bağdat sürprizi' manşeti, *'Saddam Havalimanı düştü'* başlığı ile sunulan haberde Saddam Hüseyin Havalimanının ABD tarafından ele geçirilmesi ve bunun Iraklılar için *"psikolojik yenilgi"* olduğu konu edilirken Cumhuriyet Muhafızları'nın akıbetine yönelik uzman görüşlere ve intihar saldırılarına yer verilmiştir. Muhafızların nerede olduğuna yönelik sunulan ihtimallerde Rusya, Amerika ve Fransa'dan aktarılan uzman görüşlere değinilmiştir. Rusya, Muhafızların teslim olmak için gizli bir anlaşma yapmadığı sürece keskin nişancıların uçaklara saldıracağını yönünde görüş bildirirken Amerika'dan gelen görüş ise *"Muhafızların başkentte çekilmesi gerilla tipi bir savaşta can kaybını arttırmak için yapılan bir Saddam taktiğine benziyor... Iraklılar kimyasal saldırı düzenleyebilmek için bölgeden çekiliyor olabilir"* şeklindedir. *'Hamile intihar komandosu 3 ABD askerini öldürdü'* spot başlığında ise intihar eylemleri için *"bir yenisi daha eklendi"* ifadesiyle süreklilik vurgusu yapılmakta hamile bir kadının sivil bir araçtan inerek çılgınlık için ABD askerine bir şeyler söylediği, asker yaklaşınca araçtaki şoförün de bombayı patlattığı ifade edilmiştir. Saldırısında öldüğü belirtilen haberde hamile kadın, şoför ve 3 ABD askerinin olay yerinde öldüğü bildirilmiştir. Ek olarak bir hafta öncede sivil giyimli Iraklı askerinin de intihar saldırısı düzenlediği not düşülmüştür. Genel hatlarıyla haberin akışından verilmek istenen mesaj intihar eylemleri ile Irak halkının direnmesi beklenmedik bir gelişme olarak sunulmuş bir muammaya dikkat çekmek istenmiştir. Kimyasal silah kullanımı için bir taktik olabileceği ihtimali değerlendirilmiştir. İntihar saldırılarının sık oluşu Irak halkının

---

²⁶⁹ **Hürriyet**, 'Muhafızlar'a portatif cezaevi', 09 Nisan 2003, s.21.

saldırgan tutumlarının bir göstergesi olarak belirtilmekle birlikte onlara yardıma gelen Amerikan askerlerinin öldürülmesi ayrıca olumsuz bir imaj oluşturmaktadır.²⁷⁰

'Gerilla savaşı ABD'nin hızını kesti' başlıklı birinci sayfa haberinde "Irak'ın saldırısına askerler de katılıyor... uzmanlar, düzenli ordu yerine şehir ve köylere yerleştirilmiş milislerin vur-kaç taktiği ile müttefik ordularını yıldırdığına dikkat çekiyor" görüşleri paylaşılmıştır. Haberin devam eden sayfadaki 'Irak, düşük yoğunluklu çatışma stratejisiyle ABD'yi durdurdu' başlığıyla Iraklı güçlerin "başarılı bir savunma örneği" gösterdiği, askerlerin "gerilla harbi yaparak" Amerikalılara göz açtırmadığı ifadelerine ve uzman görüşlere yer vererek durum analizi yapılmıştır. Zaman gazetesinin Irak halkının direnişini Hürriyet gazetesinin aksine takdir edilir nitelikte haberleştirmiştir. Hürriyet'te 'saldırı', 'intihar eylemi' söylemleri kullanılırken Zaman'da ise bu direniş hareketleri 'savunma' şeklinde ifade edilmiştir.²⁷¹

Zaman gazetesinin ilerleyen günlerde intihar eylemlerine yönelik söyleminde belirsizlik hâkim olmaya başlamaktadır. Bu bağlamda Irak yönetiminin zorlamasıyla eylemlerin düzenlendiği iddiası gündeme taşınırken öte yandan Iraklılara yönelik düzenlenen bombalı saldırıların da failinin Irak yönetimi olabileceği ihtimalini vurgulamaktadır. Akabinde çıkan haberlerde ise bombalı saldırıların koalisyon güçleri tarafından düzenlendiği kabul edilerek intihar eylemlerinin Irak yönetimi tarafından düzenlediği bilgisi daha güçlü bir ifadeyle yer bulmaktadır. 'Saddam yönetimi halkı canlı kalkan olmaya zorluyor' başlıklı haberde İran resmi haber ajansının göre Cumhuriyet Muhafızları'nın kentten ayrılmak isteyen insanları engellediği ve canlı kalkan olmaya zorladığı iddiasını gündeme taşımıştır. Pazaryerine atılan füzenin Irak yönetimi tarafından atılmış olabileceği ihtimali Iraklılar arasında yayılmaya başladığı diğer iddialar arasındadır. Bu iddiayı güçlendirmek adına ABD'nin "patlamalara Irak füzelerinin yol açmış olabileceği", İngiltere'nin "hedefini şaşırın bir Irak füzesinin vurmuş olabileceği" açıklamalarına yer verilmiştir.²⁷²

---

²⁷⁰ Hürriyet, 'Bağdat sürprizi', 05 Nisan 2003, s.1-20.

²⁷¹ Zaman, 'Gerilla savaşı ABD'nin hızını kesti', 25 Mart 2003, s.1-10.

²⁷² Zaman, 'Saddam yönetimi halkı canlı kalkan olmaya zorluyor', 28 Mart 2003, s.10.

'İkinci bir Filistin olabilir' başlıklı diğer gazetenin birinci sayfada manşete taşıdığı intihar saldırıları haberi sivilleri hedef alan koalisyon güçlerinin bombalarına karşı Irak yönetiminin intihar saldırıları ile cevap vermeye başladığı vurgulanmaktadır. İntihar saldırılarının artmasıyla ikinci bir Filistin olabileceğine dikkat çekilen haberde intihar komandolarının savaştan önce Saddam Hüseyin tarafından eğitmek üzere bir kampa alındığı rivayetlerine dikkat çekilmektedir.²⁷³

'ABD yine sivilleri vurdu' manşeti ile gündeme taşınan haberde "ABD askerlerinin *'her an bir intihar saldırısı düzenlenebilir'* korkusu" ile sivillerin ölümüne ve yaralanmasına neden olan saldırılar düzenlediği konu edilmiştir. *'ABD sivillere ateş açtı: 11 kişi öldü'* başlığı ile devam eden habere uzmanların "sivillere yönelik saldırıların ABD'nin İslam ülkeleri ve Irak'taki halklar nezdinde kötü olan imajını daha da sarsacağını ve ABD'nin kurmayı düşündüğü 'Demokratik Irak' planlarını alt üst edeceği" görüşleri paylaşılmıştır.²⁷⁴

Zaman gazetesinin direniş, saldırı, intihar eylemi konulu haberlerinin içeriğinden anlaşılacağı üzere bu tip eylemler bir 'savunma' taktiği şeklinde yer bulmaktadır. Saldırı ve saldırganlık öğeleri olumsuz anlamda kullanılmayıp Irak yönetiminin Irak halkıyla birlikte koalisyon güçlerine karşı güvenlik ve savaşma tekniği olarak belirtmektedir.

'ABD'den kaçılar gazetecileri vurdular' başlıklı haberin alt başlığı şöyledir: "Ülkelerini 21 günde ABD'ye teslim eden Saddam'ın BAAS militanları, Türk gazetecileri Musul'da kurşun yağmuruna tuttu. Mucize eseri can kaybı olmazken, bir gazetecinin 2 parmağı koptu. Diğeri başından yaralandı...". Sebebine yönelik bilgi ise "BAAS Partisi milisi olduğu belirtilen ve hastane ile çevresinde yağmayı önlemek istedikleri öne sürülen bir grup silahlı, gazetecilerin bulunduğu aracı taradı" şeklinde sunulmuştur. ABD'nin propagandası ve gücünü her fırsatta yücelten Hürriyet gazetesi bu defa Iraklıları ABD'ye teslim olmakla itham ettiği bu haberde Türk gazetecileri

---

²⁷³ Zaman, 'Irak ikinci bir Filistin olabilir', 30 Mart 2003, s.1-10.

²⁷⁴ Zaman, 'Amerika yine sivilleri vurdu', 02 Nisan 2003, s.1-10.

yağmacı sanmaları doğrultusunda ateş açan grubu saldırganlık ve kim oldukları belli olmayan bir grup olarak lanse edilmiştir.²⁷⁵

‘Türk gazeteciler yağmacı diye kurşunlandı!’ manşeti atılan haberde Musul yakınlarındaki bir hastaneye gitmeye çalışan Türk gazetecilerin silahlı bir grubun saldırısına uğradığı konu edilmiştir. Habere göre *“Hastanenin yağmalanmasını önlemeye çalışan bir grup silahlı milisin gazetecileri ‘peşmerge’ zannederek ateş açtığı sanılıyor”* ifadeleriyle saldırının sebep ve sonuçları anlatılmıştır. Ek olarak *“yerli halk ile yağmacı peşmergeler arasında aralıklarla çatışma olduğu”* da belirtilmiştir.²⁷⁶

‘Musul’da yaralanan gazeteciler: silah zoruyla talan yapılıyor’ başlıklı haberde peşmergelerin ateş açtıkları yaralı gazetecilerden birinin *“kendilerine ateş açanların Saddam’ın peşmerge kıyafetli milis grubu olabileceği”* sanısı ve *“Musul’da gerçekten korkunç bir talan olayı yaşanıyor. Oradaki silahlı gruplar, yoldan geçen araçların sürücülerini silah zoruyla indirerek araçlarına el koyuyorlar. Türk olduğumuzu öğrendiklerinde bize düşman gibi davrandılar”* ifadelerine yer verilmiştir. Zaman gazetesinin yaralanan gazetecilerden birinin görüşlerine de yer vererek hadiseyi anlatışı Irak’ta güvenlik zafiyetinin olduğuna ve yağmanın böyle bir savunmaya vardırarak boyuta ulaştığına dikkat çeken üsluptadır.²⁷⁷

‘10 günde O’ başlığıyla verilen haberde, *‘The Times’* gazetesinden haber aktarımı yapılarak *“Saddam Hüseyin’in işgal başlar başlamaz petrol kuyularının havaya uçurulması için emir verdiği kesin gözüyle bakıldığını”* dile getiren tahmin paylaşılmaktadır.²⁷⁸

‘Kara birlikleri Basra yolunda’ başlıklı haberde çatışmalardan ve ABD’nin ele geçirdiği bölgelerden bahsedilmektedir. *‘3 petrol kuyusu yanıyor’* spot başlığıyla devam eden haber *“El Arabiya televizyonu petrol sahasında yangın olduğunu duyurdu. Amerikalı askeri yetkili 3 kuyunun Iraklılarca yağmalandığını öne sürdü. ABD Savunma*

---

²⁷⁵ **Hürriyet**, ‘ABD’den kaçtılar gazetecileri vurdular’, 13 Nisan 2003, s.20.

²⁷⁶ **Zaman**, ‘Türk gazeteciler yağmacı diye kurşunlandı!’, 13 Nisan 2003, s.1.

²⁷⁷ **Zaman**, ‘Musul’da yaralanan gazeteciler: silah zoruyla talan yapıyorlar’, 14 Nisan 2003, s.8.

²⁷⁸ **Hürriyet**, ‘10 günde O’, 19 Mart 2013, s.18.

Bakanı Rumsfeld de olayı doğruladı.” bilgileriyle sonlanmıştır.²⁷⁹ Habere göre birbirinden bağımsız bilgiler ve farklı kaynakların tümünden gelim yöntemiyle Iraklılar tarafından petrol kuyularının yakıldığı sonucu iddia edilmektedir.

‘Petrol Kuyuları ateşe verildi’ spot başlıklı habere göre ise “*El Cezire televizyonu, akşam saatlerinde Basra yakınlarındaki petrol kuyularından duman yükseldiğini duyurdu. ABD Savunma Bakanı... Iraklıların 3 ya da 4 petrol kuyusunu ateşe vermiş olabileceklerini kaydetti. Irak ise haberleri yalanladı*” şeklinde yer vermiştir.²⁸⁰

‘Bağdat, Amerikan ve İngiliz askerlerini bekliyor’ başlıklı haberde Bağdat’ta ve çevresinde kuyular açılarak petrol yakıldığı böylelikle duman perdesi oluşturularak müttefiklerin görüş mesafesinin daraltılmaya çalışıldığı bahsedilen hazırlıklardan biridir. Irak yönetiminin sivilleri silahlandırdığı ve kentte silahların gömülü olduğu söylentileri paylaşılmıştır.²⁸¹

Irak’a düzenlenen müdahalenin ilk günlerinde petrol kuyularının yanması konusundan çıkan iki gazetenin de haberlerinde ortak kanı yangın olduğudur. Hürriyet gazetesi Irak yönetiminin petrol kuyularını yakılması emri verdiğini ve yangını Iraklılar tarafından çıktığı görüşünü benimsediği haberlerinde belirsizlikler üzerinde nihai sonuca ulaşmaktadır. Zaman gazetesinde ise Amerikan propagandasına yönelik petrol kuyularının yakıldığı haberinin aksine petrol kuyularının yakılmadığı ve petrol yakılmak suretiyle ABD ilerlemesinin durmasına yönelik bir strateji uyguladığı belirtilmektedir.

---

²⁷⁹ **Hürriyet**, ‘Kara birlikleri Basra yolunda’, 21 Mart 2003, s.1.

²⁸⁰ **Zaman**, ‘Aynı gün hem hava hem kara harekâtı’, 21 Mart 2003, s.10.

²⁸¹ **Zaman**, ‘Bağdat, Amerikan ve İngiliz askerlerini bekliyor’, 28 Mart 2003, s.9.

Tablo 5
Terör, İslam, Cihat ve Saldırı

	Terör/ ist	El Kaide/ Taliban	Cihat	Gerilla	Canlı kalkan	İntihar saldırısı/ bombacısı/ komandosu
Hürriyet	15	6	7	6	12	29
Zaman	7	3	7	5	8	27

Tablo 5’te cihat ve İslam ile bağdaştırılan terörün; El Kaide ve Taliban vurgusu değerlendirilmiştir. Bu söylemlere eklenen diğer unsurlar canlı kalkan, intihar saldırıları ve gerilla hareketleri de incelenmiştir. Gündemi oluşturan intihar eylemleri, Irak yönetiminin cihat çağrıları, Irak halkının gerilla direnişi gibi hadiseler Hürriyet gazetesinde terör ve El Kaide söyleminin bir arada kullanılmasıyla yer bulmuştur. Zaman gazetesindeki terör ve El Kaide vurgusu ise yarı Hürriyet’in yarısı seviyelerindedir.

4.5 Şehvet, Ahlaksız, Sapık, Egzotik

Oryantalist ideolojinin hâkim olduğu Doğu ve İslam tasvirlerinin yazılı ve görsel sunularında Doğu toplumları şehvet düşkünü, ahlaki değerlerden yoksun, sapık ve romantik dönemin çağrıştırdığı egzotik yaşam biçimini benimsemiş kimselerdir. İslam Peygamberini ve Müslümanları çok eşlilik ve şehvani duyguların fazla olması gibi gerçeğe aykırı gösterme biçimi imgesel yolculukta bugün Doğu toplumlarının algılanış biçimini oluşturmaktadır Irak müdahalesi sürecinde de dünya kamuoyunda ve Türk basınında yer alan bir haberlerinde içeriği ve söylemi bu yönde şekillenmektedir. Gerek Doğulu bir lider olması yönünden Saddam Hüseyin gerekse de Iraklı Arap toplumu özel yaşamları deşifre edilerek bu ideoloji ile ilişkilendirilmiştir. Bu bölümde incelenen haberlerin tümü Hürriyet gazetesinde yer bulurken Zaman gazetesi bu tipolojideki haberlere gündeminde yer vermemiştir.

‘Saddam’ın aşk yuvasındaki tablo’ başlığı ile birinci sayfada verilen haberin üst başlığında eklenen fotoğraf ile “ABD askerleri aşk evinin duvarındaki fantastik illüstrasyonu böyle inceledi. Tabloda, arkasında şeytan duran üstsüz kadının işaret parmağı bir yılan haline geliyor” ifadeleri kullanılmıştır. Haberın alt başlığı ise

“...’hızlı playboy’ olduğu bilinen Saddam Hüseyin’in metresi Parisla Lampsos’a ait olduğu sanılan ‘aşk evi’ de ortaya çıktı. Aynalarla kaplı yatak odasında kadın biçiminde abajurlar bulunan evin duvarlarında erotik çağrışımlı fantastik illüstrasyonlar dikkat çekti. Evde 20 yıllık İtalyan şarapları da bulundu”

şeklinde. ‘Saddam’ın aşk yuvası’ başlığı ile ilgili sayfada devam eden haberin ‘Aynalarla kaplı’ spotunda ev “60’lı yıllardan kalma bir playboy fantezisi” olarak yorumlanırken, “Irak devletinin simgesi kartal ve bayrağın yer aldığı plaket” ve “banyoda jakuzi” bulunduğu ve duvarlarda “üstsüz sarışın kadın ile bıyıklı bir savaştının bir timsahla mücadelesini anlatan fantastik tablolar” olduğu, diğer bir tablo için ise “kızgın çölde zincire vurulmuş vücudu şehvet ile yanan bir başka kadın bir ejderha tarafından öldürülmeyi bekliyordu” tasviri yapılmıştır. Evde “20 yıllık kırmızı İtalyan şaraplar, pahalı Fransız konyacı, İskoçya viskileri” ve bunlarla birlikte gardroplarda ise “bir erkek geceliği, bokser tipi bir çift erkek külotu ve tişörtlerin bulunduğu” eklenmiştir. ‘Beş artı bir çocuk babası’ spotunda ise kuzeni ile evli olan Saddam’ın iki oğlu ve üç kızı olduğu ve bir başka kadından oğlu olduğu söylentisi paylaşılmıştır. Metresinin ise “geçen yıl ansızın ortaya çıktığını Amerikan ABC kanalında yaptığı açıklamalardan sonra Batı medyasının göz bebeği olduğu”, 2001’de Irak’tan kaçtığı ve “Saddam’ın kendisi öldürtmek için peşine adamlar taktığı” iddiaları anlatılmıştır. Lampsos’un ifadelerine göre Saddam’ın “Viagra kullandığı”, “Godfather filmini seyrettiği ve ‘Strangers in the Night’ şarkısını dinlemeyi sevdiği”, “Kuveyt’in müttefik kuvvetlerce ele geçirilmesi üzerinde ağladığı”, “kendinden başka kimseye ne Allah’a ne de annesine inandığı, aynanın karşısına geçip ‘Ben Saddam’ım, Heil Hitler!’ dediği” ve son olarak “Usame bin Ladin’e para verdiği” paylaşılmıştır. Haberin detaylarıyla çizilmeye çalışılan Saddam Hüseyin’in fantezi dünyası ev dekorasyonu, içki ve ilaç kullanımı, çok eşlilik unsurlarıyla oryantalist imaj desteklenmektedir.²⁸²

‘Ankara’da indirildi’ başlıklı haberde Büyükelçiliklerdeki Saddam Hüseyin’in fotoğraflarının kaldırıldığı konu edilirken ‘Metresiyle lüks bir evde bulundu!’ spot başlığı ile devam eden haber “Amerikan askerlerinin Bağdat’ın zengin mahallelerinden birinde girdikleri terk edilmiş bir evde, Saddam Hüseyin ile Parisoula Lampsos’un

²⁸² Hürriyet, ‘Saddam’ın aşk yuvasındaki tablo’, 14 Nisan 2003, s.1-4.

birlikte fotoğrafları bulundu. Evin duvarlarını süsleyen fantastik tablolar da dikkat çekiyordu” ifadelerine yer verilmiştir. Metres ve tablolar ile egzotize edilen Saddam Hüseyin’in yaşamı büyükelçiliklerden fotoğraflarının kaldırılmasıyla eleştirel bir söylemi içermektedir.²⁸³

‘Eski metresi iddia etti, Hayır TV’deki Saddam değil’ başlıklı birinci sayfa haberinin ilgili sayfadaki devamında da TV’de görüntülenen kişinin Saddam’ın kendisi olup olmadığı yönündeki tartışmalara açıklık getirmek üzere Parisula Lampsos adında Saddam’ın metresi olduğu söylenen kişinin görüşleri ve Saddam ile olan ilişkisi konu edilmiştir. Haberde CIA analizcilerinin yüz ve ses araştırmalarında TV’deki kişinin Saddam olduğuna kanaat getirdikleri ancak bir de P. L isimli kişiye de sorduklarını, onun ise görüntülerdekini Saddam olmadığı ve ondan fazla kere Saddam’ı dublörlerinden ayırabildiği iddiası bildirilmiştir. *‘Saddam onu Sinatra ile tavlamis’* spot başlığıyla 30 yıldır ilişkisi olduğunu iddia eden Yunan asıllı Parisula Lampsos’un dünya basınıyla ülkeden kaçış hikâyesini paylaştığı, CIA ve FBI’ın kendisinden bilgi almak için zorladığı bildirilmiştir. Devamında Saddam’ın ile 18 yaşında ‘Strangers in the Night’ şarkısıyla onu tavladığı, kendini ve kızlığını ona teslim ettiği sözleri eklenmiştir. Saddam için ise çok kibar ve saygılı yaklaşımı olduğu ifadeleri ve yalan testiyle sevgilisi olduğunun tescillendiği bildirilmiştir. Şehvani unsurlar üzerinde magazinleştirilen CIA’in Saddam Hüseyin’in dublör kullanıp kullanmadığı yönündeki araştırması haberleştirilmiştir.²⁸⁴

‘Saraydan Bush’a rapor’, ‘Petrol paralarını altın tuvalete harcanmış’ başlıklı haberde Saddam Hüseyin’in saraylarından birinde konaklayan Amerikan askerlerini ziyaret eden Irak operasyonu genel komutanı Tommy Franks’ın gazetecilerle yaptığı görüşmede sarayın banyosundaki altın saplı tuvalet kağıdı bölmeleri ve altın saplı tuvalet fırçaları için *“İşte gıda karşılığı petrol programının paralarının nereye gittiği belli oluyor”* açıklamasına yer verilmiştir. Bu haberde ise Irak halkına zulmeden,

---

²⁸³ **Hürriyet**, ‘Ankara’da da indirildi’, 13 Nisan 2003, s.20.

²⁸⁴ **Hürriyet**, ‘Eski metresi iddia etti, Hayır, TV’deki Saddam değil’, 22 Mart 2003, s.14.

refahını sağlamayan Saddam Hüseyin'in sarayının tuvalet detayları ile bu defa savurganlık iması içermektedir.²⁸⁵

'Uday saltanatı' manşetiyle sunulan haberin alt başlığı: "Irak halkı yoksulluktan kırılırken, Saddam'ın oğlunun malikânesinden 1 milyon dolarlık yıllanmış şarap, lüks otomobiller, puro, eroin ve porno fotoğraflar çıktı" şeklindedir. 'Trafik ışıklı saray' spot başlığında "içinde trafik lambalarının bile bulunan küçük bir kent şeklindeki sarayın 'Prens Uday'a ait olan bölümünü gezen gazeteciler, inanılmaz bir debdebe ile karşılaştılar" denilmiştir. 'Çocukların yardımını çalmış' spot başlığında malikâne de Iraklı çocuklar için hazırlanan okul malzemeleri UNICEF yazılı çantalar bulunduğu ve Uday'ın pahalı Küba purolarını ABD'li askerlerin içtiği belirtilmiştir. 'Başkan Bush'un kızları' spotunda ise, özel hayvanat bahçeli evin duvarlarında çıplak kadın fotoğrafları ve ABD Başkanı Bush'un ikiz kızlarının fotoğraflarının da olduğu özellikle vurgulanmak istenmiştir. 'Aşk evinden neler çıktı neler' başlığı ile evde bulunduğu iddia edilen şeyler aşağıdaki gibi listelenmiştir:

'Kasa kasa içkiler'; "özel dolaplarda Cuervo 1800, tekila, Danska votka, Delam in konyak, Chimay, Corona ve Miller marka biralar", 'Dom Perignon şampanya'; "bir ev büyüklüğünde depo, 30-40 yıllık Dom Perignon marka şampanya, Fransız şarapları ve koli koli viskiyle dolu", 'Seks ve fahişeler'; "duvarlar çıplak kadın tablolarıyla dolu. Bir rehberde yüzlerce kadının adı ve telefon numarası yazılı", 'Cinsel uyarıcılar'; " Yatak odasında Ginseng cinsel uyarıcı ve Prozac kutusu bulundu. Ayrıca bir de AIDS testi çıktı", 'Uday'a özel purolar'; "Üzerlerinde 'Uday Saddam Hüseyin' yazılı özel imal Küba puro kutuları da rafları düzgün bir şekilde dizilmişti", 'Eroin çantaları'; "Evde 2 büyük çanta içinde eroin bulundu...", 'Silah dergiler'; "Bir oda, silah ve şarjörlere ayrılmış. 'Guns Ammo' ve 'Guns' silah dergileri de vardı".

Bir Amerikan askerinin yatağın üzerinde otururken ki fotoğrafına ise şu not düşülmüştür: "Uday'ın, kadınlarıyla zevk saati yaşadığı bu ev şimdi Amerikan askerlerinin dinlenme odası... Oda süslü işlemeleriyle dikkat çekti".

²⁸⁵ Hürriyet, 'Saraydan Bush'a rapor', 18 Nisan 2003, s.20.

'Babası harami, oğlu playboy' başlığı ile ilgili sayfada devam eden haberin üst başlığında *"Saddam'ın oğlu Uday'ın kare ası: Dom Perinon, porno, kadın, eroin"* ifadelerine yer verilmiştir. Saddam Hüseyin'in özel yaşamı hakkında çıkan haberlerin birer kopyası niteliğini taşıyan bu haberin söylemi de ahlaki değerlerden yoksun, içki ve kumar gibi kötü alışkanlıkları olan, şehvet düşkün, savurgan ve müsrif imajı çizilmektedir. Haberin alt başlığında yer alan ifadeler ise şöyledir:

*"...dünyanın en ünlü marka içkileri, internetten alınmış binlerce porno yayın, yüzlerce kadını telefon numarası ve bol miktara uyuşturucu çıktı. Sefahathanede milyon dolarlık değerinde yılanmış şaraplar, otomobil parkı, yüzme havuzları, barlar, hatta hayvanat bahçesi bile var" bilgileri paylaşılmıştır. Haberin metninde ise başlıklarda söylenenlere ek olarak "futbol fanatiği, lüks otomobil koleksiyoncusu, porno, içki, uyuşturucu ve kadın müptelası olarak tarihe geçecek... tam bir zevk ve sefa içinde yaşadığı, içki ve uyuşturucu batağında gün geçirdiği ortaya çıktı... Yıkıntılar arasında, Uday'ın altın rengindeki isimlikleri, fotoğraflar ve 'Soğuk Savaş Sonrası Dünya' başlıklı doktora tezi görülüyor...."*²⁸⁶

Tarık Aziz'in yağmalanan evinden Amerikan kültürü çıktı' başlıklı haberde yağmalar sırasında evine girilen ve evdeki eşyalar üzerinden analize tabi tutulan Aziz konu edilmiştir. *"Diğer Iraklı liderler gibi yoklara karıştığı"* söylenen Aziz'in evinde bulunan kitaplar, DVD'ler ve dergiler için *"yıllarca ABD'ye karşı mücadele veren Iraklı liderin aslında ne kadar da çok ABD popüler kültürünün etkisi altında olduğu"* belirtilmiştir. Devamında *"ABD'yi sık sık kınasa da şimdi kaçıp geride bıraktığı evinden dünyadaki pekçok insan gibi Amerikan pop kültüründen uzak kalamadığı anlaşılıyor"* yorumu yapılmıştır. Evinde bulunan kitapların şunlar olduğu söylenmektedir:

"İsa ve Hz. Meryem ikonları, Peçe: 1981-1987 CIA'nin Gizli Savaşı, Allah'ın 99 adı: Militan Ortadoğu'da Raporlar, petrolün siyasetteki rolünün ele alındığı 'Ödül', Amerika eski Dışişleri bakanlarından Henry Kissinger'in 'Diplomasi' ve 'Beyaz Saray Yılları', 1990'larda Irak'ı denetleyen BM baş silah denetçisi Richard Bulter'in imzasını taşıyan 'En Büyük Tehdit', İsraili general ve devlet başkanı Moşe Dayani John Bulloch ve Harvey Morris'in 'Hitler'in Savaşı'".

²⁸⁶ Hürriyet, 'Uday saltanatı', 16 Nisan 2003, s.1-7.

50 kadar Amerikan filminin yer aldığı DVD’ler içinde ise: “*The Godfather*”, “*Sleepless in Seattle*”, “*Dragon*” dikkat çekildiği belirtilmiştir. Yatak odasında ise, “*Drakhar Noir*”, “*Obsession*” erkek parfümleri ve banyosunda “*Cosmopolitan*” ve “*GQ*” dergileri ve pembe romanların olduğu ayrıca bildirilmiştir. Oryantalist tasvirlerdeki Doğu’nun ‘dişil’ öğeler şu unsurlarla vurgulanmaktadır: dergiler, romanlar, parfümler, Amerikan popüler kültürünün karşısında olan görüntüsünün aksine takipçisi olan yani aldatan.²⁸⁷

‘*Askere ‘bıyık bırakın’ emri*’ başlıklı birinci sayfa haberinin devam eden ilgili sayfasında da “*Bıyık bırak’ emri*’ başlığıyla Iraklılar üzerinde bıyık bırakmanın etkisinden bahsedilmektedir.

“Emrin verilmesinde psikolojik savaş uzmanlarının tavsiyeleri etkili oldu. Uzmanlara göre, Arap kültüründe bıyık, erkeklik sembolü ve Iraklı komutanlar teslim olmaya ikna edilme aşamasında karşılarında bıyıklı komutan görmek ister. Uzmanlar, siviller ve aşiretlerle ilişkilerde de bıyığın önemli bir etkisinin bulunduğunu savunuyor”

şeklinde uzman görüşlerine de yer verilerek sunulan haberde açıkça vurgulandığı gibi Arap kültürü bıyık unsuruyla özdeşleştirilmektedir. Oryantalizm açısından ele alacak olursak Doğulu toplumlar dişil tabiatlı kimselerdir. Bıyık görüntülerinin erkeksi olmalarını sağlamakta bu nedenle bıyığa çok ihtimam göstermektedirler.²⁸⁸

‘*Bağdat’ta erkek yok muu...*’ başlıklı haberde ABD’nin Iraklı askerlerine uyguladığı psikolojik savaş tekniği konu edilmiştir. Bu defa dişil unsur tersine şehvani ve erkeklik algısı üzerinden Arap erkekleri için imgelenmiştir. ABD askerlerinin Arapların erkekliklerini aşağılayarak oyuna getirip onları öldürdükleri bilgisini yeteneksizlik, saklanmak, avlanmak alay edilen bir sunuş içinde haberleştirilmiştir. Haberin metnin şu ifadelerle yer verilmiştir:

“ABD, Irak’ı özel kuvvetleri, havadaki üstünlüğü ve Irak ordusunun yeteneksizliğinin yanı sıra, başarıyla uyguladığı psikolojik savaşla dize getirdi... Arapların özelliklerini inceleyen psikolojik savaş uzmanları, onların erkekliklerine çok önem verdiklerini öğrenince,

²⁸⁷ **Hürriyet**, ‘Tarık Aziz’in yağmalanan evinde Amerikan kültürü çıktı’, 12 Nisan 2003, s.16.

²⁸⁸ **Hürriyet**, ‘Askere ‘bıyık bırak’ emri’, 22 Mart 2003, s.1-16.

taktiklerini bu yönde oluşturdu... dev hoparlörler aracılığıyla Arapça, 'Iraklı erkekler iktidarsız. Hepsi kadın gibi. Irak'ta erkek yok muu...' diye sesleniyordu. Bunu duyan genç Arap milisler, erkeklikleriyle alay edilmesine tahammül edemeyerek, saklandıkları yerden ya da canlı kalkanların ardından dışarı fırlıyorlardı. Amerikalılar da onları... kekklik gibi avlıyordu.”²⁸⁹

'Iraklı kadınlara yan gözle bakmayın' başlıklı haberde Amerikan askerlerine Irak'ta nasıl davranmaları gerektiği konusunda yapılan uyarılar şu şekilde sıralanmıştır:

“Iraklı kadınlara uzun süreli cilveli bakmayın. Tanklarınızdan postallarınızın tabanlarını göstermeyin. Araplar sol ellerini tuvalette temizlik amacıyla kullanır. Sol elinizle işaret etmeyin. Arap muhataplarınızla konuşurken İngilizce'yi yüksek sesle ve yavaş konuşun. 'Şehitler Abidesi' gibi yerlerden geçerken saygılı davranın. Girdiğiniz yerden hediyelik almayın. Silahlı her Iraklı düşman değildir. Savunma amaçlı silah taşıyor olabilir”.

Haberin söyleminde uyarılar özellikle dikkat çeken detaylar Iraklı kadınlara yan gözle, cilveli bakmayın uyarısı Müslüman ve kapalı bir toplum olması algısından kaynaklanmaktadır. İngilizceyi yüksek sesle ve yavaş konuşun uyarısı ile Arapların yavaş anladığını ima edilmektedir. Son olarak Iraklıların genelde silah taşıdığı vurgulanmaktadır. Oryantalist tasvirlerde Doğu toplumları İslam'ın yanlış ve çarpıtılmış algılanışı ile kadınların kapalı bir toplumsal sistemde yaşadığı, Arapların genel olarak kendileri hakkında karar vermekten aciz düşünme yetilerinin olmadığı dolayısıyla çabuk kavrayamadıkları algısı yaygındır. Genelde silah taşıyan ve kullanan saldırgan, ilkel ve kaba bir toplum olarak yansıtılmaktadır.²⁹⁰

4.6 Bağımlı, İtaatkâr

Doğulu olanın tabiatında vahşet olduğu vurgusu Saddam Hüseyin ve rejimine bağlı olan ve itaat eden bürokratların, askerlerin, halkın onun emrinde vahşete ortaklığı bu bölümde işlenen haberlerdir. Diğer yandan kavramsal olarak Oryantalist ideolojide rejime ve liderlerine bağlı bir toplum algısı içinde kendi haklarını koruyamayan, kendisi

²⁸⁹ Hürriyet, 'Bağdat'ta erkek yok muu...', 14 Nisan 2003, s.18.

²⁹⁰ Hürriyet, 'Iraklı kadınlara yan gözle bakmayın', 12 Nisan 2003, s.24.

için karar verme yeteneğine sahip olmayan bağımlı olmaya mecbur kalmış bir toplum modelini içermektedir.

4.6.1 Bürokrat

'Aziz: Kaçmadım' başlıklı haberde, Tarık Aziz'in saf değiştirdiği ve kaçtığı yönündeki iddiaların yine ABD'nin psikolojik savaşı olduğunu yönündeki sözlerine ek olarak "İddiaların amacı halkın moralini bozmak... Irak halkı, liderlerini destekliyor... Saddam Hüseyin, onlara ulusal onur ve refah verdi... Savaşmaya hazır olduğumuzu göstermek için karşınıza çıktım." sözlerine değinilmiştir. Iraklı liderlerin kaçtıkları, Irak askerinin ve halkının Irak'a düzenlenen operasyondan memnun oldukları, koalisyon kuvvetlerine teslim oldukları, askeri mühimmatlarda güçsüz ve geri kaldıkları şeklinde savaşın halihazırda galibi görüntüsü çizen ABD, savaşın gidişatını yönlendirmeye yönelik politikalarıyla psikolojik savaş uygulamıştır. Tarık Aziz'in kaçtığına yönelik bu bağlamda çıkan haberlerin aksine kendi açıklamalarına yer verilen bu haberde kendisinin de Irak halkının da Saddam Hüseyin'e olan bağımlılıklarının altı çizilmiştir.²⁹¹

Zaman gazetesinin konuyla ilgili haberinde ise savaşın her iki tarafın da aynı teknik ile propaganda uyguladıklarını belirtmesinin yanı sıra Irak yönetimininkine eleştirel bir değerlendirme yapılmıştır. 'Taraflar mikrofon önünde de psikolojik savaş uyguluyor' başlıklı haberde operasyonun tanımına yönelik ifadeler yer verilirken Amerika ve Irak'ın savaş sürecinde yaptığı açıklamaların üslubuna değinilmiş; "iki tarafında kullandıkları üslup ve kelimeler psikolojik harp uygulamalarının bir devamı olarak nitelendirildiği" belirtilmiştir. Irak'ın yaptığı açıklamalar için şu yorumlar getirilmiştir:

"... kendi topraklarına yapılan ABD müdahalesinin haksızlığını ortaya koymak için düşman kuvvetlerini hakarete varan kelimelerle eleştirirken, ... Enformasyon Bakanı Muhammed El-Sahaf, ... ABD'yi tanımlarken sarfettiği sözler ve sıfatlar arasında çeşitli hayvan isimlerini de kullandı... kelimelerden bazıları şöyle: saldırganlar, emperyalistler, katırlar, savaş suçlusu, süper güç, istilacılar, işgalciler, hayvanlar, ABD birlikleri, yılan, paralı askerler, pislikler...

²⁹¹ Hürriyet, 'Aziz: Kaçmadım', 20 Mart 2003, s.18.

*Irak askerleri için ise, ‘Saddam’ın ulu güçleri’ şeklinde ifade kullanıyor”.*²⁹²

‘*Türkçe konuştu: Türkleri anlıyoruz*’ başlıklı haberde Türkiye’de eğitim gören Irak Sağlık Bakanı Ümit Mithat Mübarek’in yaralıları ziyaret etmek için gittiği hastanede verdiği röportajda önceki akşam yaşanan bombardımanın ardından ifadeleri şöyle paylaşılmıştır:

*“...Allah’tan tüm halk, kurumlar ve gönüllüler bir arada, el ele verip birlikte savaşı göğüslüyor... Allah’a şükür her duruma hazırız. Herşeyin üstesinden geliriz. Yeter ki Irak Devlet Başkanımız, liderimiz Saddam Hüseyin ve Irak sağ kalsın”.*²⁹³

Hürriyet gazetesinde olduğu gibi Zaman gazetesinde de Saddam Hüseyin’in bürokratlarının ona olan bağımlılığını açıkça ifade ettikleri konuşmaları aktarılmıştır. ‘*Saddam’a bağlılık yemini*’ başlıklı haberde, Irak meclis toplantısında Meclis Başkanı Sadun Hammadi ve milletvekillerinin Saddam Hüseyin’e verilen destek konuşmaları aktarılmaktadır. Bu doğrultuda Başkan’ın “*Saddam Hüseyin’in sürgüne gönderilmesinin düşünülemez*” olduğu ve vekillerin Saddam yazdıkları mektup aktarılmıştır. Mektuptaki “*Size kahramanlık ve şehitlik yolunda şehit olmaya söz veriyoruz.*” ifadelerine yer verilmiştir. Tarık Aziz’in ABD’nin psikolojik savaş yoluyla kaçtığı ve saf değiştirdiği yalanını ortaya attığı sözleriyle devam edilmektedir. Rejime olan bağımlılıkları savaş söz konusu olduğunda dahi liderin yani Saddam Hüseyin’in desteklenmesi ve onu emrinde oldukları haberde işlenmektedir. Şehadet İslam inancında Allah yolunda ölen kişilerin makamı olmasına karşın kahramanlık ve şehitlik andı için bürokratların yine bağımlılık aktörü olarak Saddam Hüseyin karşımıza çıkmaktadır.²⁹⁴

‘*Irak yönetimi gösterileri memnuniyetle karşıladı*’ başlıklı haberde Irak’taki Baas Partisi yetkililerinin TV’de yaptığı açıklamalarında savaş karşıtı gösterilerinden memnun oldukları haberleştirilirken savaşın partililerce nasıl algılandığını ifade eden sözlerine de yer verilmiştir. “*ABD’nin Irak’ta yürüttüğü savaş ise ‘Sömürge imparatorluklarının tarihindeki en büyük tarihi intihar’ olarak nitelendi*” şeklinde

²⁹² **Zaman**, ‘Taraflar mikrofon önünde de psikolojik savaş uyguluyor’, 08 Nisan 2003, s.8.

²⁹³ **Hürriyet**, ‘Türkçe konuştu: Türkleri anlıyoruz’, 23 Mart 2003, s.19.

²⁹⁴ **Zaman**, ‘Saddam’a bağlılık yemini’, 20 Mart 2003, s.11.

belirtilmiştir. Zaman gazetesinin bu haberiyle Irak'ın yönetiminin savaşta halkının desteğini alan ABD'ye karşı birliktelik sağlamış bir toplum algısı yaratmaktadır.²⁹⁵

4.6.2 Asker

'Bu kez geçtiler' başlıklı haberin, 'Umm Kasr direniyor' spot başlığında "yer yer direnişi sürdürüyorlar" diye bahsedilen Irak askeri birliklerinin yanı sıra ABD'nin bildirdiğine göre "400-500 Iraklı'nın esir alındığı" haberi paylaşılmıştır. 'Pusu: 4 ABD askeri öldü' spot başlığıyla devam eden haberde SKY televizyonun muhabirine göre 4 askerin içinde bulunduğu jiplere pusu kurulduğu ve roketle el bombası atıldığı belirtilmiştir. Habere İngiliz televizyonun Irak'ta kaybolan muhabirler için duyur yaptığı ve bir Avusturyalı gazetecinin ise Kuzey Irak'ta öldüğü bilgisi eklenmiştir. 'Komuta çadırına bomba' başlıklı diğer spotta ise, Kuveyt'te konuşlanan ABD'nin en seçkin askeri birliklerine baskın düzenlendiği ve karargâha sızan kişi ve kişilerce çadıra el bombaları atılıp, çevrenin silahlarla tarandığı haberine yer verilmiştir. Hürriyet gazetesinin bu haberine göre ABD birlikleri Irak'ın küçük çaplı direnmesine rağmen ilerlediği ve oldukça yüksek sayıda Iraklı askeri esir aldıkları bilgilerine yer vererek ABD'nin savaşta üstün konumda olduğu vurgulanmaktadır. Buna karşın Irak'ın üstünlük sağlayamamasıyla birlikte savunma olarak nitelendirilmeyen eylemleri saldırı niteliğinde gösterilmektedir. ABD'nin en seçkin birlikleri şeklinde vurgulanan birliklere saldırı düzenlenmesi ise bir kötüleme içermektedir.²⁹⁶

Zaman gazetesinin Umm Kasr'daki karşılaşmaya yönelik haberinde ise Hürriyet gazetesinin aksinde bir görüşle Irak ordusunun direnmesi takdir edilir şekilde belirtilirken ABD için olası zorluklar kaydedilmiştir. Irak ordusunu güçlü bir konumda tutan haberde ABD'nin asparagas haberler çıkardığı ayrıca ABD'nin imajını düşürmek Irak'ın imajını yükseltmek çabası hâkimdir. 'Irak ordusundan sürpriz direniş' başlıklı haberde, ABD ve İngiliz birliklerinin 'sert bir direnişle' karşılaştığı, Umm Kasr'da 'sert çarpışmalar' yaşandığı, Nasriye yakınlarında Irak ordusunun 'sert bir direniş' gösterdiği yönünde bilgilere yer vermektedir. İngiliz Savunma Bakanı'nın da bu haberleri destekler açıklamalarda bulunduğunu, Beyaz Sarayın ise Irak savaşının 'uzun

²⁹⁵ Zaman, 'Irak yönetimi gösterileri memnuniyetle karşılıyor', 24 Mart 2003, s.20.

²⁹⁶ Hürriyet, 'Bu kez geçtiler' 23 Mart 2003, s.18.

ve tehlikeli' olabileceğini ABD ve İngiliz birlikleri için 'birçok risk' bulundu yönündeki görüşleri bildirilmiştir. ABD'nin ele geçirdiğini iddia ettiği şehrin İngiltere tarafından ise yalanlandığı haberlerine yer vermiştir.²⁹⁷

'Umm Kasr sürprizi' başlıklı haberde ABD ve İngiliz yönetimin günlerdir aldığını iddia ettikleri Umm Kasr Limanında şiddetli çatışmalar yaşandığının ve Iraklı askerlerin 'inanılmaz bir direniş gösterdiği' konu edilmiştir.²⁹⁸

'Direnilirse savaş uzayacak' başlıklı haberde Cumhuriyet Muhafızları'nın kuruluşu, birlikteki asker sayısı ve mühimmatlarının konu edildiği haberde ayıca şu ifadeler yer almaktadır: "Cumhuriyet Muhafızları'nın iki amacı vardı, subaylardaki savaş ruhunu canlandırmak ve kayıtsız şartsız rejime destek sağlamak". Hürriyet gazetesinde Irak direnişine yönelik çıkan bu iki haberde ise sürpriz direniş ile tarafların şiddetli çatıştığı belirtilirken diğer yandan Cumhuriyet muhafızlarının direnmesi yalnızca savaşı uzatacağının altı çizilmiştir. Bu beklenilmeyen direniş Irak yönetiminin savaşı kazanma ihtimalini doğurmadığı gibi hedef yalnızca 'bağımlılığın' sürekliliğini sağlamak şeklinde yorumlanmıştır.²⁹⁹

Zaman gazetesi ise yine Hürriyet'ten farklı bir politika ile Irak ordusunun üstünlüğü ve direnmesi noktasında Irak'ı yücelten söylemi ile haberlerini oluşturmuştur. Birinci sayfada 'Direniş arttı, Bağdat savunması beklenenden daha sert olacak' başlıklı haber, 'Başkent Bağdat'ın savunulması beklenenden çok sert geçecek' başlığıyla ilgili sayfada devamına yer verilmiştir. Haber şu ifadelerle anlatılmıştır:

*"Kara harekâtının dördüncü gününde hiçbir şehre giremeyen Amerikan ve İngiliz birlikleri, ummadıkları sert direnişle karşılaşılıyor... Sert direniş karşısında Basra'ya girmekten vazgeçen Amerikan ve İngiliz birlikleri, Necef, Nasıriye ve Umm Kasr kentlerine de Iraklıların beklenmedik savunması karşısında giremedi... Iraklılar pes etmedikleri gibi zaman zaman koalisyon güçlerini 'savunma durumuna' geçmek zorunda bırakıyor."*³⁰⁰

²⁹⁷ Zaman, 'Irak ordusundan sürpriz direniş' 22 Mart 2003, s.10.

²⁹⁸ Hürriyet, 'Umm Kasr sürprizi', 24 Mart 2003, s.18.

²⁹⁹ Hürriyet, 'Direnilirse savaş uzayacak', 26 Mart 2003, s.14.

³⁰⁰ Zaman, 'Direniş arttı, Bağdat savunması beklenenden daha sert olacak', 24 Mart 2003, s.1-11.

'Muhafızlar da savaşta' başlıklı haberde *"Saddam'ın en çok güvendiği savaşçıları"* olarak tanıtılan Cumhuriyet Muhafızlarının *"ilk kez"* çatışmalara girdiklerine dikkat çekilmektedir. Devamında ise Irak ordusunun *"kendilerine saldıran koalisyon güçleri için"*, *"İnşallah onlar için bu ölümcül tuzaktan yenildiklerini kabul edip kaçmaktan başka çıkış olmayacak"* şeklindeki televizyon bildirisine yer verilmiştir. Hürriyet gazetesinde ABD askeri gücünün yüceltiildiği haberlerin yanı sıra Cumhuriyet Muhafızları hem Saddam Hüseyin'in en güvendiği hem de savaşmaktan kaçan birlikleri olarak nitelendirilmektedir. Muhafızların direnişi 'olumsuz' bir saldırı şeklinde yorumlanması ise çelişkili doğurmaktadır.³⁰¹

Hürriyet gazetesinin ABD'nin askeri birliklerine 'seçkin' söylemine karşın bu defa Zaman gazetesi Cumhuriyet Muhafızlarını tanıttığı haberinde 'seçkinlik' güzellemesi yapmıştır. Savaşın nihai sonucuna yönelik tahminin de Irak'ın kazanma ihtimaline değinmiştir. *'Savaşın gidişatı Cumhuriyet Muhafızları'nın direnişine bağlı'* başlıklı haberde Cumhuriyet Muhafızlarının bir takım niteliksel özelliklerinden bahsedilmektedir. *"Irak'ın en seçkin birlikleri"* olarak belirtilip *"en iyi eğitim görmüş, en iyi donatılmış ve en iyi harekât kabiliyetine sahip adamlarıyla Irak ordusunun çekirdeğini oluşturduğuna"* işaret edilmiştir. *"Irak'ın diğer birliklerinden önemli bir farkı da yalnız Sünnilerden oluşuyor olması. Kürt ve Şiiilerin bu birliklere alınmadığı"* vurgulanmıştır. Askeri mühimmatları ve birlik sayısı ile ilgili de bilgiler kaydedilmiştir.³⁰²

'Bağdat'ta ölüm kalım savaşı' manşetli haberde Amerikan birliklerinin Irak ordusundan *"şiddetli direniş"* gördüğü, Saddam Havaalanı'ndaki birliklerin Irak ordusu tarafından *"püskürtüldüğü"* Irak menşeli haberlerin aksine ABD'li yetkililerin ise çok az kayıp verdikleri, binden fazla Iraklı askerin öldürüldüğü iddiası konu edinilmiştir.³⁰³

Füzelerin, bombardımanın şiddetli olduğu, sivillerin özellikle çocukların yaralı olduğu bilgilerinin paylaşıldığı bir haber sayfasında *'Ordumdan memnunum'* başlıklı haberde Saddam'ın oğlu Kusay ve kurmayları ile bir araya gelerek yaptığı toplantıdan

³⁰¹ Hürriyet, 'Muhafızlar da savaşta', 27 Mart 2003, s.16.

³⁰² Zaman, 'Savaşın gidişatı Cumhuriyet Muhafızları'nın direnişine bağlı', 26 Mart 2003, s.11.

³⁰³ Zaman, 'Bağdat'ta ölüm kalım savaşı', 06 Nisan 2003, s.1.

görüntülerin TV’de yayınlandığı, “...ordusunun gösterdiği direniş ve kahramanlıktan ötürü memnun olduğunu söyledi” bilgisi verilmiştir.³⁰⁴

‘Amerika sokak savaşından korkuyor’ başlıklı haberde bir İngiliz kaynağından alınan bilgiye göre Iraklıların direniş göstermesi nedeniyle ABD’nin hem sokak çatışmalarından endişe duyduğu hem de Basra’daki direnişten dolayı Bağdat’a ilerlemenin zor olacağı paylaşılmıştır. Irak Savunma Bakanı’nın “Bağdat bizim için düşmanın gömüldüğü mezar olacak” açıklamaları eklenirken ABD’nin Vietnam’ın Hue kentinde de direnişle karşılaşması ve kenti yerle bir ederek aldığı ancak bunun bir zafer olarak hiçbir zaman kabul edilmediği hatırlatılmıştır. Devamında ise Irakta Şiiilerin bile az bir kuvvetle de olsa direndiği ve çok büyük bir direniş gösterileceğine kesin gözüyle bakıldığı belirtilmiştir.³⁰⁵

‘Kerbela ve Necef’te en büyük direniş’ başlıklı diğer bir haberde de ABD birliklerinin Irak güçlerinin direnişini kıramadıkları bildirilmiştir. Kerbela ve Necef’te ilerleyemediklerini, Nasriye kentinde gerilla saldırılarının olduğu, Saddam’ın oğlu Uday’a bağlı paramiliter ‘Fedayin’ güçlerinin Amerikan ilerleyişini durdukları, Kut kenti çevresinde de Cumhuriyet Muhafızlarının konuşlandığı bilgisi verilmiştir.³⁰⁶ Hürriyet gazetesinin Irak halkının ve Cumhuriyet Muhafızlarının direnişini konu ettiği ilk haberlerinden farklı bir söyleme gittiği bu son üç haberde açıklıkla anlaşılmaktadır. ABD ilerleyişini durduran Irak cephesinin gücünü bu defa ABD’nin aşamadığı belirtilmekle birlikte esas vurgu yapılan bahis Saddam Hüseyin’e ve rejimine olan bağımlılıklarıdır.

‘Ağır bombardıman sürerken, ABD batıdan ve güneyden ilerliyor, Saddam direnişten memnun’ başlıklı diğer gazetenin aynı konulu haberinde Basra’da elli sivilin, diğer kentlerde de onlarca kişinin öldüğü ve “koalisyon güçlerinin kaybı 25’e yükseldi” bilgilerine yer verilmiştir. Bunun yanı sıra ‘Saddam televizyonda’ spot başlığıyla “Irak televizyonunu ‘dünkü’ görüntülerinde ‘rahat ve memnun’ tavırlarıyla dikkat çeken Saddam’ın... Irak ordusunun performansından memnun olduğunu söyledi” deyişyle

---

³⁰⁴ Hürriyet, ‘Ordumdan memnunum’, 23 Mart 2003, s.16.

³⁰⁵ Hürriyet, Amerika sokak savaşından korkuyor’, 29 Mart 2003, s.14.

³⁰⁶ Hürriyet, ‘Kerbela ve Necef’te en büyük direniş’, 29 Mart 2003, s.16.

dublör söylentilerine gönderme yapılmıştır. Ek olarak “... bu toplantıların nerde ve ne zaman yapıldığı belirtilmezken, toplantıların beyaz duvarlı ve pencereleri olmadığı anlaşılan bir yerde yapıldığı görüldü...” yorumuyla önceden çekilmiş bir görüntü olabileme ihtimali üzerinde durulmuştur. Zaman gazetesinin bu haberinde Irak direnişiyle ilgili yapılan değerlendirmeler Saddam Hüseyin’in Irak lideri olarak rahatlığı ve ordusuna olan güven duygusu belirgin tutulmaya çalışılırken Irak’ın savaş imajı olumlu yönde belirtilmiştir. Irak ordusu liderine bağlı, güçlü ve kazanım içinde resmedilmektedir.³⁰⁷

4.6.3 Halk

‘Saddam TV’de konuştu: Zafer yakın’ başlığı ile haberleştirilmiştir. İkinci habere göre Saddam’ın açıklamalarına şöyle yer verilmiştir:

*“Saddam, ‘Allah’ın selamı üzerinize olsun’ diyerek başladığı konuşmasında, ABD’nin giriştiği savaşın Allah’ın ve insanlığın düşmanı olduğunu bildirdi. ‘Zafer yakın. Arkalarından ölü bırakıyorlar’ diyen Saddam, Iraklıların yiğitçe direndiğini söyledi... TV’ye çıkararak yaşadığını ‘kanıtlayan’ Saddam Hüseyin... ‘Allah, insanlığın simgesi olan Irak halkı ve Filistin halkını korusun sözleriyle tamamladı’.”*³⁰⁸

Saddam Hüseyin’in TV’de direnişe yönelik açıklamaları, ‘Gerilla savaşı ABD’nin hızını kesti’ başlığıyla haberleştirilmiştir. Saddam’ın “ABD ve İngilizler tuzağa düştü. Sabırlı olun. Askerlerimiz kahramanca çarpışıyor” şeklindeki ifadeleri paylaşılmıştır.³⁰⁹

‘Saddam Hüseyin’den gerilla savaşı çağrısı’ başlıklı haberde Saddam’ın aşiret liderleri ve fedailere TV üzerinden verdiği mesaj paylaşılmıştır. Buna göre: “ordu komutanlar savaş talimatı gelmesini beklemeden, nerede olursa olsun savaşımaya”,

---

³⁰⁷ Zaman, ‘Ağır bombardıman sürerken, ABD batıdan ve güneyden ilerliyor, Saddam direnişten memnun’, 23 Mart 2003, s.11.

³⁰⁸ Hürriyet, ‘Saddam TV’de konuştu: Zafer yakın’, 25 Mart 2003, s.16.

³⁰⁹ Zaman, ‘Gerilla savaşı ABD’nin hızını kesti’, 25 Mart 2003, s.1.

Amerikan ve İngiliz askerlerinin “*şiddetle vurulmasını ve öldürülmesi*” çağrısını yaptığı bildirilmiştir.³¹⁰

Saddam Hüseyin’in TV’de yayınlanan halka sesleniş konuşmasının Hürriyet gazetesinde yer buluş biçimi Saddam’ın zafer beklentisini ve Iraklıların direnişinden memnuniyetini paylaşmıştır. Zaman gazetesi ise gerilla savaşına odaklı olup, halkın direnişe katılması çağrısına yer vermiştir. Bu bağlamda halkın Saddam Hüseyin’e bağlılığı imajı çizilmektedir.

‘*Saddam ilk kez halkla kucaklaştı*’ başlıklı haberde “*propaganda savaşında bir adım öne geçerek*” halkının arasına çıkan Saddam Hüseyin konu edilmiştir. Birinci Körfez Savaşı’nda bile halkın arasında çıkmadığı vurgusu yapılmıştır. Bombardımana uğrayan semtleri ziyaret eden Saddam’ın halkın “*kendisine büyük bir sevgi gösterisinde bulunduğu*” ve “*Ruhumuz, kanımız sana feda olsun ya Saddam*” sloganları attıklarını, bazı Iraklıların Saddam’ın ellerinden öptüğü, bazılarının da sarılıp kucakladığı kaydedilmiştir. ‘*Müthiş motivasyon*’ spot başlığında bütün dünyanın izlediği bu görüntülere BBC muhabirinin yorumu eklenmiştir. Muhabire göre sempati duymayanların bile etkilendiğini bu buluşma için şunları söylemiştir: “*Irak’ta öyle bir sürece girildi ki, ne Saddam, ne ailesi, ne de aşiretinin her hangi bir ferdi Irak’ta ayrılmaz*”.³¹¹

‘*Ateş çemberi daralıyor*’ manşetli haberin alt başlığında “*Amerikan birliklerinin Bağdat kuşatması sürerken, Iraklı milisler göğüs göğüse çatışmalara hazırlanıyor. ‘Saddam’ ise ilk defa Bağdat sokaklarına çıkarak halka moral verdi*” bilgisini verirken ‘*Saddam Bağdat sokaklarında*’ başlığıyla ilgili sayfada habere devam edilmiştir. ‘*Saddam ilk kez sokaklarda*’ spot başlığında ise şu bilgilere rastlanmaktadır: “*...Irak Televizyonu, Saddam’ı bombalanan yerleri gezerken gösterdi. Görüntülerde, Saddam Hüseyin olduğu belirtilen şahsın etrafında toplanan Iraklılar yoğun sevgi gösterileri yaptı...*”. ‘*Pentagon’dan ‘ilginç’ açıklama*’ spot başlığında ise “*Saddam’ın*

---

³¹⁰ Zaman, ‘Saddam Hüseyin’den gerilla savaşı çağrısı’, 26 Mart 2003, s.10.

³¹¹ Hürriyet, ‘Saddam ilk kez halkla kucaklaştı’, 05 Nisan 2003, s.21.

hayatta ise bunu kanıtlamak için Bağdat sokaklarında gezme ihtiyacı duyması ‘ilginç’ denilirken...” açıklaması paylaşılmıştır.³¹²

TV konuşmasında olduğu gibi iki gazetede Saddam Hüseyin’in Irak halkıyla buluşmasını ve halkın sevgi ve bağlılık gösterdiği vurgulanmıştır. Hürriyet gazetesi bu birlikteliğin yıkılmayacağını vurgularken peşi sıra Zaman gazetesi ise Irak milislerinin ‘göğüs göğüse çatışmalara hazırlanıyor’ olduğu ifadesi ise bu bağlılık algısını destekler nitelikte kahramanlık vurgusu yapmıştır.

‘Ürdün’deki Iraklılar savaşmak için dönüyor’ manşetli birinci sayfa haberinde “Ürdün’de rahat yaşamaktansa ülkemiz için ölmeyi tercih ederiz” ifadelerinin yer verildiği dönüş yolcuğundan bahsedilmektedir.³¹³

‘Irak’ı terk eden canlı kalkanlar: Irak halkı çok güçlü teslim olmaz’ başlıklı haberde Amerikalı bir canlı kalkanın Irak halkı için söylediği sözlere yer verilmiştir: “Onlar çok güçlü ve dirençli. Savaş başlamadı. Sadece bomba yağıyor. Onlar teslim olmaz”.³¹⁴ Zaman gazetesinden paylaşılan son iki haberde olduğu gibi dışarıdan destek kuvvet olarak Irak’a savaşmaya gelenlerin ve ayrılanların aynı bağlılık ve gücü ifade ettikleri paylaşılmıştır.

Tablo 6
Saddam Hüseyin Yönetimine Bağlı Olan Bürokrat, Asker ve Halk

	Bağımlı (Bürokrat)	Sert/Şiddetli direnış (asker)	Direnış/saldırı (halk)	Milisler
Hürriyet	3	16	6	15
Zaman	4	34	4	14

Tablo 6’da Irak müdahalesine karşı Saddam Hüseyin idaresine bağlılıklarının ve onun safında savaştıklarını gösteren bürokratların, askerinin, halkın ve bazı BASS partili ya da ordu dışında silahlı milislerin varlığına değinilen göstergeler incelenmiştir. Irak ordusunun sert/ şiddetli direnişı Hürriyet gazetesinde daha az yansımaları savaşın güçlü tarafının müttefik güçler olarak lanse edilmesiyle ilintilidir. Bu bağlamda Zaman

³¹² Zaman, ‘Ateş çemberi daralıyor’, 05 Nisan 2003, s.1-10.

³¹³ Zaman, ‘Iraklılar savaşmak için geri dönüyor’, 01 Nisan 2003, s.1.

³¹⁴ Zaman, ‘Irak’ı terk eden canlı kalkanlar: Irak halkı çok güçlü teslim olmaz’, 03 Nisan 2003, s.10.

gazetesi Iraklı askerlerinin direnişini daha çok gündeme taşımış ve haberlerde vurgulamıştır.

4.7 Bağımlılıklarına Güvenilmeyen, Sözüden Dönen

Oryantalist imgelemde bağımlı olmaya mahkûm varlıklar olarak tasnif edilen Doğu toplumları tezatlık oluşturacak bir nitelikte daha anılmaktadır. Bağımsız ve hür olamama özelliklerinin yanı sıra bağımlılıklarına ve sözlerine güvenilmeyen, taraflarını sıklıkla değiştiren tipolojiye sahip bir karakter yapısı betimlenmektedir. Özellikle Araplar hakkında arkadan vururlar gibi Türk klişesine girmiş ithamları yineleyen cinste söylemlere rastlamak mümkündür. Irak müdahalesi sürecinde savaşın ilerleyen safhalarında Saddam Hüseyin rejimine verdikleri desteği çeken bürokratlar, ülkelerini savunmayan askerler ve ABD'ye teslim olan halk konulu haberlerde bu imayı görülmektedir.

4.7.1 Bürokratlar

'Bağdat'ın sesi sustu' başlıklı haberin alt başlığında Irak Enformasyon Bakanı'nın Bağdat'a Amerikalıların girmesinden sonra gözükmemesi konu edilmiş ve:

"Savaş başladığından beri Irak'ın sözcüsü olan... Enformasyon Bakanı El Sahaf dün ilk kez sustu... ABD tankları... Bağdat'a yürüdüğünde 'Tanklarında yanacaklar' diyen El Sahaf, dün Bağdat düşerken ortadan kaybolmuştu... El Sahaf'ın yerinde dün Amerikan tankları vardı."

ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca "... tatlı-sert çıkışları ve argo tanımlamalarıyla Bağdat'ın sesi olan El Sahaf..." şeklindeki yorumlanmıştır. İddialı konuşmalarının ardından ortadan kaybolduğu söylenen El Sahaf'ın sözleri sorgulanmaktadır.³¹⁵

'Karo 7'li kameralar önünde teslim oldu' başlıklı haberin alt başlığında "ABD'nin aradığı... hazırlanan iskambil destesine 'Karo 7'li' olarak geçen Saddam'ın bilim danışmanı El-Sadi dün teslim oldu...'Kimyasal ve biyolojik silah yok' dedi"

³¹⁵ Hürriyet, 'Bağdat'ın sesi sustu', 10 Nisan 2003, s.16.

bilgileri verilirken “...savaş başlamadan önde BM silah denetçileri... şüpheli yerlerde denetim yaptıkları sırada Irak tarafını temsil ettiği” vurgulanmıştır.³¹⁶

‘Saddam’ın danışmanı Es-Sadi ABD askerlerine teslim oldu’ başlıklı haberde “silah uzmanı” ve Saddam’ın “bilim danışmanı” olduğu vurgulanan Es- Sadi’nin “Irak’ın elinde kesinlikle biyolojik ve kimyasal silah bulunmadığı, ‘Bunu Amerikalılar da biliyor olmalı’ dediği” belirtilmiştir.³¹⁷

Pentagon tarafından “Karo 7’li” olarak isimlendirilen El-Sadi’nin teslim olduğunun bildirildiği haberin spotunda ise ‘Bayan Şarbon ile Dr. Mikrop Suriye’de mi’ başlığı atılmıştır. “Bayan Şarbon lakaplı olarak bilinen Hüda Salih Mehdi” ile “kod adı Doktor Mikrop olan Rihab Taha’nın” kaçtıkları iddia edilmiştir. İngiltere’de mikrobiyoloji eğitimi alan Taha’nın ayrıca “Irak’ın şarbon silahı programını yürüttüğü” bilgisi eklenmiştir.³¹⁸

‘Saddam’ın kardeşi maça 5’li yakalandı’ başlıklı haberde Saddam’ın üvey kardeşinin Suriye’ye kaçmaya çalışırken yakalandığı, Saddam’ın yükselmesinde önemli rol oynadığı ve yeğeni Uday’ı kendisini eleştirdiği için bacağından vurduğu da belirtilmiştir. ‘Üç numara teslim oldu’ spot başlığında ise “Irak’ın nükleer programının başında bulunduğu belirtilen” Cafer El-Cafer’in teslim olduğu paylaşılmıştır. ‘Naci Sabri güvende’ spotunda ise Avusturya’daki “aşırı sağın lideri Jörg Haider dostu olduğunu söylediği”, Irak Dışişleri Bakanı Naci Sabri’nin “güvenli bir yerde olduğu” bilgisine yer verilmiştir.³¹⁹

‘Gezinirken yakalandı’ başlıklı haberde Saddam’ın üvey kardeşlerinden “sinek 5’lisi” olarak listelenen ikincisinin de yakalandığı konu edilmiştir.³²⁰

‘Saddam’ın üvey kardeşi Barzan da yakalandı’ başlıklı haberde yakalanan Barzan’ın Saddam’ın eski danışmanı olduğu, rejimin iç çalışmaları hakkında geniş bilgiye sahip olduğu da bildirilmiştir.³²¹

---

³¹⁶ Hürriyet, ‘Karo 7’li kamera önünde teslim oldu’, 13 Nisan 2003, s.18.

³¹⁷ Zaman, ‘Saddam’ın danışmanı Es-Sadi ABD askerlerine teslim oldu’, 13 Nisan 2003, s.11.

³¹⁸ Hürriyet, ‘Karo 7’li kamera önünde teslim oldu’, 13 Nisan 2003, s.18.

³¹⁹ Hürriyet, ‘Saddam’ın kardeşi maça 5’li yakalandı’, 15 Nisan 2003, s.31.

³²⁰ Hürriyet, ‘Gezinirken yakalandı’, 18 Nisan 2003, s.20.

'Sinek 4'lü' yakalandı' başlıklı haberde "Devrik Baas Partisi'nin... üst düzey liderlerinden... Semir El Aziz El Necim önceki gece Amerikalılara teslim edildiği" bildirilmiştir.³²²

Teslim olan ve yakalanan Iraklı bürokratlar hakkında çıkan haberler iki gazetede de aynı söylemleri içermektedir. Oyun kartları ile hem resmedilen hem de nitelendirilerek anlatılan Iraklı yöneticilerin Irak idaresindeki önemli görevleri vurgulanarak teslim olmaları ve yakalanmaları söylemleri ile haberleştirilmiştir.

Tablo 7
Bağımlılıklarına Güvenilmeyen Bürokrat

	Teslim olma	Kaçma	Yakalanma/Esir
Hürriyet	8	16	6
Zaman	11	34	4

Tablo 7'de bağımlılıkları sorgulanan bürokratların teslim olmaları, kaçması, yakalanmaları ve esir olmalarının işlendiği haberlerde bu söylemler incelenmiştir. Teslim olma ve yakalanma/esir göstergelerinin iki gazetede başa baş olmasına karşın kaçma göstergesinin Zaman gazetesinde daha sık kullanılması eleştirel bir söylemi içermektedir.

4.7.2 Asker

'10 günde O' başlıklı haberde "e-posta, faxlarla ve hatta cep telefonlarından aranarak", "Saddam'ın üst rütbeleri subaylarına ulaşılmaya çalışıldığı", "baskı kurularak Saddam'a isyan etmelerini sağlanması hedefleniyor." şeklinde yer verilirken, söz konusu çabanın kimin tarafından yapıldığı açıklıkla belirtilmemektedir. Iraklı Cumhuriyet Muhafızlarının savaşmayı istemediklerini ve teslim olacaklarını ise "hiç savaşmadan teslim olmaya hazır gibi görünüyor" ifadesiyle savaşmayı Saddam dışında kimsenin istemediği ve Irak tarafının bir arada olmadığı vurgulanmaktadır. The Times gazetesinin haberinin paylaşıldığı Hürriyet gazetesinin bu haberinde harekât başlamadan koalisyon güçlerinin savaş propagandası ile kamuoyu oluşturulmakta ve

³²¹ Zaman, 'Saddam'ın üvey kardeşi Barzan da yakalandı', 18 Nisan 2003, s.9.

³²² Hürriyet, 'Sinek 4'lü' yakalandı', 19 Nisan 2003, s.18.

Irak tarafı güçsüz gösterilmeye çalışılmaktadır. Irak askerlerinin isyan etme ihtimallerinin güçlülüğü vurgulanarak savaşın akıbeti yönlendirilmektedir.³²³

'Bush darbe bekliyor' başlıklı haberde CNN televizyonun *"Bush, Saddam'a karşı darbe istihbaratı aldı. Bu nedenle ağır bombardımanı erteliyor"* şeklindeki yorumuna yer verilerek operasyonun seyrinin belirlenmesi açısından ABD'ye başarı katacak savaş propagandası Iraklılar tarafından Saddam'ın devrileceği rivayeti ile desteklenmektedir. Yukarıdaki haberde olduğu gibi Iraklıların bağımlılıkları sorgulanarak harekâtın akışı belirlenemeye çalışılmaktadır.³²⁴

Hürriyet gazetesinin diğer bir haberinde *'18 Iraklı asker çatışmadan teslim'* adlı haberde askerlerin Kuveyt sınırını geçip Amerikan birliklerine Saddam'a verilen sürenin dolmasına 10 saat kala teslim olduklarını ve ABD'nin Iraklılara günde 50 dolara vererek ülkelerine karşı çatışmalara katılmayı teşvik edeceği konu edilmiştir.³²⁵

'ABD askeri, süre dolmadan Irak'a güneyden girdi; B planı devrede' başlıklı diğer bir haberde harekâtın başladığı ve ilk Iraklı esirlerin alındığı yönündeki bilgilerden bahsedilmektedir. *"Bu arada Amerikalı bir subay, 17 Irak askerinin silahlarıyla gelip Kuveyt'in kuzeyindeki ABD ordusuna teslim olduklarını söyledi."* şeklide sunulan bilgi Zaman gazetesinde ise teslim olan Iraklı asker sayısı da aynı değildir.³²⁶

'İlk esirler' başlıklı birinci sayfa haberinin ilgili sayfada devamında *'Çözülüyorlar'* başlığı konulmuştur. *"Savaşın ikinci gününde Irak ordusundan ilk kopmalar başladı. Küçük gruplar halinde çok sayıda Iraklı asker müttefiklere teslim oldu"* alt başlığıyla Irak askerinin Amerikan ve İngiliz birliklerine teslim olduğu konu edilmiştir. *'Irak: Onlar bizden değil'* spot başlığıyla Irak Enformasyon Bakanı'n açıklamalarını *"Onlar Iraklı olabilir ancak, Irak ordusuna bağlı değiller' diyerek, Irak ordusunun teslim olmaya başladığı iddialarını yalanladı"* şeklinde yer verilmiştir. *'Kamikaze korkusu'* başlığındaki diğer spotta Amerikan askerlerinin teslim olan Iraklı

---

³²³ Hürriyet, '10 günde O', 19 Mart 2003, s.18.

³²⁴ Hürriyet, 'Bush darbe bekliyor', 21 Mart 2003, s.2.

³²⁵ Hürriyet, '18 Iraklı asker çatışmadan teslim', 20 Mart 2003, s.20.

³²⁶ Zaman, 'ABD askeri, süre dolmadan Irak'a güneyden girdi; B planı devrede', 20 Mart 2003, s.1-11.

askerlerin canlı bomba ihtimaline karşın elbiselerinin çıkarılmasını istediği eklenmiştir. Son olarak “*Düşman’ yardımı*” spotunda petrol kuyularını koruyan Iraklı askerlerin ABD’li askerler tarafından esir alındığı, ancak bir Irak askerine önce su verdiği sonrada yaralarıyla ilgilendiği konu edilen haber, Amerikan askerlerinin kolları arasında, kendinden geçmiş olan askeri üniformalı bir Arap’a su içirdikleri fotoğrafla desteklenmektedir. Iraklı askerlere “...*Petrol kuyularını koruyan Iraklı askerlerin ise, ‘Sonuna kadar direnin, son çare olarak kuyuları ateşe verin...*” emrinin verildiği de not düşülmüştür. Teslim alınmak ve teslim olmak arasındaki anlam farkının açık bir şekilde görüldüğü bu haberde hem Amerikan askerlerinin yakaladığı hem de kendileri teslim olduğu ifade edilen Iraklılar askerler için çıkan bu haber askerlerin bağımlılıkları açısından olumsuz imgeleme içermektedir.³²⁷

Zaman gazetesinin ise benzer güdümlü bir yaklaşımla ‘*ABD ve İngiltere’nin kayıpları 14’e yükseldi*’ başlıklı haberinde ‘*Yüzlerce Irak askeri teslim oldu*’ spot başlığıyla Amerikan deniz piyadelerinin kara operasyonunun başlangıcından itibaren 600 Iraklının esir alındığını, onlarca Irak askerinin ise İngiliz komandolarına teslim olduğu iddiasını gündeme taşınmıştır.³²⁸

‘*Saddam’ı satmışlar*’ başlıklı haberde Irak’ın özel silahlı birlikleri olan Cumhuriyet Muhafızlarının Bağdat’a neden olmadığı konu edilmiştir. Haberin alt başlığının içeriği şöyledir:

“Saddam için tek kurşun atmayan ünlü Cumhuriyet Muhafızları’nın sırrı çözülüyor. Bağdat’taki Rus Büyükelçisi Titorenko’nun iddiasına göre Cumhuriyet Muhafızları’nın komutanı Mahir Süfyan, ABD ile anlaştı ve güvenli bir yere götürülmesi karşılığında ordusuna ‘savaşmayın’ emri verdi”.

“Bağdat’ı Amerikan saldırısına karşı koruması beklenen, ancak ortaya bile çıkmayan ve tüm dünyada merak uyandıran” şeklinde bahsedilen Muhafızlar’ın liderleri tarafından *“canlarının bağışlanması karşılığında gizlice”* anlaşma yaptığı bildirilmiştir. Ayrıca liderleri Mahir Süfyan’ın *“ABD’nin iskambil destesinde... 55 Iraklı arasında yer almıyor”* bilgisi de kaydedilmiştir. Bağımlı, itaatkâr başlıklarında incelenen haberlerde

³²⁷ **Hürriyet**, ‘İlk esirler’, 22 Mart 2003, s.1-17.

³²⁸ **Zaman**, ‘ABD ve İngiltere’nin kayıpları 14’e yükseldi’, 22 Mart 2003, s.11.

olduğu gibi Cumhuriyet Muhafızlarının savaşması ve direnmesi konusunda garipsenen öteki söylemini benimseyen Hürriyet gazetesi bu defa Saddam Hüseyin'e olan bağımlılıklarını sorgulayarak ötekileştirmektedir. ABD'nin güçlü ve kazanan olması yönünde gündem oluşturan gazete Irak cephesini savaşırken saldıran savaşmazken hain ilan eden gazete yine aynı minvalden ABD'nin meşru varlığını ispat ile gündem oluşturmaktadır.³²⁹

'Arap dünyası Bağdat şoku yaşıyor' başlıklı haberde ise Arapların savaş ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Bir Tunuslunun: "İnsanların, Saddam'ın birliklerinin Amerikan birlikleri tarafında nasıl bir bisküvi gibi ezildiğini sorduklarını duyduğu ve 'böyle sonuçlanması mantıklı. Saddam'ın suni desteği, ikiyüzlülük kültürünün bir sonucudur" dediği paylaşılmıştır. Bir Yemenlinin "Amerikalıların, kolayca Bağdat'a girmesine hala inanmadığını, Saddam'la bir anlaşma yapıldıysa bu, Saddam'ın halkına ve tüm Arapların hayatta kalma beklentisine kazık attığı" yönündeki görüşleriyle birlikte Filistinlilerin "Ne oldu? Iraklılar, Bağdat'ı mücadele etmeden vermiş görünüyor. Irak ordusu nerede? Buharlaştı mı?... Amerikalıların yüzüne 'hayır' deme cesaretini gösteren tek adam bugün yok oldu" ifadelerini verilmiştir. Ortadoğu'daki diğer Arap halkları temsilen paylaşılan görüşler Irak'ın kaybetmesinden duyulan üzüntünün ve kazanması beklentinin boşa çıkmasının göstergesidir. Bu bağlamda Hürriyet gazetesi hali hazırda Saddam Hüseyin ve Irak rejiminin çökmesi beklentisi içindeyken Zaman gazetesi bu haberi gündeme taşıyarak tam tersi beklentide olduğunu belirtmiştir.³³⁰

Tablo 8
Bağımlılıklarına Güvenilmeyen Asker

	Düşük/ Gevşek direnış	Teslim olma	Kaçma	Esir	Ölü
Hürriyet	13	28	1	8	2
Zaman	6	6	-	6	3

³²⁹ Hürriyet, 'Saddam'ı satmışlar', 16 Nisan 2003, s.18.

³³⁰ Zaman, 'Arap dünyası Bağdat şoku yaşıyor', 11 Nisan 2003, s.9.

Tablo 8’de bağımlılıkları sorgulanan askerlerin ABD’nin Bağdat’a girmesi konusunda düşük/gevşek direniş göstermeleri, savaş boyunca teslim olmaları, kaçımları, esir olmaları ve ölüm konularının göstergeleri incelenmiştir. Hürriyet gazetesinde teslim olma ifadesinin sıkça yer bulması müdahalenin başından beri ABD’nin Iraklı askerlerin savaşmadan teslim olmalarını ummasıyla bağlantılıdır. ABD’nin propaganda tekniklerinden olan sansasyonel teslim haberlerinin yanı sıra Irak ordusunun düşük/gevşek direniş gösterdiği de aynı düzlemde söylemi oluşturmaktadır.

4.7.3 Halk

‘Türk halkı tepkili: İşgalciye çiçek verilmez!’ başlıklı haberde savaşa yönelik eleştirel bir dille haberleştiren ve sokağa inerek Türk halkının da bu yöndeki eleştirilerinin konu edildiği haberde şu yorumlar ve nitelendirmeler kullanılmıştır:

*“Iraklıların Amerikan askerlerinin alkışlamasını hayretle izledim. Irak’ın bu kadar çabuk düşeceğini beklemiyordum”, “Ne Saddam rejimi kabul edilmeli, ne de manda rejimi. Keşke halk demokrasiyle Saddam’ı devirseydi”, “Masum insanları katleden bir diktatörün devrilmesi ibret vericiydi... Saddam’ı devirmek için başka bir yol bulunmalıydı”, “Saddam’a değil, Irak’a acıdım. Halkı için de ‘yazıklar olsun’ diyebildim. Heykelin üstünde şimdi tepineceklerine daha önce tepinselerdi ya”, “Irak, Osmanlı’ya ettiğini çekiyor. Araplar tarih boyunca hep güçlüünün yanında oldu. Parayı görünce değiştiler”, “Amerikalılar alkışlayan Iraklıları görünce, İzmir’e çıkan Yunanlılara alkış tutan Rumlar geldi aklıma. Demek halkı Saddam’ı korkudan sevmiş”, “Kendi insanını öldüren Amerikalıların yanında olan Iraklıları görünce çok şaşırdım. Bir işgalciye çiçek verilmez, alkışlanmaz. Demek ki Irak halkı bu kadar çaresiz duruma düşmüş”.*³³¹

‘Arap dünyası Bağdat şokunu yaşıyor’ başlıklı haberde olduğu gibi Zaman gazetesi aynı doğrultuda Türk halkının görüşlerini paylaştığı bu haberde Irak halkına yönelik eleştirel değerlendirmeyi paylaşmıştır. Habere göre Iraklıların daha çok direnmeleri, ABD askerlerine teslim olmamaları yönünde beklentide oldukları anlaşılmaktadır. Ancak Osmanlı idaresinden kopuş hadisesinin Türk zihninde yerleşmiş olan algısı Bağdat’ın Amerikan askerlerinin eline geçmesiyle tekrarlanmıştır. Saddam

³³¹ Zaman, ‘Türk halkı tepkili: İşgalciye çiçek verilmez!’, 11 Nisan 2003, s.8.

Hüseyin'in idaresindeki Irak despotik Doğu lideri algısında iken mücadelenin Amerikalılara teslim edilmesi Irak halkın toplumsal bağımlılığının sorgulanmasını doğurmaktadır.

4.8 Mağdur Halk

Savunma maksatlı her eyleminden dolayı saldırgan ve terörist olarak nitelendirilen halk ancak savunmasız olduğunda 'mağdur' olarak algılanmaktadır. Ölüm, yaralanma, aç ve susuz kalma, evinden yurdundan edilme, işkence görme gibi hadiseler oluştuğunda mazlum, zavallı ve mağdur şeklinde nitelendirmeler ile medyada temsil edilmektedir. Öte yandan halklar ülkelerindeki siyasal rejimin ve liderlerinin de kurbanları olarak görülmektedirler. Siyasal katılımın dışında bırakılan, içinde olmaya da salahiyeti olmayan Doğu halklarının kısıtlı ekonomik imkânlarla yaşamaya mecbur bırakıldığı, güvenliklerinin olmadığı, kültür ve eğitim noksanlıkları vurgulanmaktadır. Oryantalist yaklaşımla onları bu durumdan kurtaracak olan ise Batılı bir gücün müdahalesidir.

Irak müdahalesi sürecinde de medyada anti-demokratik rejim, liderlerinin zulümleri, israfı ve halkın refahının temin edilmemesi gibi çeşitli sebeplerle mağdur olan Iraklı halk tasviri yapılmıştır. Savaş boyunca Irak halkı koalisyon birliklerine karşı bir tutum içinde ise şiddet eğilimi, saldırı yönleri öne çıkartılmıştır. Ancak Iraklılar yaşam koşulları bozulduysa, yaralandırsa, öldülerse, dul, yetim, öksüz kaldırsa acıma duygusu ile mağdur oldukları gösterilmiştir. ABD'nin Irak'a müdahale etmesini gerekli göstermek maksadı ile kullanılan iki tür söylemde stabil olmayıp pozitif ve negatif yönde hızla değişim göstermektedir.

'Ültimatodan Irak halkının haberi yok' başlıklı haberde halkın, Bush'un Saddam Hüseyin'e ülkeyi terk etmesi için verdiği 48 saatlik süreden haberdar olmadığından bahsedilirken haberin spotunda halkın savaş için hazırlıklarını tamamladığına ve yetkililerin (kim oldukları belirtilmemiş) savaştan ötürü çocukların okula gitmesine gerek kalmadığı görüşlerine yer verilmektedir. Hamile kadınların savaştan duydukları endişeden dolayı hastanelerde sezaryen kuyruklarına girdikleri, benzin istasyonlarında kuyruklar olduğu, su stoku yapıldığı ve su fiyatlarını arttığı,

Bağdat'ı terk etmek isteyenlerin jip tuttıkları ve bununda fiyatının 'savaş çanlarıyla birlikte' arttığı savaş hazırlıklarına örnek olarak gösterilmektedir. Kaçış ve korunma halinde olan Iraklılar belirsiz mağduriyetine yer verilmiştir.³³²

'Daha şimdiden 20 bini buldular' başlıklı haberde savaş nedeniyle ülkeyi terk eden çifte vatandaşlı Irak ve Türk pasaportu taşıyan Kürt vatandaşların Türkiye'ye göç ettiği konu edilmektedir. 'Saddam korkusu yollara düşürdü' alt başlığı ile verilen haberde Saddam'ın kimyasal saldırısından korkan Kürtlere dikkat çekilmektedir. Devamında '2. göç dalgası' spotunda "Saddam'ın baskısından kaçanlara, Halepçe benzeri bir katliama kurban gitmekten korkan K.Iraklılar eklendi." deyişiyle Saddam'ın halkın güvenliği için savaştan daha fazla tehdit unsuru olduğu vurgulanmaktadır. Haberin beraberinde eklenen fotoğraflarda uzayıp giden araç konvoyu, göç eden bir grubun bir kamyonet içinde ve kasasında yolculuk edişi ve "Yaşadıkları savaş korkusu gözlerinden okunuyor" şeklinde yorumlanmış bagajda oturan üç çocuğa yer verilmiştir. Halepçe katliamı ön plana çıkartılarak Saddam Hüseyin'in zalimliğine vurgu yapılmakta bu doğrultuda halkın korkusu ve can havliyle kaçtıkları belirtilmektedir. Esas korku koalisyon güçlerinin müdahalesi değil Saddam Hüseyin'in zulmü şeklinde yönlendirilmiştir.³³³

'Hayalet kent Bağdat' başlıklı bir diğer ise sokakların sessizliğe bürüdüğü, binaların tepelerine Iraklı muhafızların silahlarıyla yerleştiği ifade edilirken boş bir sokak ve yüksek bir binada dışarıya uzatılmış bir silahın bulunduğu iki fotoğraf ile haber tasvir edilmiştir.³³⁴

'Kuzey Irak'ta göç başladı, kentler hayalet görünümüne büründü' başlıklı haberde ise çoğunluğunu çocukların oluşturduğu, erkeklerin ve kadınlarında olduğu göç eden bir grubun bir araç üzerinde oturur haldeki fotoğrafın arka planı flu yapılarak 'hayalet kent' deyimine uyarlanmıştır. Haberin metninde ise "Binlerce kişinin terk ettiği

---

³³² **Hürriyet**, 'Ültimeatomdan Irak halkının haberi yok', 19 Mart 2003, s.1-16.

³³³ **Hürriyet**, 'Daha şimdiden 20 bini buldular', 19 Mart 2003, s.19.

³³⁴ **Hürriyet**, 'Hayalet kent 'Bağdat', 20 Mart 2003, s.20.

kentin 'hayalet' görünümüne büründüğü bildirildi." ifadeleriyle Iraklı halkın buldukları yerlerden ayrılıklarının çokluğu kuvvetlendirilmiştir.³³⁵

'Kuzey Irak'ta 500 bin kişi evlerini terk etti' başlıklı haberde BM İnsani Yardım Bürosu'ndan gelen açıklamaya göre "Iraklıların merkezlerden uzaktaki köylere kaçtığı", "kaçışların yoğun olduğu" paylaşılmıştır. Uluslararası Kızılhaç Teşkilatı'na göre ise "son 10 günde, yaklaşık 500 bin kişinin evlerinden ayrıldığı" yönündeki açıklamaları belirtilmiştir.³³⁶

İki gazetede halkın savaş başlamadan güvenlik endişesi duyarak ülkelerinin terk ettiklerini eylemsiz iken mağdur olduklarının gösterildiği haberleri gündeme taşımıştır.

'Savaşın kurbanları' başlıklı haberde küçük bir kız çocuğunun üzgün ve ellerini yüzüne kavuşturduğu bir fotoğraf eşliğinde "...Amerika bombardımanında birçok ev harap olurken saldırıda toplam 4 Iraklı askerin öldüğü, 6'sının yaralandığı duyuruldu... sivil halktan da... bir taksi şoförü hayatını kaybetti' metnine yer verilmiştir.³³⁷

'Savaşın sivil kurbanları' başlıklı haberde bombardımanda yaralanmış bir genç kızın hastanede yatarken çekilmiş bir fotoğrafına yer verilmiştir. Haberde "Dünya... siyasi, sonuçları tartışırken, Bağdat'taki bombardımanın insan kurbanlarına ait fotoğraflar ajanslara düşmeye başladı." yorumu yapılmıştır.³³⁸

İki gazetenin yine benzer başlıklar ile sundukları haberlerde yaralanmış ve ölmüş Iraklılar 'kurban' olarak gösterilmekle dramatize edilmiştir.

'Bağdat'a tekbir sesi atında bombardıman' başlıklı haberde Irak'a düzenlenen operasyonda Bağdat'ı 'cehenneme çeviren, tarihin en ölümcül bombardımanı' olarak nitelendirilen çatışmanın kent yaşamına etkileri konu edilmiştir. "Iraklılar, bombaların sesini bastırmak için camilerden ezan okumaya başladılar. Arkasında ise felaket

---

³³⁵ Zaman, 'Kuzey Irak'ta göç başladı, kentler hayalet görünümüne büründü.', 19 Mart 2003, s.1-10.

³³⁶ Zaman, 'Kuzey Irak'ta 500 bin kişi evlerini terk etti', 23 Mart 2003, s.9.

³³⁷ Hürriyet, 'Savaşın kurbanları', 21 Mart 2003, s.18.

³³⁸ Zaman, 'Savaşın sivil kurbanları', 21 Mart 2003, s.11.

hallerinde okunan teşrik tekbiri geldi. Bağdat adeta kutsal bir haykırıyla dünyadan yardım istiyordu” ifadelerine yer verilen haberde atılan füzeler için ‘füze yağmuru’ benzetmesi yapılmıştır. ‘Dehşetin çocukları’ spot başlığıyla haberin devamında yaralı çocuklardan bahsedilmiş ve şu ifadeler kullanılmıştır:

“ABD’nin Bağdat’a ‘Şok ve Dehşet’ bombardımanında siviller ve özellikle çocuklar zarar görüyor... Yüzü yanmış ve kolu sarılı minicik bir yavru acil serviste annesinin kucığında acı içinde ağlarken, yaralı kafası tamamen sargılı olan bu çocuğun gözyaşları söze gerek bırakmıyor”.

Anlatılan çocuğun annesinin kucığında yaralı ve annesiyle birlikte ağlar haldeki fotoğrafı haberde gösterilmiştir. Yine diğer haberlerde olduğu gibi savunma gücü dahi olmayan halk üzerlerine bombalar yağarken trajedi sahneleri çizilerek Irak halkının mağduriyeti resmedilmektedir.³³⁹

‘Savaşın iki yüzü’ başlıklı haberde yer alan iki fotoğraf karesinin birinde ellerini açıp dua eden yaşlı bir kadın üzerine photoshop ile ‘şükür duası’ yazılmış; diğerinde ise siperinde öldürülmüş, başının üzerinde tahtadan el yordamıyla beyaz bir bez bağlanarak yapılmış bir bayrak bulunan bir Iraklıya bulunmaktadır. Haberin metninde ise;

“...savaşın iki yüzünün fotoğrafları... Bir tarafta Saddam’dan kurtulduğu için dua eden Iraklı bir kadın, diğer yanda ise siperden çıkıp da, teslim olmaya fırsat bulamadan can veren Iraklı gariban asker... İnsanı yüreğinden vuran bir görüntü... Beyaz bayrak siperden başını çıkaracak gibi ama neye yarar...”

şeklinde yorumlanmıştır. Ancak ellerini açıp dua eden kadının ne için dua ettiğine ya da Saddam’dan kurtulduğu için şükrettiğine dair kaynak ve kadının ifadesi belirtilmemiştir. ‘Böyle karşıladılar’ spot başlığında ise Iraklıların Amerikalıları el sallayarak, el sıkışarak karşıladıkları yazılmıştır. Nereye baktığı, kime el salladığı belli olmayan Iraklı olduğu iddia edilen bir adamın fotoğrafı ile bir Amerikan askeri üniformalı bir gencin yine Iraklı olduğu iddia edilen yerel kıyafetli yaşlı bir adamla tokalaştığı etrafında da sempati ile onlara bakan yine yerel kıyafetli insanlardan oluşan bir fotoğraf

³³⁹ **Hürriyet**, ‘Bağdat’a tekbir sesi altında bombardıman’, 23 Mart 2003, s.16.

paylaşmıştır. Son olarak Iraklı esirlerden elde edildiği iddia edilen eskimiş silahların yer aldığı bir fotoğraf eklenmiştir. Saddam Hüseyin rejiminin mağdurları olarak tasvir edilen Iraklıların savaştan yana mağduriyetleri ise yine Saddam Hüseyin'e bağlantılı sunulmuştur. Amerikan müdahalesinden ise Iraklıların hoşnut olduklarına dair bir yönelim mevcuttur.³⁴⁰

'Bağdat halkı gece sığınaktaydı' başlıklı haberde akşam saatlerinde bombardımanın artmasıyla halkın evlerine ve sığınaklarına çekildiğinde gündüzleri ise normal hayatlarına devam ettiklerinden bahsedilmektedir. Haber metninde yer alan bilgiler şöyledir:

*"Savaş ve bombardımanlara rağmen günboynu halk panik yaşamazken, benzin istasyonlarında bile kuyruklar görülmedi... Baas Partisi'ne bağlı Iraklı milisler Bağdat sokaklarında hazırladıkları siperlerde silahlı nöbet tuttu. Milislerin ellerinde daha çok Kalaşnikof ve otomatik silahlar bulunuyor. Siperleri daha önce hazırlayan milisler, savaşın başlamasından sonra da ABD askerleriyle sokak çatışmalarına girişmek üzere nöbet tutmaya başladı"*³⁴¹

'Bombalar kahvaltıda yakaladı' başlıklı birinci sayfa haberinde evlerinin yakınlarına bomba düşen Iraklı bir genç kadın ile kızının yaralanması konu edilirken 'Bağdat'ta uykusuz geceler' başlığıyla devam eden metninde kentin ve halkın durumu bölgedeki habercinin gözlemi ile sunulmuştur. 'Hastanelerde sivil yaralılar var' spot başlığında paylaşılan gözlemler şu yöndedir: "Yaralılar hastaneye kaldırılmışlar; ancak hastanede hiçbir teknik altyapı yok. Hastane Başhekimisi... yaralıların bir kısmının ilaçsızlıktan öleceğini anlatıyor... Bombalar yağmaya devam ettikçe sivil kayıpları giderek artıyor...". Haberin diğer bir bölümünde kent ve halkın savaş karşısında durumu gözlemlenmiş.

"Bağdat, bombalara rağmen hızlı bir şekilde savaşa hazırlanıyor... tüm önemli binaların ve stratejik merkezlerin önüne siperler kazıldı... Saddam, Irak televizyonunda 'Burası bizim evimiz. Onları çiçeklerle karşılamayacağımız muhakkak. Zafer bizim olacak' ifadesini kullanıyordu... askeri olarak savaşa hazır olmayabilir; ancak

³⁴⁰ Hürriyet, 'Savaşın iki yüzü', 23 Mart 2003, s.19.

³⁴¹ Zaman, 'Bağdat halkı, gece sığınaktaydı', 21 Mart 2003, s.11.

psikolojik olarak savaşa iyi savaşıyor. Irak televizyonundan radyodan ve cami hoparlörlerinden sürekli halkı motive edici konuşmalar yapılıyor... Bombalar yağdııkça cami hoparlörlerinden tekbirler, salavatlar getiriliyor. Saddam yönetimi çok büyük bir moral motivasyonu çalışması yapıyor. Her yarım saatte bir televizyonda Saddam'ın konuşmaları ve halka moral mesajları yayınlanıyor. Radyoda gün boyu Saddam'ın değişik zamanlarda yaptığı konuşmalara yer veriliyor. Irak televizyonu beklenin ya da tahmin edilenin aksine hala yayında..."

'Endişeli bekleyiş sürüyor' spot başlığıyla savaşın günlük yaşama etkileri anlatılmıştır:

*"Bağdat henüz savaşı tam anlamıyla hissetmiş değil. Hala elektrik var... zaman zaman telefonlar da çalışıyor... en belirgin şey akşam saatlerinde başlayan ve sabaha kadar aralıklarla süren bombalar... Halk çoğunlukla dükkanlarını kapatmış evlerine çekilmiş. Ancak derin bir endişe her an kendini hissettiriyor... Saddam petrol kuyularını Bağdat'ın savunmasının bir parçası olarak yakıyor... Bağdat semaları gündüz bile simsiyah dumanla kaplı. Bu bir strateji olarak kabul ediliyor... Savaşın şiddeti arttıkça Bağdat yönetimi gazetecilere karşı tutumunu sertleştiriyor... Hükümetin belirlediği otellerde kalmayan gazeteciler ise çalışmalarına izin verilmeyip sınır dışı ediliyor."*³⁴²

Zaman gazetesinin müdahalenin ilk günlerinde Iraklı halkın durumunu konu edindiği haberlerinde Irak'ın devlet ve toplum bünyesinde savaşın ağır şartlarına hazır ve birliktelik imajı baskın söylemi oluşturmaktadır. Bununla birlikte savaş psikolojisi altına girdikleri korku ve endişeleri dile getirilmiştir. Hürriyet gazetesinde ise savaşın yükü Iraklılar açısından Saddam Hüseyin sebep gösterilerek açıklanmıştır. Halkın mağduriyeti noktasında ABD askerlerine karşı siperlerinde ölen Iraklıları Saddam'dan kurtulmak için ölümü göze alan insanlar şeklinde sunulmaktadır. Yine bu haberle ABD'nin meşru varlığının altını çizmek üzere yönlendirme içermektedir.

'Pazara füze' manşetli haberde ABD'nin Bağdat'ın en kalabalık Pazar yerine attığı iki füze sonucu 15 kişinin öldüğü bilgisi verilmiştir. Habere eklenen patlama sonrasında harabeye dönmüş pazar yeri ve insanların olduğu bir fotoğraf üzerine

³⁴² Zaman, 'Bombalar kahvaltıda yakaladı', 26 Mart 2003, s.1-2.

“Bağdat’ın en büyük çarşılarından biri olan Eşşab’ın yakınlarında hedef olabilecek askeri tesis ya da hükümet binası bulunmuyor” notu düşülerek saldırılarda hedefin sivil insanlar olduğu vurgulanmaktadır. İç sayfada devam eden *‘Pazar yerinde füze katliamı’* başlıklı haberde muhabirin katliama dair gözlemlerinden oluşan bilgilere yer verilmiştir. *“ABD gökten sivillere ölüm yağdırdı. Dün bütün dünya savaş kurbanı halkın görüntülerini izledi”* diye bahsedilirken *‘Konserve kutusunda beyin’* spot başlığında *“... Pazar yerinin de en kalabalık olduğu saatti... Yanmış cesetler ve sokağa yayılmış ceset parçaları, dehşeti tüm dünyaya yaydı... Saldırı yerine hemen ambulanslar ve Iraklıların oluşturduğu sivil savunma birlikleri geldi”* ifadeleriyle pazar yerinin durum değerlendirilmesi yapılmıştır. *‘Askeri hedef yok’* spotunda Eşşab semtinde askeri tesis ya da hükümet binası bulunmaması sebebiyle ABD’nin bu semte füze atmasında hedefin siviller olduğu vurgulanmaktadır. *‘Irak TV’si ve otel de vuruldu’* spotunda ise *“ABD, Saddam Hüseyin’in ekranlarda görünmesini engellemek amacıyla Irak televizyonu vurdu. Irak halkının savaş sırasında tek eğlencesi Irak TV’siydi. Sürekli savaş şarkıları çalınıyor, marşlar söyleniyor”* gözlemlerini yer verilmiştir. *‘ABD’ye lanet okudular’* spotunda ortalık kan gölüne döndükten sonra birçok sivilin şoku dakikalarca üzerinden atamadığı ardından ise kalabalığa öfke hâkim olduğu kaydedilmiştir. Kalabalığın bir yandan yaralılara ambulansa taşırken bir yanda da ABD ve İngiltere’ye lanet okudukları ve *“Canımız kanımız Saddam sana feda olsun”* sloganları attıkları gözlemlenmiş ve halkın feryadını gösteren bir fotoğraf ile desteklenmiştir.³⁴³

‘Yine sivil katliamı’ başlıklı haberde *“Cephe savaşında başarısızlığını itiraf eden ABD, sivillerin yaşamını yitirdiği kent bombardımanlarını yoğunlaştırdı”* alt başlığına yer verilmiştir. *‘Yine Pazar yeri’* spot başlığında halkın durumunun gözlemleyen haberci şu ifadeleri kullanmıştır:

“Irak halkı hala soğukkanlı ve korkusunu gizlemesini biliyor. Fotoğraf çekmek istediğimizde zafer işareti yapıyorlar... Bağdat’ın tanınmış her yeri yara almış... Bana en çok koyan da Bağdat’ın turistik sembolü sayılan Uluslararası Saddam Kulesi’nin yan binalarını bombalanmasıydı”.

³⁴³ Hürriyet, ‘Pazara füze’, 27 Mart 2003, s.1-14.

Eklenen fotoğraflar ile bombaların etkisiyle yarılmış zemin, ağlarken birbirlerini teselli etmeye çalışan Iraklılar, çocuğu yaralanmış bir halde başında bekleyen annesinin gözyaşları sunulmuştur.³⁴⁴

Hürriyet gazetesinin ABD'nin Pazaryerine attığı bombaların Iraklı halk üzerindeki tahribatını ölü ve yaralılara yönelik gözlemlerin aktarıldığı iki haberde ABD'nin mesul tutulduğu bir söylem benimsemiştir. Bunun yanı sıra savaşın kurbanları olarak nitelendirilen Iraklıların mağduriyetleri yazılı ve görsel sunu ile betimlenmiştir. Önceki günlerde çıkan haberlerin aksine ABD'nin Irak'ta konuşlanmasından memnun olan Irak halkı imajı yerini Saddam Hüseyin ile birlikte olan Irak halkı imajına bırakmıştır.

'Pazaryerine bomba: 15 ölü' manşetli haberinde patlamanın ardından insanları dağınık halde etrafta durduğu, olayda ölen bir kişinin yerde patlamış bir arabanın yanında yattığı bir fotoğraf sansürlenerek eklenmiştir. 'Akıllı' bombalar 'Bağdat'ta Pazar yerini vurdu: 15 ölü, 30 yaralı' başlıklı devam eden haberde üç fotoğraf sunulmuştur. İnsanların feryat ettiği, ölen birinin başında toplandığı ve üzerini örttükleri ve son olarak toz duman olmuş bir arazinin gösterildiği fotoğraflar eşliğinde patlamanın ardından "Müslüman ülkelerden her gün onlarca savaşçı" geldiği "asıl savaşa" hazır beklendiği belirtilmektedir. 'ABD: Sebebi Saddam!' spotunda ABD yetkililerinden gelen açıklamada "Irak'taki her ölümün sebebi Saddam Hüseyin'dir" ifadeleri üzerine "Irak halkının bundan ötürü çileden çıktığı" not düşülmüştür.³⁴⁵

'Çok şükür bugünde ölmedik' manşeti ile birinci sayfada paylaşılan haberde pazaryeri patlamasında sokakta yarıkların olduğu, insanların bir yere toplandığı bir genç kızın ağlayarak, korku içinde baktığı bir an fotoğraf edilmiştir. Muhabirin patlamaya dair gözlemlerini içeren haberde insanların nerede, "Bağdat halkı evine çekilip ölümün hangi bomba şekline bürünerek kapısını ne zaman çalacağını bekliyor" ifadelerini kullanmıştır. 'Bağdatlıların ezberlediği cümle: çok şükür bugün de ölmedik' başlığı ile iç sayfada devam eden haberde bombalama anının bir tasviri yapılıyor. "Önce derinden bir ıslık sesi duyduğunuzda 'tamam bu güdümlü füze' deyip camlardan uzak duruyor, ...

³⁴⁴ Hürriyet, 'Yine sivil katliamı', 29 Mart 2003, s.14.

³⁴⁵ Zaman, 'Pazaryerine bomba: 15 ölü', 27 Mart 2003, s.1-11.

izli mermiler binbir gece masallarının kenti Bağdat semalarını kaplıyorsa hava akını geliyor deyip güvenli bir yere kaçmaya çalışıyorsunuz.” Haberin devamında ise Iraklı bürokratların Saddam’ı bütün halkın desteklediği ve herkesin silahlı olduğu ABD’yi öyle karşılayacaklarına dair açıklamalara yer verilmiştir.³⁴⁶

Zaman gazetesi ise yukarıdaki iki haberinde Pazaryeri’nin bombalanması hadisesinin konu edildiği haberlerde kentin ve halkın mağduriyetini betimlemeden kaçınarak aktarmamıştır. Irak halkının Saddam Hüseyin ve rejimine bağlılığını ifade eden ve halkın gözünde ABD’yi olan bitenden mesul tutan bir imaj oluşturulmuştur.

‘ABD ateşi 7 kadın ve çocuk öldü’ spot başlığında ABD’ nin “*dur’ ihtarına uymaması nedeniyle son çare olarak aracın yolcu kısmına ateş açtıkları*” ve sonucunda 7 kadın ve çocuk öldürülmesi haberi paylaşılmıştır. *‘Canlı kalkan otobüsünü bombaladılar’* ve fotoğraflar ile desteklenmiş olan *‘Acıdan öte’* spot başlıklarına yer verilmiştir. Amerikan birliklerince atılan roketin araçlarına isabet etmesiyle tüm ailesini; annesi, babası, karısı, 6 çocuğu, 3 kız kardeşi ve eşlerini, saldırıda kaybeden bir Iraklı adamın hangi birine ağlayayım diyerek gözyaşı döktüğü ve olaydan sağ çıktığı için daha da acı içinde olduğu belirtilmiştir.³⁴⁷

‘Bir annenin çaresizliği’ başlıklı bir çukura saklanarak 2 evladını korumaya çalışan bir annenin fotoğraflandığı haberde “*Bağdat’ın... sokak çatışmaları sürerken iki ateş arasında kalan... Iraklı bir kadın... Ölümün kol gezdiği sokaklara neden çıkmış ki? Bir yavrusunun hırkasında kan izleri var. Biçare isyan ediyor topraklarını kana bulayan, geleceğini karartan bu manasız savaşa...*” yorumu yapılmıştır. Savaş Saddam Hüseyin’in ülkeyi terk etmemesi üzerine başlamış ve Irak’a özgürlük operasyonu olarak süregelmiş iken kadının isyan ettiği, topraklarını kana bulayan manasız savaşın müsebbibi de Saddam olarak vurgulanmıştır.³⁴⁸

Hürriyet gazetesinin Iraklı sivillerin ABD’nin attığı bombalarla ve çatışmalarda güvenliğini sağlayamayan nihayetinde ölen ya da yaralananları konu ettiği bu iki haberde savunmasızlığın çaresizlik doğurduğu aşikârdır. Ancak çatışmaların ortasında

³⁴⁶ Zaman, ‘Çok şükür bugün de ölmedik’, 28 Mart 2003, s.1-9.

³⁴⁷ Hürriyet, ‘Kimyasal silah hattına girdiler’, 02 Nisan 2003, s.18.

³⁴⁸ Hürriyet, ‘Bir annenin çaresizliği’, 08 Nisan 2003, s.19.

kalan annenin konu edildiği haberde de anlaşılacağı üzere manasız savaş olarak nitelendirilen ve Saddam Hüseyin'in ülkeyi terk etmemesi gerekçesiyle ateşlenen bir operasyona da işaret edilmektedir.

'ABD, 6 milyon sivilin yaşadığı Bağdat'ta güç gösterisi yapıyor' manşeti ile birinci sayfada verilen haberde Amerikan ve Irak cephelerinden gelen açıklamalara yer verilmiştir. Amerikan yetkililerin Bağdat'ta direnişin düştüğü yönündeki iddialara karşın saldırıların "güç gösterisi" amacıyla yapıldığını, gerçek Bağdat savaşının henüz başlamadığı" şeklinde açıklamalar da bulunduğu belirtilmektedir. Saddam Hüseyin ve üst düzey liderler ise TV'de yaptığı açıklamalarda rejimin ayakta olduğunu mesajını verdikleri paylaşılmıştır. Çatışmalarla ilgili değinilen olaylarda "Irak güçlerinin Dicle Nehri üzerindeki iki köprüyü havaya uçurması Amerikan birliklerinin hızını kestiği ve etkisiz hale getirildiği" şeklinde yorumlanmıştır. Haberin başlığında sivil vurgusu yapılırken manşete eklenen bir fotoğraf ile başlık desteklenmeye çalışılmış; fotoğrafta diğer gazetenin paylaştığı bir kadının iki çocuğunu korumaya çalıştığı an paylaşılmıştır. Bu defa fotoğrafta yer alan başlık 'Kurşuna siper oldu' şeklinde iken "... bir kadın, iki çocuğunu kollarının arasına almış ve onları yağmur gibi yağın kurşunlardan korumaya çalışıyor. Bağdat'ta 6 milyona yakın insan onlarla aynı kaderi paylaşıyor" notu düşülmüştür.³⁴⁹

'Siviller iki ateş arasında' başlığı atılan haberde bir İngiliz askerinin elinde silah namlusu ile oturarak gözlediği bisikletle giden 2 Iraklı adamın fotoğrafı eklenmiştir. Fotoğrafın altına düşülen notta şu ifadeler kullanılmıştır: "savaşın Bağdat'a sıçramasıyla siviller içinde tehlikeli günler başladı... Siviller kaçarken ellerinde ancak birkaç kırık dökük eşya taşıyabildikleri dikkat çekiyor..."³⁵⁰

'Namlunun ucundaki çocuk', başlıklı haberde önce harabeye dönmüş sokağın bir köşesinde yalın ayak küçük bir çocuk karşısında da koalisyon birliklerinden silahını çocuğa doğrultmuş bir askerinin bulunduğu bir fotoğraf eklenmiştir. Altındaki fotoğrafta ise dikenli teller içinde esir tutulmuş insanların bulunmaktadır. Fotoğrafların altına düşülen notta ise şu yorum yapılmıştır:

³⁴⁹ Zaman, 'ABD, 6 milyon sivilin yaşadığı Bağdat'ta 'güç gösterisi' yapıyor', 08 Nisan 2003, s.1-11.

³⁵⁰ Zaman, 'Iraklı siviller iki ateş arasında', 08 Nisan 2003, s.10.

*“...Gelecekleri için yapıldığı söylenen savaşta, iki ateş arasında kalan Iraklı çocuklar ise her an o geleceği görmeme riskiyle karşı karşıya. Bu köşeden olmazsa, bir sonraki köşede... Asker olan babaları, abileri ya da akrabalarının da fazla seçeneği yok. Beyaz bayrak, ceset torbası veya dikenli tel ardında bekleyiş...”*³⁵¹

Zaman gazetesinin yukarıdaki üç haberinde yine Iraklı halkın savaştan mağduriyeti, gelecek kaygısı, güvenlik zafiyeti temaları işlenmiştir. Irak ordusunun koalisyon birlikleriyle mücadelesi Irak halkının ise hayatta kalma mücadelesi verdiği dikkat çeken noktalardır.

‘Basra’da 2 milyon sivil aç ve susuz’ başlıklı haberde sivillerin açlık ve susuzlukla pençeleştiği, elektriklerin kesik olduğu, İngiliz askerlerinin gerilla savaşı nedeniyle kente giremediği bildirilmiştir. Bununla birlikte Basra’da Saddam’a karşı ayaklanma olduğu yönünde çıkan iddialar olduğu ve Irak Enformasyon Bakanını bunu yalanladığı konu edilmiştir. Ayrıca ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld’in ise isyan durumunda Irak silahlı güçlerinden Irak halkını koruyamayacakları yönündeki açıklamasına yer verilmiştir.³⁵²

‘ABD, ilk insani yardımı kendi dağıttı’ başlıklı katliam haberinin altında yer alan diğer haberde, *“dramatik görüntüler”* olarak nitelendirilen yardımların Iraklılara ulaşması devamında *“Gıda malzemelerinin yüklü olduğu tırlar açılır açılmaz Iraklıların saldırmaya üzerine yardım dağıtımını yağmaya dönüştü. İnsanlar yardım kolilerini bir an önce kapabilmek için itişip kakıştılar”* şeklinde belirtilen yardım haberi birbirlerinin neredeyse üzerlerine çıkan, koli almak için çabalayan insanların fotoğrafı eklenmiştir.³⁵³

‘Basra’dan suya kaçış’ başlıklı habere göre *“Gıda malzemesinden çok susuzluk çeken 2 milyona yakın Basralı, hayatta kalmak için kaydattıkları kanalizasyon sularını bile kullanıyor”* bilgisi bir fotoğraf ile desteklenmiştir. Toz bulutuna dönmüş bir arazide haberde *“Irak tankları”* olarak belirtilen tankların top namlusu kendilerine çevrilmiş haldeyken uzaklaşmaya çalışan bir adam ve 5 çocuk kadraja takılmıştır.³⁵⁴

³⁵¹ Zaman, ‘Namlunun ucundaki çocuk’, 09 Nisan 2003, s.11.

³⁵² Hürriyet, ‘Basra’da 2 milyon sivil aç ve susuz’, 26 Mart 2003, s.16.

³⁵³ Hürriyet, ‘ABD, ilk insani yardımı kendi dağıttı’ 27 Mart 2003, s.14.

³⁵⁴ Hürriyet, ‘Basra’dan suya kaçış’, 29 Mart 2003, s.16.

'Safvan'da yardım izdihamı' başlıklı haberde koalisyon birliklerinin ele geçirdiği Safvan kentine insani yardımın ulaştığı belirtilmektedir. Gıda yardımından bir fotoğraf karesinin paylaşıldığı haberde, Iraklılar paketleri almak için birbirleriyle yarıştıkları kaydedilmiştir.³⁵⁵

'Basra hâlâ 'su' diye inliyor' alt başlıklı haberde eklenen bir fotoğrafın altında şu yorum yapılmıştır:

*"İngiliz ve Amerikan ordusunun... içme suyu alt yapısını da imha ettiği... Basra'da su sorunun giderildiğine yönelik açıklamalar inandırıcı bulunmuyor. Gıda sıkıntısının da baş gösterdiği ve çatışmaların yer yer devam ettiği güneyin en büyük şehrinde, İngiliz askerleri halka su dağıtmaya çalışırken Basralı kadınların çaresizliği ve kızgınlığı yüzlerinden okunuyor."*³⁵⁶

Savaşın insani yardıma muhtaç bıraktığı Iraklıların çaresizliği gerek göç etmeye çalışmalarıyla gerekse de gelen yardımlara ulaşma çabalarıyla gazetelerde haberleştirilmiştir. Mağdur, mazlum ve zavallı halk başlığında incelendiği üzere yaşamsal ihtiyaçları hususunda aynı söylem hâkimdir.

Tablo 9
Irak Müdahalesinin Irak Halkına Etkileri

	Dram/ Trajedi/ Trajik	Çaresiz/ Kurban	Terk etmek/ Kaçmak/ Göçmek	Kayıp/ Ölü	Yaralı
Hürriyet	4	1	17	32	17
Zaman	2	5	14	46	19

Tablo 9'de Irak müdahalesinin Iraklı halk üzerindeki etkisini konu edinen haberlerde halk için kullanılan göstergeler incelenmiş olup yoğunlukla ülkelerini terk etmeleri ve ölüm konuları üzerinde durulmuştur. Halkın mağduriyeti çeşitli göstergeler ile ifade edilmekte ancak sınırlı tutulmaktadır.

³⁵⁵ **Zaman**, 'Safvan'da yardım izdihamı', 27 Mart 2003, s.11.

³⁵⁶ **Zaman**, 'Basra hâlâ 'su' diye inliyor', 05 Nisan 2003, s.11.

4.9 Barbar, İlkel, Kaba Halk

Diğer olumsuz imgelerde olduğu gibi Doğu'nun barbarlığı, ilkelliği ve kabalığı tabiatında var olan bir özelliği olarak da şuursuzca çevresine zarar vermektedir. Yağmacılık olaylarında da saldırganlık ve şuursuzluk bu bağlamda belirtilmiştir.

4.9.1 Petrol Kuyularının Yakılması

'Kara birlikleri Basra yolunda' başlıklı haberde çatışmalardan ve ABD'nin ele geçirdiği bölgelerden bahsedilmektedir. '3 petrol kuyusu yanıyor' spot başlığıyla devam eden haber "El Arabiya televizyonu petrol sahasında yangın olduğunu duyurdu. Amerikalı askeri yetkili 3 kuyunun Iraklılarca yağmalandığını öne sürdü. ABD Savunma Bakanı Rumsfeld de olayı doğruladı." bilgileriyle sonlanmıştır.³⁵⁷ Habere göre birbirinden bağımsız bilgiler ve farklı kaynakların tümden gelim yöntemiyle Iraklılar tarafından petrol kuyularının yakıldığı sonucu iddia edilmektedir.

'Petrol Kuyuları ateşe verildi' spot başlıklı habere göre ise "El Cezire televizyonu, akşam saatlerinde Basra yakınlarındaki petrol kuyularından duman yükseldiğini duyurdu. ABD Savunma Bakanı... Iraklıların 3 ya da 4 petrol kuyusunu ateşe vermiş olabileceklerini kaydetti. Irak ise haberleri yalanladı" şeklinde yer vermiştir.³⁵⁸

'Bağdat, Amerikan ve İngiliz askerlerini bekliyor' başlıklı haberde Bağdat'ta ve çevresinde kuyular açılarak petrol yakıldığı böylelikle duman perdesi oluşturularak müttefiklerin görüş mesafesinin daraltılmaya çalışıldığı bahsedilen hazırlıklardan biridir. Irak yönetiminin sivilleri silahlandırdığı ve kentte silahların gömülü olduğu söylentileri paylaşılmıştır.³⁵⁹

4.4.3 Saldırı başlıklı bölümde de incelenen üç haber Iraklıların petrol kuyularını ateşe vermeleri konulu haberlerdir. Savunma ve savaşma taktiği olarak petrol yakılması suretiyle duman sahası oluşturulması kuyuların ateşe verilmesi şeklinde gündeme ilkellik ve saldırganlık iması ile taşınmıştır.

³⁵⁷ Hürriyet, 'Kara birlikleri Basra yolunda', 21 Mart 2003, s.1.

³⁵⁸ Zaman, 'Aynı gün hem hava hem kara harekâtı', 21 Mart 2003, s.10.

³⁵⁹ Zaman, 'Bağdat, Amerikan ve İngiliz askerlerini bekliyor', 28 Mart 2003, s.9.

4.9.2 Yağma

Hürriyet gazetesi Bağdat'ta yaşanan yağma hadisesini gündeme taşıırken olayın failleri ve sorumluları olarak Iraklı halkını göstermekte anarşi ve kaos olarak nitelendirilmektedir. Halkın ABD'nin üstünlük kazanmasından diğer bir deyişle Bağdat'ın Amerikan askerlerince işgal edilmesinden sonra çeşitli kamu ve özel binaların yağmalanmaya başlaması Iraklı imajını olumsuz yönde etkilemeye devam etmiştir. Pek çok oryantalist unsuru barındıran yağma anlatısı itibarsızlaştırma, saldırı, bağımlılıklarına güvenilmeyen, barbar ve ilkel Iraklı betimlemesini doğurmaktadır. Buldukları her şeyi yağmalayan Iraklıların, Saddam Hüseyin'e bağlılıklarını yineleyen kimseler olduğunun fakat Amerikan askerlerine sempati ile yaklaştıklarını, gelmelerinden hoşnut olduklarının ifade edilmesi bağımlılıklarına güvenilmeyen Arap/ Iraklı imajını ortaya koymaktadır. Öte yandan kamu binalarından iş yeri ve evlere varıncaya kadar yağma yapan insan profili onların saldırgan, barbar, ilkel ve kabalık imgesinde tasvir edilmektedir. ABD askerlerinin ise olan biteni şaşkınlık içinde izlemesi medeni Batının geri kalmış, ilkel Doğu'yu izlemesi kisvesinde sunulmuştur. İlerleyen günlerde ABD askerinin tepkiler üzerine yağmacılara müdahale ettiği konu edilmiştir. Konu ile ilgili haberler ise aşağıda incelenmektedir.

'Yağma, linç, sevinç' başlıklı birinci sayfa haberinde *"Bağdat'ın düşmesinden sonra halkın sokaklara dökülerek sevinç gösterilerinde bulunduğu"*, yönetimin çökmesinden dolayı da yağma başladığını, kamu binalarının tümünün *"iğneden ipliğe yağmalandığı"*, ABD askerlerinin de karışmadığı bildirilmiştir. 'Yağma zamanı' başlığı ile ilgili sayfada devam eden haberde:

"Abbasilerin altın çağında dünyanın en medeni kenti olan Bağdat, Moğol istilasından bu yana tarihinin en büyük yağmasına sahne oluyor... kalabalıklar kamu binalarından başlayarak işyerlerini ve evleri yağmalıyor... Yağmacılar at arabaları, otomobiller ve kamyonlar ile bulabildikleri her eşyayı aldı... ellerindeki eşyalar için birbirleriyle de kıyasıya çatışıyor. ABD askerleri ise... nasıl davranacağı konusunda şaşkın. Birkaç gün öncesine kadar aynı cadde ve meydanlar, Saddam için ölmeye hazır olduğunu bağırarak Iraklılar ile doluydu. Amerikan tanklarını gördükleri zaman ellerindeki

silahları havaya kaldırarak hemen 'Bush... Bush... Bush...' diye bağırmaaya başlıyorlar. Sonra yağmaya devam.”

ifadelerinin kullanılarak eklenen yağma halleri fotoğrafları ile haber desteklenmiştir. Bağdat halkının tümünü kapsayan bir ifadeyle sunulan haberde öne çıkan unsurlar barbarca saldıran, yağmalayan ve bunun için saflarını değiştiren Iraklıdan başkası değildir.³⁶⁰

'Bağdat'ı Hülagu'dan beter yağmaladılar' başlıklı haberin Bağdat'taki yağmayı konu edinen haberin alt başlığında “ *Bağdat'taki yağma Moğol istilasındaki yağmayı aratmayacak bir şekilde sürüyor...*” ifadeleriyle tanıtılmış ve “*onbinlerce yağmacı, kentin zengin mahalleleri ve elçilikler bölgesine girdi... çoğu Şii fakir Bağdatlılar, önce kamu binalarına, ardından kendi komşularına ait çarşı, pazara saldırdı*” şeklide nitelendirilmiştir. Bu defa genelleştirilmiş Bağdatlılar söyleminden fakir Şii'ler söylemine geçilmiştir. *'Tarihin en büyük yağmasıydı'* spotu ile verilen diğer başlıkta ise Moğol istilasının “*...tarihin en büyük yağma ve katliamlarından biri*” olarak nitelendirilirken istila ile ilgili birkaç anekdot paylaşılmış ve Bağdat yağmasının Hülagu'nun yağmasını da geçtiğini ifade edilerek Bağdatlılar için olumsuz özelliklere sahip Hülagu ile özdeşleştirilmiştir. *'Akbaba yönetimi'* spot başlığında ise, ABD yönetiminin kendilerine engel olmadığını gören yağmacıları “*Akbaba yönetimi*”nin izlediği ve Amerikan askerlerinin ardından binalara giren yağmacılara Amerikan askerinin koruma sağladığı ve yağmalama işi bittikten sonra binaların yakıldığı anlatılmıştır. *'ABD mi TV seti mi'* spotunda ise yağmacıların ABD askerlerine alkış tutma taktiğini kullandıkları, sempati gösterip çiçek attıkları ancak ardından yağmaya başladıkları gözlemlenmiştir. *'Elçiliğimize bile girmek istediler'* spotunda Alman Büyükelçiliği ve Fransız Kültür Merkezi'nin yağmalandığı ve Türk Büyükelçiliği binasına da girmeye teşebbüs edildiği ancak caydırıldığı kaydedilmiştir. *'Kucak dolusu para albüm dolusu anı'* spot başlığında ise yağmacıların “*önlerine çıkan herşeyi talan ettiği*”, Başbakan Yardımcısı Tarık Aziz'in lüks evindeki eşyaların traktörler ile götürüldüğü, hatta aile albümünün bile yağmadan payını aldığına dikkat çekilirken bir Iraklı gencin bir bankadan kucak dolusu Irak dinarı alıp kaçtığı şu sözlerle yorumlanmıştır: “*Dinar'ın akıbeti meçhul, ama olsun... Yağmacı genç, en azından yeni*

³⁶⁰ **Hürriyet**, 'Yağma, linç, sevinç', 10 Nisan 2003, s.1-19.

para birimi yürürlüğe girene kadar kendini zengin hissedecek...”. ‘Talan yağcılığı’ diye isimlendirilen bir fotoğrafın açıklamasında şu yorumlamalar yapılmıştır:

*“Yağmacılar, talanlarına ses çıkarmaması için Amerikan askerlerine ne yapacaklarını, nasıl davranacaklarını şaşırdılar. Bir Iraklı, yağmaladığı eşyalara bakan ABD askerini görünce, hemen el pençe divan eline koştı. Tankının önünde duran genç Amerikan askeri önce şaşırdı. Ancak saldırıp elini öpen Iraklı da engellemedi”.*³⁶¹

‘Yağma özgürlüktür’ başlığı ile sunulan haberin alt başlığında yağma kastedilerek “Irak’ta yaşanan anarşiyi değerlendiren ABD Savunma Bakanı... ‘Özgür insanlar suç işlemekte özgürdür’ dedi. Başkan Bush ise Irak’taki kaosu görmezden geliyor” ifadeleri kullanılmıştır. Olaylar haberde “Bağdat’ta yaşanan talan” ve “Bağdat’ta yaşanan anarşi” şeklinde tanımlanırken diğer taraftan da Bakanın “Medya Saddam’ın devrilmesinden ve Irak’a özgürlük gelmesinden çok, yağma ve şiddet olaylarını öne çıkarıyor, yaralıların görüntüsünü yayınlıyor” sözlerine yer verilmiştir. İngiltere Başbakanı Tony Blair’ın BBC’ye “Bağdat’ta kaos, kargaşa ve anarşi yaşandığına dair yorumlara yer vermesinden” dolayı rahatsızlığını bildirdiği, ABD Başkanı Bush’un ise “Irak’ta yaşanan anarşi ve kaostan hiç bahsetmediği” belirtilmiştir. ‘ABD nerede?’ spot başlığında yağmayı yapanların Iraklılar, mağdur olanların ise hem Bağdatlılar hem de Iraklılar olarak belirtildiği haber şöyle ifade edilmiştir:

*“Kaos Bağdat halkını canından bezdirdi... Bağdat’ta zaten içler acısı durumda olan ve yetersizlikler içinde çarpınan hastaneler bile yağmalanıyor... Silahlanan hemşireler, hastanelerin önünde nöbet tutmaya başladı. Bağdat ve Musul’da arkeoloji müzeleri yağmlandı... Bir grup Iraklı, Times Gazetesi’nin zırhlı aracına girerek içindekilerin paralarını silah zoruyla aldılar... Irak’ta anarşinin giderek yayılması üzerine... ABD ilk aşamada, Irak’a 1200 güvenlik ve adli uzman gönderecek... yağma eylemlerini çaresiz bir şekilde izleyen Iraklılar artık kızdı. Bağdat’ta Kalaşnikof’la devriye gezen Iraklılar yağmacıların yolunu kesiyorlar”.*³⁶²

³⁶¹ **Hürriyet**, ‘Bağdat’ı Hülagu’dan beter yağmaladılar’, 11 Nisan 2003, s.20.

³⁶² **Hürriyet**, ‘Yağma özgürlüktür’, 13 Nisan 2003, s.19.

'Yağmacılara karşı tavır değişti' başlıklı haberde ABD askerlerinin müdahale ettiği yağmacılar için şöyle denmiştir: "... Amerikan askeri tepkiler üzerine tavır değiştirdi. Askerler şüphelendikleri ya da suçüstü yakaladıkları çapulculara sert davranıyor".³⁶³

'Protezli hırsıza acıma yok' başlıklı haberde yağmacılara göz yuman Amerikan askerlerinin bankaları soymaya kalkanlara göz açtırmadığı konu edilmiştir. Silah sesi duyan ABD'lilerin soygun yerine gidip soygunculardan bir kısmını durdukları ve bir kişinin de bacağında protezinin çıktığı soygunda Iraklılar gözaltına alınırken para çuvalları ise ABD'nin üssüne gittiği bildirilmiştir. Eklenen fotoğrafta ise Amerikan askeri tarafından yere yatırılan protezli kişinin yanında da protezi durmaktadır. Medeniyet timsali Batı'nın Doğu'nun barbar yağmalaması karşısında müdahale etmemesi olaylara şaşkınlık duymaları ile bağdaştırılırken tepkiler üzerine harekete geçtikleri belirtilmiştir.³⁶⁴

Zaman gazetesinde ise yağma haberleri daha farklı bir perspektifle gündeme taşınmıştır. Yağmanın failleri bazı Iraklılar şeklinde soyutlanan bir grup gösterilirken sorumlusu ABD olarak işaret edilmiştir. Fetvaların yağmacılık olaylarını azalttığına değinilirken özgürlük vaadinde bulunan Irak halkının kaosa sürüklendiği yorumu genel olarak Irak halkına bakışı belirlemektedir. ABD askerlerinin müdahale etmemesi ise Irak halkı tarafından da büyük tepki gördüğü ifade edilmiştir. Hürriyet gazetesinin aksine Irak'ta ABD konuşlanmasından memnun olmadıklarına yer verilmiştir.

'Bağdat yağmalanıyor ABD askerleri seyrediyor' başlıklı birinci sayfa haberinde Bağdat'ta sarayların ve büyükelçiliklerin yağmalandığı ancak ABD ordusunun düzeni sağlama görevinin şimdilik kendi işi olmadığını öne sürerek müdahale etmediği belirtilmiştir. İlgili sayfada devam eden haberde Alman Büyükelçiliği ve Fransız Kültür Merkezi'ndeki yağma olaylarında "*buldukları her şeyi, mobilyaları, buzdolaplarını ve elektronik aletleri götürdükleri*" belirtilmiştir. *'ABD'nin işi Saddam'la'* spot başlığında ise Amerikan yönetimi yetkililerinin askerlerin öncelikli işi olarak "*Saddam rejiminin kalan destekçilerinin bütün ülkede ortadan kaldırılması ve*

---

³⁶³ Hürriyet, 'Yağmacılara karşı tavır değişti', 14 Nisan 2003, s.18.

³⁶⁴ Hürriyet, 'Protezli hırsıza acıma yok', 17 Nisan 2003, s.21.

*devrilen Baas Partisi liderliğinin bıraktığı yönetim boşluğunun doldurulması olduğu” yönündeki açıklamaları paylaşılmıştır.*³⁶⁵

‘Amerikan askerleri korkudan çocukları bile öldürüyor’ başlıklı haberde Amerikan askerlerinin intihar saldırıları korkusuyla silahsız erkek, kadın ve çocukları öldürmeye başladıkları bilgisi verilmiştir. Öte yandan yağmalara karşı Şii lideri Ayetullah Ali Hüseyin’in *“yağmacıların öldürülmesini istediği”, “yağmanın haram olduğunun vurgulandığı bir fetva”* yayınlanmış ve fetvadan sonra bazı silahlı gruplar yağmacıların ellerindekini alıp camilere götürürken, bazı yağmacıların da aldıklarını kendileri camilere teslim ettikleri ve yağmanın azaldığı belirtilmiştir.³⁶⁶

‘Özgürlük vadedilen Irak halkı anarşi ve kaosla başbaşa kaldı’ başlıklı haberde *“Irak’a özgürlük”* adı altında başlatılan operasyonun ülkeyi *“talan, anarşi ve korku kollarına terk edildiğine”* dikkat çekilmektedir. Irak askerlerinin çekilmesi ve silah bırakması ile yapma olaylarının aralıksız devam etmesi ABD’nin ise bu konuda harekete geçmemesini, Cenevre Sözleşmesi’nin savaş ve işgal hukukunun ilgili maddelerine uymadığı gerekçesi ile eleştirilmiştir. İngiliz The Independent gazetesine göre savaştan sonra Bağdat için *“kundaklama, anarşi, korku, nefret, cinnet, yağmalama, intikam, vahşet, endişe ve intihar bombası”* kelimelerinin kullanıldığı belirtilmiştir.³⁶⁷

‘Yağmalamanın sorumlusu işgal güçleri’ başlıklı haberde uzman görüşleri paylaşılmıştır. Şu ifadeler yer verilmiştir: *“uluslararası hukuk kurallarına göre bir ülke işgal edildiği zaman insanların can ve mallarının korunmasından, ihtiyaçlarının karşılanmasından işgal gücünün sorumlu olduğu”, “Irak’ta, ABD kuvvetlerinin önünde meydana gelen yağma ağır derecede bir savaş suçu”.*³⁶⁸

‘Bağdat, kovboy filmlerindeki ‘Vahşi Batı’ gibi’ başlıklı, savaşın Irak’ın kent yaşamına olumsuz etkilerinin konu edildiği haberde *“savaş ürünü olarak dünyanın en kötü ülkelerinden biri haline geldiği”* belirtilirken Bağdat’ın yağma edilen, yanan binaların önünde biriken çöp ve küle birlikte *“Vahşi Batı”* ya benzetilmektedir. Halkın

---

³⁶⁵ Zaman, ‘Bağdat yağmalanıyor ABD askerleri seyrediyor’, 11 Nisan 2003, s.1-11.

³⁶⁶ Zaman, ‘Amerikan askerleri korkudan çocukları bile öldürüyor’, 12 Nisan 2003, s.10.

³⁶⁷ Zaman, “Özgürlük vadedilen Irak halkı anarşi ve kaosla başbaşa kaldı”, 12 Nisan 2003, s.10.

³⁶⁸ Zaman, ‘Yağmalamanın sorumlusu işgal güçleri’, 12 Nisan 2003, s.10.

ise kendi can, mal ve mülkünü korumak için sokak başlarında “*halk bekçileri*” öbekleri oluşturdukları bu gönüllü bekçilerin akşamdan sabaha kenti yağmaya karşı korumaya çalıştıkları söylenmiştir. Çeşitli yerlerde toplanan halkın söylediği sloganların ise şöyle olduğu belirtilmiştir: “*Saddam Irak’ı Amerika’ya sattı*”, “*Bağımsız devlet istiyoruz*”, “*Halka kulak veren devlet istiyoruz*”, “*ABD’nin kuracağı devleti istemiyoruz*”, “*ABD, Irak’tan çekil git...*”, “*Irak halkı ABD işgalini sindiremez*”.³⁶⁹

Tablo 10
Yağma ve Yağmacılar

	Yağma	Yağmacılar	Iraklılar	Kalabalık	Hırsız/ Soyguncu	Halk
Hürriyet	33	22	3	4	4	1
Zaman	27	15	2	-	-	-
	Peşmerge	Şii/ Bağdatlı fakir				
Hürriyet	-	1				
Zaman	2	-				

Tablo 10’da ABD’nin Bağdat’ı ele geçirmesi ve Saddam yönetiminin düşmesinden sonra Irak’ta yönetim ve güvenlik boşluğu zafiyetinden kaynaklanan yağmalama sorunlarını içeren haberlerde yağma, yağmacı ve kimlerin yağmaladığına dair göstergelere yer verilmiştir. Hürriyet gazetesi ‘yağmacılar’ demeyi tercih ederken kimliklerine ait bilgileri Iraklılar ve Şii, Bağdatlı Fakir kimseler olarak nitelendirmektedir. Zaman gazetesi ise ‘yağmacı’ söyleminin yanı sıra yağmalayanların ‘Peşmerge’ olduklarını iddia etmektedir.

³⁶⁹ **Zaman**, ‘Bağdat, kovboy filmlerindeki ‘Vahşi Batı’ gibi’, 15 Nisan 2003, s.10.

BEŞİNCİ BÖLÜM

LİBYA MÜDAHALESİ SÜRECİNDE TÜRK BASININDA ARAP ALGISI

Libya’da başlayan muhaliflerin Muammer Kaddafi’nin gitmesini talebi ve reform gösterilerine güvenlik güçlerinin müdahalesi neticesinde ülkede çatışmalar iç savaşa dönüşmüştür. BM’nin Libya’ya yaptırım uygulanması kararı alarak Libya’yı uçuşa yasak bölge ilan etmesinin ardında Kaddafi birliklerinin sivillere şiddet uygulamaya devam etmesi üzerine Fransa, ABD ve İngiltere’den oluşan koalisyon güçleri askeri müdahale kararını almışlardır. Irak müdahalesinden farklı temellerle oluşan Libya’ya ‘Batı müdahale’si Ortadoğu bölgesindeki Arap baharı olarak da adlandırılan halk hareketlerinin bir gereksinimi olarak ortaya çıkmıştır.

Irak müdahalesinde olduğu gibi Libya müdahalesinin basına yansıyan haberlerinde Oryantalist ideolojinin Müslüman ve Doğu betimlemesi Libya devleti ve halkı hakkında da görülmektedir. Bu ideolojiden yansıyan Doğu’nun ıslah edilmeye muhtaçlık algısı Arap baharı sürecinde yeniden üretilen bir algıyı doğurmuştur. Bu defa Arap halkları kendi içlerinde, kendilerinden bir dönüşüm isteğinde bulunmakta ancak yeniden Batı desteğine duyulan ihtiyaç sürdürülmektedir. Zira Doğu’nun diktatör yöneticisi halkına zulmetmekte, saldırgan tutumlarla şiddet uygulamaktadır. Öte yandan halkın dönüşüm isteği Batı tarafından şüphe ile karşılanıp salahiyeti sorgulanmaya devam etmektedir. Reform isteyen muhalif grupların ‘terör’ ile bağlantısı Doğu’ya ve İslam’a atfedilen bir imge olarak sürdürülmektedir. Güvenilirlik normları irdelenirken mağdur yine ölenler ve yaralananlar olarak sunulmuştur.

Libya müdahalesi süreci, 19 Mart 2011 ve 19 Nisan 2011 tarihleri arasında Hürriyet ve Zaman gazetelerinin müdahale konusu ile yayınladıkları haberler ‘Libya’ anahtar kelimesiyle taranmış Arap imajının tespitine yönelik toplam 78 haber tespit edilmiştir. Bu haberlerin 48’i Hürriyet gazetesinden, 30’u Zaman gazetesinden alıntılanmıştır. Haberler Irak müdahalesinin analizinde olduğu gibi Oryantalizm imgelerine göre sınıflandırılarak ana başlıklar belirlenecektir. Belirlenen başlıklar içine ilgili haberler yerleştirilerek Türk Basınında hâkim olan Arap algısı tespit edilecektir.

5.1 Libya Müdahalesinin Hedefi

Doğu'nun demokratik olmayan ve zalim olan yöneticilerinin halkına zulmetmesinin durdurulması, demokrasi ile yönetilen halkın isteklerine cevap verebilen bir siyasal sistemin inşası Libya müdahalesinin hedefleri arasındadır.

'*Bu işin ucu açık*' başlıklı haberde müttefik kuvvetlerin saldırısının Kaddafi'yi hedeflemediği yönündeki açıklamalardan ötürü Libya harekâtının hedefsiz ve belirsiz hale geldiği yorumu yapılmıştır. Amerikan ve İngiliz taraflarından gelen çeşitli açıklamalar hedefin Kaddafi olduğu ve ülkeyi terk etmesi gerektiği ancak Kaddafi'nin peşinde olmadıklarını, devirmeyi ya da yönetimi değiştirmeyi hedeflemedikleri yönündedir.³⁷⁰

'*Obama: NATO yardımcı olacak*' başlıklı haberde operasyonun amacı ve akıbetinin tartışıldığı gündemde Obama'nın "*Libya operasyonunun bir sonraki aşamasını koordinasyonunda NATO'nun yardımcı olacağı*" ifadesi belirtilirken Amerikan yönetiminin bir önceki açıklamasının "*Kaddafi'yi gitmeye zorlamak*" olduğu hatırlatılmıştır. ABD Savunma Bakanı Gates'in de "*Kaddafi'nin gitmesi Libyalıların meselesi*" açıklaması not düşülmüştür.³⁷¹

'*Kritik NATO toplantısında Türkiye, Fransa'ya rest çekti*' başlıklı haberde müttefik güçlerinin bombardımanında sivil ölümlerin olması üzerine Türkiye'nin tepkisini belirttiği ve Obama'nın operasyonun hedefine yönelik açıklamalarına yer verilmiştir. Libya'ya askeri harekâtın sadece BM kararının uygulanması yani insani yardıma elverişli güvenlik şartlarını sağlamak amacıyla yapıldığı ifadesi paylaşılmıştır.³⁷²

'*Çözümü Fransa bombaladı*' manşetli haberde Türkiye'nin üzerinde çalıştığı geniş kapsamlı çözüm paketinin, Fransa'nın Türkiye'yi çözüm sürecinin dışına atması ve harekâta emrivaki ile başlaması nedeniyle imha edildiği işlenmiştir. Habere göre

³⁷⁰ **Hürriyet**, 'Bu işin ucu açık', 22 Mart 2003, s.15.

³⁷¹ **Hürriyet**, 'Obama: NATO yardımcı olacak', 22 Mart 2011, s.26.

³⁷² **Zaman**, 'Kritik NATO toplantısında Türkiye, Fransa'ya rest çekti', 22 Mart 2011, s.16.

paketin hazırlanmasında Kaddafi tarafı ve muhalefet tarafıyla bizzat görüşüldüğü ABD ile de bilgilerin paylaşıldığı ve netice itibariyle sunulan öneri ilgili sayfada devamındaki bölümünde şöyle ifade edilmiştir:

“...demokratik sürecin önünün açmak adına adil seçimler ve çağdaş anayasa yapılmalıdır. Bunun için halkta gecikme merkezli bir tepkiye neden olmaması amacı ile en geç 3 ay içinde bir takvim belirlenmelidir.... yetki ve yönetim Kaddafi'nin oğluna bırakabilmesi gündeme gelebilir. Geçiş sürecinden sonra Kaddafi veya oğlunun ülkeyi yönetmek gibi bir iddiası hala sürerse de bir siyasi parti kurup seçimlerde adilce yarışmaları daha doğru olur...”³⁷³

Uluslararası görüşmelerin yapıldığı günlerde BM'nin Fransa'nın, ABD'nin ve özellikle barışçıl çözüm yolları arayan Türkiye'nin müdahalenin kapsamına ve hedeflerine yönelik çeşitli söylemlerin hâkimdir. Libya'da güvenliğin sağlaması ya da iç savaşın çıkmasına neden olan yapısal çözümlere öncülük etmek şeklinde tezahür eden söylemler müdahalenin karar aşamasındaki halidir. Hürriyet gazetesinde ve Zaman gazetesinde benzer söylemler bulunmaktadır. Batı'nın çeşitli açıklamalarına yer verilirken yoğun olarak Libyalı sivillere saldırının durması ve BM'nin uçuşa yasak bölge ilan etmesi ve demokrasi söylemi görülmektedir.

Tablo 11
Müdahalenin Hedefi ve Gerekçeleri

	Halka/ Sivillere şiddet/ saldırı	Uçuşa yasak bölge	Sivillerin/ Halkın korunması	Kaddafi'nin ilerlemesini durdurma	Demokrasi/ Demokratik
Hürriyet	17	17	12	3	13
Zaman	7	24	7	1	8
	Kaddafi'nin çekilmesi/ devrilmesi/ gitmesi				
Hürriyet	9				
Zaman	1				

³⁷³ Hürriyet, 'Çözümü Fransa bombaladı', 24 Mart 2011, s.1-18.

Tablo 11'deki veriler koalisyon güçlerinin Libya'ya müdahale etmelerinin sebebi ve müdahalenin hedefleri; Libya halkının karşı saldırıları durdurmak ve korumak, uçuşa yasak bölge oluşturarak Kaddafi'nin saldırılarını sonlandırmak ve takip eden müdahale sürecinde Kaddafi rejimini devirmek ve ülkesini terk etmesini temin etmek şeklinde göstergeleridir. Hürriyet gazetesi halka/sivillere şiddet/saldırı ve uçuşa yasak bölge söylemini aynı yoğunlukta kullanırken Zaman gazetesi ise uçuşa yasak bölge göstergesini daha fazla kullanmayı tercih etmiştir.

5.2 Korunmaya Muhtaçlık

Doğu'nun bozuk, despotik siyasal yapısı ve halkın zalim liderin elinden kurtarılması betimlemesi yine Libya müdahalesinde de görülmektedir. Muammer Kaddafi'nin gücünün kırılması, bazı noktalarda yok edilmesi ve Batı'nın yerinde müdahale ederek Libya halkını koruması bu bölümdeki haberlerde vurgulanmaktadır.

'Pazarlık yok' manşeti ile verilen haberde Libya eski Devlet Başkanı Muammer Kaddafi'nin ülkesinde çıkan çatışmalar karşısında BM'nin Libya'yı uçuşa yasak bölge ilan etmesi ile Kaddafi'nin tek yanlı ateşkes ilan etmesi konu edilmiştir. 'Anında çark etti' başlığı ile ilgili sayfada devam eden haberde son gelişmeler şöyle yorumlanmıştır:

“BM Güvenlik Konseyi'nin Kaddafi'nin ilerlemesini durdurmak için Libya'yı uçuşa yasak bölge ilan etmesi ve sivillerin koruması... kararı, Kaddafi'nin geri adım atmasına yol açtı. Düne kadar Batı'ya, 'Akdeniz'i yakarım' diye meydan okuya ve isyancılara da 'Sıçanlar ve köpekler gibi öldüreceğim' diye tehdit eden Kaddafi hızla çark ederek, 'Tek yanlı ateşkes ilan ediyorum, sivilleri de koruyacağım' dedi. Ancak Kaddafi'nin bu sözleri kimseyi inandırmadı”.

'Ateşi kes yoksa' spot başlığı ile ABD Başkanı Obama'nın Kaddafi'ye “Sivillere karşı gerçekleştirilen her türlü şiddet eylemi durdurulmalıdır. Kaddafi Bingazi'deki askerlerini... geri çekmeli, şehre su, gaz ve elektrik vermeye başlamalıdır... uymazsa, uluslararası toplum kendi çözümünü empoze edecektir” açıklaması paylaşılmıştır. 'Türkler gelsin görsün' spot başlığında ise Kaddafi'nin ateşkes ilanı ve isyancılarla diyalog davetine inandırıcı olması için “Misrata kentini bombaladığımızı söylüyorlar...

*Türkler gelsin, ateşkesin uygulanması ve denetlenmesini üstlensin. Bize yardım etsinler. BM güvenlik konseyine nasıl ulaşıyoruz bilemiyoruz” açıklaması da not düşülmüştür.*³⁷⁴

‘Kaddafi’yi vur’ manşeti ile gündeme taşınan haberde ABD, İngiltere ve Fransa’nın Paris’te toplanarak savaş uçaklarına askeri operasyon emri ve ilk bombalamanın yapıldığı bilgileri işlenmiştir. İlgili sayfada devam eden haberde ‘VURDULAR’ başlığı atılmış ve “Bazı Arap ülkelerinin de dahil olduğu ‘müttefik’ler, Paris’teki toplantıda savaş uçaklarını Kaddafi’ye yönelik operasyon emri verdi...” alt başlığı ile hareket uygulanma kararının çıktığı belirtilmiştir. Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy’nin toplantıda “...Fransız uçakları eğer Kaddafi tanklarının sivillere saldırdığını tespit ederse, tankları da vuracaktır. Kaddafi’nin hala vakti var. Uluslararası camianın isteklerini tam olarak yerine getirirse, en kötüsü ile karşılaşmaktan kurtulur” açıklamasına da yer verilmiştir. ‘Cameron: İzin yok’ spot başlığında ise, İngiltere Başbakanı David Cameon’un Kaddafi’nin ilan ettiği ateşkesi kendi ihlal ettiği yönündeki açıklaması eklenmiştir.³⁷⁵

Hürriyet gazetesinin müdahalenin başlamadan önceki Muammer Kaddafi’ye yönelik şiddetin durdurulması uyarılarının gündeme taşıdığı haberlerinde sivillerin korunması, ateşkes, uçuşa yasak bölge konularını işlemektedir. Kaddafi’nin açıklamalarında saldırgan tutumlarının yansıtılmasını yanı sıra müdahale olmadan çözüme gidilebilir algısı yaratılmaktadır.

‘Kaddafi için geri sayım’ manşetli haberde Libya yönetiminin ateşkes ilanı konul edilerek “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin aldığı ‘hava sahasının uçuşa kapatılması ve askeri müdahale’ kararı hemen etkisini gösterdi” şeklinde vurgulanmıştır. ‘Ateşkes’ diyen Kaddafi için geri sayım’ başlığı ile ilgili sayfada devam eden haberin alt başlığı “... askeri müdahale kararı ile köşeye sıkışan... Çöl Tilkisi lakabıyla bilinen Kaddafi’nin ateşkes ilanı, ayakta kalabilmek için son hamle olarak değerlendiriliyor” yorumu yapılmıştır. Obama’nın “Kaddafi’ BM kararına uymazsa uluslararası toplum, bunun sonuçlarını icbar edecektir” açıklamasının yanı sıra

---

³⁷⁴ Hürriyet, ‘Pazarlık Yok’, 19 Mart 2011, s.1-21.

³⁷⁵ Hürriyet, ‘Ateşkes derhal yürürlüğe girsin’, 19 Mart 2011, s.20.

Kaddafi'nin Bingazi'yi bombaladığı ve ateşkes ilanını ihlal ettiği gerekçesiyle muhtemel hava operasyonunun habercisi olarak değerlendirdiği kaydedilmiştir.³⁷⁶

Zaman gazetesi ise köşeye sıkışmak ve çöl tilkisi söylemleri ile Libya'ya müdahalenin gerçekleşmesine yönelik kesin tahminlerde bulunmaktadır.

'Felaketin önüne geçtik' başlıklı haberde ABD Başkanı'nın Libya'da ABD'nin öncülüğünde yürütülen operasyonun başarılı olduğunu savunduğu belirtilmiş devamında açıklamaları şöyle aktarılmıştır:

"Libya halkını Kaddafi'nin güçlerinden koruyoruz. Kaddafi'yi durdurarak, büyük bir insani felaketin önüne geçtik. Libya'daki askeri misyonumuz net. Müttefiklerimiz ve ortaklarımızla birlikte, BM Güvenlik Konseyi'nin yetkisini uyguluyoruz. Libya'nın hava savunmasını yok ettik. Kaddafi'nin güçleri, artık Libya genelinde ilerleyemiyor. Bingazi gibi yerlerde Kaddafi'nin güçleri geri püskürtüldü. Çok hızlı hareket etmemiz sayesinde, insani bir felaketin önüne geçildi ve sayısız masumun hayatı kurtarıldı".³⁷⁷

'Muhaliflerin liderinden Sarkozy'ye teşekkür' spot başlıklı haberde, Libya'lı isyancıların lideri Mahmut Cibril'in Ecdebiye'yi ele geçirmeleri üzerine Sarkozy'ye yazdığı mektup şöyle aktarılmıştır: *"Sizi kurtarıcı olarak görüyoruz, sizin sayenizde kazanacağız. Gecenin bir yarısında Bingazi'yi ezecek Kaddafi tanklarını imha ettiniz. Bu savaşı sizinle kazanacağız. Ancak yabancı güç istemiyoruz. Onlara ihtiyacımız yok".³⁷⁸*

Hürriyet gazetesi Libya müdahalesinin başladığını ilan ettiği haberinde müttefik güçlerin askeri başarısına değinmekle güvenlik ve sivil yaşamı korunması belirtilmektedir. Oryantalist bir algı olan Batı'nın kurtarıcı misyonunu, Doğu'nun zalim yöneticisinin tasvir edildiği söylemler hâkimdir.

'Operasyon başladı' başlığı ile sunulan haberde Batı'nın Kaddafi'ye bağlı askeri birliklerin ateşkes kararın bozması üzerine askeri operasyonun başladığı konu

---

³⁷⁶ Zaman, 'Kaddafi için geri sayım', 19 Mart 2011, s.1-18.

³⁷⁷ Hürriyet, 'Felaketin önüne geçtik', 27 Mart 2011, s.21.

³⁷⁸ Hürriyet, 'Muhaliflerin liderinden Sarkozy'ye teşekkür', 27 Mart 2011, s.20.

edilmiştir. Obama'nın "Askeri operasyon bizim ilk tercihimiz değildi" açıklaması paylaşılmıştır. Uluslararası müdahaleye liderlik yapacağını belirten Sarkozy'nin

"Fransa'nın tarih karşısındaki sorumluluğunu yerine getireceğini, Albay Kaddafi'nin uluslararası toplumun isteklerini reddetmeyi, kendi halkını küçümsemeyi sürdürmesine izin vermeyeceklerini, Libyalılara, ülkelerini yeniden inşa etmelerinde, bu ülkenin egemenliği ve toprak bütünlüğüne saygı çerçevesinde yardım etmeyi sürdürecekleri"

yönündeki ifadeleri paylaşılmıştır.³⁷⁹

'Libya'da insani felaketi engelledik', başlıklı haberde Obama'nın ABD öncülüğünde yürütülen operasyon ile insani bir felaketi önledikleri yönündeki açıklamalarına yer verilmiştir. Açıklama şöyle nakledilmiştir:

*"... masum insanları zulme uğradığında, Kaddafi gibi biri tüm bölgeyi istikrarsız hale sokabilecek bir katliam tehdidinden bulunduğu ve uluslararası toplum binlerce hayatı kurtarmak için bir araya gelme hazırlığı yaptığında, harekete geçmek bizim ulusal çıkarımızdır. Ve bizim sorumluluğumuzdur... Daha fazla vahşeti önlemek için uçuşa yasak bölge uygulaması ve diğer tedbirleri devreye soktuk. Misyonumuzda başarılı oluyoruz. Libya'nın hava savunmasını yok ettik. Kaddafi güçleri artık Libya genelinde ilerleyemiyor. Mesajımız açık ve kesin. Kaddafi'nin sivillere karşı saldırıları son bulmalı. Kaddafi'ye bağlı güçler geri çekilmeli. İnsani yardımların ihtiyaç duyanlara ulaşmasına izin verilmeli. Şiddetten sorumlu olanlara hesap sorulmalı. Muammer Kaddafi, halkın güvenini ve iktidar meşrutiyetini kaybetti. Libya halkının arzuları gerçekleştirilmeli"*³⁸⁰

Zaman gazetesinin yukarıda paylaşılan iki haberinde görüldüğü gibi ıslah edilmeye muhtaçlık vurgusu Libya halkının zulme uğradığı, müdahalenin gerekliliği ve başarısını aktarılmıştır.

5.3 Diktatörlük

Doğulu liderlere atfedilen diktatörlük, zalimlik, acımasızlık imgeleri Muammer Kaddafi tanımlamada da kullanılmış, müdahalenin gerekçelerinden biri sayılmıştır.

³⁷⁹ Zaman, 'Operasyon başladı', 20 Mart 2003, s.18.

³⁸⁰ Zaman, 'Libya'da insani felaketi engelledik', 27 Mart 2011, s.20.

Halkın reform taleplerine kulak asmayan ve şiddet uygulayan bir lider imajı görülmektedir.

'Saddam'ı unutma' başlıklı haberde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Libya meselesi ile ilgili açıklamalarına yer verilmiştir.

"... Libya'yı şu anda yönetenlerin bir an önce görevlerini bırakmaları... kendi ülkelerinin başkaları tarafından talan edilmesine de fırsat vermeyecektir. Irak'ta olup bitenleri, Saddam'ın davranışlarını hatırlarsınız... Esas amaç, halkların özgürlüğü ve onların da diğer ülkelerde olduğu gibi baskıdan uzak yaşamaları söz konusu iken, maalesef bazı ülkelerin fırsatçılık içinde olduğu da açıkça gözükmektedir".³⁸¹

'Kaddafi'ye seslendi: Bir an önce bırak, ülkeni talan ettirme' manşetli haberde Libya'nın Irak'a benzemesinde endişe duyan Abdullah Gül'ün ilgili sayfada devam eden kısmında açıklamaları şu şekilde verilmiştir:

"... Libya şu anda fiilen bölünmüştür. Libya halkı perişan... Libya'yı şuanda yöneten, halkını, vatanını seviyorsa inat ettiği sürece Irak'ın başına gelenler, Libya'nın başına aynen gelir. Daha fazla zarar vermeden çekilmesi gerekir. Bazıları onun sonuna kadar durmasını, en dehşet işleri yapmasını arzu edebilir"³⁸²

İki gazetede Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Saddam Hüseyin'i hatırlatmasını ve uyarılarını haberleştirmiştir. Bu kapsamda Irak müdahalesinde olduğundan daha yumuşak bir söylemle müdahalenin daha zararlı olabileceği diktatör vurgusunun yanı sıra Batı ıslahına da gönderme taşımaktadır.

'İntikamını alıyor' başlıklı haberde 2007 yılında dönemin Fransız İnsan Haklarından Sorumlu Bakan'ın "*Fransa, Kaddafi'nin kanlı ayaklarını sileceğim paspas değildir*" sözleri hatırlatılarak, 2011 yılındaki operasyon için ise "*Halk üzerinde kurulan baskının şiddeti ve insanların kızgınlığını gördüğünüzde, benim o zaman aldığım pozisyonun haklı olduğunu görürsünüz...*" ifadeleri vurgulanmıştır.³⁸³

³⁸¹ **Hürriyet**, 'Saddam'ı unutma', 24 Mart 2011, s.19.

³⁸² **Zaman**, 'Kaddafi'ye seslendi: Bir an önce bırak, ülkeni talan ettirme', 24 Mart 2011, s.1-15.

³⁸³ **Hürriyet**, 'İntikamını alıyor', 20 Mart 2011, s.20.

'Ayağınızı denk alın' başlıklı haberde diğer Arap ülkelerinin liderlerini müdahale ile tehdit eden Sarkozy'nin açıklamaları konu edilmiş ve şöyle paylaşılmıştır:

*"Libya'ya yönelik operasyonların başını çeken... Sarkozy hızını alamayıp diğer Arap diktatörlere de aba altından sopa gösterdi... Suriye'deki olaylara atıfta bulunarak 'Her lider, özellikle de her Arap lider şunu bilsin ki, uluslararası toplum ve Avrupa'nın tepkisi bundan böyle hep aynı olacak. Şiddetle sindirilemeyen barışçıl gösterilerin yanında olacağız".*³⁸⁴

'Yeni planı var' başlıklı haberde Kaddafi'nin Batılı ülkelere önerdiği planı hazırlayan oğulları Seyfülislam ve Seyfi'nin planına göre Kaddafi iktidarı oğullarına devretmesi ve onların liderliğinde anayasal demokrasiye geçilmesi iken Libyalı muhaliflerin kabul etmediği bildirilmiştir.³⁸⁵

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün açıklamalarından anlaşılacağı gibi Türkiye'nin Libya hadisenin barışçıl yollarla çözümüne yönelik tutumuna karşın Batı'dan gelen tehdit ve intikam söylemlili uyarıları bulunmaktadır. Her iki söylemi de gündemine taşıyan Hürriyet gazetesinin Kaddafi'nin çözüm önerisi haberini sunması müdahaleyi algılayışını ortaya koymaktadır.

Tablo 12
Muammer Kaddafi'nin Tanımlanması ve Vasıfları

	Libya Lideri	Devlet Başkanı	Albay Kaddafi	Diktatör	Tehdit etmesi/ oluşturması
Hürriyet	27	1	7	3	4
Zaman	31	-	2	1	5
	Katil/ Katleden / Katliam	Çöl Tilkisi			
Hürriyet	5	-			
Zaman	6	1			

³⁸⁴ Hürriyet, 'Ayağınızı denk alın', 26 Mart 2011, s.19.

³⁸⁵ Hürriyet, 'Yeni planı var', 05 Nisan 2011, s.18.

Tablo 12’de Muammer Kaddafi’nin politik kimliğinin tanımlanış biçimi ve Doğulu bir liderin Batılı bakış açısı ile sahip olduğu vasıflarına yönelik kullanılan göstergeler ve değerleri belirtilmiştir. Baskın olarak Libya Lideri diye tanımlanırken diktatör, tehditkâr, katil gibi ifadelerde vurgulanmıştır. Libya lideri söyleminin dışında Hürriyet gazetesi askeri kökenini belirten Albay lakabını kullanırken Devlet başkanı diyerek de kurumsal bir kimlik katmıştır. Zaman gazetesinin ise farklı olarak Çöl Tilkisi lakabını kullanarak ‘kurnazlık’ ithamında bulunmuştur.

5.4 Silah, Terör, Saldırı

Irak müdahalesini konu alan haberlerin saldırı ve silah unsurlarıyla İslam ve terör özdeşine benzer söylemleri, Libya müdahalesini konu alan haberlerde de görülmektedir. Muammer Kaddafi’nin halkına bombalı silahlarla saldırılarda bulunması, muhaliflerin kimi haberlerde El Kaide ile ilişkilendirilmesi ve tarafların kullandıkları silahlara yer verilmiştir. Birbirleriyle çatışmaları, Kaddafi birliklerinin saldırıları, muhaliflerin ise çoğunlukla koalisyon güçlerinin Kaddafi birliklerini bombalamasıyla ilerleyebildiklerine değinilmektedir.

5.4.1 Muammer Kaddafi

‘Kaddafi, 6.5 milyar dolarlık 143.8 ton altına güveniyor’ başlıklı haberde dünyanın en çok altın rezervine sahip 25 bankasından biri olan Libya Merkez Bankası’nda bulunan altın rezervlerinin Kaddafi’nin ordusunu yıllarca finanse etmeye yetecek kadar fazla olduğu yönündeki söylenti paylaşılmıştır.³⁸⁶

‘Havan topu dönüşü’ başlıklı haberde muhaliflerin Kaddafi birliklerinin geri çekilmesiyle Sirte’ye kolaylıkla gireceklerini düşünerek ilerlemeye devam ettikleri ancak ilerleyemedikleri konu edilmiştir. Kamyonetlerin arkasına monte edilen yüzlerce araçlık konvoyun Kaddafi güçlerinin aniden attıkları havan topu ile panik haline geri döndükleri belirtilmiştir.³⁸⁷

---

³⁸⁶ Hürriyet, ‘Kaddafi, 6.5 milyar dolarlık 143.8 ton altına güveniyor’, 23 Mart 2011, s.13.

³⁸⁷ Hürriyet, ‘Havan topu dönüşü’, 30 Mart 2011, s.21.

'Misket bombası dehşeti' başlıklı haberde uluslararası alanda yasaklanan misket bombalarının Libya'da Misrata'yı kuşatma sırasında kullanıldığı iddiası paylaşılmıştır.³⁸⁸

'Kaddafi güçleri Misrata'ya girdi' başlıklı haberde haftalardır bombalanan Misrata'nın önceki gün Kaddafi'ye bağlı birlikler tarafından kontrolü ele geçirdikleri bildirilmiştir. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Kaddafi güçlerinin misket bombası kullandıklarını bildirdiğini belirtilmiştir.³⁸⁹

'Kaddafi'nin 10 ton hardal gazı var' başlıklı haberde bir Amerikan gazetesinde Kaddafi'nin 10 ton hardal gazının olabileceğini iddia etmesi konu edilmiştir. ABD'nin ise haber üzerine stokların bulunduğu ve yakından izlediklerini bildirdikleri vurgulanmıştır. Öte yandan BM Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü'ne göre ise, Kaddafi'nin 10 tondan fazla hardal gazına sahip olduğu ancak bu gazı kullanacak gerekli mühimmatı olmadığı açıklamasına da yer verilmiştir.³⁹⁰

Muammer Kaddafi'nin silahlarına yönelik çıkan haberlerde Hürriyet gazetesi altın rezervlerini askeri harcamalara ayırma ihtimali ile yönlendirmeli bir haber yaparken başka bir gün çıkan haberinde ise havan topu kullandıklarını paylaşarak askeri gücünü boyutunu ortaya koymaktadır. Bir başka haberinde misket bombası iddiasına yer veren gazete Kaddafi'nin silah ve saldırıları ile tehlike vurgusu yapmıştır. Zaman gazetesi ise benzer şekilde Kaddafi'nin misket bombası ve hardal gazı olduğuna yönelik çıkan haberlerinde imgesel bir tehlike tasvir etmektedir.

'Buradayım buradayım' başlıklı haberde ABD'den gelen açıklamalar ve operasyon hakkında yaptığı açıklamalar konu edilen haberin alt başlığı şöyledir:

"ABD Dışişleri Bakanı Clinton'ın, 'Ülkeden kaçış hazırlığı yapıyor' sözlerini Trablus'taki evinin balkonundan yanıtlayan... Kaddafi, 'Çok yaşa İslam. Bütün İslam orduları, bütün özgür halklar savaşta yer almalı. Ufuk kaplayan fırtınadan korkmuyorum. Kara yıkım getiren uçaklardan da. Dirençliyim. Evimde burada, çadırım da. Ben hak

³⁸⁸ Hürriyet, 'Misket bombası dehşeti', 17 Nisan 2011, s.25.

³⁸⁹ Zaman, 'Kaddafi güçleri Misrata'ya girdi', 17 Nisan 2011, s.23.

³⁹⁰ Zaman, 'Kaddafi'nin 10 ton hardal gazı var', 21 Mart 20011, s.16.

sahibiyim, yarının yaratıcısıyım. Buradayım, buradayım, buradayım’ dedi”³⁹¹

‘Saldırının hayatını cehenneme çeviririm’, başlıklı haberde Kaddafi’nin Güvenlik Konseyi’nin müdahale kararından önceki açıklaması şu şekilde aktarılmıştır:

“Eğer dünya delirirse biz de deliririz. Misillemeye bulunuruz. Hayatlarını cehenneme çeviririz. Bu ne ırkçılık ve nefret, bu ne delilik. Bunun Güvenlik Konseyi’nin müdahale etmesini gerektirecek iki ülke arasındaki bir savaş olmadığını, Konsey yasasının bir ülkenin iç işlerine karışmasına izin vermediği”.

Karardan sonra ise “Libya’ya saldıracak olanların hayatını cehenneme çevirecekleri” tehdidinde bulunduğu belirtilmiştir.³⁹²

Hürriyet gazetesi Kaddafi’nin açıklamalarını kendi deyişiyile dünyaya ve Libya’ya birlik mesajı verdiği ve ülkesini bırakmayacağı şeklinde sunmaktadır. Zaman gazetesi ise tehdit içerikli sözünü haber başlığına ve metnine taşıyarak saldırgan ve korkunç bir profil çizmektedir.

‘Bombalandıkça halkı vuruyor’ başlıklı haberde Kaddafi birliklerinin ülke içinde ilerleyişi sorgulanması konu edilmiştir. Habere göre, Kaddafi ile isyancı güçler arasındaki çatışma devam ederken Kaddafi güçlerinin üçüncü şehri de ele geçirmeyi başardıkları belirtilmiştir. Ancak tankların ve keskin nişancılardan rast gele halka ateş açarken, kentin yangın yerine döndüğü ve ölü sayısının da 100’e vardığı belirtilmiştir. Bir Misratalının son durumla ilgili verdiği bilgiler şöyle nakledilmiştir: “En büyük sorunumuz keskin nişancılardır. Kaddafi güçleri kent merkezini işgal etti. Ana caddelerde arka caddelere rast gele ateş ediyorlar. Fakat ağır top ateşi kesildi. Yani bir bakıma daha iyi durumdayız”.³⁹³

‘Kaddafi ateşkesine rağmen saldırdı’ başlıklı haberde önceki gün ateşkesi ilan eden Kaddafi’nin kendi aldığı kararın aksine muhaliflere yönelik saldırılara devam

---

³⁹¹ Hürriyet, ‘Buradayım, buradayım’, 24 Mart 2011, s.16.

³⁹² Zaman, ‘Saldırının hayatını cehenneme çeviririm’, 19 Mart 2011, s.18.

³⁹³ Hürriyet, ‘Bombalandıkça halkı vuruyor’, 25 Mart 2011, s.16.

ettiği kaydedilmiştir. Libya yönetimi ise dış müdahaleye davetiye çıkarmak amacıyla bilinçli bir şekilde çıkartıldığının öne sürerek yalanladığı not edilmiştir.³⁹⁴

Kaddafi'nin halkı vurduğunu isyancılarla çatıştığını söyleyen Hürriyet gazetesinin aksine Zaman gazetesi isyancı söyleminin yerine muhalifi kullanmaktadır.

'*Kaddafi tankları Misrata'da*' başlıklı haberde Obama'nın üç gün önce Kaddafi'nin çekilmesi konusunda uyardığı kente önceki gün yapılan saldırılara rağmen Kaddafi birlikleri ilerlemeye devam ederek muhalifler ile çatışmaya girdiği ve şehirde sayılmayacak kadar çok sivilin hayatını kaybettiği belirtilmiştir.³⁹⁵

'*Kaddafi Misrata'yı muhaliflere bırakıyor*' başlıklı haberde Kaddafi'ye bağlı koalisyon güçlerinin hava saldırısından sonra geri çekildiği ancak Ecdebiye'yi ağır silahlarla vurmaya devam ettiği konu edilmiştir. Kaddafi'ye ait mekanize güçlerin bir hastaneyi vurdukları, Misrata'da günlerdir elektrik ve suların kesik olduğu, gıda ve benzin sıkıntısı yaşandığı, fırınların kapalı olduğu, insanların hastanelere gidemediği ve ilaç stokunun bittiği bildirilirken muhaliflerin şehir merkezinin tamamen harabeye döndüğü bilgisi verdikleri belirtilmiştir.³⁹⁶

'*Kaddafi'nin kara birliklerine etkisi azalıyor*' başlıklı haberde ABD Savunma Bakanlığı'nın Kaddafi'nin kara birlikleri üzerindeki komuta yeteneğinin ve iletişim yeteneğinin azaltıldığı, ancak hala tehdit oluşturmaya devam ettiği ve gönüllüleri silahlandırmaya başladığına dair haberlerin olduğunu bildirilmiştir. Öte yandan Katar'ın Libya üzerinde uçmaya başladığı ve Birleşik Arap Emirliklerinin de NATO operasyonunun başlamasını bekledikleri vurgulanmıştır³⁹⁷

'*Muhalifler Sirte'de durduruldu*', başlıklı haberde muhaliflerin durdurulması ve bombardıman konuları paylaşılmıştır. "*Düzensiz, eğitimsiz ve çoğu gönüllülerden oluşan muhaliflerin... Kaddafi'nin düzenli ve eğitilmiş orduları karşısında çekilmek zorunda kaldı... Yoğun tank top, füze ve uzun namlulu silah saldırıları karşısında dayanamayan muhalifler... çekildi...*" şeklinde anlatılmıştır. Muhaliflerin ayrıca

---

³⁹⁴ Zaman, 'Kaddafi ateşkese rağmen saldırdı', 20 Mart 2011, s.18.

³⁹⁵ Zaman, 'Kaddafi tankları Misrata'da', 22 Mart 2011, s.18.

³⁹⁶ Zaman, 'Kaddafi Müsrata'yı muhaliflere bırakıyor', 24 Mart 2011, s.18.

³⁹⁷ Zaman, 'Kaddafi'nin kara birliklerine etkisi azalıyor', 27 Mart 2011, s.20.

“...ellerindeki silahların çok yetersiz olduğunu, ayrıca kuvvetlerin önemli bir kısmı ise hayatlarında ilk kez ellerine silah alan gençlerden oluştuğu” bilgisi vurgulanmıştır. Misrata’daki muhaliflerin büyük bir katliamdan endişe duydukları ve Kaddafi güçlerinin ellerinde uzun namlulu silahlarla saldırılar düzenlediği eklenmiştir.³⁹⁸

‘Yaralılar Misrata’daki dehşeti anlattı’ başlıklı haberde Ankara feribotu ile nakledilen yaralılar ile birlikte gemiye alınan yabancı gazetecilerin gözlemleri ve yaralılardan aldıkları bilgiler paylaşılmıştır. Bir yaralının “Misrata’da her yerde nişancı var. Kadın, erkek, çocuk hatta hayvan demeden vuruyorlar. Her şeyi öldürüyorlar” ifadesiyle birlikte başka bir yaralının kentteki durum için “Çok çok kötü. Kaddafi caddeleri bombalıyor. Çatılarda keskin nişancılar var” sözleri paylaşılmıştır.³⁹⁹

‘Muhafifler idam ediliyor’, başlıklı haberde Uluslararası Af Örgütü’nden yapılan açıklamaya şöyle yer verilmiştir: “Kaddafi güçlerinin yakaladığı muhaliflerin elleri arkalarından bağlanmış, başlarından vurulmuş cesetlerinin bulunduğu, ülkede başka insan hakları ihlallerinin yapıldığına dair de güçlü kanıtların olduğu belirtildi”.⁴⁰⁰

‘Misrata halkı Kaddafi katliamından korkuyor’, başlıklı haberde muhaliflerin NATO’nun saldırıları arttırmaması durumunda Kaddafi’ye bağlı birliklerin katliam yapabileceği uyarısında buldukları ve Fransa’ya bilgi verdikleri bildirilmiştir.⁴⁰¹

Muammer Kaddafi’nin saldırı ve tehditleri Hürriyet gazetesinde az sayıda yer bulurken Zaman gazetesini gündemini yoğun bir oranda teşkil etmektedir. Kaddafi’nin katliam yapması ihtimali ve korkusu vurgulanmıştır. Ağır silahlarla vurduğu, gönüllüleri silahlandırdığı ve tehdit oluşturduğu diğer hususlar arasında gösterilmektedir. Diğer yandan Hürriyet gazetesinin isyancı diye tanımladığı grup Zaman gazetesinde muhalifler olarak tanımlanmaktadır.

---

³⁹⁸ Zaman, ‘Kaddafi muhalifleri Sirte’de durdurdu’, 30 Mart 2011, s.19.

³⁹⁹ Zaman, ‘Yaralılar Misrata’daki dehşeti anlattı’, 05 Nisan 2011, s.16.

⁴⁰⁰ Zaman, ‘Muhafifler idam ediliyor’, 13 Nisan 2011, s.18.

⁴⁰¹ Zaman, ‘Misrata halkı Kaddafi katliamından korkuyor’, 15 Nisan 2011, s.21.

Tablo 13
Kaddafi Birlikleri, Keskin Nişancıları ve Silahları

	Kaddafi birlikleri/ güçleri	Keskin nişancılar	Hardal gazı	Misket bombası
Hürriyet	67	3	-	6
Zaman	76	8	6	3

Tablo 13’de Libya ordusunun muhaliflerin karşısında çatışan ve halka şiddet uygulayan taraf olarak belirtilen Kaddafi birlikleri/güçleri ve keskin nişancıların haberlerdeki gösterge değerleri verilmiştir. Gazeteler arasında göz çarpan farklılık ise Zaman gazetesinin hem hardal gazı hem de misket bombası kullandıklarına yönelik söylemi varken Hürriyet gazetesi yalnızca misket bombasından söz etmiştir.

5.4.2 El-Kaide

‘Sarko Şov Yaptı’ başlıklı haberde Nicolas Sarkozy ve Muammer Kaddafi arasında önceden iyi ilişkiler olduğu ve Fransız kamuoyu tarafından “*Kaddafi katil, Sarkozy işbirlikçi*” şeklinde eleştirilen Sarkozy’nin BM’yi devre dışı bırakarak operasyona öncülük etmesinin imaj düzeltme çabası olarak yorumlandığı ifade edilmiştir. Diğer yandan ABD Başkanı Obama’nın ise başta Dışişleri Bakanı Hillary Clinton olmak üzere, BM temsilcisi Suzan Rice ve Ulusal Güvenlik Danışmanı Samantha Power tarafından ikna edildiği konu edilmiştir. ‘Başkanı onlar ikna etti’ spot başlığında “*Ne çıkarımız var, Libyalı muhalifler, El-Kaide ile bağlantılı, çok riskli olur*” görüşünde olan erkeklerden oluşan Beyaz Saray erkeklerini yukarıda isimleri belirtilen kadınların ikna ettiği belirtilmiştir.⁴⁰²

‘*El- Kaide aynı safta*’, başlıklı haberde Libya’daki muhaliflerin bulunduğu yer Amerikan raporlarına göre El-Kaide birliklerin üssü olan Bingazi olduğu ifade edilmiştir. Kaddafi’nin de sık sık dile getirdiği El-Kaide örgütünün varlığı, öte yandan Afganistan ve Irak’ta çatışan ABD’nin Libya’dan gelen militanlar olduğu vurgusu yapılmıştır. Amerikan basınında ise “*ABD’nin Kaddafi’ye isyan edenleri destekleme adına düştüğü durumu ‘tarihin garip cilvesi’*” şeklinde yorumlandığı not düşülmüştür.

⁴⁰² **Hürriyet**, ‘Sarko şov yaptı’, 20 Mart 2011, s.20.

‘CIA militanları’ spot başlığında ise El-Kaide’nin ortaya çıkmasına şu yorumlara değinilmiştir:

“1980’li yıllarda Sovyetler Birliği’nin Afganistan’ı işgali sırasında İslamcı savaşçıları eğiten ve silahlandıran CIA, en büyük sayıda gönüllüyü Libya’dan... buldu. ABD’nin Taliban ve El-Kaide’ye ilk desteği Afganistan oldu. Ancak bu destek ABD’ye 11 Eylül saldırısı olarak geri dönünce El-Kaide’ye karşı büyük bir savaş başladı. CIA, Afganistan ve Irak’ta karşılarına çıkan Arapça konuşan El- Kaide militanlarının yine Libya ve aynı bölge gençleri olduğunu gördü”

Irak savaşı esnasında ele geçirilen El-Kaide listesinde gelenlerin içinde en çok Libya kökenliler oldukları tespit edilmiş ve ‘İntihar komandosu’ spotunda ise gelenlerin büyük bir kısmının intihar komandosu olmak istediği bildirilmiştir. 2006 yılından beri 1468 Amerikan askerinin öldüğü ve 12 bin 542’sinin de yaralandığı not edilmiştir. ‘Fırsat saldırısı’ spotunda ise Kaddafi güçlerine yenilen muhaliflerin müttefik ülkelerinin hava saldırısından sonra karşı saldırıya geçtikleri bildirilmiştir.⁴⁰³

‘Müttefikler vuruyor isyancılar yürüyor’ başlıklı haberin alt başlığın çatışmalarla ilgili son durum şöyle değerlendirilmiştir: “Fransız ve İngiliz uçaklarının verdiği hava desteğiyle ilerleyen muhalif güçler, Bingazi’nin güneyindeki Ecdebiye kentini Kaddafi güçlerinin elinden aldı...” İsyancıların cephe komutanının hava kuvveti olmadan kenti alamayacakları ve Allah izin verirse önce uçakları vuracaklarını ardından Trablus’a kadar ilerleyecekleri yönündeki ifadesi paylaşılmıştır. ‘Son direnişi böyle kırdılar’ spot başlığı ile paylaşılan fotoğraf şöyle açıklanmıştır: “Ecdebiye kentine giren muhalifler, Kaddafi güçlerinin son direniş noktalarını da kamyonetlerin kasalarına monte ettikleri ağır makinalı tüfek ateş ile yok etti. Kaddafi güçleri bombardımana direnemeyerek... Brega kentine çekildi”. ‘Ön cephede El-Kaide savaşıyor’ spot başlığında muhalif gruplar ve El-Kaide bağlantısı konusunda elde edinilen bilgiler paylaşılmıştır. Kaddafi güçlerine karşı savaşan muhaliflerin ön safhalarında El-Kaide ile yakın bağı bulunan, Afganistan ve Irak’ta ABD’ye karşı savaşan Cihad Savaşçıları’nın bulunduğu belirtilmiştir. Örgütün liderlerinden olan Abdül Hekim el Haşidi ile Batı medyasında yayınlanan röportajında yaptığı açıklamalar şöyle paylaşılmıştır:

⁴⁰³ Hürriyet, ‘El-Kaide aynı safta’, 21 Mart 2003, s.17.

*“El-Kaide ile bağımız olduğu doğru. Kaddafi’ye karşı savaşanlar, daha önce de Afganistan ve Irak’ta işgalcilere karşı savaşanlar. Bu Arap savaşçılar, çok milliyetçi ve iyi birer Müslüman. Bizler Batı’nın söylediği gibi terörist değiliz. Ayrıca El-Kaide üyeleri de İslam için savaşıyor, iyi birer Müslüman”.*⁴⁰⁴

‘Silahlandırırsak mı silahlandırmazsak mı’ başlıklı haberde müttefik güçlerin Libya’daki muhalif grupların silahlandırılması konusundan ihtilafa düşmesi konu edilmiştir. Haberin alt başlığında: “NATO’nun Amerikalı komutanı... Libyalı muhaliflerin arasında El-Kaide ve Hizbullah unsurlarına dair belirtiler olduğunu itiraf ederken, hem ABD’nin hem de müttefiklerinde isyancılara silah temin edilip edilmemesi konusunda görüş ayrılığı çıktı” bilgisi verilmiştir. Fransa’nın desteklediği ABD’nin ise çekimser olduğu bu konuda Hillary Clinton’un “Kimleri silahlandırmayı tartışıyoruz bilemiyoruz” yanıtını verdiği ve verilen silahların ileride ABD’ye yönelmesinden endişe duydukları paylaşılmıştır.⁴⁰⁵

Hürriyet gazetesinin yukarıda paylaşılan dört haberinde Batı kanalından gelen açıklamalar bünyesinde Libya’da Muammer Kaddafi’ye isyan eden grubu muhalifler yerine isyancılar şeklinde tanımlamaktadır. Yanı sıra isyancıları El-Kaide ile bağlantılı, Afganistan ve Irak’ta savaşan kişilerden oluştuğu yönündeki bilgi paylaşılmıştır. Bu kişilerin intihar komandosu oldukları ve bu yönde eğitildikleri de not düşülmüştür.

‘Amerikan basını: CIA haftalardır Libya’da’ başlıklı haberde basında yer alan haberlerin içinde CIA’nin silah vermeme konusunda kararsızlığının sebebi silahların El-Kaide mensuplarının eline geçmesinden endişe edilmesi ve ABD’nin örtülü destek sağlamasına izin verilmesi için gizli kararı imzaladığı bildirilmiştir.⁴⁰⁶

Zaman gazetesi ise isyancı tanımlamasını kullanmadığı muhalifler için El-Kaide varlığını Libyalılardan bağımsız bir grup olarak haberde yer vermektedir.

---

⁴⁰⁴ **Hürriyet**, ‘Müttefikler vuruyor isyancılar yürüyor’, 27 Mart 2011, s.20.

⁴⁰⁵ **Hürriyet**, ‘Silahlandırırsak mı silahlandırmazsak mı’, 31 Mart 2011, s.28.

⁴⁰⁶ **Zaman**, ‘Amerikan basını: CIA haftalardır Libya’da’, 01 Nisan 2011, s.18.

Tablo 14
El-Kaide ve Terör

	El-Kaide	Terör	İntihar Komandosu	Cihat
Hürriyet	21	1	2	2
Zaman	1	-	-	-

Tablo 14’de Muammer Kaddafi’ye karşı ayaklanan ve çatışan grubun El-Kaide ile bağlantısına vurgu yapan haberler taranmış ve göstergelere yer verilmiştir. Zaman gazetesinin haberlerinde bir defa ‘El-Kaide’ söylemi kullanılmıştır. Hürriyet gazetesi ise muhaliflerin El-Kaide ile olan bağlantısını sorgulayarak yoğun bir gündem oluşturmuştur. Yanı sıra bu haberlerde terör, cihat ve intihar komandosu söylemlerine de rastlanmıştır.

5.4.3 Muhalifler

‘Kaddafi durdurdu’ başlıklı haberde Libya lideri Kaddafi güçlerinin direnmeye devam ettiği, Batı saldırısından sonra muhalif güçlerin de ilerleyemedikleri ve Kaddafi güçlerinin ilerleyen muhalifleri durduğu konu edilmiştir. “*Birçok muhalif asker, açık alanda namazlarını kılıyor ve ardından Allah’a ‘zafer’ için dua ediyor*” yorumu yapılmıştır.⁴⁰⁷

‘Ecdebiye cephesi’ başlıklı haberde muhaliflerin yeniden atağa geçtiği şu ifadelerle yorumlanmıştır: “... Kaddafi yanlısı güçlerin karşı atağına rağmen, Libyalı isyancılar bu savaşı zaferle kapatma iradesini bir yana bırakmış değil... Bazıları yürüyerek, bazıları buldukları araçlarla Ecdebiye’ye ulaşan isyancıların silahları dikkat çekti”⁴⁰⁸

‘Önce Sirte sonra Trablus’ başlıklı haberde muhaliflerin ilerleyişinin konu edildiği haberde kullandıkları silahlar için eklenen fotoğrafa şu yorum yapılmıştır: “Libya’da muhalifler Afganistan’da Taliban’ın kullandığı gibi, arkası açık

⁴⁰⁷ Hürriyet, ‘Kaddafi durdurdu’, 23 Mart 2003, s.18.

⁴⁰⁸ Hürriyet, ‘Ecdebiye cephesi’, 24 Mart 2011, s.16.

kamyonetleri birer savaş makinasına çevirdi. Kamyonetlerin kasasına monte edilen uçaksavar, makinalı tüfek ya da füzeatarlar... ”⁴⁰⁹

‘Libya’da meydan savaşı’ başlıklı haberde NATO’nun ABD’den devraldığı operasyon günlerinde *“düzensiz, hafif silahlı ve kendi aralarında dahi kavgalı olan isyancılar, Kaddafi güçleri karşısında uluslararası koalisyonun desteğine rağmen tutunamadığı... ilk ciddi saldırısında kamyonetlere binerek kaçmaya çalışırken ilginç görüntüler oluşturduğu”* belirtilmiştir.⁴¹⁰

‘Ölümcül kutlama’ başlıklı haberde muhaliflerin açtığı ateş sonucu yaşananların anlatıldığı haberin alt başlığı şöyledir: *“Libya cephesinde savaşın kızıştığı bir ortamda NATO uçaklarının Kaddafi güçlerini bombalamasına sevinen muhalifler, ağır makineli tüfeklerle havaya ‘kutlama ateşi’ açtı, mermiler uçağa teğet geçince pilot füze düğmesine basıp muhalifleri imha etti”*. Haberin yorumlanması ise *“Kaddafi güçlerine karşı ABD’nin bel bağladığı güçler, en alt seviyedeki beklentileri bile gerisinde kalıyor... muhalif güçler geçmişe göre daha derli toplu savaşımaya başladı ancak yine de akla gelmeyecek sakarlıklara imza atıyor”* şeklindedir. Bir muhalif komutanın yanlışlıkla kendi silahıyla kendini vurup can verdiği de not edilmiştir.⁴¹¹

‘Cephede kazanan yok’ başlıklı haberde Libyalı muhaliflerin Kaddafi güçlerine karşı üstünlük sağlayamadığı için NATO’dan daha çok bombardıman yapmasını istedikleri konu edilmiştir. Habere göre Libyalı muhaliflerin Kaddafi güçlerini yeterli derecede bombalamayan NATO’dan da şikâyetçi olduklarını belirtilmiştir. Öte yandan Kaddafi’nin diplomasi yoluyla çözüm bulmak istediği ve hükümet sözcüsünün *“Kaddafi ülkesindeki aşiretleri barış altında tutan bir lider. Ayrıca 1969’daki devrimden bu yana da resmi bir görevi bulunmuyor”* açıklamaları vurgulanmaktadır.⁴¹²

Libyalı muhaliflerin müttefik güçlerin desteğini almasına rağmen Kaddafi birliklerinin gücünü kıramaması ve ilerleyişini durduramamaları Hürriyet gazetesinin saldırı temaları haberlerinin en dikkat çekici olanlarıdır. Haberlerde hâkim kanı ‘isyancı’ olarak nitelendirilen grubun El-Kaide ile bağlantısı hâlihazırda vurgulanmış

⁴⁰⁹ Hürriyet, ‘Önce Sirte sonra Trablus’, 29 Mart 2011, s.19.

⁴¹⁰ Hürriyet, ‘Libya’da meydan savaşı’, 01 Nisan 2011, s.29.

⁴¹¹ Hürriyet, ‘Ölümcül kutlama’, 03 Nisan 2011, s.25.

⁴¹² Hürriyet, ‘Cephede kazanan yok’, 06 Nisan 2011, s.21.

iken niteliksiz silahlar kullanmaları belirtilerek Kaddafi'nin askeri gücü yüceltilmektedir. Birlikte sağlayamayan isyancılar Amerika'nın bel bağladığı diye ötekileştirilmektedir. Öte yandan Taliban hatırlatması ile terör imgesi hatırlatılmaktadır. Nihayet Kaddafi'nin diplomatik çözüme açık olduğunun belirtilmesi ise gazetenin muhalif grubu desteklemediğinin göstergesidir.

'Batılı güçler havadan, muhalifler karadan ilerliyor' başlıklı haberde Kaddafi'nin askeri operasyonla hava savunma sistemini kaybetmesi ve kara birlikleriyle de iletişimin kesilmesi ile koalisyon güçlerinin yardımı ile ilerleyen muhaliflerin Ecdebiye'nin kontrolünü ele geçirdikleri konu edilmiştir. Kenti ele geçiren muhaliflerin çok sayıda Kaddafi yanlısı direnişçinin de ele geçirdiği bildirilmektedir. Kentin etrafındaki tank ve zırhlı araçların koalisyon güçlerince imha edilmesinden sonra muhaliflerin rahat bir nefes aldıkları öte yandan keskin nişancıların halen ateş ettikleri ifade edilirken haberin arka fonuna zafer işareti yapan bir muhalifin fotoğrafı yerleştirilmiştir.⁴¹³

'Libya'da muhalifler petrol bölgelerini ele geçirdi' başlıklı haberin alt başlığı şöyledir: "...Kaddafi karşıtı birlikler, koalisyon güçlerinin askeri operasyonu ile ağır darbe alan Kaddafi birliklerinin geri çekilmesi üzerine petrol kaynaklarının bulunduğu stratejik bölgeleri ele geçirdi..." Kaddafi'yi hava saldırıları ile köşe sıkıştıran operasyonların başını çeken İngiltere ve ABD'den gelen açıklamalarda hedefin Kaddafi'yi devirmek olmadığı, gitmesinin arzulanan bir şey olduğu, fakat BM'nin kararın bir parçası olmadığı belirtilmiştir.⁴¹⁴

'Muhafifler Trablus'un anahtarı Sirte önünde' başlıklı haberde koalisyon güçlerinin hava bombardımanı ile ilerlemeyi sürdüren muhaliflerin Kaddafi'nin doğduğu Sirte kentine geldikleri ve kentin girişinin ise "*mayınlarla kaplı olduğu ve pek çok noktada keskin nişancının yerleştirildiği*" bilgisi paylaşılmıştır. Kabile direnişlerinden endişe edildiği ve Kaddafi'nin ise "*daha öncede batılı güçleri tehdit ederek yılar sürececek bir direniş başlattığı, halka da yüzbinlerce silah dağıttığı*" iddiası

---

⁴¹³ Zaman, 'Batılı güçler havadan, muhalifler karadan ilerliyor', 27 Mart 2011, s.1-20.

⁴¹⁴ Zaman, 'Libya'da muhalifler petrol bölgelerini ele geçirdi', 28 Mart 2011, s.21.

hatırlatılmaktadır. ‘Katar da Libya muhalefetini tanıdı’ spot başlığında Libyalı muhalifler için “diplomasi sahasında da olumlu gelişmeler yaşandığı” belirtilmiştir.⁴¹⁵

Yukarıda paylaşılan Zaman gazetesinin üç haberinde bu defa muhalifler olarak karşımıza çıkan grubun Hürriyet gazetesinin aksine Kaddafi birlikleri karşısında ilerledikleri ve kazanan taraf şeklinde sunulduğu haberler görülmektedir. Çatışmalar Kaddafi birliklerinden esirlerin olduğu ve Kaddafi’nin köşeye sıkıştığı yönünde yorumlanmaktadır. Muhalefetin diplomatik yollarla tanınması ise gazetenin muhalifleri desteklediğinin bir işaretidir.

‘Cephede iki ileri bir geri’ başlıklı haberde Libyalı muhaliflerin ilerleyişinin durduğu ve silahlarının yetersizliği konu işlenmiştir. Muhabirin ifadeleriyle anlatılan haber şu şekilde devam etmektedir:

“Gönüllü savaşçıların yanında cephaneyi gezerken patlama sesiyle irkilip önümüzde yükselen toz bulutuna bakıyoruz... düşen obüs toplarının gürültüsü her geçen saniye ölüme biraz daha yaklaştırıyor insanları. Arabalarına binmeye çalışan muhalif güçler, gazetecileri de alarak hızla çöle doğu çekiliyor... En çok korkulan şey ise Kaddafi’nin... getirdiği paralı askerler... bazı bölgelerde büyük kıyımlar yaptıkları ve kadın çocuk demeden pek çok insanı öldürdüğü söyleniyor’.

‘Osmanlı’dan sonra huzur gelmedi’ başlıklı spotta ise, muhalif grupların tekstilci, avukat, öğrenci, doktor, pazar esnafı oldukları ve bir gönüllünün dedelerinin Osmanlı İmparatorluğu’nun tebaası olduğunu ve Osmanlı’nın bölgede gitmesinin ardından hiç huzur bulamadıkları sözleri paylaşılmıştır. Muhaliflerin ilerleyişinin sağlanamamasını konusunun gazetede gündeme getiriliş biçimi, Hürriyet gazetesinin beceriksizlik ve terör vurgusunun tersine gönüllüler ve eğitimli kimselerden oluşan tehdide maruz kalanlar bağlamındadır.⁴¹⁶

‘Libya Afganistan gibi olmasın’ başlıklı haberde Başbakan Tayyip Erdoğan’ın muhaliflerin silahlandırması fikrine yönelik açıklamalarına yer verilmiştir. Libya’nın Afganistan gibi olmasın çağrısında bulunduğu ifade edilirken açıklamaları şöyle

⁴¹⁵ Zaman, ‘Muhafifler, Trablus’un anahtarı Sirte’nin önünde’, 29 Mart 2011, s.11.

⁴¹⁶ Zaman, ‘Cephede iki ileri bir geri’, 31 Mart 2011, s.23.

aktarılmıştır: “...*Bu tür şeylerle tam aksine teröre zemin hazırlama durumu olabilir ki bu çok daha tehlikedir, çok daha risklidir*”.⁴¹⁷

‘*ABD silah veriyor*’ başlıklı haberde muhalif güçlerin ABD tarafından eğitildiğini ve Mısır üzerinde silah yardımı aldığı açıklaması konu edilmiştir. ABD’nin yalanlamasına rağmen muhaliflerin büyük gafını cepheden veren El Cezire televizyonunun duyurduğu bildirilmiş ve bir isyancısının “*ben ve arkadaşım Amerikan ve Mısır güçlerinden eğitim aldık. Bana Katyuşa roketlerini nasıl ateşleyeceğim ve silah kullanma kılavuzlarını nasıl çevireceğim öğretildi*” açıklamasına yer verilmiştir.⁴¹⁸

‘Evet, Türkiye’yi suçluyoruz’ başlıklı haberde isyancı gruplar tarafından kurulan Ulusal Konsey’in başkanı Abdül Hafız Goga’nın CNN’ne verdiği mülakatta operasyonlardaki başarısızlıkta Türkiye’nin aldığı isteksiz konumun rol aldığını öne sürmesi konu edilmiştir. Açıklamalar şöyle aktarılmıştır: “...Ne yazık ki, Türkiye, isyancıların silahlandırılmasına ve BM kararının uygulanmasına karşı çıktı.” CNN tarafından “Türkiye’yi hava bombardımanının seyrekleşmesinden sorumlu mu tutuyorsunuz?” sorusuna ise şöyle cevap verilmiştir:

“Evet, Türkiye’yi suçluyoruz. Çünkü bu tür durumlarda isteksiz olmak, çok tehlikelidir. Türkiye ne istiyor? Bu diktatörün her kentte Libyalıları öldürmesine izin verilmesini mi istiyorlar? Tüm dünya (olanlara) tank. Katar’daki, Mısır’daki kardeşlerimiz, İtalya ve Fransa’daki dostlarımızla iletişim içindeyiz”.⁴¹⁹

Muhaliflerin silahlandırılmasının konusunda Hürriyet gazetesinin yer verdiği üç haberde terör, ABD’nin gizli desteği ve Türkiye’nin buna müsaade etmeyen tavrından dolayı isyancıların kızması şeklinde tasvir edilmektedir. Zaman gazetesi ise yalnızca muhaliflerin zayıf kaldıklarını vurgulayarak sonuca Kaddafi’ye olan tutumunu yinelemektedir.

‘*Komuta artık NATO’da*’ başlıklı haberin ‘*NATO’dan muhaliflere silah yok*’ spot başlığında Kaddafi güçleri karşısında zayıf kalan muhaliflere silah yardımı

---

⁴¹⁷ Hürriyet, ‘Libya Afganistan gibi olmasın’, 02 Nisan 2011, s.20.

⁴¹⁸ Hürriyet, ‘ABD silah veriyor’, 04 Nisan 2011, s.21.

⁴¹⁹ Hürriyet, ‘Evet, Türkiye’yi suçluyoruz’, 07 Nisan 2011, s.21.

yapılmasının tartışıldığı ancak NATO Genel Sekreteri Rasmussen'in silah verilmeyeceği açıklamasını yaptığı bildirilmiştir.⁴²⁰

Tablo 15
Muhaliflerin Tanımlanması ve Silah

	Muhalifler	İsyancı	El-Kaide	Gönüllü
Hürriyet	64	40	21	1
Zaman	108	4	1	2

Tablo 15’de Kaddafi’nin gitmesini isteyen ve Libya ordusu ile çatışan grubun hem muhalif hem de isyancı olarak tanımlanmasının yanı sıra El Kaide ile bağlantılı oldukları ihtimali haber söylemlerine yansımaktadır. Hürriyet gazetesi muhalif söylemini kullanmasına rağmen oldukça yoğun bir değer ile isyancı söylemini de kullanmaktadır ve El Kaide ile bağlantılı olduğu yönünde haberleri gündeme taşımaktadır. Zaman gazetesi ise eser sayıda isyancı söylemini kullanırken muhalifler göstergesi hâkim söylemi teşkil etmektedir. Öte yandan muhaliflerin El Kaide bağlantısı olduğunu tek bir defa kullanarak varsaymamıştır.

Tablo 16
Tekil ve Karşılıklı Saldırılar

	Çatışma/ Çarpışma (Karşılıklı)	Saldırı/ Bombardıman/ Vurma (Muhalifler)	Saldırı/ Bombardıman/ Vurma (Kaddafi Birlikleri)	Saldırı/ Bombardıman/ Vurma (Keskin Nişancılar)
Hürriyet	15	5	10	3
Zaman	22	1	24	8

Tablo 16’da ise çatışmaların karşılıklı ve tek yönlü saldırı biçiminde olmasının haberlerde teşkil ettiği sayı belirtilmektedir. Hürriyet gazetesinde karşılıklı çatışma söylemi daha fazla sayıda kullanılırken muhaliflerin savaşma koşullarından dolayı saldırması söylemi daha az yer bulmuştur. Zaman gazetesinin ise müdahaleye ve Libya’daki çatışmalara olan tutumundan kaynaklı olarak Kaddafi birliklerinin saldırı/bombardıman/vurma söylemini daha yoğun kullandığı görülmektedir.

⁴²⁰ Zaman, ‘Komuta artık NATO’da’, 01 Nisan 2011, s.18.

5.4.4 Diğer Gruplar

'Bazıları ABD kentlerini ele geçirirse ne yapardınız' başlıklı spotta, operasyon emri verildikten sonra Kaddafi'nin Batılı liderlere gönderdiği mektubun tehdit içerikli olduğu ve ifadeleri şöyle nakledilmiştir: "*Libyalılar ülkeleri için ölmeye hazır... müdahaleden pişman olursunuz. Libya sizin değil, Libyalıdır*". 'Gazetecilere gösteri' spotunda ise, Kaddafi yanlılarının Batı gazetecilerin kaldığı otel önünde toplanarak "*Çok yaşa Kaddafi*" sloganları atarak Batılı ülkeleri müdahale etmemeleri konusunda uyardıkları ve ölmeye hazır olduklarını söyledikleri belirtilmiştir.⁴²¹

'Kaddafi meydan okudu ordudan ateşkes' başlığı ile birini sayfada sunulan haberde "*... meydan okuyarak, bütün Libya halkını silahlı olduğu söyledi... Libya ordusu dün akşam ateşkes ilan ettiğini duyurdu...*" bilgileri verilmiştir. 'Kaddafi 'savaş' ordu 'ateşkes' dedi' başlığı ile ilgili sayfada devam haberde koalisyon güçlerinin Libya'da bombardımanı başlatmasından sonra Kaddafi'nin TV'de yayınlanan açıklaması şu ifadelerle paylaşılmıştır:

"Libyalılar şimdi silah taşıyor. Mitralyöz, bomba ve tabanca bütün Libyalılara dağıtıldı. Haçlı ülkeleri Fransa, İngiltere ve ABD'nin Bingazi ya da başka yerdeki işbirlikçilerini bitireceğiz... Savaş alanından çekilmeyeceğiz çünkü toprağımızı ve onurumuzu savunacağız. Bütün Libyalılar şehit olarak ölmeye hazır... Geniş bir cephede savaşacağız ve teslim olmayacağız".

'İkinci ateşkes' spot başlığında ise Kaddafi'nin açıklaması yayınlandığı esnada Libya ordu sözcüsünün bütün birliklere ateşkes emri verildiği bilgisi paylaşılmıştır. 'Oğlum Obama' spotu ile Kaddafi'nin koalisyon devletlerine yazdığı mektuplar içinde Obama'ya yazdığı mektuptaki ifadelerle yer verilmiştir.

"Muhterem oğlumuz... Obama'ya, ... Libya ile ABD arasında savaş olsa bile, sen benim oğlum olarak kalacaksın ve seni yine seveceğim... Bütün Libya halkı benimle ölmeye hazır, kadın ve çocuklar bile. Biz, El- Kaide ile savaşıyoruz. Amerikan kentlerini silah zoruyla ele geçirselerdi sen ne yapardın?"⁴²²

⁴²¹ **Hürriyet**, 'Kaddafi'yi Vur' 20 Mart 2011, s.1-21.

⁴²² **Hürriyet**, 'Kaddafi meydan okudu, Ordudan ateşkes emri', 21 Mart 2011, s.1-16.

Hürriyet gazetesinin yukarıdaki iki haberinde Kaddafi'nin yaptığı açıklamalarda Libya halkının kendisinin yanında olduğu, desteklediği ve onun tarafında savaşacağı ifadeleri paylaşılmıştır. Aynı zamanda isyancı grupların El-Kaide üyesi olduğu yönündeki görüşü de belirtilerek Hürriyet'in Libya müdahalesinin tamamına karşı tutumunun özetlenmektedir.

'*Hedef Gözetmiyor*' başlıklı haberin '*İtalyan gemisi rehin*' spot başlığında, "... Kaddafi'ye bağlı Libyalılar arasında Batı düşmanlığı da giderek tırmanıyor... Trablus limanında demirli bir İtalyan gemisinin tüm personeli rehin alındı..."⁴²³

'Türk Mühendis: Sivilleri de vurdular' başlıklı haberde Trablus'ta bulunan inşaat mühendisi İsmail Bal'ın olayla ilgili açıklamaları şöyle aktarılmıştır:

"Şiddetli patlamalar duyuldu. Havaalanının yanında bulunan sivil yerleşim yerleri de zarar görmüş, ölümler arasında siviller de varmış. Saldırıları bittikten sonra Kaddafi yanlıları havaya ateş açarak gösteri yaptılar... Hava hareketi başlayıncaya kadar bize karşı olumlu yaklaşan Libyalılar, şimdi daha kızgın ve tahammülsüz yaklaşıyorlar".⁴²⁴

Yukarıdaki iki haberde ise Batı düşmanlığı ve hava harekâtının başlamasının öne sürülmesi Libyalıların müdahaleye iyimser bakmadıklarının bir göstergesi niteliğindedir.

'*Yanımızda ol*' başlıklı haberde Türkiye'nin Bingazi Başkonsolosluğu önünde toplanıp gösteri yapan Libyalıların Başbakan Tayyip Erdoğan'a yanlarında yer almalarını dile getirdikleri gösteri konu edilmiştir. Muhaliflere ait bayrakları taşıyan Libyalı göstericilerin "*Libya halkı hürriyet istiyor, Türkiye nerede, Müsrata'da halk öldürülüyor, Erdoğan silahlanmaya karşı çıkıyor, Şehitlerin kanı boşa mı akıyor*" dedikleri kaydedilmiştir. 2 saat süren gösteride bazı silahlı eylemcilerin Konsolosluğa ait Türk bayrağını indirmeye çalıştığı ancak konsolos yetkililerinin müdahale etmediği belirtilmiştir.⁴²⁵

⁴²³ Hürriyet, 'Hayalet vuruyor', 21 Mart 2011, s.16.

⁴²⁴ Hürriyet, 'Türk mühendis: Sivilleri vurdular', 21 Mart 2011, s.16

⁴²⁵ Hürriyet, 'Yanımızda ol', 06 Nisan 2011, s.21.

'Bingazi'de Türk konsolosluğuna çirkin saldırı' başlıklı haber şoyale bildirilmiştir:

*"Türkiye'nin Bingazi Başkonsolosluğu önünde toplanan bir grup Libyalı, Başbakan Erdoğan muhaliflere destek vermediği ve muhaliflerin silahlandırılmasına karşı çıktığı gerekçesi ile protesto edildi... Elleri bıçaklı bazı kişiler ise bina girişindeki konsolosluk tabelalarını söktü, kapıları tekmeledi ve konsoloslukta asılı olan Türk bayrağını indirmek istedi"*⁴²⁶

Muhaliflerin Türk konsolosluğuna saldırmalarının konu edildiği haberlerde ise iki gazetede benzer tutumla isyancıların/muhaliflerin saldırgan tavırları eleştirilmiştir.

5.5 şehvet, Sapık, Ahlaksız

Oryantalist ideolojinin şehvet düşkünü, ahlaki değerlerden yoksun, ve sapık Doğulu tanımları Libya'da tacize uğrayan kadınların mağduriyeti şekline bürünmüştür.

'Libya'da tacize uğradım' başlıklı haberin alt başlığında *"Libya'ya vizesiz girdikleri gerekçesiyle gözaltına alınan, Türkiye'nin girişimleriyle serbest kalan New York Times Gazetesi'nin dört habercisinden biri olan Lynsey Addario'nun gözaltında Libyalıların tacizine uğradığı ortaya çıktı"* bilgisi verilmiştir. Öte yandan diğer bir vakada *"CBS'nin kadın muhabirleri Lara Logan'ın Mısır'ın meşhur Tahrir Meydanı'nda uğradığı cinsel saldırının bir benzeri"* şeklinde belirtilmiştir.⁴²⁷

'Medyanın oteline gidip 'Tecavüz ettiler' dedi' başlıklı haberde şunlar paylaşılmıştır:

*"...Kaddafi'ye bağlı askerlerin Bingazili olması nedeniyle tutukladığını ve iki gün boyunca 15 askerın tecavüzüne uğradığı söyleyen genç kadın, otel güvenliğinin müdahalesiyle zorla dışarı çıkarıldı. Kaddafi'ye bağlı güvenlik görevlileri, şikâyetçi kadını kurtarmaya çalışan gazetecileri de tartakladı"*⁴²⁸

⁴²⁶ Zaman, 'Bingazi Türk konsolosluğuna çirkin saldırı', 06 Nisan 2011, s.17.

⁴²⁷ Hürriyet, 'Libya'da tacize uğradım', 23 Mart 2011, s.30.

⁴²⁸ Hürriyet, 'Medya oteline gidip 'Tecavüz ettiler' dedi', 27 Mart 2011. s.21.

'Tecavüzcüler tutuklandı' spot başlıklı haberde, gazetecilerin kaldığı otele fahişelik yapmaya gittiği belirtilen kadının serbest olduğu ancak bir üst düzey komutanın oğlu ile 4 polisin tutuklandığı belirtilmiştir.⁴²⁹

5.6 Bağımlılıklarına Güvenilmeyen, Sözünden Dönen

Saddam Hüseyin'i terk eden bürokratlarının, askerlerinin, destekçilerinin onu güven sarsıcı şekilde terk ettikleri yönünde çıkan haberler de olduğu gibi Libya'da da aynı algı yinelenmiştir. Muammer Kaddafi'nin de yanında olan bürokratları, askerleri ve destekleyenleri müdahaleden kısa süre sonra desteği karşı tarafa geçerek bıraktıkları yönündeki haberler bulunmaktadır.

'Ordusu dağılıyor' başlıklı haberde Kaddafi'ye bağlı ordu birliklerinin çözülmeye başladığı bilgisi paylaşılmıştır. Hillary Clinton'ın *"Kaddafi'ye bağlı çok sayıda diplomat ve komutanın son bombardımanların ardından saf değiştirmeye başladığı"* görüşüne yer verilmiştir. Petrol boru hatlarının geçtiği stratejik kasabaların direniş gösterilmeden muhaliflere geçtiği de not edilmiştir.⁴³⁰

'Koalisyon artı Almanya' başlıklı haberde ABD Başkanı, İngiltere Başbakanı, Fransa Cumhurbaşkanı ve Almanya Başbakanı'nın toplantılarını konu edinen haberde toplantıdan önce Fransa ve İngiltere'nin yayınladıkları bildiriden şöyle bahsedilmiştir: *"Kaddafi yandaşlarını 'çok geç olmadan taraf değiştirmeye' muhalifleri ise Kaddafi'nin gidişini hızlandıracak bir siyasal sürece katılmaya çağırılmışlardı... Libya muhalifler de 'zaferin ardından' Kaddafi'yi yargılayacaklarını duyurdu"*.⁴³¹

'Sen de mi Musa' başlıklı haberde *"Kaddafi'nin hiç ummadığı bir ihanetle sarsıldığı, Libya liderinin 30 yıllık sağ kolu, Dışişleri Bakanı Musa Kussa İngiltere'ye sığındığı"* konu edilmiştir. 1979 yılında Libya'nın *de facto* Londra elçisi olan Kussa'nın İngiltere'ye sığınmasıyla *"keskin bir tezat duruş"* sergilediği belirtilmiştir. O dönem

---

⁴²⁹ **Hürriyet**, 'Önce Sitre sonra Trablus', 29 Mart 2011, s.19.

⁴³⁰ **Hürriyet**, 'Ordusu dağılıyor', 28 Mart 2011, s.16.

⁴³¹ **Hürriyet**, 'Koalisyon artı Almanya', 29 Mart 2011, s.27.

İngiltere'deki Libyalı muhaliflerin öldürülmesini savunduğu için sınır dışı edildiği not düşülmüştür.⁴³²

'Kaddafi çözülüyor' başlıklı haberin alt başlığında konudan şöyle bahsedilmiştir:

"Libya liderinin en yakın çevresi bir bir kopuyor. 30 yıllık sağ kolu ve dışişleri bakanı Musa Kussa'nın ardından BM Temsilcisi Treki de istifa etti. Meclis, istihbarat başkanları ve petrol bakanının Tunus'a sığındığı söylentileri çıkarken, Kaddafi'nin oğlu Seyfülislam en yakın adamını 'çıkış yolu' bulmak için Londra'ya gönderdi".

Haberde yapılan yorum ise "...askeri gücünün dörtte birini kaybeden.. Kaddafi kendisine en yakın adamların da taraf değiştirmesiyle politik olarak da çözüldü" şeklindedir.⁴³³

'Hain' Musa karısını bıraktı' başlıklı haberde Kaddafi'nin en güvendiği isim olduğu belirtilen Dışişleri Bakanı Musa Kussa'nın "hasta olduğu bahanesiyle İngiltere kaçarken karısını geride bıraktığı ortaya çıktığı" yorumu konu edilmiştir. Kaddafi şüphelenmesin diye karısını bıraktığı, ancak Kaddafi güçlerinin Kussa'nın evinde karısını yakaladıkları bildirilmiştir.⁴³⁴

Batı menşeli Kaddafi'nin bürokratları ve ordusunun çözüldüğü yönündeki haberlerin Hürriyet gazetesinde yer bulmasına rağmen ülkesini de terk edip İngiltere giden Libya Dışişleri Bakanı Musa Kussa sert bir dille eleştirilmektedir. Zaman gazetesinde ise aşağıda paylaşılan iki haberinde pek çok Libyalı bürokratin ülkeyi terk ettikleri belirtilirken Kaddafi'nin kendisinin dahi Libya'yı terk edebileceği ihtimaline yer verilmiştir.

'Amerikan basını: CIA haftalardır Libya'da' başlıklı haberde CIA'nin istihbarat çalışmalarına göre Kaddafi'ye en yakın isimlerden biri olan Dışişleri Bakanı Musa Kussa'nın İngiltere'ye sığınmasının ardından Libya'nın BM temsilcisi Ali Abdüsselam Treki'nin de görevinden istifa ettiği ve birkaç yakın ismin Tunus'a gideceği şu şekilde yorumlanmıştır: "... kurmayların muhalif saflara geçmesinin

⁴³² Hürriyet, 'Sen de mi Musa', 01 Nisan 2011, s.29.

⁴³³ Hürriyet, 'Kaddafi çözülüyor', 02 Nisan 2011, s.23.

⁴³⁴ Hürriyet, 'Hain Musa karısını bıraktı', 03 Nisan 2011, s.25.

ardından Kaddafi'nin artık sonunun yakın olduğu... Kussa'nın istifasının Libya liderinin rejiminin parçalandığını ve baskı altında olduğunu gösteriyor".⁴³⁵

'Kaddafi'nin kurmayları Libya'dan kaçıyor' başlıklı birinci sayfa haberinde "tüm baskılara rağmen istifa etmeyerek dünyaya meydan okumaya devam eden... Kaddafi'nin kurmayları birer birer saf değiştiriyor..." alt başlığı kullanılmıştır. El Cezire televizyonundan alınan habere göre Kaddafi'yi terk edenlerin Libya Halk Kongresi Başkanı, Dış İstihbarat Şefi, ve Avrupa işlerinden sorumlu üst düzey bir diplomatın olduğu belirtilmiştir.15 Şubat'tan bu yana dek çok sayıda bakan, subay ve bürokratin saf değiştirerek muhaliflerin tarafına geçtiği hatırlatılmıştır. Kaddafi'nin oğlu Seyfülislam'ın da yardımcılarında birini Londra'ya göndererek Kaddafi'nin Libya'dan çıkış yollarını görüşmüş olabileceği vurgulanmıştır.⁴³⁶

Tablo 17
Kaddafi'ye Bağlı Bürokrat ve Askerlerin Çözülüşü

	İstifa/ Kaçmak/ Sığınmak (Bürokrat)	Çözülme/ Dağılma (Asker)
Hürriyet	7	4
Zaman	15	-

Tablo 17'de Kaddafi yönetimine bağlı bürokratların kaçması ve askerlerin dağılmasına yönelik haberlerdeki göstergelere yer verilmiştir. Zaman gazetesinin yine çatışmalara olan tutumu bu söylemi de belirlemiştir. Muhalifleri destekleyen politikasından ötürü gazetenin Kaddafi'nin bürokratlarının bir yandan güvenilir oldukları bir yandan da taraf değiştirmeleri ile muhaliflerin meşruiyeti gösterilmeye çalışılmıştır.

5.7 Mağdur Halk

Irak'taki müdahalede olduğu gibi Muammer Kaddafi'nin karşısında olan saldırgan ve terörist olarak nitelendirilirken bombalamalarda ve çatışmalarda zarar gören sivil halkın mağduriyetine vurgu yapılmıştır. Türk hükümetinin 'kardeşlik' vurgusu, diplomatik ve insani müdahaleler neticesinde yakınlık kurulmaya çalışılmıştır.

⁴³⁵ Zaman, 'Amerikan basını: CIA haftalardır Libya'da', 01 Nisan 2011, s.18.

⁴³⁶ Zaman, 'Kaddafi'nin kurmayları Libya'dan kaçıyor', 02 Nisan 2011, s.1-20.

'Gül: Kardeş kanı akmasın' başlıklı haberde BM'nin Libya'da uçuşa yasak bölge ilan etmesi üzerinde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Dışişleri Bakanı, Ahmet Davutoğlu'nun gündem ile ilgili görüşleri taşınmıştır. Gül'ün "...*Ümit ederiz ki Libya'da çatışma daha da büyümmez, kan akmaz. Bizim bütün tedirginliğimiz ve kaygımız kardeş kanının akmasıdır...*" sözleri ve Davutoğlu'nun "...*Libya'daki kardeşlerimizin daha fazla can kaybı yaşamaması için Türkiye üzerine düşen her türlü görevi yapacaktır...*" yönündeki açıklamaları paylaşılmıştır.⁴³⁷

'Ateşkes derhal yürürlüğe girsin' başlıklı haberde ise Başbakan Tayyip Erdoğan'ın BM'nin kararının hemen uygulanması ve ateşkesin başlaması yönünde açıklamalarına *'Kardeşlik diye haykırıyoruz'* spot başlığında şöyle yer verilmiştir: "...*Ateşkesin derhal yürürlüğe girmesini, sivil halka karşı güç kullanımına derhal son verilmesini istiyoruz... Biz ilkelerle hareket ediyor ve sadece kardeşlik, barış, hukuk, adalet diye haykırıyoruz*". *'Acıya tahammülümüz yok'* spot başlığında ise Erdoğan'ın geçmişte Libya'da ve Çanakkale'de Türklerin ve Libya halkının omuz omuza savaştığı ve bugün için ise "...*Kardeşlerimizin sıkıntısı bizim de sıkıntımızdır... Biz daha ne kadar Ortadoğu'da, Afrika'da kardeşin kardeşi katlettiğine dair acı haber alacağız... Biz artık bu bölgede zulüm değil, işkence değil, baskı değil kardeşlik, dayanışma görmek istiyoruz*" yönündeki ifadeleri paylaşılmıştır.⁴³⁸

'Uçuş yasağına destek, kara operasyonuna muhalefet' başlıklı haberde BM'den çıkan kararlara Türkiye'nin tavrı konu edinmiştir. Ahmet Davutoğlu'nun "*Libya'daki bu acıların, sivil katliamlarının ve kayıpların bir an önce sona ermesi yönünde atılacak her adıma olumlu telakki ederiz*" görüşü ile Tayyip Erdoğan'ın "*Libya'da tarafların, ellerini vicdanına koyup tekrar ve tekrar düşünmesini istiyoruz. Kardeşin kardeşi katletmesi karşısında, elimiz kolumuz bağlı oturması mümkün değil*" açıklamalarına yer verilmiştir.⁴³⁹

İki gazetede haberlerinde Türk hükümetinin Libya halkının saldırılara uğraması ve olası katliamlara karşı tutumunu belirtmiştir. Türk milleti ile Libya halkının kardeşlik bağı ile dayanışmasına vurgu yapmaktadır.

⁴³⁷ **Hürriyet**, 'Gül: Kardeş kanı akmasın', 19 Mart 2011, s.20.

⁴³⁸ **Hürriyet**, 'Ateşkes derhal yürürlüğe girsin', 19 Mart 2011, s.20.

⁴³⁹ **Zaman**, 'Uçuş yasağına destek, kara operasyonuna muhalefet', 19 Mart 2011, s.18.

'Hayalet vuruyor' manşeti ile sunulan haberde Fransa'nın şovla başlattığı Libya'ya hava operasyonunun sivillerin de vurulması, operasyona ABD'nin katılımı konu edilmiştir. *'Hedef gözetmiyor'* başlığı ile ilgili sayfada devam eden haberin sivillerin vurulması ve tarafların açıklamalarına yer verilmiştir. Fransa'nın şov yaparak başlattığı operasyonda sivil hedeflerin vurulmasına Rusya'dan gelen açıklama: *"BM'nin aldığı karar... sivilleri koruyun yönünde, siz gidip sivilleri vuruyorsunuz"* şeklinde olup, operasyona davet çıkan Arap Birliğinin çark ettiğini ve sivillerin vurulmasından Fransızları sorumlu tutukları bildirilmiştir.⁴⁴⁰

'Dünya Libya'da bölündü' manşetli haberin alt başlığında sivil ölümlerden şu şekilde bahsedilmiştir: *"... operasyonda sivil ölümler çatlaklara yol açtı. İtalya, harekatı NATO üstlenmezse hava üslerini kapatacağını, ABD daha fazla liderlik yapmak istemediğini duyurdu. Fransa, NATO'nun işin içine girmesi halinde Arapların tepkisini çekeceğini iddia etti..."*⁴⁴¹

Libyalı mağdur halkın müttefik güçler tarafından vurulmasının müdahalenin amacına ters düştüğü yönündeki eleştirel yorumları içeren haberler iki gazetenin de ortak söylemini oluşturmaktadır.

'Libya'da mültecilerin yardım çığılığı' başlıklı birinci sayfa haberinde *"...Libya'daki çatışma ortamından kaçarak mülteci ve göçmen kamplarına sığınan binlerce insanın hayatta kalma mücadelesi ise gereken ilgiyi görmüyor..."* BM'nin ve yardım kuruluşlarının yardımına rağmen gıda, su, temizlik ve sağlık konularında sıkıntı yaşandığı hijyen sorunu nedeniyle salgın hastalıkların baş gösterdiği bildirilmiştir.⁴⁴²

'Mülteciler İtalya yolunda ölüyor' başlıklı haberde Tunus ve Libya'dan kaçmaya çalışan mültecilerin bindikleri teknelerin kötü hava koşulları nedeniyle büyük güçlük çektiği belirtilirken, 230 kişiyi taşıyan bir balıkçı teknesinin battığı ve 38 kişinin öldüğü kaydedilirken 250 kadar mülteci ile yola çıkan bir başkanın teknenin Libya açıklarında kayboldukları bilgisi paylaşılmıştır.⁴⁴³

---

⁴⁴⁰ **Hürriyet**, 'Hayalet vuruyor', 21 Mart 2011, s.1-16.

⁴⁴¹ **Zaman**, 'Dünya Libya'da bölündü', 22 Mart 2011, s.1.

⁴⁴² **Zaman**, 'Libya'da mültecilerin yardım çığılığı', 03 Nisan 2011, s.1-18.

⁴⁴³ **Hürriyet**, 'Mülteciler İtalya yolunda ölüyor', 04 Nisan 2011, s.21.

'Libyalı 13 yaralı İstanbul'a getirildi' başlıklı haberde Libya'ya yönelik başlatılan operasyonlarda yaralanan 13 Libyalının Bingazi'deki İnsani Yardım Vakfı'nın resmi işlemleri tamamlamasıyla İstanbul'a getirilen yaralılarından bir Libyalının Türk bayrağı açarak zafer işareti yaptığı belirtilmiştir.⁴⁴⁴

'Libya 'umut'u bekliyor' başlıklı haberde saldırılar nedeniyle iki ateş arasında kaldıkları ifade edilen Libyalı sivillerin Türkiye'den gelecek ve yaralıların tedavisinde kullanılacak olan gemiyi bekledikleri belirtilmiştir.⁴⁴⁵

'Türkiye'den Libya Operasyonu' başlıklı haberde Türkiye'den insani yardım için giden Ankara feribotu konu edilmiş ve harekâtın başlamasından sonra ilk kez askeri unsurların da katılımıyla insani amaçlı geniş bir operasyon gerçekleştirildiği vurgulanmıştır. Misrata limanından 60'ı refakatçi 230 yaralıyı alarak Türkiye'ye döneceği bildirilmiştir. *'12 saatlik özel ateşkes'* spot başlığında ise yaralıları almak için 5 gündür bekleyen Ankara feribotunun Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Libya Başbakanı ile olan görüşmesinde yaralıların kurtarılması için ateşkes sağlanmasını söylediği ve 12 saatliğine ateşkesin ilan edildiği haberi paylaşılmıştır. Ek olarak Kızılay'dan yapılan açıklamaya göre 9 kişilik uzman ekip ve gıda, çadır, gaz maskesi ve tıbbi malzemedan oluşan 290 ton yardım malzemesinin gittiği belirtilmiştir.⁴⁴⁶

'Libya'da Ankara feribotu için geçici ateşkes' başlıklı haberde yaralıların tahliyesi için Türkiye'den giden yardım gemisinin tüm dünyanın dikkatini çektiği bir günde Libya açıklarına ulaşan ancak çatışmalar nedeniyle feribotun limana yaklaşmadığı beş gün beklediği ancak Ahmet Davutoğlu'nun girişimi ile 12 saat için geçici ateşkes ilan edildiği bildirilmiştir. 230 yaralı ve 60 refakatçinin alındığı feribotta Kaddafi yanlılarının da olduğu kaydedilmiştir.⁴⁴⁷

'Savaş mağduru Libyalılara Türkler yardım elini uzatıyor' başlıklı haberde *"Türk Kızılayı ve İHH, Bingazi'de kurdukları merkezlere hem zor durumdaki Libyalı*

---

⁴⁴⁴ **Hürriyet**, 'Libyalı 13 yaralı İstanbul'a getirildi', 29 Mart 2011, s.18.

⁴⁴⁵ **Hürriyet**, 'Libya umutu bekliyor', 29 Mart 2011, s.19.

⁴⁴⁶ **Hürriyet**, 'Türkiye'den Libya operasyonu', 04 Nisan 2011, s.21.

⁴⁴⁷ **Zaman**, 'Libya'da Ankara feribotu için geçici ateşkes', 04 Nisan 2011, s.17.

sivillere hem de ülkede mahsur kalan mültecilere yardım elini uzatıyor” bilgisi ile yardım çalışmaları anlatılmıştır.⁴⁴⁸

‘*Cankurtaran Türkiye*’ manşeti ile sunulan haber Ankara feribotunun Misrata’dan yola çıktıktan sonra Bingazi’ye uğrarken alkışlarla ve Türk bayraklarıyla karşılandığı ve gemide yaralılarla yapılan röportajlar konu edilmiştir. ‘Alkışlanan operasyon’ başlığı ile ilgili sayfada devam eden haberde batının uçaklarının bombaladığı, tarafların da kıyasıya savaştığı Libya’ya Türkiye’nin tek başına insani operasyon düzenleyerek yüzlerce yaralıyı ateş hattından çekip alması dünya gündeminin ilk sırasına oturduğu vurgulanmıştır. Bingazi’ye uğranıldığı sırada muhaliflerin “*Türkiye- Libya kardeşdir. Teşekkürler Türkiye*” diye sloganlar attığı ve geminin güvertesinde yaralıların karşılamaya gelenlerin ise güverteden Türk bayrakları açarak gözyaşları içinde sevgi gösterisinde buldukları bildirilmiş fotoğraflarla da desteklenmiştir.⁴⁴⁹

‘*Libya’daki savaşın yaraları Türkiye’de sarılıyor*’ başlıklı haberde Türkiye’nin insani yardım operasyonları ile Libya’dan aldıkları yaralıların Türkiye’ye ulaştığı bildirilmiştir. Yaralıların “*Bizi Libya’dan kurtaran Türkiye’ye binlerce kez teşekkür ederiz*” diyerek minnet duygularını ifade ettikleri paylaşılmıştır.⁴⁵⁰

‘*Şükran Türkiye*’ manşetli haberde Libya’dan yaraların alınmasını sağlayan Türkiye’ye Libyalıların sevgi gösterisi konu edilmiştir. İlgili sayfada devam eden kısmında gemideki Libyalıların Türkiye ve Libyalı Muhaliflerin kullandığı ay yıldızlığı bayrakları sallayarak “*Libya özgürdür, Türkiye Allah razı olsun, Kaddafi Yallah, Allah, Libya, hürriyet, Türkiye’ye şükran*” diye Arapça ve Türkçe sloganlar attıkları belirtilmiştir. Sık sık tekbir getirdikleri ve “Bizi ölümden kurtardınız” diye şükranlarını dile getirmeleri de eklenmiştir.⁴⁵¹

Hürriyet ve Zaman gazeteleri Türkiye’nin başarısının ön plana çıkarıldığı kurtarma operasyonlarını çatışmalarda yaralanan ve insani yardıma muhtaç kalan Libyalılara ‘kardeşlik’ vurgusu ile haberlerinde yer vermişlerdir.

⁴⁴⁸ **Zaman**, ‘Savaş mağduru Libyalılara Türkler yardım elini uzatıyor’, 04 Nisan 2011, s.17.

⁴⁴⁹ **Hürriyet**, ‘Cankurtaran Türkiye’, 05 Nisan 2011, s.1-18.

⁴⁵⁰ **Zaman**, ‘Libya’daki savaşın yaraları Türkiye’de sarılıyor’, 06 Nisan 2011, s.1-17.

⁴⁵¹ **Hürriyet**, ‘Şükran Türkiye’, 06 Nisan 2011, s.1-21.

Tablo 18
Libya Halkı ve Çatışmalar

	Libya halkı	Libyalılar	Kardeş	Kaddafi yanlıları/ yandaşları/ taraftarları	Mağdur/ Dram
Hürriyet	13	18	9	7	2
Zaman	8	6	3	7	3
	Kaçak/ Mülteci/ Göçmen	Ölü/ Kayıp	Vurulma (Koalisyon güçleri tarafından)		
Hürriyet	6	11	11		
Zaman	12	19	4		

Tablo 18’de ise Libya halkı ile ilgili tanımlamalar ve hadiseler ilgili göstergeler irdelenmiştir. Hürriyet gazetesi Libya halkı, Libyalılar, kardeş ve Koalisyon güçlerini eleştiren tutumundan dolayı sivillerin vurulması söylemini daha sık kullanmaktadır. Zaman gazetesinin ise en sık kullandığı göstergeler kaçak/ mülteci/ göçmen ve ölen Libyalılar olmuştur.

ALTINCI BÖLÜM

IRAK VE LİBYA MÜDAHALELERİ SÜRECİNDE TÜRK BASININDAKİ ARAP İMGESİ: SÜREKLİLİKLER VE KOPUŞLAR

Irak ve Libya müdahaleleri disiplinler arası incelemede birçok perspektifi; uluslararası ilişkileri, sosyolojiyi, antropolojiyi ve iletişim bilimlerini, kapsayan birer dünya hadiseleridir. Müdahale sürecinde Türk basınında farklı temsilleri ile yer almıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda gazetelerde yer verilen haberlerin söyleminden Arap imajı tespit edilmiştir.

6.1. Haberlerin Genel Karakteristiği

Islah edilmeye muhtaçlık; diktatörlük, terör, silah ve saldırı, sapıklık, bağımlılıklarına güvenilmeyen sözünden dönen, mazlum zavallı mağdur halk her iki vakada da ortak söylemi teşkil etmede benzerlikler vardır. Söylemdeki kopuşlar ve ayrılıklar ise müdahalelerin oluşum süreci, aktörler, roller bağlamında oluşmaktadır. Saddam Hüseyin ve oğullarının saltanatlarını; şehvet, ahlaksızlık, sapıklık ve egzotiklik unsurlarını barındıran haberler Irak müdahalesi sürecinde basında yer alan diğer konular arasındadır. Bu unsurlar Irak ve Libya müdahalelerini birbirinden farklı kılan konu dağılımını belirlemektedir. Muammer Kaddafi'nin özel yaşantısına dair haberler yokken Saddam Hüseyin'in saltanatından uzak çadırdaki yaşamını sürdürmekteydi. Irak halkında olduğu gibi iki zıt söylem Libyalı halk içinde kullanılmıştır. Irak müdahalesinde halk ancak zarar gördüğünde mağdur iken savunma maksatlı yaptıkları eylemlerde saldırı unsuru vurgulanmıştır. Yağma haberlerinde genelleştirilen bir söylemle Iraklı halk tarafından yapıldığı sıkça vurgulanmıştır. Libyalı halk için ise mağdur olmalarının yanı sıra isyancılar olarak da nitelendirilen muhalif grupların bazı haberlerde El-Kaide üyeleriyle bağlantısı vurgulanmıştır. Aşağıda iki vaka için kullanılan söylemlerin karşılaştırmalı olarak tespiti yapılmaktadır.

6.2 Söylemsel Süreklilikler ve Kopuşlar

Irak eski Cumhurbaşkanı Saddam Hüseyin'in rejimi ve ülkeyi terk etmesinin hedeflendiği müttefik kuvvetlerin 19 Mart 2003 tarihinde başlayan Irak müdahalesi,

Batılı bir güç ile ıslah edilmeye muhtaçlığın varlığını meşrulaştıran bir zeminde tartışılmıştır. Diğer bir deyişle oryantalist algıyla ötekileştirilen Doğu'nun, modern Batı tarafından medenileştirilmesinin asırlardır süregelen bir yinelemesidir. Müdahalenin hedefi 'Irak'ı özgürleştirme operasyonu', 'demokratik yapılanma', 'silahsızlandırılma', 'Irak halkını kurtarma' ifadeleriyle tanımlanmaya çalışılmıştır.

Libya eski Devlet Başkanı Muammer Kaddafi'nin Libyalı sivillere ve muhaliflere silahlı müdahalelerde bulunması sebebiyle 19 Mart 2011 tarihinde Fransa önderliğinde, ABD ve İngiltere'nin de katıldığı Libya'daki iç savaşın önüne geçmek amacıyla Libya müdahalesi gerçekleşmiştir. Ortadoğu'da yaşanan 'Arap Baharı' olarak da nitelendirilen toplumsal hareketler müdahalenin önemini bölgesel ve küresel ölçekte arttırmaktadır. Müdahale hedefinin 'Kaddafi'nin çatışmayı durdurması' olmasına karşın müttefik güçlerinin Libyalı muhaliflere verdikleri destek ile gösterge hedef değişmiştir. Desteğin doğuracağı sonuçlar açısından hedefler 'Kaddafi'nin gitmesi', 'devrilmesi', 'rejimin değişmesi', 'Libya'nın yeniden inşası' sürecinde etkinlik kazanılması şeklinde sunulmuştur.

Saddam Hüseyin'in devlet adamı kimliği; 'diktatör', 'darbeci', 'saldırgan', sorunlu bir aileden gelen 'despotik' ve 'zalim', halkına türlü türlü eziyetler yapan ve onları katleden, silahsızlanmayı reddeden, terörist grupları destekleyen, acı ve terör getiren barbar rejimi, tehditkârlığı, cihat çağrısında bulunduğu, intihar komandoları eğiten söylemleri ile nitelendirilmektedir. Özel yaşamı ise 'zalimliğinin simgesi' olan 'muhteşem saraylar'a sahip, banyo ve tuvaletlerinde taharet muslukları bile altından, lüks sığınaklarına çekilen, metresi ile aşk yuvasında kaldığı evin playboy fantezisi içerdiği, pahalı alkollerini olduğu, Viagra kullandığı, kendinden başka kimseye Allah'a bile inanmadığı yönündedir. İtibarsızlaştırma adına kullanılan söylemler ise 'kellesi uçurulacak kişi', 'dublör kullanan', 'heykeli daha dirençli', kaçan şeklindedir.

Muammer Kaddafi için kullanılan benzer söylemler ise 'diktatör', 'zalim', sivillere silahlı saldırıda bulunduğu, masum insanlara zulmettiği, halka baskı ve şiddet uyguladığı, 'çöl tilkisi', altın rezervlerine ve hardal gazına sahip, 'tehditkâr', halka silah dağıttığı yönündedir. Farklı söylemler ise, müdahale kararından sonra geri adım atan, köşeye sıkışan, iktidarı oğulları yoluyla demokrasiye geçiş sürecine devretme teklifinde

bulunduğu, ateşkesine rağmen saldırdığı, Obama'yı oğlu olarak gördüğü ve hep seveceğı yönündedir.

Saddam Hüseyin'in oğullarının siyasal kimliklerine yönelik 'tehditkâr', 'playboy', 'kaçakçı', 'saldırgan', 'zalim', 'kasap', eziyetleri olan, kellesi alınacaklar, cihat çağrısında buldukları şeklinde nitelikler kullanılmaktadır. Özel yaşamları için ise yoksulluktan kırılan halka karşı malikâne de oturduğu, pahalı alkoller bulunduğu, çıplak kadın fotoğrafları ve kadınların telefon numaralarını bulundurduğu, 'kadın müptelası' olduğu, cinsel uyarıcı kullandığı, eroin kullandığı, silahlara ve şarjörlere ayrılmış odaya sahip olduğu ifadeleri kullanılmıştır.

Saddam Hüseyin'in bürokratları hakkında şunlar kullanılmıştır; Saddam'a bağı, 'dehşet' ve 'ölüm saçan komutanlar', evi Amerikan kültürü dolu (Tarık Aziz), 'cellat', 'katil', iskambil kâğıtlarıyla listelenip arandıkları, teslim oldukları, yakalandıkları belirtilmiştir. Kaddafi'nin de benzer olarak üst düzey yöneticilerin ve komutanların saf değıştirdikleri vurgulanmıştır.

Iraklı askerlerin çatışmadan teslim oldukları, intihar subayları oldukları, petrol kuyularını yaktıkları, bazı grupların özel eğitimli oldukları, sert direniş gösterdikleri, esir alındıkları, kayıtsız şartsız rejime destek sağladıkları ifade edilmiştir.

Kaddafi'nin birlikleri düzenli ve eğitimli oldukları, muhalifleri idam ettikleri, katliam yapabilecekleri, misket bombası kullandıkları, keskin nişancılar oldukları, İtalyan gemisini rehin aldıkları, iki ayrı kadına tecavüz ettikleri belirtilmiştir.

Libyalı muhaliflerin müttefik güçleri kurtarıcı olarak gördükleri, düzensiz, eğitimsiz ve çoğunun gönüllü olduğu, El-Kaide ile bağlantılı, ön saflarda savaştıkları ve ABD'ye karşı savaşan cihat savaşçıları oldukları, namaz kılıp zafer için Allah'a dua ettikleri, Taliban gibi arkası açık kamyonetlerde uçaksavar, makinalı tüfek ve füzeatarlar kullandıkları, hafif silahlı ve kendi aralarında kavgalı oldukları, en alt seviyedeki beklentileri karşılamadıkları, akla gelmeyecek sakarlıklarının olduğu, ABD'nin silah ve eğitim verdiğı gibi özellikleri değınilenler arasındadır.

Iraklı halkının Saddam yönetimi tarafından evlerini terk edilmeye zorlandığı ve hapse atıldığı, göç ettikleri, Saddam'dan korktukları ve kaçtıkları, savaşın sivil

kurbanları, çaresiz, yaralı, ölü, aç ve susuz oldukları, insani yardımlarda yağma ve izdiham yaptıkları, Saddam dolarını elden çıkardıkları, Saddam heykelini devirdikleri, heykeli terlikle dövdükleri, heykelin boğazını kestikleri, ABD birliklerinin sevinçle karşılanmadığı, çiçekler verilip alkışlandığı, yağmacı, intihar eylemcisi, gerilla savaşı yaptıkları, güçlü oldukları ve Saddam'a bağlı oldukları Taliban gibi Guantanamo'ya gönderilecekleri yönünde çeşitli ifadeler kullanılmıştır.

Libyalı sivil halkın ise Kaddafi birlikleri tarafından öldürüldüğü, yaralılara Türklerin yardım ettikleri, yardımlar sırasında Türk bayrakları açtıkları, Türklere teşekkür ettikleri, Türklerin kardeşi oldukları, savaş mağduru oldukları gibi genele yayılacak söylemler kullanılmıştır. Çok yaşa Kaddafi deyip ülkeleri için ölmeye hazır oldukları, silah taşıdıkları, şehit olarak ölmeye hazır oldukları, öldükleri, kızgın ve tahammülsüz, oldukları ve Türk bayrağını indirmeye çalışan silahlı eylemciler oldukları gibi ifadeler ise sınırlı söylemlerdir.

Araplarla ilgili genel kültürel unsurları Irak müdahalesinde şöyle sıralanmıştır: Arapların fantezi dünyasında yaşadıkları ve bunun onların karakteristik özellikleri olduğu, kültürlerinde bıyığın erkeklik sembolü olduğu, erkekliklerine çok önem verdikleri belirtilmiştir. Öte yandan ABD askerlerine yapılan tavsiyelerde ise Arapların sol ellerini tuvalette temizlik amacıyla kullandıkları ve işaret için kullanılmaması, iletişim için yüksek sesle ve yavaş konuşulması, kadınlara uzun süre ve cilveli bakılmayacağı, Şehitler Abidesi gibi yerlerde saygılı davranılması ve her silahlının düşman olmadığı açıklıkla belirtilmiştir. Libya müdahalesi sürecinde ise Arap baharı etkisiyle bölgedeki diğer Arap diktatörlerin ayaklarını denk almaları tavsiyesi ile hâkim Doğu diktatörlüğüne vurgu yapılmıştır.

SONUÇ

Ortaçağdan, sömürgecilik dönemine taşınan ve yeniden işlenen Oryantalizm imgeleri yakınçağ alışkanlıkları olarak bugün hala sürdürülmektedir. Batı'nın Doğu algısında, Doğu'nun ise fikir ve eylemlerinde oryantalist izlerini görmektedir. Akademik çalışmalar ve medya çalışmaları, uluslararası ilişkiler ve kültürel çalışmalar oryantalist ideolojiden beslenmektedir.

Türk modernleşmesinin ideolojik parametreleri içsel çözümlerde, dönemsel geçişlerde ve dışsal ilişkilerde Osmanlı/Türk modernleşmesi uyarınca Batılılaşma, Batı'da olma eğiliminde kendini tekrar etmektedir. Kendini Doğu toplumlarından ve Doğulu vasıflara sahip olmaktan soyutlarken Arap algısı da bu bağlamda oryantalist ideoloji çerçevesine oturtulmuştur. Sosyoloji ve diplomasi'nin etkileşimli yapısı, Türk-Arap ilişkilerini de Türk modernleşme hareketlerinin başlangıcından beri tetiklemektedir. Basın hareketlerinin modernleşmede en etkin kullanılan aracı olması modernleşmeyi temin edenlerin de aynı zamanda basın faaliyetlerinde bulunması oryantalist bir basın dili haline getirmiştir. Bununla birlikte gazeteciliğin icrasında Batı kaynaklarına başvurmak zorunluluğu Doğu'nun olumsuz ideasının tekrar taşınmasına neden olmaktadır.

Irak ve Libya müdahalelerinin incelenmesiyle Türkiye'de Arap algısının 2003 yılını kesit alarak 2011 yılında karşılaştırılmasıyla Doğu'ya dair imgelem haritası çıkartılmaya çalışılmıştır. Araştırmada seçilen Hürriyet ve Zaman gazeteleri Türk zihin izdüşümünün birer temsili olarak incelenmiştir. Her iki müdahalenin de başladığı günden itibaren 1'er aylık incelemesi 19 Mart- 19 Haziran 2003 ve 2011 tarihleri arasındadır.

Analiz sonunda müdahale vakalarında Arap imajını yüzyıllardır tasvir eden oryantalist bulgulara rastlanmıştır. Türk dış haberciliğin dili ve yorumlarında, Batı medyasından sıklıkla kaynak alınan haberler eşliğinde Ortadoğu toplumlarına yönelik ideolojik unsurlar da yer bulmaktadır.

İki müdahalede de ortak olarak oryantalist Doğu tasvirlerinde olduğu gibi kendilerine yetemeyen, geri kalmış toplumların diktatör liderleri, dikta rejimleri ve bu yönetimlerin ancak Batı eliyle düzeltileceği vurgulanmaktadır. Hürriyet ve Zaman

gazetelerinin Saddam Hüseyin'in diktatör, zalim, gaddar, baskıcı ve zulmeden şeklinde tanımlamaları birbirlerine yakın ölçüdedir. Müdahalelerin tanımlanması noktasında farklı gelişen koşullar olmasına rağmen liderlerin şiddet eğilimleri ve halkın bu şiddetten kurtarılarak özgürleştirilmesi bir nevi benzerlik göstermektedir.

Arap toplumlarını, bölge halklarını konu edinen haberlerde 2003 yılında Irak halkı için baskın olarak oryantalist imgeler kullanılmakta iken 2011 yılındaki Libya halkı için bu oryantalist karakterli söylemde kırılma görülmektedir.

Irak'ta rejimin devrilmesi, özgür ve demokratik yönetimlerin kurulması Batı gücü ile mutlak surette gerçekleşebilirlik algısı 2011'e gelindiğinde şekil değiştirmiştir. Bu defa Ortadoğu bölgesinde dönüşüm dalgaları yayılmakta toplumun siyasal dönüşümde kendileri rol aldığı bir algı oluşmaktadır. Bu bağlamda müdahalenin konu edildiği haberlerde pasifize edilen toplum aktif rolde ve dönüşümün tarafı olarak sunulmaktadır. Batı kurtarıcı misyonunun devam eden yönü ise korunmaya muhtaç Doğu toplumları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öte yandan bu toplumsal dönüşüm hareketleri Arap imajının yeniden üretilmesini sağlayarak kimi zaman kardeşlik hassasiyetini ve empatiyi kurmayı sağlamaktadır. Kimi zaman da eski ve diri tutulmaya çalışılan terör ve saldırı gibi olumsuz imgeleri tekrar edebilmektedir. Özellikle bir Türk klasiği olan Araplara duyulan güven noksanlığı 2003'ten 2011'e gelindiğinde Doğu liderlerine bağlı olan bürokratlar ile sınırlı kalmakta, Arap halkları verdikleri mücadeleler ile imajlarını yenilemektedirler.

Bu çalışmayla elde edilen sonuçlar ileriki dönemlerde dikta rejimlerin ardından geçiş dönemlerini de aşmış bir Ortadoğu ülkesini konu edinen analiz çalışmaları ile yeniden üretilmekte olan Arap imajını tespit edecektir. Toplumsal hareketlerin neticesinde diktatör ve ıslah edilmeye muhtaç olma algıları tamamen ortadan kalktığına Oryantalizmin aynasında kendini Doğu olarak görmekten kurtulan halklar önce oryantalistin tesirinden kendileri sonra da onları izleyen diğer halklar çıkacaktır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Abdülmelik, Enver. “Krizdeki Oryantalizm”, Ata Yıldız (Ed.). **Oryantalizm Tartışma Metinleri** içinde. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2007, ss.33-77.

Ahmed, Akbar S. **Postmodernizm ve İslam**. Osman . Deniztekin (ev.). İstanbul: Cep Kitapları, 1995.

Altun, Fahrettin. **Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş**. İstanbul: Küre Yayınları, 2005.

Berger Peter L., Brigitte Berger ve Hansfried Kellner. **Modernleşme ve Bilinç**. Cevdet Cerit (ev.). İstanbul: Pınar Yayınları, 1985.

Berkes, Niyazi. **Türkiye’de Çağdaşlaşma**. Ahmet Kuyas (hızl.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.

Bulut, Yücel. **Oryantalimin Kısa Tarihi**. İstanbul: Küre Yayınları, 2004.

Busbecg, Ogier Ghiselin de. **Türkiye’yi Böyle Gördüm**. Aysel Kurutluoğlu, (ev.). Tercüman 1001 Temel Eser.

Davutoğlu, Ahmet. **Stratejik Derinlik**. İstanbul: Küre Yayınları, 2010.

Ebu-Rabi, İbrahim M. **ağdaş Arap Düşüncesi**. İbrahim Kapalıkaya (ev.). İstanbul: Anka Yayınları, 2005.

Eriksen, Thomas Hylland. **Etnisite ve Milliyetçilik: Antropolojik Bir Bakış**. Ekin Uşaklı (ev.). İstanbul: Avesta Yayınları, 2002.

Gencer, Mustafa. **Jöntürk Modernizmi ve ‘Alman Ruhu’ 1908-1918 Dönemi Türk Alman İlişkileri ve Eğitim**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.

Gellner, Ernest. “Kudretli Kalem: Tersyüz Edilen Sömürgeciliğin ifte Standartları”, Aytaç Yıldız (Ed.), Birgül Koçak (ev.). **Oryantalizm Tartışma Metinleri**. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2007, ss.438-448.

Göle, Nilüfer. **Mühendisler ve ideoloji (Öncü Devrimlerinden Yenilikçi Seçkinlere)**. Eli Levi (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 1986.

Gulbenkian Komisyonu. **Sosyal Bilimleri Açın Sosyal Bilimlerim Yeniden Yapılanması Üzerine Rapor**. Şirin Tekeli (çev.). İstanbul: Metis Yayınları, 2009.

Hourani, Albert. **Arap Halkları Tarihi**. Yavuz Alogan (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.

Innis, Harold. **İmparatorluk ve İletişim Araçları**. David Godfery (Ed.). Nurcan Törenli (çev.). Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006.

İnuğur, M. Nuri. **Basın ve Yayın Tarihi**. İstanbul: Der Yayınları, 1999.

Kabbani, Rana. **Avrupa'nın Doğu Söylenceleri**. Yavuz Alogan (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.

Kalın, İbrahim. **İslam ve Batı**. İstanbul: İSAM Yayınları, 2007.

Karpat, Kemal. **Osmanlı'dan Günümüze Ortadoğu'da Millet, Milliyet, Milliyetçilik**. İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.

Karpat, Kemal. **Türkiye Siyasi Tarihi, Siyasal Sistemin Evrimi**. Ceren Elitez (çev.). İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.

Koloğlu, Orhan. **Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**. İstanbul: Pozitif Yayınları, 2006.

Korlaelçi, Murtaza. **Pozitivizm'in Türkiye'ye Girişi**. İstanbul: İnsan Yayınları, 1986.

Kula, Onur Bilge. **Batı Felsefesinde Oryantalizm ve Türk İmgesi**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.

Latouche, Serge. **Dünyanın Batılılaşması**. Temel Keşoğlu (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1993.

Lewis, Bernard. "Oryantalizm Sorunu", Aytaç Yıldız (Ed.). **Oryantalizm Tartışma Metinleri** içinde. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2007, ss.217-245.

- Lockman, Zachary. **Hangi Ortadoğu?**, Burcu Binici (çev.). İstanbul: Küre Yayınları, 2005.
- Loomba, Ania. **Kolonyalizm Postkolonyalizm**. Mehmet Küçük (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000.
- Magret, Eric. **Medya ve İletişim Sosyolojisi**. Halime Yücel (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Makdisi, Ussama. ‘Osmanlı Oryantalizmi’, Aytaç Yıldız (Ed.), **Oryantalizm Tartışmaları Metinleri** içinde. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2007, ss.271-315.
- Mardin, Şerif. **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895- 1908**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1996.
- Mardin, Şerif. **Türk Modernleşmesi Makaleler 4**. Mümtazer Türköne (drl.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- Mattelart, Armend ve Michele Mattelart. **İletişim Kuralları Tarihi**. Merih Zıllıoğlu (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- Memmi, Albert. **Sömürgecinin Portresi Sömürgeleştirilenin Portresi**. Şen Süer (çev.). İstanbul: Versus Kitap, 2009.
- Pappe, Ilan. **Ortadoğu’yu Anlamak**. Gül Atmaca (çev.). İstanbul: NTV Yayınları, 2009.
- Poole, Ross. **Ahlâk ve Modernlik**. Mehmet Küçük (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1993.
- Postman, Neil. **Teknopoli**. Mustafa Emre Yılmaz (çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları, 2009.
- Renan. **Konferanslar ve Nutuklar**. Ziya İhsan (çev.). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1946.
- Rodinson, Maxime. **Batı’yı Büyüleyen İslam**. Cemil Meriç (çev.). İstanbul: Pınar Yayınları, 1983.

- Said, Edward. **Kış Ruhı**. Tuncay Birkan (çev.). İstanbul: Metis Yayınları, 2006.
- Said, Edward. **Medyada İslam Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?**. Aysun Babacan (çev.). İstanbul: Metis Yayınları, 2008.
- Said, Edward. **Şarkiyatçılık ve Batı'nın Şark Anlayışları**. Berna Ülger (çev.). İstanbul: Metis Yayınları, 2008.
- Serdar, Ziyaüddin. **İslam, Bilim ve Kültürel İlişkiler**. M.Kürşad Atalar (çev.). 2011.
- Serdar, Ziyaüddin. **Postmodernizm ve Öteki Batı Kültürünün Yeni Emperyalizmi**. Gökçe Kaçmaz (çev.). İstanbul: Söylem Yayınları, 2001.
- Smith, Anthony D. **Milli Kimlik**. Bahadır Sina Şener (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- Stevenson, Nick. **Medya Kültürleri Sosyal Teori ve Kitle İletişimi**. Göze Orhan, Barış Engin Aksoy (çev.). Ankara: Ütopya Yayınları, 2008.
- Tunaya, Tarık Zafer. **Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004.
- Turner, S. Bryan. **Marks ve Oryantalizmin Sonu**. H. Çağatay Keskinok (çev.). İstanbul: Kaynak Yayınları, 1984.
- Turner, S. Bryan. **Oryantalizm, Kapitalizm ve İslâm**. Ahmet Demircan (çev.). İstanbul: İnsan Yayınları, 1991.
- Turner, S. Bryan. **Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm**. İbrahim Kapalıkaya (çev.). İstanbul: Anka Yayınları, 2002.
- Uluç, Güliz. **Medya ve Oryantalizm Yabancı, Farklı ve Garip... Öteki**. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2009.
- Ülken, Hilmi Ziya. **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**. Konya: Selçuk Yayınları, 1966.
- Yavuz, Hilmi. **İslam'ın Zihin Tarihi**. İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.

Yavuz, Hilmi. **Türkiye'nin Zihin Tarihi**. İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.

Yerlikaya, İlhan. **II.Abdülhamit Döneminde Basın- Yarı Resmi Vakit Gazetesi (1875-1884)**. Kırıkkale: Savaş Ofset, 1996.

Zürcher, Erik Jan. **Milli Mücadele İttihatçılık**. Nüzhet Salihoğlu (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

Zürcher, Erik Jan. **Modernleşen Türkiye Tarihi**. Yasemin Saner (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

MAKALE

Altun, Fahrettin. “Ana Akım Dış Haberciliğinde Şarklılaştırma Pratikleri”, **Türk Dış Politikası Yıllığı 2009**. SETA, Ankara, 2009, ss.655-698.

Arar Bezirgan, Yurdağül ve Nuri Bilgin. “Gazetelerde Ötekileştirme Pratikleri: Türk Basını Üzerine Bir İnceleme”, **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**. Sayı.30, Bahar 2010, ss.1-17.

Aslan, Taner. “Türk İnkılabının Doğuşu ve Gelişiminde Basının Rolü”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**. No.1, Cilt.17, Ocak 2009, ss.241-260.

Boztemur, Recep. “Arap İsyanı, 1916-1918”, **Mülkiye Dergisi**. Sayı.272, Cilt.35, 2011, ss.61-79.

Budak, Ali. “Osmanlı Devletinde Modernleşme Aracı Olarak Gazeteler”, **Akademik Araştırma Dergisi**. Sayı.13, No.51, Kasım 2011- Ocak 2012, ss.109-136.

Dağlar, Oya. “II. Meşrutiyet’in İlanının İstanbul Basını’ndaki Yansımaları (1908)”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**. No.38, Mart 2008, ss.141-159.

Dündar, İ.Pelin ve Şaziye Deniz. “Barış Gazeteciliği: Türk Yazılı Basınında 2003 Irak Savaşı Haberlerin Değerlendirilmesi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**. Sayı.14, Cilt.3, Sonbahar 2010, ss.200-213.

Güner, Selda. “Oryantalizmin Ortaçağ Avrupasındaki Düşünsel Kökenleri: Batı’nın “Ötekileştirdiği” Müslüman Doğu”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**. Sayı.25, No.1, Haziran 2008, ss.57-73.

Hülür, Himmet ve Gürsoy Akça. “İmparatorluktan Cumhuriyete Siyasal Bütünlük ve Ulusalcılık Söylemi”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**. Sayı.22, Güz 2007, ss.311-335.

Mora, Necla. “Kendi-Öteki İletişimi ve Etnomerkezcilik”, **Selçuk İletişim**. Sayı.2, Cilt.5, Ocak 2008, ss.206-218.

Nişancı, Şükrü ve Adem Çaylak. “Medeniyet ve Kültürler Arası İlişkilerde Anti-Pozitivist ve Diyalojik Yeni Paradigma Arayışı”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Sayı.13, Cilt.7, 2010, ss.224-236.

Yalçınkaya, Haldun. “Savaşlarda Asker-Medya İlişkilerinin Geldiği Son Aşama: İliştirilmiş Gazetecilik”, **Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi**. Sayı.19, Cilt.5, Güz 2008, ss.29-56.

RAPOR

Küçükcan, Talip. “**Arab Image in Turkey**”, SETA, Ankara, 2010.

Küçükyılmaz, Mücahit ve Hakan Çopur. “**Türk Basımında Dış Habercilik**”, SETA, Ankara, 2010.

GAZETELER

Hürriyet. “10 günde O”, 19 Mart 2003.

Hürriyet. “Daha şimdiden 20 bini buldular”, 19 Mart 2003.

Hürriyet. “Saddam ile iki oğlu: Gitmiyoruz”, 19 Mart 2003.

Hürriyet. “Ültimeyandan Irak halkının haberi yok”, 19 Mart 2003.

Hürriyet. “18 Iraklı asker çatışmadan teslim”, 20 Mart 2003.

Hürriyet. “Aziz: Kaçmadım”, 20 Mart 2003.

Hürriyet. “Bush: Zaferden başka sonuç beklemiyoruz”, 20 Mart 2003.

Hürriyet. “Hayalet kent”, 20 Mart 2003.

Hürriyet. “Özgürlük Kalkanı Operasyonu başladı”, 20 Mart 2003.

Hürriyet. “Saddam çoktan yer altına indi”, 20 Mart 2003.

Hürriyet. “Bush darbe bekliyor”, 21 Mart 2003.

Hürriyet. “Dünya saldırıyı kınıyor”, 21 Mart 2003.

Hürriyet. “İşte savaşın komutanı: General Tommy Franks”, 21 Mart 2003.

Hürriyet. “Kara birlikleri Basra yolunda”, 21 Mart 2003.

Hürriyet. “Küçük Bush utanç verici suçlar işledi”, 21 Mart 2003.

Hürriyet. “Savaş Sözlüğü”, 21 Mart 2003.

Hürriyet. “Savaşın kurbanları”, 21 Mart 2003.

Hürriyet. “Askere ‘bıyık bırak’ emri”, 22 Mart 2003.

Hürriyet. “Barış için dünya ayakta”, 22 Mart 2003.

Hürriyet. “Eski metresi iddia etti, Hayır, TV’deki Saddam değil”, 22 Mart 2003.

Hürriyet. “İlk esirler”, 22 Mart 2003.

Hürriyet. “İmam ‘öldürün’ dedi Saddam para vaat etti”, 22 Mart 2003.

Hürriyet. “Uçak düşüren Iraklıya prim”, 22 Mart 2003.

Hürriyet. “Bağdat’a tekbir sesi altın bombardıman”, 23 Mart 2003.

Hürriyet. “Bu kez geçtiler”, 23 Mart 2003.

Hürriyet. “Dünya ayakta”, 23 Mart 2003.

Hürriyet. “Ordumdan memnunum”, 23 Mart 2003.

Hürriyet. “Savaşın iki yüzü”, 23 Mart 2003.

Hürriyet. “Türkçe konuştu: Türkleri anlıyoruz”, 23 Mart 2003.

Hürriyet. “Hep onlar yeniliyor”, 24 Mart 2003.

Hürriyet. “Dicle’de pilot avı”, 24 Mart 2003.

Hürriyet. “Müslüman ‘Coni’ komutan bombalandı”, 24 Mart 2003.

Hürriyet. “Umm Kasr sürprizi”, 24 Mart 2003.

Hürriyet. “Saddam TV’de konuştu: Zafer yakın”, 25 Mart 2003.

Hürriyet. “Tüfikle vurdum, ödülümü verin”, 25 Mart 2003.

Hürriyet. “Basra’da 2 milyon sivil aç ve susuz”, 26 Mart 2003.

Hürriyet. “Direnilirse savaş uzayacak”, 26 Mart 2003.

Hürriyet. “ABD, ilk insani yardımını kendi dağıttı”, 27 Mart 2003.

Hürriyet. “Bu savaş bizim savaşımız değil”, 27 Mart 2003.

Hürriyet. “Muhafızlar da savaşta”, 27 Mart 2003.

Hürriyet. “Pazara füze”, 27 Mart 2003.

Hürriyet. “Müfreze K.Irak’ta”, 28 Mart 2003.

Hürriyet. “Sıkıyönetim ilan edilecek”, 28 Mart 2003.

Hürriyet. “Saddam devrilene kadar savaşaacağız”, 28 Mart 2003.

Hürriyet. “Amerika sokak savaşından korkuyor”, 29 Mart 2003.

Hürriyet. “Basra’da suya kaçış”, 29 Mart 2003.

Hürriyet. “Kerbela ve Necef’te büyük direniş”, 29 Mart 2003.

Hürriyet. “Yine sivil katliamı”, 29 Mart 2003.

Hürriyet. “İntihar subayı”, 30 Mart 2003.

Hürriyet. “Kimyasal Sally’ korkusu”, 30 Mart 2003.

Hürriyet. “En büyük korku”, 31 Mart 2003.

Hürriyet. “El Kaide muamelesi”, 01 Nisan 2003.

Hürriyet. “Hedef Kimyasal Ali”, 01 Nisan 2003.

Hürriyet. “Sığınaktaki üçlü”, 01 Nisan 2003.

Hürriyet. “Kimyasal silah hattına girdiler”, 02 Nisan 2003.

Hürriyet. “Saddam’ın cihat çağrısını TV’de bakanı okudu”, 02 Nisan 2003.

Hürriyet. “Bağdat’ta ilk önce Saddam dinarı düştü”, 04 Nisan 2003.

Hürriyet. “Bağdat sürprizi”, 05 Nisan 2003.

Hürriyet. “Saddam ilk kez halkla kucaklaştı”, 05 Nisan 2003.

Hürriyet. “ABD: Sokaktaki gerçek Saddam”, 06 Nisan 2003.

Hürriyet. “İraklı Zeynep Bush’un emrinde”, 06 Nisan 2003.

Hürriyet. “Bir annenin çaresizliği”, 08 Nisan 2003.

Hürriyet. “Kimyasal öldü ama cesedi yok”, 08 Nisan 2003.

Hürriyet. “Psikolojik savaş”, 08 Nisan 2003.

Hürriyet. “Sonu geliyor”, 08 Nisan 2003.

Hürriyet. “Lokantaya 4 ‘sığınak delen”, 09 Nisan 2003.

Hürriyet. “Muhafızlar’a portatif cezaevi”, 09 Nisan 2003.

Hürriyet. “İrak trajedisinin stand-up komedyeni”, 09 Nisan 2003.

Hürriyet. “Tanka karşı Kalaşnikof”, 09 Nisan 2003.

Hürriyet. “Bağdat’ın sesi sustu”, 10 Nisan 2003.

Hürriyet. “Bir Saddam vardı”, 10 Nisan 2003.

Hürriyet. “Heykeli Saddam’dan fazla direndi”, 10 Nisan 2003.

Hürriyet. “Yağma, linç, sevinç”, 10 Nisan 2003.

Hürriyet. “Bağdat’ı Hülagu’dan beter yağmaladılar”, 11 Nisan 2003.

Hürriyet. “Kimyasal silahlar nerede?”, 11 Nisan 2003.

Hürriyet. “İraklı kadınlara yan gözle bakmayın”, 12 Nisan 2003.

Hürriyet. “Tarık Aziz’in yağmalanan evinde Amerikan kültürü çıktı”, 12 Nisan 2003.

Hürriyet. “Saddam rejimi bitti”, 12 Nisan 2003.

Hürriyet. “ABD’den kaçtılar gazeteciler vurdular”, 13 Nisan 2003.

Hürriyet. “Ankara’da da indirildi”, 13 Nisan 2003.

Hürriyet. “CIA: Saddam ölmüş olabilir”, 13 Nisan 2003.

Hürriyet. “Karo 7’li kamera önünde teslim oldu”, 13 Nisan 2003.

Hürriyet. “Yağma özgürlüktür”, 13 Nisan 2003.

Hürriyet. “Bağdat’ta erkek yok muu...”, 14 Nisan 2003.

Hürriyet. “Saddam’ın aşk yuvasındaki tablo”, 14 Nisan 2003.

Hürriyet. “Yağmacılara karşı tavır değişti”, 14 Nisan 2003.

Hürriyet. “Saddam’ın kardeşi maça 5’li yakalandı”, 15 Nisan 2003.

Hürriyet. “Saddam’ı satmışlar”, 16 Nisan 2003.

Hürriyet. “Uday Saltanatı”, 16 Nisan 2003.

Hürriyet. “Protezli hırsıza acıma yok”, 17 Nisan 2003.

Hürriyet. “Tükenmeyen öfke”, 17 Nisan 2003.

Hürriyet. “Gezinirken yakalandı”, 18 Nisan 2003.

Hürriyet. “Saraydan Bush’a rapor”, 18 Nisan 2003.

Hürriyet. “Sinek 4’lü yakalandı”, 19 Nisan 2003.

Hürriyet. “Ateşkes derhal yürürlüğe girsin”, 19 Mart 2011.

Hürriyet. “Gül: Kardeş kanı akmasın”, 19 Mart 2011.

Hürriyet. “Pazarlık yok”, 19 Mart 2011.

Hürriyet. “İntikamını alıyor”, 20 Mart 2011.

Hürriyet. “Kaddafi’yi vur”, 20 Mart 2011.

Hürriyet. “Sarko şov yaptı”, 20 Mart 2011.

Hürriyet. “El-Kaide aynı safta”, 21 Mart 2011.

Hürriyet. “Hayalet vuruyor”, 21 Mart 2011.

Hürriyet. “Kaddafi meydan okuyor, Ordudan ateşkes emri”, 21 Mart 2011.

Hürriyet. “Türk Mühendis: Sivilleri vurdular”, 21 Mart 2011.

Hürriyet. “Bu işin ucu açık”, 22 Mart 2011.

Hürriyet. “Obama: NATO yardımcı olacak”, 22 Mart 2011.

Hürriyet. “Kaddafi, 6.5 milyar dolarlık 143.8 ton altına güveniyor”, 23 Mart 2011.

Hürriyet. “Kaddafi durdurdu”, 23 Mart 2011.

Hürriyet. “Libya’da tacize uğradım”, 23 Mart 2011.

Hürriyet. “Buradayım, buradayım”, 24 Mart 2011.

Hürriyet. “Çözümü Fransa bombaladı”, 24 Mart 2011.

Hürriyet. “Ecdebiye cephesi”, 24 Mart 2011.

Hürriyet. “Saddam’ı unutma”, 24 Mart 2011.

Hürriyet. “Bombaladıkça halkı vuruyor”, 25 Mart 2011.

Hürriyet. “Ayağınızı denk alın”, 26 Mart 2011.

Hürriyet. “Felaketin önüne geçtik”, 27 Mart 2011.

Hürriyet. “Medya otele gidip ‘Tecavüz ettiler’ dedi”, 27 Mart 2011.

Hürriyet. “Muhafiflerin liderinden Sarkozy’ye teşekkür”, 27 Mart 2011.

Hürriyet. “Müttefikler vuruyor isyancılar yürüyor”, 27 Mart 2011.

Hürriyet. “Ordusu dağılıyor”, 28 Mart 2011.

Hürriyet. “Koalisyon artı Almanya”, 29 Mart 2011.

Hürriyet. “Libyalı 13 yaralı İstanbul’a getirildi”, 29 Mart 2011.

Hürriyet. “Libyalı umutu bekliyor”, 29 Mart 2011.

Hürriyet. “Önce Sirte sonra Trablus”, 29 Mart 2011.

Hürriyet. “Havan topu dönüşü”, 30 Mart 2011.

Hürriyet. “Silahlandırsak mı silahlandırmasak mı”, 31 Mart 2011.

Hürriyet. “Libya’da meydan savaşı”, 01 Nisan 2011.

Hürriyet. “Sen de mi Musa”, 01 Nisan 2011.

Hürriyet. “Kaddafi çözülüyor”, 02 Nisan 2011.

Hürriyet. “Libya Afganistan gibi olmasın”, 02 Nisan 2011.

Hürriyet. “Hain Musa karısını bıraktı”, 03 Nisan 2011.

Hürriyet. “Ölümcül kutlama”, 03 Nisan 2011.

Hürriyet. “ABD silah veriyor”, 04 Nisan 2011.

Hürriyet. “Mülteciler İtalya yolunda ölüyor”, 04 Nisan 2011.

Hürriyet. “Türkiye’den Libya operasyonu”, 04 Nisan 2011.

Hürriyet. “Cankurtaran Türkiye”, 05 Nisan 2011.

- Hürriyet.** “Yeni planı var”, 05 Nisan 2011.
- Hürriyet.** “Cephede kazanan yok”, 06 Nisan 2011.
- Hürriyet.** “Yanımızda ol”, 06 Nisan 2011.
- Hürriyet.** “Şükran Türkiye”, 06 Nisan 2011.
- Hürriyet.** “Evet, Türkiye’yi suçluyoruz”, 07 Nisan 2011.
- Hürriyet.** “Misket bombası dehşeti”, 17 Nisan 2011.
- Zaman.** “ABD 13 yıldır Irak lideri Saddam Hüseyin’i öldürmek için çalışıyor”, 19 Mart 2003.
- Zaman.** “Kuzey Irak’ta göç başladı, kentler hayalet görünümüne büründü”, 19 Mart 2003.
- Zaman.** “ABD askeri süre dolmadan Irak’a güneyden girdi; B planı devrede”, 20 Mart 2003.
- Zaman.** “Saddam’a bağlılık yemini”, 20 Mart 2003.
- Zaman.** “Aynı gün hem hava hem kara harekâtı”, 21 Mart 2003.
- Zaman.** “Bağdat halı gece sığınaktaydı”, 21 Mart 2003.
- Zaman.** “Kara harekâtı erken başladı”, 21 Mart 2003.
- Zaman.** “Saddam Hüseyin, yaşadığını ispatlamak için iki kez televizyondan halka seslendi”, 21 Mart 2003.
- Zaman.** “Savaşın sivil kurbanları”, 21 Mart 2003.
- Zaman.** “ABD ve İngiltere’nin kayıpları 14’e yükseldi”, 22 Mart 2003.
- Zaman.** “ABD’yi korkutan 3 kötü senaryo”, 22 Mart 2003.
- Zaman.** “Bağdat kelle tarifelerini açıkladı”, 22 Mart 2003.
- Zaman.** “Irak ordusundan sürpriz direniş”, 22 Mart 2003.
- Zaman.** “Ağır bombardıman sürerken, ABD batıdan ve güneyden ilerliyor, Saddam direnişten memnun”, 23 Mart 2003.
- Zaman.** “Amerika, Irak halkından beklediği sevinç çılgınlıklarını bir türlü duyamadı”, 23 Mart 2003.
- Zaman.** “Kuzey Irak’ta 500 bin kişi evlerini terk etti”, 23 Mart 2003.
- Zaman.** “Direniş arttı, Bağdat savunması beklenenden daha sert olacak”, 24 Mart 2003.
- Zaman.** “Irak yönetimi gösterileri memnuniyetle karşılıyor”, 24 Mart 2003.
- Zaman.** “Gerilla savaşı ABD’nin hızını kesti”, 25 Mart 2003.
- Zaman.** “Bombalar kahvaltıda yakaladı”, 26 Mart 2003.
- Zaman.** “Saddam Hüseyin’den gerilla savaşı çağrısı”, 26 Mart 2003.

Zaman. “Savaşın gidişatı Cumhuriyet Muhafızları’nın direnişine bağlı”, 26 Mart 2003.

Zaman. “Pazaryerine bomba: 15 ölü”, 27 Mart 2003.

Zaman. “Safvan’da yardım izdihamı”, 27 Mart 2003.

Zaman. “Bağdat, Amerikan ve İngiliz askerlerini bekliyor”, 28 Mart 2003.

Zaman. “Çok şükür bugün de ölmedik”, 28 Mart 2003.

Zaman. “Saddam yönetimi halkı canlı kalkan olmaya zorluyor”, 28 Mart 2003.

Zaman. “Basra halâ su diye inliyor”, 29 Mart 2003.

Zaman. “Kavgamız Irak halkıyla değil”, 29 Mart 2003.

Zaman. “Irak ikinci bir Filistin olabilir”, 30 Mart 2003.

Zaman. “ABD’nin işbilikçi ordusu görevde”, 01 Nisan 2003.

Zaman. “Iraklılar savaşmak için geri dönüyor”, 01 Nisan 2003.

Zaman. “Iraklılar, Taliban mensupları gibi Guantanamo’ya gönderilecek”, 01 Nisan 2003.

Zaman. “Amerika yine sivilleri vurdu”, 02 Nisan 2003.

Zaman. “Irak yönetimi, bütün Müslüman dünyasına cihat çağrısı yaptı”, 02 Nisan 2003.

Zaman. “ABD, Irak petrolünü nasıl işleteceğini düşünüyor”, 03 Nisan 2003.

Zaman. “Irak’ı terk eden canlı kalkanlar: Irak halkı çok güçlü teslim olmaz”, 03 Nisan 2003.

Zaman. “2 Iraklı kadın, ABD askerlerine intihar saldırısı düzenledi: 5 ölü”, 05 Nisan 2003.

Zaman. “Ateş çemberi daralıyor”, 05 Nisan 2003.

Zaman. “Basra hâlâ ‘su’ diya inliyor”, 05 Nisan 2003.

Zaman. “İngilizler Kimyasal Ali lakaplı El Mecid’in evini buldu”, 05 Nisan 2003.

Zaman. “Bağdat’ta ölüm kalım savaşı”, 06 Nisan 2003.

Zaman. “ABD, 6 milyon sivilin yaşadığı Bağdat’ta güç gösterisi yapılıyor”, 08 Nisan 2003.

Zaman. “Iraklı siviller iki ateş arasında”, 08 Nisan 2003.

Zaman. “Taraflar mikrofon önünde de psikolojik savaş uyguluyor”, 08 Nisan 2003.

Zaman. “Namlunun ucundaki çocuk”, 09 Nisan 2003.

Zaman. “24 yıllık Saddam efsanesi, 21 günde sona erdi”, 10 Nisan 2003.

Zaman. “Saddam Hüseyin devri sona erdi”, 10 Nisan 2003.

Zaman. “Rumsfeld: Saddam, Hitler ve Stalin’in yanına gidiyor”, 10 Nisan 2003.

Zaman. “Arap dünyası Bağdat şoku yaşıyor”, 11 Nisan 2003.

Zaman. “Bağdat yağmalanıyor ABD askerleri seyrediyor”, 11 Nisan 2003.

Zaman. “Türk halkı tepkili: İşgalciye çiçek verilmez”, 11 Nisan 2003.

Zaman. “Amerikan askerlerini korkudan çocukları bile öldürüyor”, 12 Nisan 2003.

Zaman. “Özgürlük vadedilen Irak halkı anarşi ve kaosla başbaşa kaldı”, 12 Nisan 2003.

Zaman. “Yağmalamanın sorumlusu işgal güçleri”, 12 Nisan 2003.

Zaman. “Saddam’ın danışmanı Es-Sadi ABD askerlerine teslim oldu”, 13 Nisan 2003.

Zaman. “Türk gazeteciler yağmacı diye kurşunlandı!”, 13 Nisan 2003.

Zaman. “Musul’da yaralanan gazeteciler: silah zoruyla talan yapıyorlar”, 14 Nisan 2003.

Zaman. “Bağdat, kovboy filmlerindeki ‘vahşi batı’ gibi”, 15 Nisan 2003.

Zaman. “Saddam’ın üvey kardeşi Barzan da yakalandı”, 18 Nisan 2003.

Zaman. “Kaddafi için geri sayım”, 19 Mart 2011.

Zaman. “Saldırının hayatını cehenneme çeviririm”, 19 Mart 2011.

Zaman. “Uçuş yasağına destek, kara operasyonuna muhalefet”, 19 Mart 2011.

Zaman. “Kaddafi ateşkese rağmen saldırdı”, 20 Mart 2011.

Zaman. “Operasyon başladı”, 20 Mart 2011.

Zaman. “Kaddafi’nin 10 ton hardal gazı var”, 21 Mart 2011.

Zaman. “Dünya Libya’da bölündü”, 22 Mart 2011.

Zaman. “Kaddafi tankları Misrata’da”, 22 Mart 2011.

Zaman. “Kritik NATO toplantısında Türkiye, Fransa’ya rest çekti”, 22 Mart 2011.

Zaman. “Kaddafi Misrata’yo muhaliflere bırakıyor”, 24 Mart 2011.

Zaman. “Kaddafi’ye seslendi: Bir an önce bırak, ülkeni talan ettirme”, 24 Mart 2011.

Zaman. “Batılı güçler havadan, muhalifler karadan ilerliyor”, 27 Mart 2011.

Zaman. “Kaddafi’nin kara birliklerine etkisi azalıyor”, 27 Mart 2011.

Zaman. “Libya’da insani felaketi engelledik”, 27 Mart 2011.

Zaman. “Libya’da muhalifler petrol bölgelerini ele geçirdi”, 28 Mart 2011.

Zaman. “Muhafifler, Trablus’un anahtarı Sirte’nin önünde”, 29 Mart 2011.

Zaman. “Kaddafi muhalifleri Sirte’de durduruldu”, 30 Mart 2011.

Zaman. “Cephede iki ileri bir geri’ 31 Mart 2011.

Zaman. “Amerikan basını: CIA haftalardır Libya’da”, 01 Nisan 2011.

Zaman. “Komuta artık NATO’da”, 01 Nisan 2011.

- Zaman.** “Kaddafi’ nin kurmayları Libya’ dan kaçıyor”, 02 Nisan 2011.
- Zaman.** “Libya’ da mültecilerin yardım çığlığı”, 03 Nisan 2011.
- Zaman.** “Libya’ da Ankara feribotu için geçici ateşkes”, 04 Nisan 2011.
- Zaman.** “Savaş mağduru Libyalılara Türkler yardım elini uzatıyor”, 04 Nisan 2011.
- Zaman.** “Yaralılar Misrata’ daki dehşeti anlattı”, 05 Nisan 2011.
- Zaman.** “Bingazi Türk konsolosluğuna çirkin saldırı”, 06 Nisan 2011.
- Zaman.** “Libya’ daki savaşın yaraları Türkiye’ de sarılıyor”, 06 Nisan 2011.
- Zaman.** “Muhafifler idam ediliyor”, 13 Nisan 2011.
- Zaman.** “Misrata halkı Kaddafi katliamından korkuyor”, 15 Nisan 2011.
- Zaman.** “Kaddafi güçleri Misrata’ ya girdi”, 17 Nisan 2011.